books2ebooks.eu

XENOPHON ATHENIENSIS, BLOCH, I

Xenophons Sokratiske mærkværdigheder : efter den græske original ved I. Bloch

Kiøbenhavn Møller
1802

books2ebooks.eu
UiT The Arctic University of Norway
University library

EOD - Millions of books just a mouseclick away! In more than 12 European countries!

Thank you for choosing EOD!
European libraries are hosting millions of books from the 15th to the 20th century. All these books have now become available as eBooks – just a mouse click away. Search the online catalogue of a library from the eBooks on Demand (EOD) network and order the book as an eBook from all over the world – 24 hours a day, 7 days a week. The book will be digitised and made accessible to you as an eBook.

Enjoy your EOD eBook!

■ Get the look and feel of the original book!
■ Use your standard software to read the eBook on-screen, zoom in to the image or just simply navigate through the book
■ *Search & Find:** Use the full-text search of individual terms
■ *Copy & Paste Text and Images:** Copy images and parts of the text to other applications (e.g. word processor)
*Not available in every eBook.

Terms and Conditions

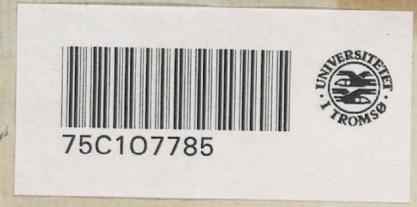
With the usage of the EOD service, you accept the Terms and Conditions provided by the library owning the book.
■ Terms and Conditions: https://books2ebooks.eu/csp/en/uit/en/agb.html

More eBooks

Already 40 libraries in over 12 European countries offer this service.
Search books available for this service: https://search.books2ebooks.eu
More information is available at https://books2ebooks.eu

49 B 75
~~Mag 21947~~
ikke til utlån
Mag G 2724

Xenophons Sokratiske Merkværdigheder.

Efter

den græske Original

ved

Mag. J. Bloch,

Doctor Theologiæ, Holmens og Garnisons Provst, samt Medlem af det Kongelige Norske Videnskabers Selskab i Trondhiem.

Andet og forbedret Oplag.

Kiøbenhavn. 1802.

Trykt og forlagt af N. Møller og Søn,

Hofs og Universitetsbogtrykkere.

72:52 75c107785

Universitetsbiblioteket
i Tromsø

875

Deres Kongelige Høihed

Kronprinds

Frederik,

Tvillingrigets

Glæde og Haab,

Folkets Ven,

Sandhedens og Dydens Beskytter

helliges

denne fra Grækerlands blidere Egne

til Daniens Sletter

omplantede Vext

allerunderdanigst

af

J. Bloch.

Forerindring til Læseren.

Overbeviist om den heldige Indflydelse, Alderdommens klassiske Literatur til alle Tider har havt paa Smagens Dannelse og paa almeennyttig Kundskabs Udbredelse, oversatte jeg disse Sokratiske Mærkværdigheder — et Verk, der, i Henseende til Indhold og Stiil, fortiener en udmærket Rang blant de skiønne videnskabelige Mindesmærker, Grækernes gyldne Alder have levnet os. Vi kiende allerede Xenophon som Skribent af hans smukke Cyropædie, hvilken vor lærde Hr. Professor Baden har oversat paa Dansk, og hvori Persiens ældre Cyrus er fremsat til et Mønster og Ideal paa den store og gode Fyrste, (omtrent ligesom Plato i sit Verk om Staten havde giort et Udkast til den beste og ypperligste Regieringsform). Xenophons Hensigt i dette nærværende Skrift var at tegne en stor Karakter efter Naturen selv, stifte sin fortreffelige Lærer et fortient Æreminde, og bevise for Verden, hvor uskyldigen Sokrates var bleven henrettet; men hvilket Forsvar kraftigere,

gere, og hvilken Lovtale over Dyden skiønnere, end naar han her ligefrem fortæller os den Vises Levnet, fremstiller hans Handlinger til Skue, og afskildrer livagtigen ved sin yndefulde Pensel den Sokrates, som var sin Tids viseste og dydigste Mand, Athenens og Grækerlands store National-Lærer, men tilsidst et Offer for Misundelse og Kabale?

Den store og elskværdige Karakter, saaledes tegnet efter Naturen selv, er en Hæder for Menneskeligheden just fordi den er et Billed og Aftryk af den skiønne Dyd, som alle maae beundre, elske og høiagte; thi heri udmerke sig store Exempler og smukke Levnetsbeskrivelser baade fra de strenge afsondrede Læreregler, og fra de blot mulige Dydens Idealer; hine trætte og kede som oftest det sandselige Menneske [1]); disse forfeile ikke sielden deres Hensigt, fordi de, hentede fra Mulighedernes tomme, fierne Rige, og udmalede med Indbildningens glimrende Farver, overskride det sande og naturlige: — den store Karakter derimod og den skiønne Menneskedyd, som Sandhedens og Smagens Pensel afskildrede livagtigen, saaledes som den enten er eller var til i Verden, indtager (hvorledes er det muligt andet?) baade Forstanden og Hiertet: Mennesket gienkiender saa gierne den Dyd, som er dets Art egen og naturlig: man beundrer og elsker de Fuldkommenheder, som

[1]) Longum iter per præcepta, breve & efficax per exempla. Seneca.

som pryde andre: vi ønske at ligne disse; ja vi haabe tillige, at kunne blive det, som andre have været.

Jeg indseer, hvormeget dette Arbeid behøver Skaansel, og hvor vanskeligt det er at give denne Kopie (saaledes kalder jeg min Oversættelse) det samme aandende Liv, den samme levende friske Farve og uefterlignelige Gratie, som findes hos Xenophon selv: vel ligne Portraitmaleren og Oversætteren heri hinanden, at de begge udtrykke og efterligne en vis Original; men den sidste har dog langt flere Vanskeligheder at overvinde; thi hin arbeider kun mekanisk, og har da opfyldt sin Pligt, naar hans Stykke livagtigen forestiller de samme Ansigtstræk, som fandtes i det sandselige Billede, han ved naturlige Tegn (Farver og Linier) skulde gjøre beskueligt for Øiet. Derimod maae Oversætteren bruge Sprogets og de abstracte Ords vilkaarlige Tegn; hans Gienstand er ingen sandselig Figur, som enten kan bildes i Marmor, eller graves i Erz eller males paa Lærred, men en Samling af Ideer og adskildte Begreber, hvilke skulle udtrykkes ved andre Ord: og giennem et fremmed Sprog gaae over i Læserens Siel i samme Orden og selvsamme Forhold; men hvor mange Vanskeligheder møde ikke her, da tvende Sprog aldrig ere hinanden lige, men ethvert har sine særegne Fuldkommenheder eller Mangler, et vist Decorum, forskiellige Vendinger, Idiotismer og Skatteringer: en Oversættelse, selv den heldigst trufne, bliver dog derfor kun en Kopie, som savner meget af det Liv, der besielede Originalen;

nalen; denne taber (ligesom naar fremmede og rare Vexter forplantes til haardere og langtbortliggende Klimater) altid noget af dens naturlige Kraft og oprindelige Fuldkommenhed og Skiønhed. Især gielder dette, dersom Originalen er forfattet i et ældgammelt, allerede uddøet Sprog, og skrevet for Nationer, som ved lange Tiders Mellemrum og Sæders Forskiellighed ere vidt adskilte fra vore Dage.

Men just dette var her Tilfældet: Xenophon levede for omtrent 2000 Aar siden i Musernes yndede Grækerland, og i det Athenen, som da var Vittighedens og Videnskabernes Bopæl; han skrev deels for et Folk, der ved National-Karakter, Religion, Sæder og Regieringsform mærkeligen adskilte sig fra vore Tider, deels i det Alderdommens skiønneste Sprog, hvilket han fandt i dets faureste Alder, og som saa fortrinligen udmærkede sig ved mangfoldig Rigdom og Styrke, vittig Urbanitet, udarbeidet Finhed, og al Fuldkommenhed. Xenophons Stiil selv var fuld af Ynde og Zirlighed; Gratierne smilede paa hans Læber, hans Maneer var elegant, og, ligesom den skiønne Natur, simpel; men just derfor desto vanskeligere at efterligne og udtrykke. Desuden brugte han i dette Verk Dialogen: hans Personer tale selv, og Dramaet udbreder Ynde og Liv over hans Fortællinger; men hvo veed ikke, at dette Redskab fordrer tillige den øvede Mesters Haand, hvis det skal bruges heldigen?

End-

Endnu maae jeg og her anmerke dette: Xenophon har altid været en meget yndet Skribent; endog i Middelalderen blev især dette hans Verk flittigen læst i Klosterne og afskrevet ved Munkene; men just ved denne gientagne Afskrivning have mange Uvidenheds og Skiødesløsheds Feil indsneget sig; mange Steder ere fordervede, urydelige og uægte; og mange Haandskrivter ligge endnu i Bibliothekerne ukiendte og ubrugte; jeg har derfor ikke forsømt at sammenligne Texten med de sieldne Udgaver og Haandskrivter, som jeg hist og her har fundet og anseet for vigtige. I Paris opdagede jeg følgende merkelige Haandskrivter af Xenophons Sokratiske Merkværdigheder: eet i St. Genevieve's Kirke-Bibliothek, det andet i Benedictiner-Kloseteret eller Abbediet St. Germain des près, og tvende paa Kongens store Bibliothek nu National-Bibliotheket kaldet. Det ene af disse erfarede jeg siden, at D. Edward Wells allerede har brugt i hans Oxfordske Edition; det andet derimod var særdeles vigtigt og meget nitid skrevet paa Pergament, uden Tvivl fra det 14 Aarhundrede, En vis Abbee Rochelin havde bragt det fra Constantinopel og skienket det til Kong Ludvig XIV: det havde mange ret vigtige Varianter, hvorefter jeg og tildeels har rettet og oversat Texten.

At nogle oplysende Anmerkninger behøvedes, er klart, da en Skribent, som Xenophon, maae nødvendigen paa mange Steder blive uforstaaelig for Danske Læsere: vel er Indholdet, som ovenfor er sagt, den

sunde Moral, der ligesom Naturen selv, hvorpaa hin grunder sig, maa være klar og indlysende for alle Mennesker til alle Tider; men Indklædningen og Foredraget kan desuagtet dog ikke andet, end ofte blive dunkelt, naar der sigtes deels til visse særegne National-Sæder, visse Religions-Skikke, Stats-Indretninger og Vedtægter, som forekomme os underlige og fremmede, deels til saadanne Folkelegender, Fabler og Digtersprog, hvilke Oldtiden selv havde giort hellige og gangbare; ofte forekomme og Fortællinger, som Xenophon kun korteligen berører, fordi de enten høre til den Dagens Historie, som alle til hans Tid maatte kiende, eller til saadanne National-Fortællinger, hvilke de patriotiske Græker vidste udenad. Disse og andre af Arbeidets egen Natur, af begge Sprogs Forhold og Tidernes Forskiellighed flydende Vanskeligheder, søgte jeg at hæve, ved at tilføie nogle faa og korte historisk-philosophiske Anmerkninger. Disse bleve satte under Texten selv, paa det Læseren strax kunde, uden at kaste bestandig tilbage, have dem umiddelbar for Øiet; ei heller ansaae jeg det for unsødvendigt og overflødigt, at forudskikke, som Indledning til det Hele, en paa tilforladelige Skribenteres Vidnesbyrd grundet Efterretning om Sokrates's Levnet, Karakter og Philosophie, for at Læseren kunde strax baade have en Idee om den Mand, der er, saa at sige, Helten i de følgende Fortællinger; og tillige af da værende Tidomstændigheder desto bedre forstaae det i

hans

hans Karakter og Sædelære, som ellers for os vilde være uforstaaeligt, og synes underligt.

For at Diet tillige kunde have den Fornøielse at betragte den Vises Billede og Lineamenter, hvis Siel og Karakter Xenophon saa mesterligen i Bogen selv skildrede os; prydedes Titelbladet med Sokrates's Hoved, stukket efter en Antik, som findes i Muſ. Capitolino 1, 14 og 15. I øvrigt smigrer jeg mig med det Haab, at Originalens Skiønhed ikke saa aldeles har tabt sig ved mig, at jo dens Yndigheder skulde nogenledes kunne erkiendes og fremstraale igiennem Oversættelsens Slør: den kyndige og billige Læsers Bifald skal være mig den første Løn og en kraftig Opmuntring for Fremtiden; men da skal jeg især anſee min Tid og Flid for ypperlig anvendt, naar jeg erfarer, at denne Oversættelse virker Lyst til de Gamles Læsning; maaskee kunde og den Ynde, man skienkede mig, opmuntre andre heldigere Oversættere til at betræde en Bane, der unægtelig fører til nyttig Kundskabs Udbredelse og til Smagens rigtige Dannelse.

Om Sokrates's Levnet, Karakter og Philosophie.

Sokrates levede omtrent 400 Aar for Christi Fødsel, og var født i Athenen i den 77 Olympiades fierde Aar: hans Fader Sophroniskus var Billedhugger eller Steenpolerer; Moderen var Giordemoder og heed Fænareta: begge disse Forældre, som allene ved deres Søn bleve udødelige, hørte til Almuens menige Hob; og til det Distrikt i Athenen, som kaldtes det Alopeciske.

Allerede som Barn gav Sokrates Prøver paa hurtigt Remme og store Naturgaver: da hans Fader adspurgte det Delphiske Orakel om hans Søns tilkommende Skiebne, samt hvilken Opdragelse og Underviisning han skulde give ham, blev Svaret: at han maatte giøre Løfter for ham til Muserne, med andre Ord: opofre ham til Videnskaberne. Men Sophroniskus adlød ikke Pythia's Raad: vel lod han sin unge Sokrates undervise i det, enhver fribaaren Athenienser efter Lovene og Velanstændighed burde lære: nemlig i Musik, Legemsøvelser, Læsning og Skrivning; men i Henseende til Videnskaberne betænkte han, deels hvor meget det vilde koste ham, at lade hans Søn høre Sophisternes dyre Forelæsninger, deels hvor længe det kunde vare, inden denne nød Frugten af sine Kundskaber, da derimod den Konst, han selv drev, var baade en ædel

Haand-

Haandtering, og til de Tider den sikkerste og skiønneste Næringsvei: den unge Sokrates skulde altsaa blive det, hans Fader var, Billedhugger. Men Lysten fattedes ham, thi han følede Kald til det, som var større og ædlere; det er uvist, hvor længe og med hvilket Held Sokrates øvede hiin Haandtering; vel beretter Pausanias i hans Konsthistorie, at han blant andre Rariteter i Grækerland og havde seet en Merkur og Gratiernes draperede Statyer, som udgaves for at være Sokrates's Verker; og stode ved Indgangen til Athenens Fæstning; men han melder ikke, hvordant Arbeidet var, og maaskee stode disse Statyer der, ikke som Konstens Mesterstykker, men som Levninger fra den ærværdige Oldtid. Ikke desiomindre kiendte og skatterede Sokrates de skiønne bildende Konster, hvilket sees af de lærerige Samtaler han ofte holdt med Malere og Billedhuggere, ja, maaskee have de Skiønhedslinier og yndige Forholde, som Meiselen give Marmoret, virket giennem Synets Sands paa hans Forstand og Hierte, og tidligen indprentet ham de første Ideer om den Orden og aandelige Harmonie, som prydede hans Tænkemaade og Handlinger: overalt synes Æsthetiken og Moralen at staae i et vist Forhold til hinanden, da Tænkemaaden modtager af den rigtig dannede Smag visse blide Indtryk og varme Følelser for aandelig Skiønhed og moralsk Fuldkommenhed.

Vi mangle de sikre og paalidelige Efterretninger om Sokrates's Ungdom og den første halve Deel af hans

Lev-

Løbnet, som skulle sige os, hvorledes han blev det, han virkelig var: kun sielden saae det menneskelige Øie, hvorledes Naturen dannede sine Mesterstykker, saavel i den moralske som i den physiske Verden. Ligesom de ædle Stene og Metaller voxe i Biergenes skiulte Indvolde, saaledes danner ofte Forsynets Haand, uden at nogen lagde Merke dertil, de store og sieldne Siele, der træde uformodentlig fra deres Dunkelhed frem paa Verdens lyse Skueplads; vi see da, de ere til og vi beundre dem, men hvorledes de bleve og dannedes, er skiult for den Dødelige, som neppe kiender Materiens Overflade, end sige de utallige forborgne og fra fierne Kanter sammenstødende Kræfter, som virke saa forunderligen paa den menneskelige Siel. Sokrates er et Exempel herpaa; Historien taler næsten intet om ham, førend han uformodentlig fremviste sig som Athenens National-Lærer, og den forklarer os ikke, hvorledes hans Aand og Karakter dannedes; hvilke de Aarsager vare, der udviklede hans Sieleevner, og opvakte den Flamme i hans Hierte, som brændte for Sandhed, Dyd og Fædreneland; paa hvad Maade hans sindige Fornuft erholdt sit Herredømme over Sandserne og Lidenskaberne, kort sagt: hvorledes Sokrates blev det han var — den Vise og Dydige.

Ikke destomindre synes det dog, at de Tidsomstændigheder, i hvilke Sokrates blev født og opdraget, maae have heldigen virket paa hans Aands Udvikling, og meget bidraget til tidligen at danne hans Smag, Forstand

og

og Hierte — en kort Udsigt over Athenens da værende Forfatning vil kunne bevise dette:

Denne Stat havde nu oplevet sin gyldne Alder; dens Rigdom, Vælde og Vittighed vare stegne til det høieste; allerede længe havde hine ædle Patrioter: de Miltiader, Themistokler og Cimoner arbeidet paa den Bygning, som Perikles nu fuldførte og kronede: de langvarige Perser-Krige, der længe havde øvet Grækernes Styrke og Mod, og tillige udklækket Patriotismens ædle Spire og den store National-Karakter, bleve nu lykkeligen endte til Grækernes Ære og Fordeel: Athenienserne vare mægtige til Søes, deres Flaade æret og frygtet i Arkipelaget og hele Middelhavet: Græker og Barbarer fulgte Lykkens Smil, og kappedes om Athenens Venskab: Eubæa var undertvunget, Samos skatskyldig og tilligemed alle de andre Republikens Rivaler ydmyget; de mange Kolonier nærede Statens Velstand, og mægtige Forbund beskyttede dens Vælde.

Det hele Grækerland havde da kun eet fælles Skatkammer, hvilket tilforn havde været paa Delos, men forflyttedes nu til Athenen, hvorhen umaadelige Rigdomme strømmede deels af Statens egne Jordegodser og Biergværker; deels af de skatskyldige Stæders, de erobrede Hers og Bundsforvanternes vist nok haarde Afgivter. Herved saae Perikles, der ved sin Veltalenhed formaaede alt, sig i Stand til at forstærke Flaaden, befæste og pryde Staden, og opelske de skiønne Konster og Videnskaber, hvilke han selv kiendte og dyrkede.

Nu blev Athen ligesaa vittig og smagfuld, som den var mægtig og rig: de skiønne og boglige Konster fremspirede nu af National-Velstanden, og voxede i Fredens qvægende Skygge til en Høide, som de følgende Sekler, uden at kunne efterligne, altid have beundret: nu stod den Digtkonst, som allerede længe havde blomstret blant Grækerne i sin fuldmodne Pragt, og udbredte en hyldig Stamme, sine skiønne frugtrige Grene: Veltalenheden gienlød paa Torvene og i Folkemøderne, hvor den patriotisk talede Nationens Velfærd og Statens Tarv: Historien fortalte Forfædrenes herlige Bedrivter, og ansporede derved det nationalstolte Folk til ædel Daad: Gymnastiken dannede de skiønne Legemer, som vi endnu beundre i Grækernes Konstværker — Musiken indaandede Sielene Dydens blide Følelser: da eiede Athenen og sine sindrige Konstnere; de Myroner, Parrhasier og Polykleter, som bildede og skildrede ikke allene Ansigtstrækkene og Legemsstillingerne, men Sielen selv og Lidenskaberne: ved deres Pensel og Meisel bedroges det skuende Øie, og Konsten kappedes med den skabende Natur selv, da Metallet og Stenen syntes at aande og leve under Konstnernes tryllende Haand, kort! hvad Alexandria siden blev under Ptolomæerne, og Rom under August, det samme ligesaa mægtig, vittig og skiøn var nu Athen blevet ved sin store Perikles.

Naturligviis maatte denne Tidernes Fremvext i Cultur (Oplysning tør jeg ikke kalde det) have stor Indflydelse paa Sokrates's første Ungdom og Dannelse.

Vel

Vel havde Naturen givet hat
hine Silener og Satyrer, [illegible]
skiønnere, og begavet med stort [illegible] Sieleev-
ner, — for at disse kunde udvikles til Modenhed havde Forsynet hensat og giemt hans Levealder til den Athenens meest blomstrende og glimrende Periode, som var saa frugtbar paa vigtige Begivenheder og store Handlinger; paa vidtomfattende Statsplaner, hvoraf nogle allerede modnedes og udførtes; paa store Dyder og Laster, som boede saa at sige jevnsides, og paa de herligste Viddets og Konstens Verker, hvilke Eftertiden endnu beundrer og efterligner. En saadan og saa almindelig udbredt Cultur og Fremgang i Konster og Videnskaber, er for Snillets og Tænkemaadens Dannelse det samme som det frugtbare Klima og den milde Luft for Planternes og Dyrenes Vext: den frugtbargivrende og overalt virkende Naturkraft, vækker slummrende Kræfter, udvikler de første Spirer, udbreder Liv og Virksomhed overalt; men udtømmer sig især da, naar den finder en Organisation, som kan rumme dens hele rige Fylde; omtrent saaledes virker og i den moralske Verden Tidernes Cultur og Sædernes almindelige Tone ved en vis usynlig aandelig Kraft paa Sielene, og de enkelte Individuer: under Tingenes heldige Sammenføielser, og ved politiskmoralske Aarsagers mægtige Indvirkning dannedes de ypperlige Siele og store Karakterer, som bleve (hvad Sokrates var) Menneskelighedens Prydelser, men især en Hæder og Lykke for deres Tider og Nationer.

en have mistet sin Fader, som efter... (omtrent 1000 Rigsdaler) — en Kapital, ... en Tid, da Pengene vare mange i Athen, ikke betydede meget; imidlertid besluttede han at nedlægge sit Haandverk, og ganske opofre sig til Videnskaberne. Physiken blev især en Gienstand for hans Videlyst, og hans første Lærer herudi var den Anaxagoras [2]), der (ligesom en Galilei siden) blev ulykkelig, fordi han ikke hyldede sin Tids Overtroe: han blev jaget i Landflygtighed, fordi han paastod, at Solen var en Ildkugle, og ikke, som Mængden troede, en Aand eller Guddom. Ved et Uheld, mistede Sokrates sin Arv, og maatte da, for at ernære sig, atter gribe den Meisel, han nylig havde forladt: kun nogle Fritimer og Leiligheds-Øieblikke levnedes for de Videnskaber, han elskede.

Omsider blev han kiendt og yndet af Kriton [3]), en fornem, rig og ædelmodig Athenienser, som, rørt af hans Trang, beundrede de Naturgaver, hvilke en ublid Lykke søgte at undertrykke; han gav Sokrates saa megen Understøttelse, som han behøvede for at leve anstændigen: Nu kiøber denne et lidet Huus, siger sit Haandverk et evigt Farvel — ligesom han tilforn havde udtrykt i Marmoret Legemernes skiønne Figurer og Stil-

[2]) See Æn. Sokr. Mærkv. 4 B. Kap. 7.

[3]) Dennes Søn nævnes i Æn. Sokr. Mærkv. 3 B. 7S han skal siden have være en af Sokrates's Tilhørere, og tilbød sig at stille Borgen for hans Person, medens Kriminal-Processen varede. Diog. Laert. 2, 4.

Stillinger, saaledes betragtede han nu den aandelige Skiønhed, og den moralske Orden, i de Dydens Idealer og Forholde, efter hvilke Forstanden dannes regelmæssigere, og Mennesket forædles. Han dyrkede nu med en uafbrudt Flid de fortræffelige Evner, som Naturen havde givet ham, læste de gamle Digteres, eller de saa kaldte Vises Skrifter, og indprentede i sin Siel de sindrige Tankesprog, som fandtes hos Homer, Epikarmus, Hesiodus, og de andre Oldtidens ærværdige Skalde. Ligesaa hørte han og de Lærere, hvilke til den Tid vare i Anseelse i Athen: Arkelaus, en Lærling af den nylig nævnte Anaxagoras, skal have underviist ham i Physiken, Damon i Musiken, Prodikus, en berømt Sophist fra Cea og Konnus [4]), i Veltalenheden, Evenus i Digtekonsten, og Theodor fra Cyrene i Geometrien; de fleste af disse Videnskaber forlod han siden og ombyttede dem alle for Moralen og den praktiske Viisdom.

Udenlands reiste Sokrates aldrig; men han behøvede det ei heller, da Videnskaber og Vittighed havde faaet ligesom et Hiem og Oplagssted i det Athen, hvor Gratierne boede tilligemed Muserne, og hvorhen de berømteste Lærde strømmede for at bramme eller aagre med deres Kundskaber og Talenter; kun eengang var han i sin Ungdom paa Samos, han var eengang Tilskuer ved de Istmiske Priislege i Korint, og tog Deel i tre Krigstoge: forresten blev han i sin Fødestad Athen, hvor han troede Forsynet havde anviist ham sin Post, at

4) Cic. Ep. ad Fam. IX, 22.

virke til sine Landsmænds Oplysning og Sædernes Forbedring: han dadlede og dem, som nysgierrige forlode deres Fædreneland for at søge den Viisdom hos Fremmede, som de kunne finde hiemme; end ikke udenlandske Fyrsters rige Tilbud formaaede at lokke ham fra et elsket Athen.

Sokrates var overbeviist om, at man i Menneskers Selskab allerbest lærer den Menneskekundskab, som er den sande Viisdom; derfor holdt han og uden Fordom Omgang med alle Stænder, og bivaanede ikke mindre Fabrikerne og Verkstederne, end Philosophernes Høresale: han afskyede ikke mindre Eensomhed end Ørkesløshed: endog sielden gik han uden for Byen at spadsere: Vel er Naturen, sagde han, skion, men Menneskers Omgang er dog mere lærerig. Om Formiddagen indfandt han sig paa Torvet for at høre Folkets Debatter om Statssagerne, snart saae man ham i de offentlige Spadseregange og paa Øvelsespladserne, hvor Philosopherne holdte Forelæsninger, og Rapsodisterne deklamerede: snart besøgte han Konstnere og Haandverksmænd, for at see det mekaniske i enhver Konst, og tale med Vedkommende derom: han besøgte endog de lærde og vittige Fruentimmer, som Athen da eiede, og tilstaaer selv, af deres Omgang at have lært meget; den grundlærde Diotima, og den vittige Aspasia, Perikles's Kiereste, vare især hans Læremesterinder i Veltalenheden, Statsvidenskaben og Philosophien. Saaledes lærte han at kiende mange Arter og Klasser af

Men-

Mennesker — mangfoldige det daglige Livs Sysler og praktiske Kundskaber — ja selv de Laster og Svagheder, han stundom mødte, vare for ham, som Folkelærer, ligesaa vigtige som det er nødvendigt for Lægen, at kiende Sygdommens Arter og Symtomer: af Fabrikerne, Værkstederne og det daglige Liv laante han de Billeder og Lignelser, ved hvilke han giorde de meest affondrede Sandheder baade beskuelige og behagelige. I Philosophernes Skoler indviedes han i Videnskabernes Mysterier selv, og blant Almuens menige Hob lærte han det simple og jevne Sprog, som udmerkede hans Foredrag: af Stærstalerne og i Folkemøderne bemerkede han den Patriotisme eller Cabale, som der herskede; overalt, ligesom et sundt Legeme anvender endog de haardeste Spiser til Næringssaft, Vext og Styrke; saaledes prøve de sunde og fra Fordomme befriede Siele alt, for af alt at vælge det beste, — de gaae sikre frem paa deres Bane, uden enten at forvildes fra deres Biemerke paa Afveie, eller henrives af de Biting, som omringe dem.

Enhver Tidalder har sædvanlig sin Modevidenskab, som dyrkes fortrinligen paa andre Kundskabers Bekostning. Til Sokrates's Tid stod Naturlæren i stor Anseelse hos Grækerne; Cosmogonien tilligemed Astronomien var Formaalet for Philosophernes Grandskninger: man forlybede sig i ufrugtbare Undersøgelser om Verdens Oprindelse, og den evige Materies Udvikling, om Elementernes Kræfter, Planeternes og Stiernernes

Sy-

Systemer, og deres Bevægelseslove og Indflydelser paa Jordkuglen. Sokrates dyrkede og disse Videnskaber i sin Ungdom, og det med saa stor Iver, at hans Fiender endog derfor siden dadlede ham som Svermer, og Grubler [5]: bedraget af Philosophernes Løfter, haabede han at beskue Alverdenens System, kiende Naturlovene og erkiende Skaberen i hans Verker; men snart erfarede han, at disse Grandskninger, langt fra at give ham det Lys og den Overbeviisning, han ventede, forvildede Menneskets til Overtroens farlige Afveie og Spidsfindigheders mørke Labyrinter: han fandt ingen visse Grundsætninger eller Resultater, som vare vigtige for det daglige Liv og den menneskelige Lyksalighed; heraf sluttede han, at Skaberen havde i vise og gode Hensigter tilhyllet sine store Planer for de Dødelige, og at det var formasteligt at ville kige ind i Naturens skiulte Hemmeligheder: ja han vovede endog at erklære alle dem for Daarer og Svermere, som grublede paa Verdens System, eller, sysselsatte med Naturens Betragtning, fordybede sig i Grandskning over afsondrede Videnskaber og den beskuende Philosophie [6].

Hvo kan negte, at Sokrates jo her gik paa den anden Side for vidt, og tænkte alt for ringe og indskrænket om mange for Verden særdeles nyttige Videnskaber: Geometrien f. Ex., Astronomien og Mathematiken; men man betænke her tillige, at Tiderne vare endnu

[5]) See Aristophan. Nub.
[6]) See Xen. Sokr. Merkv. 1 B. 1, it. 4 B. 7.

endnu for umodne til at nytte hine Grandskninger, der endnu laae i deres første Barndom, og anvendtes mere til Nysgierrighed og Overtroe, end til Nytte for det daglige Liv. I Stedet for at gaae ud fra de Forsøg, som allene give Philosophen Vished og Lys, blev man staaende ved tomme Konstord, urimelige Prøvesætninger, og ængstelige Spidsfindigheder. Overtroen saae i dette Videnskabernes Tusmørke kun Spøgelser i Stedet for virkelige Gienstande; Philosopherne bleve af Almuen anseete for Svermere og Religionsforagtere, — da disse hverken understøttedes af de for Naturalisten og Astronomen saa vigtige mekaniske Videnskaber, eller kiendte de Tyngdens og Bevægelsens evige Naturlove, som af Galilei, Kepler og Newton fremkaldte fra Mørket, have i de nyere Tider udbredet saa meget Lys over Videnskaberne; saa bleve de, indbyrdes uenige, staaende ved Gisninger og metaphysiske Grublerier.

Efterat Sokrates altsaa havde forladt den Naturvidenskab, som til hans Tid var fuld af Fabler og unyttig for det daglige Liv, henvendte han fra nu af sine Betragtninger til Mennesket og Sæderne; han blev Moralist og den Folkelærer, der, som Cicero saa smukt siger [7]), nedkaldte Philosophien fra Firmamentet, for at den, boende paa Jorden blant Menneskene, skulde udbrede Held og Lykfalighed over hele Stater og enkelte Familier.

Det

[7]) Cic. de Nat. D. II. 4, 6.

Det er uvist, hvor gammel Sokrates var, da han begyndte at undervise Ungdommen i Sædelæren; imidlertid synes det, han da har været en Mand i sin beste Alder; thi deels var han kun noget over 40 Aar, da Digteren Aristophanes første Gang opførte sit Skuespil, Skyerne kaldet, hvori han ligesaa bittert som vittigt spotter over Sokrates's Discipler, og Læremaade; deels siger Xenophon [8]), at Critias og Alcibiades allerede længe havde været borte fra Sokrates, da de forfaldte; og nu veed man, at Alcibiades allerede var forfalden kort efter den store Perikles's Død, som indtraf, da Sokrates omtrent var 40 Aar. Det bliver da rimeligt, at Sokrates fremstod som Folkelærer i Perikles's sidste Levetid, og altsaa nogle Aar før Peloponneser-Krigen udbrød: men ei heller kunde hans Fædrenestat mere end nu trænge til en Forbedring i Tænkemaade og Sæder. Athenens Exempel lærer os, at Cultur og Oplysning ikke er eet og det samme, og at Sædelighed ingenlunde er en naturlig Følge af National-Velstand: de store Rigdomme, som uformodentlig indstrømmede i Staten, havde avlet en Yppighed, der, frugtbar paa Laster, forkkede Folke-Karakteren, og slovede Dydens ædle Følelser. Staten havde ikke selv forhvervet sig sin Velstand, og var endnu umoden til den Forfinelse, som snart udartede til usædelig Overdaad; ligesom det menneske-

[8]) See Xen. Merkv. 1 B. 2 Kap. p. 25.

neskelige Legem ved arbeidsløst Velleonet samler skarpe, onde Vædsker og en usund Fedme, der omsider avler og nærer farlige Sygdomme; saaledes svækkes og fordærves og de Nationer, som overvældede af uventet Lykke og uforhvervet Velstand henslumre i Dorskheds Dvale, og angribes af den sieleskækkende Overdaadighed, der udmarver Staterne og virker ved anstikkende Exempel Sædernes Fordærvelse og alle Familiers og Stænders Ruin.

Saaledes gik det jo fordum Perserne, siden Romerne og nu Grækerne, hvilke, fordærvede ved deres Lykke, tabte den strenge Oldtidens Dyd, og Fædrenelandskierlighed, som fordum havde besielet hine Marathons Helte: Venskab og Pligt opofredes nu for Egennytte og Pragt; den selvraadige Almue regierede Staten egenmægtigen; Lovene tilsidesattes, og areopagitiske Raad gjaldt ikke mere; Embeder og Stemmer solgtes, ja Fordærvelsen gik saa vidt, at selve Dydernes og Lasternes Navne forvexledes:

"hoc habuere paces bonæ, ventique secundi."

Endog Ungdommen, Staternes blomstrende Haab, blev anstukket af den almindelige Smitte: tilforn hærdedes Ynglingen ved Arbeid og Maadelighed: de offentlige Øvelser gave Legemet varig Sundhed og ædel Vext, medens Sielen tidligen dannedes ved de Vises sunde Lærdomme og ved Fædrenes modne Erfaring til praktisk Viisdom og til den skiønne Borgerdyd, som er Summen og Resultatet af de huuslige Dyder, ved hvilke

Græ-

Grækerlands Stater fordum saa frodigen voxde og blomstrede: nu derimod qvaltes Dydens første Spirer i de Unges Hierter ved onde Exempler og anstikkende Laster: den i Blødagtighed opdragne Yngling blev baade paa Siel og Legem svag, letsindig, overdaadig og selvraadig, ulydig først mod Forældre og Lærere, siden mod Øvrigheden og Lovene: de besøgte Skuepladsene i Stedet for Skolerne, ombyttede Nødderne [9]) med Terningen, og forødede snart ved Dobbel og Elskov deres Fædrenemidler [10]).

Sokrates, opmerksom paa denne Tidernes og Sædernes Fordervelse, troede, det var hans Pligt at oplyse og forbedre sine Medborgere: til dette Kald opofrede han sig fra nu af, og sparede ingen Flid for at kunne opfylde det værdigen. Men naar man nu først betænker, hvor ædel og til Tidernes Tarv passende denne Sokrates's Plan var; og dernæst seer, med hvilken Sindighed og Drivtighed han iværksatte samme; med hvilket Mod han overvandt de Hindringer, som Egennytte og Fordom lagde ham i Veien; hvor uegennyttig han opofrede alle Fordele, Bequemmeligheder, ja Livet selv, for at gavne hans Tidsmennesker; hvo indseer da ikke, at han var, hvad Plato kaldte ham [11]), en Gave ned-

[9]) Det var en Børneleeg hos Grækerne at spille med og om Nødder.

[10]) Denne Ungdommens og Sædernes Fordervelse i Athenen har Aristophanes mesterligen skildret i hans Jamber. Nub. 2, 1.

[11]) Plat. Theæt. 3, 50.

nedfalden fra Himlen til Athenienserne, og et af de Redskaber, som Forsynet sender just til de Steder og paa de Tider, naar og hvor det behoves.

Der fandtes til Sokrates's Tid i Athen et Slags Lærde, Sophister kaldte, som ikke lidet hindrede den sande Oplysning og Sædelighed: deres Navn var opkommet i hine Republikens gyldne Tider, da Videnskaberne blomstrede, og mange Lærde strømmede til Athenen, for der at gisre Lykke ved deres Talenter: man kaldte da alle dem Sophister, eller Viismænd, som holdte Forelæsning over en eller anden Videnskab; siden indskrænkedes Navnet til dem, der forenede Veltalenhed med Moralen og Statsvidenskaben [12]), eller som declamerede over visse Almeen-Emner for Folket. Men snart begyndte Nationens Sædelighed saa meget at aftage, at Lasterne endog virkede paa Videnskabernes Tilstand: Yppigheden fordervede ikke allene den moralske Smag, men selv den æsthetiske, som nu blev kræsen, sløv og ufølsom for det Sande, det Simple og naturlige Skionne: den ædle Sandhed kunde nu ei længer behage i dens tarvelige konstløse Dragt, men maatte sminket paaklædes efter Moden: de Vise selv, som skulde oplyse Staten, fordervedes af den almindelige Smitte, og nedværdigede nu deres Viisdom til en Handelsvare, som de falholdte i Athen og andre Græker-lands store Stæder: Sophisterne indrettede deres Veltalenhed efter Tidernes herskende Smag, og bleve i den egentlige For-

stand

[12]) See Synes. Dio.

stand Folke-Smigrere, som, drevne af Aerelyst og Egennytte, kildrede deres Tilhøreres Indbilding ved prægtige Billeder, og forkielede Øret ved Periodernes Velklang og alle Talekonstens Prydelser.

Især vare disse Sophister farlige for Religionen og Staten: deels giorde de al Religion til et politisk Paafund, deels udsmykkede de Grækernes Fabelsystemer med saadanne forargelige Fortællinger om Statens Guder, hvorved deres Tilhørere fattede uværdige Begreb om Guddommen, og troede, de efter Gudernes Exempel frit kunde udøve de samme Laster. I Politiken sønderreve de det naturlige Baand, som sammenknytter Moralen med den sande Statsklogskab; de smigrede en selvraadig Almue til Skade for al god Orden. Endskiønt de ofte, for at rette sig efter Tid og Sted, talede zirligen om Dyd og Sædelighed, saa vare dog deres Grundsætninger i Moralen omtrent følgende: "Retten hører den Mægtigere til: alle Handlinger ere ligegyldige: den menneskelige Lyksalighed bestaaer i at skabe sig selv de fleste Begierligheder og fyldestgiøre samme: Aerlighed og Afholdenhed ere kun Pligter for svaghovede Mennesker og stridende mod Menneskets Lyksalighed o. s. f." Især lærte Sophisterne deres Elever den Konst, saaledes at indvikle og fordreie i Samtaler Ordenes Begreber, og for Retten Lovenes Ord, at en falsk Sætning syntes sand, og den slette Sag god: de satte deres Aere i at kunne giøre Ret til Uret og bevise tvende modsatte Sætninger; men herved blev omsider Navnet

So-

Sophist ligesaa foragtet og forhadt, som det forhen havde været skiønt og hæderligt: tilforn bemerkede det den Lærde og Vise, nu en pralende Bedrager.

Sokrates indsaae, hvor farlige disse selvindbildte Vise vare for Oplysning og Sædelighed: for nu at svække deres ved Fordom og List rodfæstede Anseelse, indfandt han sig i Høresalene og paa de offentlige Stadens Pladser, hvor de udhskrede deres sminkede Viisdom: han indlod sig i Samtaler med dem, og udlokkede ved sin forstilte Uvidenhed og gientagne Spørgsmaale af deres egen Mund de største Urimeligheder og Modsigelser: tilforn pleiede Sophisterne, naar de talede over visse philosophiske Almeensteder og politiske Æmner, ved blendende Figurer og en Strøm af smukke Ord saaledes at henrive og fortrylle deres Tilhørere, at disse oversaae det falske og tomme i deres Sætninger; Sokrates derimod vidste at blotte ved Dialektiken deres egne Uvidenhed, og tillod dem ikke enten at udsmutte fra Hovedsagen, eller forvexle de eengang bestemte Begreber; tilsidst maatte den beskæmmede Sophist tie, og man indsaae nu, at deres Viisdom var overfladisk og uægte: de tabte mere og mere deres Indflydelse paa Almuen, og Sokrates vandt den lærvillige Ungdoms Fortrolighed, som hine Skinvise tilforn havde stiaalet og misbrugt.

Sokrates forenede i sig alle de sieldne Egenskaber, som udgiøre den store Folkelærer, der heldigen skal udrødde indgroede National-Fordomme, brække onde Vaner,

ner, kort sagt, oplyse og forbedre en udartet Tidalder. I Henseende til de udvortes Goder, der saa ofte forblinde Menneskene, var han høist maadelig, afholden, og ophøiet over alt det, man kalder Lykke og Velbevnet: endskiønt hans hele Formue beløb sig neppe til fem Miner (60 Rigsdaler) levede han dog nøisom deraf, og tilfredsstillede uden store Omkostninger sine faa Nødvendigheder: ved Hunger krydrede han sin simple Mad: ved Arbeid og Legemsøvelser var hans Legem afhærdet mod Kulde og Hede, han bar kun een og samme Klædning baade Vinter og Sommer, og gik sædvanlig barfodet; da han engang om Vinteren bivaanede et Tog i Tracien, trodsede han den strengeste Kulde. Overalt adskilte han sig ved streng Tarvelighed fra Tidernes Yppighed, og beskæmmede ved sit Exempel Sophisternes Pragtlyst og Egennyttighed. Disse falske Lærere falholdte deres Viisdom til høie Priser i Grækerlands store Stæder, hvor de underviste kun de Fornemme og Rige; Sokrates derimod blev i Athen, (forgieves indbød Fyrsten Archelaus i Macedonien og andre ham til deres Hoffer med Løfte om Hæder og Befolding) hvor han uden mindste Betaling underviste, og ansaae sig rigelig belønnet, naar hans Venner (saaledes kaldte han sine Lærlinge) tillige bleve Dydens Venner og Dyrkere. Den unge Æskines sagde engang til ham: "Ah Sokrates! gierne vilde jeg høre Dig, men jeg er fattig og har intet at give Dig uden mig selv og mit taknemmelige Hierte. Desto bedre, svarede han, Du kunde

ingen

ingen større Forærring giøre din Ven!" Jeg har ofte, siger Alcibiades [13]), forsøgt at giøre Sokrates en og anden Forærring, men altid var han mere hærdet mod mine Gaver, end Ajax fordum mod Staal. Uden Hensigt til Stand, Alder, Vilkaar eller Fædreland, modtog han alle dem i sin Underviisning, hos hvilke han mærkede gode Naturgaver og en ædel Tænkemaade; Fremmede og Borgere, Unge og Gamle, Rige og Fattige nøde frit hans Underviisning; men fortrinlig elskede han den haabefulde Ungdom, som er Statens Haab og en Planteskole for Efterslægten: han troede, denne uskyldige Alder baade var friere fra Fordomme, end de ældre: og bøieligere til Dyden, og drivtigere til ædel Daad og nærmere til at lære alle de Kundskaber, der skulde danne dem til bedre Mennesker og gode Borgere. Derimod afskyede han alle Lastefulde og dumme Mennesker, hvilke han satte i Slavernes og Pøbelens Klasse, omendskiønt de var af den ædelste Byrd, beklædte de høieste Æresposter, og eiede de største Rigdomme; Vellystningen, den Ødsle, og Gierrige vare evig udelukte fra hans Venne-Selskab

Sokrates pleiede at slutte fra Ansigtets regelmæssige og skiønne Træk til Sielens gode Anlæg og ædle Tænkemaade; han troede, en ædel Siel sædvanlig beboede et skiønt Legem; den deilige Alcibiades og den smukke Xenophon bestyrkede denne hans Mening; ligesom paa den anden Side hans egen Exempel lærte ham,

at

[13]) Plato Sympos. & Alcibiad. I.

at Physiognomiken sikrere viser Menneskets oprindelige Anlæg, Organisation og Temperament, end Sielens nærværende Tilbøieligheder, Følelser og Tænkemaade: da en vis Zopyrus dømte af Sokrates's ufordeelagtige Udseende, at han maatte være en Vellystling og et lastefuldt Menneske, svarede denne: "Ja, ganske vist havde jeg af Naturen Hang til disse og andre Laster, men ved min egen Flid og ved Philosophiens Medhielp blev jeg et bedre Menneske."

Sokrates var ligesaa beskeden som uegennyttig: endskiønt det delphiske Orakel havde erklæret ham for den Viseste af alle hans Tidsmennesker, brugte han dog aldrig denne Titel, men satte sin største Viisdom deri, at han slet intet vidste: uden Tvivl vilde han hermed sige, at den Vise ofte med Beskedenhed tvivler om det, som Taaben indbilder sig at vide; aldrig tiltog han sig Navn af Lærer, men i Stedet for at holde offentlige Forelæsninger for visse Personer til bestemte Tider og Steder, underviste han allevegne og ved alle Leiligheder dem, der søgte hans Omgang; paa Torvene, i Spadseregangene, i Værkstederne, paa Marken, i Huusene, ved Gjestebuder, ja i sit Fængsel selv, meddeelte han Vedkommende sine Lærdomme. Ophøiet baade over den qvælende Avind og den forfængelige Æresyge tilstod han gierne andre deres Fortrin, og anprisede for sine Elever duelige Lærere i de Videnskaber, han selv mindre forstod: overalt underviste han, affondret fra Pedantens Særhed og fra Systemets Tvang sine Lær-

linge

linge ved de venskabelige Samtaler, hvortil Omstændighederne selv gave ham Emne og Leilighed: snart gjennemgik han de gamle Vises Skrifter, og uddrog af sammes herlige og høie Tanker de sundeste Leveregler: snart udviklede han Begrebene i Moralen, Politiken og andre Videnskaber: nu talede han med Officerer, Statsmænd, Konstnere og Landmænd om deres Sysler og Pligter: nu stiftede han Forlig mellem stridige Partier, og Fred i Familier: nu gavnede han trængende Venner, enten ved at give dem gode Raad, eller tale for dem hos andre; men som tiest undersøgte og udviklede han Sædernes og Dydens Lærdomme, og indprentede sine Tilhørere de gjensidige Pligter, som Menneskene i Følge deres forskiellige Forholde skylde hverandre. Hvorledes kunde nu en Mand, der saa venskabelig og nøgennyttig gavnede Menneskeligheden og Staten, savne Beundring og Kierlighed! Vel blev Sokrates miskiendt, foragtet og hadet; denne Skiebne havde han tilfælles med de fleste store Mænd, som vovede at bekæmpe Tidernes Fordomme og herskende Laster; men mange vare dog de, som vidste at vurdere Sokrates's Værd, og erkiende i ham den store og fortræffelige Lærer: Borgere og Fremmede søgte hans Selskab og Underviisning, nogle for af ham at lære Veltalenheden og Statsvidenskaben, andre for ved ham at dannes til dydige og fuldkomne Mennesker. Hans Foredrag selv vandt ham Tilhængere; thi det var baade tydeligt og behageligt; i konstløs Ynde lignede det den skiønne Natur, og

man hørte Dydens Stemme tale igiennem Gratiernes Mund: han vidste deels at gjøre sine Grunde saa indlysende, og Sandheden saa beskuelig, deels at nedstemme sig saaledes til Vedkommendes Fatteevne, at enhver maatte vorde overbeviist og tilstaae ham Ret, ja selv den Lastefulde elske hans venskabelige Irretesættelser: "hvor ofte, siger den forvildede Alcibiades [14]), rørte ikke denne Marsyas saaledes min Siel, at jeg ansaae mig selv for en gemeen Slave og ligesom levende død? han nøder mig til at indsee mine egne Feil, og tilstaae, at jeg forsømmer min Selvdannelse, og befatter mig med Statssagerne, endskiønt jeg endnu høiligen kunde behøve selv at lære meget: jeg tilstopper derfor mine Øren for hans Tale ligesom for Sirenernes Trylleſang: jeg flyer hans Selskab, og vogter mig for at blive ret længe hos ham, og dog — hvo skulde troe det? — er han den eneste, for hvilken jeg føler sand Ærefrygt og Kierlighed — jeg maa billige hans velmeente Formaninger; men, aldrig saasnart forlader jeg ham, før Ærelyst henriver atter min Siel: derfor skyer jeg hans Omgang, ved at see ham rødmer jeg over, at jeg ikke holdt mit Løfte; ofte ønsker jeg, han var død — men hvor utaaleligt dog for mig at savne ham!"

Sokrates giorde sig især Flid for at kiende sine Tilhøreres Naturel og Tænkemaade; han indrettede altid sin Underviisning efter enhvers særegne Tilstand og Beskaffenhed; den Selvkloge og Stolte ydmygede han,

ved

14) Plato in Sympoſio.

ved at vise ham hans Mangler og Usselhed — derimod nedlod han sig til den Svageres Fatteevne, og opmuntrede den Undseelige og Frygtsomme til at bruge de Fuldkommenheder, han selv miskiendte: han ansporede de haabefulde ædle Ynglinges ædle Ærelyst, til at gavne deres Fædreneland; kort sagt: ved sine lærerige Samtaler vakte han Sielens slumrende Evner, udryddede skadelige Fordomme og styrede Lidenskabernes heftige Fart hen til et værdigt Maal. Som tiest forestillede Sokrates sig, ligesom han selv intet vidste, han spurgte i Stedet for at lære andre: ved sin særegne Ironie og gientagne Spørgsmaale udlokkede han deres Begreber og Meninger, med hvilke han talede; men især vænnede han sine Elever til nøiagtigen at bestemme Ordenes rigtige Begreber, for at undgaae den Ordstrid, der, som oftest, er Sandhedens Fiende og Vildfarelsers frugtbare Moder.

Sokrates selv har ingen Skrifter forfattet; i det mindste intet efterladt, hvoraf man kunde bedømme hans Meninger; kun af Platos's og Xenophons udødelige Værker kiende vi hans sunde Philosophie, hvoraf Resultatet bliver omtrent følgende:

"Af Tingenes vise Indretning og skiønne Orden sluttede han, der maatte være en selvstændig og første Aarsag til, som baade fra utænkelige Tider havde ordnet og sammensat Verdens System, og ved sin almægtige Indvirkning vedligeholder i en evig blomstrende usvækket Ungdom og uafbrudt Virksomhed dette samme

store Alt, hvis Dele og Kræfter ere Guddommens Villie underlagte. Dette høieste Væsen (saaledes lærte han fremdeles) er Ophavet og Kilden til al tænkelig Fuldkommenhed, vel usynligt for de Dødelige, men dog beskueligt i de Virkninger og Gierninger, som forkynde en uendelig Almagt, Viisdom og Godhed. Dette samme guddommelige Forsyn, som bestyrer Alverdenen, sørger især for Mennesket, hvilket Gud dannede ypperligt fremfor de andre Dyrarter, og beqvemt til at kiende og dyrke Skaberen: sin Villie aabenbarede han deels ved de evige Naturlove, og Samvittighedens advarende Stemme; deels ved Spaadomme og Mirakler: for denne allestedsnærværende og alvidende Guddom bør Mennesket undsee sig, dyrke den ved de Religionsskikke, som enhver Stats Love foreskrive; men især ved et helligt og dydigt Levnet forhverve sig Himlens Yndest.

Foruden denne ene allerhøieste Gud antog Sokrates endnu andre ypperlige Væsner eller høiere Aander, hvilke som Guddommens Sendebud og Medhielpere bestyrede Naturens store Rige, og paa mange Maader gavnede Menneskeheden: man burde altsaa elske og ære disse velgiørende Væsner, og allevegne undsee sig for deres usynlige Nærværelse.

Især talede han ofte om en vis Aand (Genius), som, efter hans Udsagn, betydede ham selv det Tilkommende, og ved en indvortes Stemme advarede ham mod det Onde og Skadelige: det synes rimeligt, at han selv har troet dette, og at denne Følelse har været en Anelse,

eller

eller et Slags Sværmerie, som havde sin Grund deels i hans levende Indbilding og fine Nervesystem: deels i den Mening, at han var Guddommens Yndling og et Redskab til at udbrede Oplysning og Sædelighed blant hans Landsmænd: ofte havde de store Siele, som Forsynet bestemte til at udføre vigtige Planer i den moralske Verden, en vis Grad af Sværmerie, som styrkede deres Mod i Farer og Lidelser, spændte, ophøvede deres Sielekraft over det sædvanlige, og tillige virkede paa deres Medmennesker langt heldigere og mægtigere, end det skulde have været muligt for den simple, jævne Menneskeforstand.

I Henseende til den udvortes Gudsdyrkelse fulgte han alle de Skikke og Vedtægter, som Statens Love foreskrev: han ofrede og adspurgte Orakler; men Hiertets Reenhed og den gode Hensigt anfaae han for Sielen og Væsnet i Religionen; de vilkaarlige Ceremonier derimod vare efter hans Mening kun betydende Tegn for det sandselige Menneske, og bequemme Vehikler for den fromme Andagt.

Ligesaa fornuftig tænkte han om Bønnen (denne vigtige Deel af Gudsdyrkelsen!) og hævede sig over den da herskende Overtroe, som haabede ved krybende Smiger, glimrende Løfter og Gaver, at kiøbe Guddommens Yndest, og ved Ord-Formularer at tvinge Aanderne og forandre de evige Naturlove. Sokrates bad til det allestedsnærværende Forsyn, som, vaagende over Verden, afveier og uddeler Menneskets Skiebne; men

over-

overbeviist om, at den alvidende Guddom bedre end den kortsynede Dødelige kiendte Menneskets Tarv og Gavn, bad han aldrig om noget især og uden Vilkaar; men underordnede altid sine Ønsker Forsynets Villie, og udtrykte sig omtrent saaledes: "Gud! giv du os altid det sande Gode, endskiønt vi ikke altid bede derom; og afvend du fra os det Onde, endog da, naar vi daarligen udbede os samme [15])."

I øvrigt ansaae han det for syndigt og formasteligt at gruble over Guddommens Natur, eller tale om de Hemmeligheder, som ligge uden for den menneskelige Synskreds; han afskyede baade de Fabelsystemer, som tillagde det høieste Væsen menneskelige Skrøbeligheder og Laster, og den Naturphilosophie, som, ved at opløse Tingenes Aarsager i det Uendelige, bortresonnerede det evige og første Grundvæsen, vi kalde Gud.

Den menneskelige Siel adskilte han væsentligen fra Legemets Materie, og ansaae den for en Deel af Guddommen selv. Det synes rimeligt, (thi vist er det ikke) at han har troet Sielens Udødelighed, og en Tilstand efter dette Liv, hvor den evig skulde leve Aanderne Liv, og nyde Følgerne af dens Handlinger; derimod forkastede han Digternes vidunderlige og urimelige Fabler om Underverdenen; da man engang spurgte ham, hvorledes det gik til i Skyggernes Rige, svarede han: "hverken var jeg der selv nogensinde, ei heller talede jeg med nogen, som kom derfra."

Sokra-

[15]) Plat. Alcibiad. II.

Sokrates's Moral var grundet paa Religionens hellige Grundsætninger: han lærte nemlig, at det alvidende Forsyn, som agter paa Menneskets Handlinger, har deels indprentet saavel hele Folkeslægter, som enkelte Mennesker, en vis moralsk Følelse om det, som er Ret og Uret, deels nedlagt i Naturen selv de Lastens og Dydens umiddelbare Følger, som intet Menneske kan undgaae: heraf beviste han fremdeles, at alle Guds Befalinger ere velgiørende, og at Lykfalighed er væsentligen sammenknyttet med Dyden: "Vee, sagde han, den, som først adskilte disse, og indbildte Menneskene, at det Nyttige og det Anstændige, Lykfalighed og Dyd, ikke var eet og det samme!"

Vel indsaae han, at der var sædelig Ufuldkommenhed til; men i Stedet at gruble over det, som Fornuften ikke kunne lære ham; hvorledes nemlig dette Onde var indkommet i Verden, søgte han nøiagtigen at bestemme, hvilket det sande Gode og det virkelige Onde var: fra Menneskenes herskende Sandselighed og deres urigtige Forestillinger om Tingene udledede han alle de Fordomme, som blende Forstanden, fængsle Villiens Frihed og giøre Mennesket til Lidenskabernes Slave [16]).

Da alle Sielens Kræfter hænge af dens Forstand, troede han, at naar Forstanden var ret oplyst, maatte Villien strax følge dens sindige Dom — attraae det erkiendte sande Gode, og afskye det modsatte Onde.

Der-

[16]) Plat. in Theæt. it. Brucker hist. phil. I. p. 360.

Derfor kaldte han Dyden selv Viisdom eller en Videnskab, fordi den Dydige altid handler og bestemmer sig efter de ædelste Bevæggrunde, som han rigtigen og tydeligen erkiender; derimod kaldte han Lasten en Dumhed og Taabelighed, for saavidt den er en Følge af de Fordomme, som bedøve Forstanden, foraarsage en tilsyneladende Modstrid i Sielen, og forføre det sandselige Menneske til at vælge enten det Onde i Stedet for det Gode, eller det mindre Gode for det større, og det blot Behagelige fremfor det sande Nyttige. "Men, sagde han, opklares Forstanden, da forsvinde strax disse Blaaner; man seer nu Tingene uden falske Farver, elsker den erkiendte Dyd, og hader den modsatte Last; Lidenskaberne underordnes den prøvede Fornuft, Mennesket bliver enigt og tilfreds med sig selv, fast i sine Grundsætninger: den oplyste Mand er derfor altid dydig af Overbeviisning; retfærdig, fordi han veed, at andres Lykkaligbed og Fuldkommenhed er forbunden med hans egen; — maadelig, fordi han indseer Vellystens farlige Følger; — gudfrygtig, fordi han erkiender sit Forhold til Guddommen, og de Pligter, som derfra udledes."

Saaledes ansaae han alle moralske Fuldkommenheder for Dele og Skatteringer af een og den samme Viisdom: han forstod ved Dyden denne vor Naturs Forædling, som er Resultatet af rigtige Kundskaber, Frugten af sunde Grundsætninger, og en Færdighed til i alle Tilfælde at handle ret og virke egen og andres Fuldkommenhed;

hed; til denne moralske Dyd henførte han tvende væsentlige Hovedstykker: Maadelighed og Retfærdighed, hiin angik Menneskets individuelle Tilstand, denne dets Forhold til Selskabet og Staten; men begge tilsammen udgiorde den store og gode Mand, det fuldkomne, vise og retfærdige Menneske, som er Jordens Pryd og Himlens Yndling.

Maadelighed, eller som han og kaldte den, Sædelighed, udstrakte sig til det enkelte Menneskes hele Levemaade, og indbefattede Tarvelighed i Mad og Drik, Afholdenhed fra sandselig Vellyst, Stolthed og Gierrighed, Hold over Lidenskaberne og en fornuftig Anvendelse af Lykkens Gaver: den Maadelige var da hos Sokrates hvad Stoikerne kaldte den Vise, en Mand, der uden at udskeie enten til den ene eller anden Side fra den strenge Dyds gyldne Middelstie, altid fulgte den sindige Fornuft.

Nu begribe vi, hvorfor Sokrates anpriser Maadelighed som Grundvolden til alle Menneskets moralske Fuldkommenheder, "denne elskværdige og paa Lykksalligheder frugtbare Dyd, sagde han, er Ophavet og Kilden til Menneskets Lykksalighed: den giør sine Dyrkere sunde paa Legem og Siel, virksomme og duelige til Forretninger, elskede og ærede i Livet, hædrede og savnede efter Døden."

Under den Dydens anden Hoveddeel, som han kaldte Retfærdighed, indbefattedes alle de Pligter, som flyde af Menneskets selskabelige Forholde og moral-

ske

fe Forbindelser: Taknemmelighed f. Ex. mod Forældre og Velgiørere, Ærbødighed mod Statens Love og Embedsmænd, Redelighed og Velvillighed i det daglige Liv og flere saadanne Dyder, udgiorde den Retfærdighed, om hvilken Sokrates saa meget talede; da han vidste, at intet Selskab kunde bestaae uden Orden og Love, og at den Borgerdyd, som er Hovedsummen af Huuspligterne, bør begynde fra de enkelte Familier; saa indskiærpede han idelig alle sine Elever de offentlige og private, de fuldkomne og ufuldkomne Pligter, som Borgere skylde Staten, Børn deres Forældre, Brødre og Venner hverandre. Ja, hans Moral udstrakte sig endog til Fiender og Uvenner: heri afsondrede han sig ligesaa vidt fra hine Oldtidens Viismænd, hos hvilke Hevn var en Dyd, og Sagtmod en Sindssvaghed, som fra de følgende strenge Stoiker, der vilde danne Mennesket aldeles ligegyldigt og følesløst mod Forurettelser: Sokrates holdt Middelveien: "Ingen, sagde han, bør fornærme en anden; thi det er et større Onde at giøre Uret, end at lide den: ligesom Staterne ved Krige afgiøre deres Uenigheder, saaledes skulle Lovene adskille Borgeres private Trætter, og hevne de Fornærmelser, som tilføies enkelt Mand, paa det at Straffens Exempel kan forbedre den Skyldige, advare andre, og betrygge Selskabets Sikkerhed."

Her see vi nu Skyggen og nogle væsentlige Grundtræk af en Philosophie, som var saa at sige kun den sunde Menneskeforstand selv anvendt paa enkelte Til-

fælde;

fælde: aldrig havde en Hedning renere og værdigere Begreber om Gud, Mennesket og Pligterne, end Sokrates: man seer heraf, hvorvidt Fornuft og naturlig Religion kan lede det redelige og tænksomme Menneske i religiøs og moralsk Oplysning; ligesom vi paa den anden Side bør taknemmelig erkiende vor Aabenbarings ypperlige Fortrin, og derfor billigen undskylde Mangler og Feiltagelser hos dem, der savnede det klarere Lys, som blev Kristenmenneskets skiønnere Lod.

Sokrates handlede altid overeenstemmende med sine Meninger: hans dydige Levnet var et Aftryk af hans sunde Philosophie, og en moden Frugt af de rigtige Grundsætninger, hvilke han ligesom realiserede ved sit eget dydige Exempel; følgende Træk af hans Levnet og Karakter kunne overbevise os herom:

Han viste den dybeste Ærbødighed for det høieste Væsen, om hvilket han indprentede sine Tilhørere renere og værdigere Begreb, end Almuen til den Tid havde: han ærede, som en god Borger, Statens Religion, endskiønt denne i mange Stykker var urigtig, han opbyggede Oplysningens Tempel paa Overtroens Ruiner selv, og taalede vel de Fordomme, som vare uskyldige; men bekæmpede derimod tappert saadanne overtroiske Meninger, som enten modstrede den sunde Menneskeforstand, eller virkede ufordeelagtigen paa Sæderne.

Mod Statens Love og demokratiske Regieringsform viste han den fuldeste Lydighed: han talede høit og ivrigt mod de 30 Herrer, som havde til hans Tid forandret

andret Constitutionen, og indført det spartanske Aristokratie i Athen; denne Standhaftighed og Patriotisme forlod ham end ikke i de farligste Tilfælde: efter Slaget ved Arginus-Øerne [17]) bleve de brave Amiraler, som havde anført den athenienſiske Flaade, actionerede, fordi de, hindrede af Stormen, ikke havde ladet de Borgeres Legemer, som vare faldne i Striden, opſamle af Havet og begrave: man anſaae Begravelſen for en vigtig Religionshandling; de Afdødes Frænder fordrede derfor Hevn, og havde ved Bønner og Klager indtaget Folket imod de uſkyldige Anførere; Almuen forlangte, at een Stemming ſkulde afgiøre deres fælles Skiebne; men Sokrates, som det juſt den Dag tilfaldt at have Forſædet i det Folkemøde, hvor denne vigtige Sag ſkulde paadømmes, modſatte ſig baade Adelens Trusler og Pøbelens Fnyſen; han paaſtod, at man nøiagtigen ſkulde følge Lovenes Formalitet, og ingenlunde fælde Dødsdom over de Anklagede, førend de ved Stemmernes Fleerhed og hver for ſig vare erklærede ſkyldige; det forbittrede Folk larmede, og Kabalen udvirkede, at de fleſte Stemmer dømte alle Amiralerne til Døden; men endda vilde Sokrates ikke underſkrive denne overilede og uretfærdige Dom: han undſkyldte ſig med, at han ikke kunde ſkrive, og bivaanede efter den Tid aldrig Tingene eller Folkemøderne. Ved en anden Leilighed befalede hine 30 Ariſtokrater Sokrates tilligemed en anden athenienſiſk Borger, at reiſe til Salamis,

[17]) Xen. Hiſt. Gr. 1, 7, 10.

lamis, for at paagribe og indhente den uskyldige Leon [18], som Tyrannerne af privat Had vilde actionere og henrette; men ei heller denne Gang adlydede han deres egenmægtige Befalinger: han dadlede offentligen deres grusomme og uretfærdige Regiering, og vedblev, deres Forbud og Trusler uagtet, at undervise den athenienſiske Ungdom.

I hvilketsomhelst Forhold Sokrates stod til andre Mennesker, som Ægtefælle, Fader, Ven og Lærer, var han altid saavel i sit offentlige som private Liv, et Mønster paa Dyd og Retskaffenhed: endskiønt han var mindre lykkelig givt med den Xantippe [19], hvis Arrighed er bleven et Ordsprog, vidste han dog ved klog Eftergivenhed at vinde hende, og formanede sine Børn til den taknemmelige Lydighed, de skyldte en strøbsom Moder: han var altid nøisom og vel tilfreds; ingen Lidelse eller Modgang forstyrrede hans blide Sieleroe: da hans Slave engang havde forseet sig, sagde Sokrates: "var jeg ikke vred, fik Du vist Hug," ligesaa bad han sine Venner advare ham, om de mærkede, at nogen Lidenskab bragde ham ud af sin Forfatning, eller forandrede hans Mine og Røst. Begavet med sindrig Vittighed og spøgende Lune opmuntrede han ethvert Selskab: ved Giestebuder var han oprømt, munter og behagelig; men tillige et Exempel paa Maadelighed og Tarvelighed: han krydrede Maaltidet ved sine lærerige og vittige

Bord-

[18] Xen. H. G. 2, 4.
[19] Diog. Laert. 2, §. 36.

Bordtaler, og morede Gjesterne ved de klygtige Indfald, som alle havde Dyd og Sædelighed til Formaal. Nogle Nyere have tillagt Sokrates en vis unaturlig Elskov, som til den Tid besmittede Grækernes Sæder [20]); men intet Spor findes hos de Gamle, at han nogensinde var engang beskyldt for denne Last; hverken hans Anklager nævnede det, ei heller Aristophanes, i hans bidende Farse, Skyerne kaldet: tvertimod, Sokrates fremstilles allevegne, som den Kydskhedens Lærer, der altid advarede sine Elever mod den Vellyst, han selv afskyede: Tyrannen Kritias blev just hans Uven, fordi han havde dadlet hans utugtige Kierlighed til Euthydem [21]); og naar han undertiden skiemtende (maaskee har denne hans misforstaaede Ironie givet Anledning til hiin Beskyldning) talede om sine mange Kiereſter, Elskovskonster og Koblerier, saa var hans Mening kun denne: at han inderligen elskede de gode og dydige Mennesker, hvis Høiagtelse og Gienkierlighed han aldrig savnede [22]). Sokrates var ivrig Patriot, og udviste ved alle Leiligheder en utrættelig Virksomhed til at gavne det Almindelige: fra de offentlige Embeder, hvortil hans Talenter og Fortieneſter gave ham Adgang, undrog han sig ingenlunde af Mageligbed eller Feighed, men fordi han var overbeviist om, deels at han i en

for-

[20]) See Petron. it. Haller über die Falschheit Menschl. Tug.

[21]) Xen. in S. I, 2.

[22]) Xen. Mem. S. IV, 1. it. Heyne de Sanct. Socr. Præd. Comm. Götting. XIV, 54.

fordervet Tidalder kun lidet kunde virke til Statens Beste; deels at han mere gavnede sit Fædreland ved at danne gode Borgere og duelige Embedsmænd, end om han selv forvaltede Embeder.

Endog som Krigsmand tiente han Staten: i sit 36 Aar bivaanede han et Tog, som var Begyndelsen til den saa merkværdige Peloponneser-Krig: Potidæa, en thracisk Stad, som var Athenienserne skatskyldig, gjorde Oprør: man beleirede den til Lands og Vands i to Aar, og i denne Tid skal Sokrates have udmærket sig i Armeen ved en magelss Tapperhed, Krigstugt og Haardførhed; naar de andre Græker, uvante til Thraciens Kulde, indforede sig, gik Sokrates om Vinteren, som han pleiede, med bare Fødder og i den samme Kappe: man tilstod ham ved Krigens Ende Tapperheds Prisen, men denne overlod han sin elskelige Alcibiades, hvis ærekiere Gemyt han derved vilde anspore til Dyden. Nogle Aar derefter gjorde han atter Krigstieneste i Peloponneser-Krigen, da Athenienserne beleirede Delium: alle gave Sokrates det Vidnesbyrd, at hvis de andre havde stridet som han, var Slaget blevet vundet: da Hæren flyede, gik han uforfærdet og med langsomme Skridt tilbage, efterat han først havde reddet sin værdige Lærling, Xenophon, som i Træfningen var styrtet fra Hesten [23]). Ligesaa havde han ved en anden Leilighed frelset Alcibiades, og ofte vovet sit Liv for sine Venner og Fædrelandet.

Det

[23]) Strabo Lib. 9. p. 403 &c.

Det synes ubegribeligt, at Athenienserne kunde finde Sokrates sagfyldig, imidlertid vidste den Misundelse, som altid aarvaagen lurer paa den store og gode Mand, saaledes at indtage Folkets Gemytter, og kaste en saa ufordeelagtig Skygge over den Vises Karakter og Handlinger, at han tilsidst som en Statsforbryder blev henrettet. Mange vare de Aarsager, som bersøvede Sokrates den Høiagtelse og Kierlighed, hans Landsmænd i flere Henseender skyldte ham: nogle kiededes ved hans simple Foredrag og kateketiske Læremaade; andre fortørnedes, fordi han blottede deres Uvidenhed, eller forvirrede deres Selvklogskab; hans Ironie ansaae man for Spot og for en Hilde, hvori han vilde fange sine Tilhørere, og fordreie Sandheden: Sokrates havde med alle sine fortræffelige Egenskaber noget i sin Adfærd og Levemaade, som var upassende til hans Tiders forfinede Smag; hans frivillige Armod, hans ufordeelagtige Udvortes og strenge Levemaade, var netop det modsatte af den da herskende Yppighed; og overalt var den moralske Cultur i Athen endnu alt for liden til, at man ret kunde skattere den Vises Værd; man dadlede Sokrates som en Særling, fordi han altid uden Persons Anseelse rettede de Feil og Misbrug, som fandtes i alle Stænder: han spottede de Fabler, som udgiorde Mængdens Religion, og blev derfor anseet for en Fritænker og Guddomsforagter: naar han talede om sin Genius, troede man, han sværmende vilde indføre nye Guddomme: han besøgde kun sielden de Skuespil, som vare

Athe-

Athenienſernes Lyſt, og dadlede den kaade Frækhed, ſom da herſkede i den ſaa kaldte gamle Komoedie; derfor bleve Digterne hans Fiender; han kom næſten aldrig i Folkemøderne, eller befattede ſig med de Statsſager, hvortil enhver Borger i Republiken havde Adgang; derfor anſaae man ham for en fær, ligegyldig og uvirkſom Mand, ſom ingen Deel tog i det offentlige Vel.

Overalt ſøgte Sokrates's Fiender at hentyde det paa ham, ſom da gjalt om Sophiſterne i Almindelighed: man kaldte ham en ſværmende Philoſoph, ſom negtede Guddommens Tilværelſe og Forſyn — en Demagog, ſom ved ſminket Veltalenhed og blendende Sophismer forvirrede Sandheden — en Lovtrækker, ſom lærte ſine Elever den Konſt, at chikanere for Domſtolene, en Ungdommens Forfører endelig, ſom indprentede ſine Elever Foragt mod Forældre, Ulydighed mod Øvrighed, og ſaadanne politiſke Grundſætninger, der kunde være farlige for den demokratiſke Regieringsform: dette ſidſte ſøgte man at vise ved Alcibiades's og Critias's Exempel, ſom begge havde været Sokrates's Elever, førend de endnu bleve Laſternes Dyrkere og Fædrelandets erklærede Fiender: Ondſkaben glemte ikke at tillægge Sokrates Skylden for deres Udſvævelſer, og at indbilde den lettroende Almue, at de i hans Skole havde indſuet de onde Grundſætninger, ſom de fulgte: men iſær ſøgte de komiſke Digtere, hvis Kaadhed Sokrates havde dadlet, at foreſtille ham i deres Farſer paa den latterligſte og ufordeelagtigſte Maade: en vis Eupolis

 bovede

vovede i et af sine Stykker at kalde ham en Tyv, en anden skrev for at spotte Sokrates's ringe Klædedragt, en Farse, Kappen kaldet. Omsider forestillede Digteren Aristophanes paa Athenens Skueplads et Lystspil, Skyerne, — hvori Sokrates var Helten, og forestilledes som en Grubler, der resonnerede om Ting, han ikke forstod, og tilbad Skyerne (heraf har Stykket Navn) i Stedet for Zeus, Minerva og de andre Statens Guder. Den komiske Digter havde i dette Stykke udtømmet alt sit skalkagtige Vid og sin bidende Satire, for at gjøre Sokrates latterlig: Stykket blev første Gang opført ved et Bacchanal, da utallige Fremmede vare i Athenen: man klappede, (thi Athenienserne vilde gierne lee) men Stykket vandt dog ikke Prisen; det blev forestillet Aaret derefter, og havde samme Skiebne: Aristophanes omarbeidede det siden saaledes som vi endnu have det: man fortæller, at Sokrates, som ellers aldrig saae Komoedier, indfandt sig, da denne Farse første Gang opførtes: han loe tilligemed de andre, og da de fremmede Tilskuere spurgte; hvo denne Sokrates var, som saaledes blev givet til Pris for Almuens Spot, fremviste han sig selv for Forsamlingen — saa lidet agtede han sine Fienders Ondskab!

Sokrates var omtrent 46 Aar, da han saaledes blev fremstillet til Haan, han levede endnu 24 Aar i Athenen; det syntes at hans Forfølgelses-Tid nu var forbi, da Staten i Peloponneser-Krigen var sysselsat med vigtigere Ting. Han bivaanede i denne Mellemtid

Be-

Beleiringen ved Delium, og vedblev, uden at nogen offentlig antastede ham, at undervise Ungdommen; men Gemytterne vare dog nu eengang stemte imod ham, og hans Fienders virksomme Avind oppustede de Gnister, som ulmede hist og her til hans endelige Undergang.

Den vise Sokrates fyldte sit 70 Aar, da han uformodentlig blev indstevnet for Retten efter en formelig Criminel-Klage af følgende Indhold: "Melitus, Melitus's Søn, indlægger skriftligen mod Sokrates, Sofroniskus's Søn af det Alopekiske Distrikt, følgende Klage [24]): Sokrates er sagfyldig som en Forbryder mod Staten og Lovene, først fordi han ikke antager de Guder, som Staten dyrker; men indfører andre nye Guddomme; han er fremdeles sagfyldig, som den, der forfører Ungdommen: Døden bør være hans Straf." —

Efter de athenienſiske Love henhørte denne Proces til det store areopagitiske Raad, som var Athenens øverste Politie-Collegium, og den høieste Ret, som dømte i de criminelle Sager, der angik Religionen og Sæderne: for denne samme Domstoel blev og Apostelen Paulus indkaldet, da han havde talt om den ukiendte Gud [25]): men rimeligvits haabede Sokrates's Anklagere lettere at kunne blende og bestikke en uvidende Al-

[24]) Endnu over 600 Aar efter Sokrates's Død fandtes dette Klage-Document i Ceres-Templet, som var det Athenens Archiv, hvor Love, Proces-Akter o. a. m. giemtes. See Athenæus L. V, IX. Diog. Laert. II, 18.

[25]) See Act. Apost. Cap. 17, v. 19-24.

muehob, end Areopagets kyndige og retskafne Medlemmer; just derfor valgte de en Tid, da dette ærværdige Collegium havde tabt sin Myndighed og Anseelse; de henvendte Sagen til det store heliastiske Byeting, som da bestod af flere hundrede Dommere, mestendeels valgte af Almuens Klasser.

Foruden den nylig nævnte Melitus, som havde skrevet og indlagt Klagen, vare der endnu tvende andre Anklagere mod Sokrates, nemlig: Lycon, en Statstaler [26]), og den rige Anytus, som gieldte mere hos Folket, fordi han især havde virket til de 30 Aristokraters Udjagelse og Demokratiets Indførelse: han hadede Sokrates personlig, og havde svoret hans Ulykke, fordi denne dadlede, at han af Egennytte lod sin Søn lære et gemeent Haandverk, i Stedet for de boglige Konster. Disse tre Anklagere anvendte al deres Indflydelse for at styrte Sokrates, og formaskede et personligt Had med Skin af Patriotisme, og Iver for Sæderne og Religionen: Melitus fremstod som Hoved-Actor i Sagen, og udviklede Klagens Punkter omstændeligen; efter ham talede de andre to, og søgte ved Skingrunde og kiøbte Vidner at bevise især den anden Hovedpost i Klagen, at Sokrates nemlig var Ungdommens Forforer; ved en smykket Veltalenhed, og blendende

[26]) Saaledes kaldtes de, der i Raadet og paa Folkemøderne førte Ordet, og debatterede om Statens Tarv: de kunde tildeels lignes ved dem, som i Engeland kaldes Parlements-Talere (Speakers of the Parliament).

dende Sophismer gave de deres Grunde Sandsynlighed, og ved hvervede Stemmer voxede deres Partie: men især giorde Anytus et stærkt Indtryk paa den forsamlede Almue, da han i en heftig Tale forestillede, at dersom Religionen og Statsformen skulde vedligeholdes, maatte Sokrates som en Gudsfornegter og Aristokrat endelig udrøddes: Sokrates viste imidlertid en Standhaftighed og Værdighed, som egner den store Karakter og røber en god Samvittighed: hans Disciple og Venner øinede Faren, og giorde alt for at frelse ham: man raadede ham at forlade Staden til Sagens Udfald; hans Ven Criton tilbød sig at være Borgen for hans Person: Lysias skrev en rørende Tale til Dommerne: andre vilde bønfalde hele Folket for hans Liv, og hverve Stemmer; men Sokrates afslog alle disse Midler: han vilde, at hans Uskyldighed selv og den alene skulde være hans Talsmand, og troede tillige, at Forsynet ved denne Leilighed vilde kalde ham, nu mæt af Livet, bort fra den høie Alderdoms kummerfulde Byrder.

Paa den fastsatte Dag mødte han selv for Retten, og svarede kort, men med Fynd og Beskedenhed, paa Klagens enkelte Punkter: nogle af hans Venner bestege og Talestolen; endelig holdt Sokrates, mere for at opfylde Lovenes Formalitet, end for at redde sit Liv, en ukonstlet og værdig Forsvarstale, hvis Indhold var omtrent saadan [27]):

[27]) Plat. Apolog. I. p. 17.

"I Dag møder jeg første Gang i mit Liv for denne Domstoel, endskiønt jeg nu er 70 Aar og derover: Stilen, Formaliteterne, — alt her er noget nyt og fremmed for mig; mit Sprog vil maaskee skurre i Juristernes Ører; jeg beder derfor, I Dommere! at I mere ville veie mine Grunde og Beviser, end mine Ord og Udtryk; thi det bliver Eders Pligt at udøve Retfærdighed, ligesom det er min, at sige Eder Sandhed."

Efterat han havde tydeligen fralagt sig den Beskyldning, at han var en Gudsforagter, og grundigen bevist, at han ingensinde havde enten talet eller handlet imod Statens Religion, gik han nu over til den anden og vigtigere Klagens Hovedpost, og blev ved saaledes:

"Man paastaaer, at jeg forfører og forderver den athenienſiske Ungdom; men hvilke vare de, som jeg dannede lastefulde? hvo kan anføre endog et eneste Exempel imod mig? Jeg seer jo mange af mine forrige Tilhørere og Venner i denne ærværdige Forsamling selv: lad disse fremstaae og aflægge Vidnesbyrd mod deres Forfører! — men dersom disse maaskee holdes tilbage af den Agtelse, som de endnu have tilovers for mig — hvorfor opfordre da ikke deres Fædre, Brødre og Frænder, Lovenes Hevn imod mig? hvi æsker ei Melitus dem frem her som Vidner? uden Tvivl veed han, de ere her tilstede, ikke for at anklage mig, men til mit Forsvar."

"Dog, Melitus og Anytus kunne ingenlunde fælde mig ved deres Klage; derimod bliver jeg maaskee et

Offer

Offer for hine Uretfærdiges Had, hvis Uvidenhed og Laster jeg undertiden blottede: deres Avind har styrtet saa mange brave og gode Mennesker, og skal styrte endnu flere; thi hvorledes kunde jeg smigre mig med det Haab, at Ondskaben mættedes ved min Død?"

"Jeg veed meget vel, at mine Fienders Misundelse og Had især opvaktes derved, at Pythias's hellige Orakel erklærede mig for den viseste af mine Tidsmennesker; (her snysede Dommerne af Forbittrelse) jeg har siden den Tid, ved at udrodde Fordomme, beskæmme Hyklerie og ydmyge Stolthed, giort mig mange uforsonlige Fiender; jeg har anvendt mange Aar paa at undersøge Sandhed, og udbrede Oplysning: overbeviist om, at dette var mit Kald og den Post, hvorpaa Forsynet satte mig her i Verden: ligesom jeg i Krigen altid, endog naar Faren truede mit Liv, bevarede troligen de Poster, som vore ærværdige Generaler anviste mig; saaledes skal jeg og aldrig svige det Kald, som Gud betroede mig blant Eder; ellers maatte jeg jo skamme mig — ja foragte og fornedre mig selv!" —

"Dersom I, mine Dommere! endog fridømte mig i Dag paa de Vilkaar, at jeg herefter skulde tie stille, da vilde jeg svare: vel elsker og ærer jeg Eder; men, mine Dommere! jeg bør jo dog adlyde Gud mere end Mennesker; saalænge jeg aander og lever, skal jeg aldrig tie, men tale som tilforn, og sige til Vedkommende: "Men skammer Jer dog, I Athenienser! ved saale-

des

des at hige efter Rigdomme og Hædersposter, medens I forsømme de Viisdoms og Dydens Skatte, der skulle forædle og forskiønne Eders Siele," ja jeg skal ængste dem ved mine Spørgsmaale, og gisre, at de rødme over deres falske Dyder, og over de foragtelige Goder, i hvilke de sætte Lykkaligheedens Væsen."

"Alt dette har Guddommen befalet mig at forkynde uafladeligen for Unge og Gamle, for Fremmede og Borgere: men det er Eders sande Gavn, at jeg adlyder og opfylder dette hellige Bud; I forkaste altsaa modtvilligen Himmelens Velgierning, dersom I lade mig henrette; thi neppe ville I finde nogen, der, besielet af den samme Iver, saa redeligen vil tale Sandhedens og Dydens gode Sag. Det gielder da mere Eders Velfærd i Dag, end min: overalt kunne Anytus og Melitus vel anklage mig, og ved deres Beskyldninger berøve mig Frihed og Liv; men at skade mig formaae de dog ikke; tvertimod, de fortiene mere at beklages end jeg, da det altid er et større Onde, at gisre Uret, end at lide den."

"Langt være det fra mig, at jeg til min Frelse skulde betiene mig af de Midler, som Sagskyldige ofte anvende til at bøie Retten, og vinde deres Sager: jeg føler alt for stor Høiagtelse for Eder, mine Dommere! til at jeg skulde enten selv ved Graadstaarer søge at røre Eders Hierter, eller tillade, at mine Børn og disse mine Venner bønfaldte og anraabte Eders Medlidenhed — kun paa Skuepladsen og i Sørgespillene skal denne Li-

den-

benskab opvækkes ved Digternes rørende Billeder; men her i dette Retfærdighedens hellige Tempel bør den blotte Sandhed tale for sig selv. — I have alle aflagt den høitidelige Eed, at I ville dømme efter Lovene; og jeg handlede ugudeligen, om jeg søgte at forlede Eder til Meeneed: overbeviist altsaa om Guddommens Tilværelse henstiller jeg min uskyldige Sag til Forsynets gode Villie, og til Eders strenge Retfærdighed."

Man skulde formodet, at denne Tale havde rørt og overbeviist Dommerne, men tvertimod: disse vare i Forveien indtagne af Fordom mod Sokrates, og vante til at høre krybende Smiger i Stedet for Sandhedens Beviser; de henhørte mestendeels til den Almuens Hob, som hadede Philosopherne i Almindelighed, og manglede moralsk Kultur, sand Oplysning og faste Grundsætninger: nogle antoge hans Standhaftighed for Frekhed; andre stødte sig over den sandfærdige Roes, han havde tillagt sig selv; hans Anklagere begyndte atter stærkere, end forhen, at beskylde ham, og fordre hans Henrettelse.

Efter de athenienſiske Love skulde Retten først dømme, om den Anklagede virkelig var skyldig efter Klagen, og i de Forseelser, som ham tillagdes; dernæst ved en følgende Kiendelse bestemme Straffen: i Henseende til det første vare Stemmerne i Sokrates's Sag næsten lige: 278 Stemmer frikiendte ham; men 281, altsaa 3 flere, dømte, at han var som en Statsforbry-

der

der sagskyldig efter den Klage, Melitus havde indlagt imod ham.

Nu skulde Dommerne efter Lovene bestemme Straffen: Melitus paastod, at Sokrates som en Religionsforagter burde henrettes; Dommerne derimod tillode ham selv at bestemme sin Straf, og vælge enten en stor Pengemulct, eller Landflygtighed, eller og et evigt Fængsel. Sokrates svarede: at han ansaae dette sidste for værre end Døden selv, — at han Landflygtig ikke kunde gavne den Stat, han saa meget elskede — og, at han kun havde een Mine (omtrent 12 Rdlr.) at give for sit Liv. Nogle Tilstedeværende tilbøde strax 30 Miner; men Dommerne forkastede denne Sum, som alt for ringe, og fortørnedes meget over Sokrates's Forhold, hvilket de ansaae for Egensindighed. — Nu begyndte den vise Olding at føle sin hele Værd og Fortieneste; han erklæredt høitideligen, at han, ved at vælge endog den mindste Straf, erkiendte sig selv sagskyldig, da han dog ikke allene var uskyldig, men endog, i Betragtning af hans Fortienester, værdig til som en Statens Velgiører at ernæres i Prytaneet paa offentlig Bekostning [28]): naturligviis forbitredes Dommerne ved at

[28]) Dette Udtryk vil sige det samme, som om han havde forlangt en Ærestotte eller et offentligt Hædersminde af Staten: kun de Oldinge, som havde fortrinligen ved Visdom og Tapperhed gavnet Staten, og de Ynglinge, hvis Fædre havde opofret deres Liv i Fædrenelandets Tieneste, bleve underholdte paa offentlig Bekostning i en Bygning, Pry-

at høre en Sagfkyldig tale saa fordeelagtig om sig selv, og ansaae ham for en stolt og egensindig Mand, der spottede deres milde Tilbud. Nu bestemte Retten selv hans Straf efter Anklagerens Paastand; 80 Stemmer, som kort tilforn havde frikiendt ham, gik over til Modpartiet, og Sokrates blev ved 361 Stemmer dømt til at drikke Giftbægeret.

Han hørte sin Dødsdom med en Standhaftighed og Rolighed, som viste, at han i sit hele Liv havde tænkt paa Døden: derpaa holdt han en værdig Tale, hvori han trøstede sine klagende Venner, ved at forestille dem, at den Vise og Dydige hverken i Livet eller i Døden kan være ulykkalig: han erklærede for sine Anklagere og Dommere, at en ond Samvittighed uophørlig vilde bebreide dem deres Uretfærdighed, og den upartiske Eftertid paaskionne hans Uskyld — at Døden selv var ham en saa stor Vinding, at han ganske forglemte deres Fornærmelser; endelig sluttede han med disse Ord: "Vel-an, nu er det Tid vi gaae bort herfra — Jeg for at døe; I andre for at leve: kun Guddommen veed, hvis den lykkeligste Lod er."

Medens han gik fra Dompalladset hen til sit Fængsel, mærkede man ikke den ringeste Forandring i hans Mine eller Adfærd: da hans Disciple, som fulgte ham,

begræd

Prytaneum kaldet. — For Resten har jeg især fulgt Xenophon, da Platon og andre fortælle her anderledes. See Plat. Apolog. Cicero de Oratore C. 54. Diog. Laert. L. 2. §. 42.

begræd hans Skiebne, svarede han: "Hvorfor just græde i Dag? vidste I ikke, at Naturen skabte mig Dødelig, og gav mig Livet paa de Vilkaar, at jeg engang skulde miste det? — Ja, sagde den unge Apollodor, men jeg sørger især over, at Du saa uskyldig skal henrettes! — Hvad, svarede Sokrates smilende, ønskede Du da heller, at jeg døde skyldig? — Da han i det samme saae Anytus gaae forbi, sagde han til sine Venner: "See engang, hvorledes denne stolte Mand brammer af den Seier, han i Dag har erholdt over mig; men han veed ikke, at Dyden altid seirer over alle dens Modstandere." Da Sokrates indtraadde i Fængslet, blev han strax overleveret til Stokmesterens Forvaring, og efter de Elleve Mænds [39]) Befaling sluttet i Lænker: i Følge den hurtige Rettergangsmaade, som endnu bruges i Østlandene, skulde Dødsdommen strax have været fuldbyrdet, dersom ikke en Religions-Vedtægt havde forhindret samme; Athenienserne sendte nemlig aarligen et Skib til Delos med et høitideligt Gesandtskab, som efter Oldtidens Skik og til en Erindring om Theseus's lykkelige Tilbagekomst, overbragte Statens Offere og Sangekorer til Ære for Apollo: saalænge denne hellige Procession var borte, holdtes Tingstille i Athen, og Lovene forbøde, at nogen Statsfange maatte henrettes, førend Skibet kom tilbage:

Nu

[39]) Saaledes kaldtes det Collegium i Athenen, som havde Opsigt over Fængslerne og Statsfangernes Henrettelser.

Nu hændte det sig, at Apollo's Præst just Dagen [30]) efter Sokrates's Dom, bekrandsede det Skib, som skulde næste Dag afseile til Delos, og, medens dette var borte, sad Sokrates hele 30 Dage paa Livet; langt fra at grue for den Død, som dagligen nærmede sig, ansaae han den for en Ende paa Livets Kummer, og en Overgang til det Bedre: med sine Disciple, som dagligen forsamledes i Fængslet for at nyde hans Selskab og Underviisning, talede han om Sielens Natur og Tilstand efter Døden, og om andre Philosophiens vigtige Gienstande: i Stedet for at trøste ham, gik de altid bort selv trøstede og opbyggede ved hans lærerige Samtaler.

En Morgen, da han vaagnede, saae han sin gode Ven [31]) Kriton sidde ved Sengen: "God Morgen, min Kriton! sagde han, allerede her saa tidlig; det er dog endnu aarle. — Ja, ganske vist, svarede Kriton, Dagen begynder først at grye. — S. Jeg undrer meget over, at Fangevogteren tillod Dig at komme herind! — K. Ja, han kiender mig, jeg har desuden givet ham lit. — S. Har Du været her længe, Kriton? — K. allerede nogen Tid. — S. Og vilde ikke vaagne mig? — K. Du slumrede saa sødt, Sokrates! jeg nennede sandelig ikke at afbryde din Søvn: jeg sad her og betragtede Dig, min gode Ven! altid

heun-

[30]) See Plato's Phædon. op. t. I, p. 58.

[31]) Om denne see Æn. Sokr. Mærkv. 4 B. 8 Kap. it. Plat. Crit t. I, p. 43.

beundrede jeg din blide Sieleroe, men allermeest i dette Øieblik. — S. Det var jo skammeligt for en Mand af min Alder, at grue for den Død, som nærmer sig; men hvorfor kom Du her saa tidlig i Dag? — K. Ak, Sokrates! jeg har faaet en ret ubehagelig Tidende, dog ikke saa ond for Dig, som for mig og dine andre Venner; aldrig kunde jeg faaet en værre og bedrøveligere Nyhed. — S. Er Skibet maaskee kommet tilbage? — K. Man har seet det i Gaar Aftes ved Sunium: uden Tvivl kommer det op til Staden i Dag [32]); og — i Morgen (her græd han) — S. Nu i Guds Navn, da det saaledes er Himlens Villie!" —

Nu begyndte den ærlige Kriton at fortælle sin Lærer og Ven, at, da han ikke engang kunde udholde Tanken om hans Død, end sige kaale Savnet selv af en saa god Ven; saa havde han tilligemed nogle andre besluttet at udføre ham den følgende Nat af Fængslet: Planen hertil var allerede lagt: der behøvedes kun en lille Sum til at bestikke Vagten; man vilde forskaffe ham i Thessalien et Sted, hvor han kunde leve i Rolighed og have sit anstændige Udkomme: (han sluttede med disse Ord) "Du maae ikke være mig imod, Sokrates! Du kan ikke afslaae mine Bønner og Tilbud, uden at forsynde Dig mod dit eget Liv, som Du ellers henkaster; mod din Kone og dine smaa Børn, som efterlades til kum-

[32]) Skibet kom ikke ind i Piræus-Havnen førend anden Dagen, og altsaa blev Sokrates's Henrettelse udsat endnu een Dag.

kummerfuld Sorg og Armod, og mod os dine Venner, som hele Verden vil bebreide, at vi intet virkede — intet opofrede for at redde dit Liv."

Sokrates svarede: "Min elskelige Kriton! Jeg erkiender dit oprigtige Venskab; men din Iver stemmer aldeles ikke overeens med de Grundsætninger, som jeg altid har fulgt, og fra hvilke end ikke de største Pinsler skulde kunne rokke mig: — Du frygter for Menneskenes Bebreidelser; men vid, at ingen bør bekymre sig om Mængdens letsindige og overilede Domme, men kun følge den Sandhed, som adskiller det Rette fra det Falske. — I Henseende til mine Børn er jeg og ubekymret; mine gode Venner ville vist bevise disse Smaa den samme Godhed og Ædelmodighed, paa hvilken I nu give mig saa tydelige Prøver — Altsaa bliver kun dette Spørgsmaal tilbage: er det ret og retfærdigt, at jeg forlader dette mit Fængsel uden Statens Tilladelse? Hvor ofte billigede vi ikke, at man aldrig bør betale Ondt med Ondt, eller giengielde Fornærmelser? hvor ofte lærte jeg ikke, at den gode Borgers første Pligt er at adlyde uden Undtagelse alle Statens Love? men var det ikke at svække Lovenes Kraft, ja tilintetgjøre dem ganske, om man satte sig imod deres Udøvelse? — Havde jeg været misfornøiet med Statens Love, kunde jeg jo som fri Mand have søgt min Lykke i andre Lande; men jeg underkastede mig med Glæde Lovenes milde Aag, og nød ved utallige Leiligheder deres Beskyttelse og velgiørende Virkninger. — Hvorfor ønske I da nu, mine

Ven-

Venner! at jeg skulde hevne mig paa dem, der have misbrugt Lovene til at styrte mig, ved at overtræde Lovene selv, og fornærme dette mit kiere Fædreneland, hvis Grundstøtter Lovene ere? — Fremdeles, gave ikke disse samme Love mig Leilighed til, efterat min første Dom var fældet, at undvige? endnu havde jeg et frit Valg imellem Døden og Landflygtighed; men jeg underkastede mig frivillig den anden Dom, og erklærede høitideligen, at jeg heller ønskede at dø, end savne mit Fædreneland. — Og jeg skulde nu bryde mit Ord og min Pligt? — fremmede Nationer skulde see den gamle Sokrates landflygtig, en Mindremand, en Forræder mod Staten, og en Overtræder af Lovene, for at tilbringe nogle faa kummerfulde Dage af en bortvisnet Alderdom? Jeg skulde vanære mit Minde, og forevige Svaghed og Brøde? — Hvorledes turde jeg uden rødmende Blusel og bitter Selvbebreidelse nævne Retfærds og Dydens hellige Navne? — Nei, min Ven! vær Du kun rolig, og tillad, at jeg hørsommelig følger den Bane, som Himlen foreskrev!"

Tvende Dage efter denne Samtale lagde det hellige Skib [33]) ind i Piræus-Havnen: de Elleve Mænd indfandt sig om Morgenen i Fængslet, for at forkynde Sokrates Dødsdommen, og tillige efter Lovene løse hans Lænker — til et Tegn, at han endnu inden Solens Nedgang skulde ende sine Dage: strax derefter traadde adskillige af hans Disciple og Venner (omtrent

tive

[33]) See Plat. Phædon, op. t. I, p. 91 &c.

tive i Tallet) ind i Fængslet, hvor de fandt den bedrøvede Xantippe siddende med et lille Barn paa Armen; da hun saae dem, raabte hun grædende og fortvivlet: "See, Sokrates! der komme Dine Venner for at tale med Dig sidste Gang." Han bad Kriton følge hende hiem; og man maatte med Magt bortføre denne Elendige. Den øvrige Deel af Dagen anvendte han til Samtaler og Betragtninger: hans Disciple og alle nærværende maatte beundre hans Taalmodighed og Sielestyrke.

Kebes, en af hans Disciple, spurgte ham, om det var aldrig nogen tilladt selv at ende sine Dage, naar Livet var kummerligt og kiedsommeligt? — Nei, svarede Sokrates: ethvert Menneske er af Gud sat ligesom paa en vis Post her i Verden: denne maae ingen uden Tilladelse forlade: men derimod bør man og, naar Forsynet vinker, være færdig: saaledes sukker jeg af Længsel efter det Øieblik, naar Gud kalder; thi jeg er overbeviist om, at Døden skal oversætte mig til en bedre Tilstand, hvor jeg, samlet med udødelige og salige Aander, skal nyde en fuldkomnere Lyksalighed." — (Herpaa talede han om Sielens Udødelighed og Tilstand efter dette Liv). "Uden Tvivl skal den samme Siel, som var til hos Gud før Legemet, leve Aandernes Liv, naar dette Legem opløses; og efter Døden nyde Følgerne af sine Handlinger her i Livet. Forlader den, altsaa Legemet reen og ubesmittet fra Sandselighedens Laster, prydet med ædle Kundskaber, og forberedet til Evigheden; saa forenes den rimeligviis med det udødelige og vise

Væsen, som den ligner, og i hvis Skiød den, befriet fra Fordomme og Vildfarelse, fra Lidenskabernes Lænker, fra Frygt og andre menneskelige Svagheder, evig skal nyde den allerfuldkomneste Lyksalighed og Fryd; men skulde endog dette Haab være ugrundet, saa gior det mig dog for nærværende Tid til det lykkeligste Menneske; det bortjager Dødens Rædsler og Bitterheder, og fylder mine sidste Øieblikke med de reneste Glæder. — Ja, blev han ved, enhver, der, affondret fra Sandselighed, smykker sin Siel med saadanne Prydelser, som passe sig til dens udødelige Natur, med Retfærdighed, f. Ex. Maadelighed og andre Dyder, kan glad og rolig vente sin Afskedstime: naar Eders engang kommer, mine Venner! skulle I følge mig: nu er min Time her; og jeg hører allerede hans Røst, som bortkalder mig."

Derefter spurgte Kriton, hvorledes han vilde begraves? Sokrates vendte sig til Phædon og sagde smilende: "Den gode Kriton kiender mig endnu ikke ret: han veed maaskee ei, det er Sokrates der taler med Eder, siden han spør: "hvorledes man skal jorde mig: men, (svarede han Kriton) — Du burde have spurgt, hvorledes jeg vilde, mit Legem skulde jordes, og dertil svarer jeg: "som I selv finde for got, eller, efter Skik og Brug."

I det samme stod han op, og gik hen i et Kammer afsides for at bade sig: Kriton fulgte ham: de andre

bejamrede deres Skiebne og det ubodelige Savn, de nu skulde lide.

Nu kom Sokrates tilbage fra Badet og fandt sine tre Børn, af hvilke de to endnu vare smaa: Disse anbefalede han til hans Venners ædelmodige Omsorg, og lod Pigerne, som havde bragt dem, føre dem hiem igien. Derefter meldte de Elleve Mænds Tiener, at da Solen allerede dalede, var det nu Tid, at Sokrates drak Giften: "Dette Ærinde (sagde han), som Lovene og mit Embed paalægger mig, er bedrøveligt, hvorfor og mange forbande mig; men aldrig saae jeg, at nogen Fange viste en saadan Standhaftighed, som Du, Sokrates! og heraf slutter jeg, Du ikke er vreed paa mig, eller tillægger mig Skylden for din Ulykke; vi kiende alt for vel Ophavsmændene! Velan da, underkast Dig i Guds Navn Skiebnen." For Graad kunde han ikke tale mere, men gik bort for at give sine Taarer et frit Løb: "Ja, svarede Sokrates, I Guds Navn! jeg vil følge dit Raad;" Hvilket got Menneske (sagde han til de andre)! medens jeg var her, kom han ofte ind til mig: — see engang, hvor han nu græder for mig: — men Kriton! vi maae adlyde ham: lad en bringe mig Giften, om den er færdig, hvis ikke, da tillave man den, saasnart muligt."

Kriton forestillede ham, at Solen endnu var oppe, og at andre Fanger ofte fik nogle Timers Opsættelse; "Ja, svarede han: de kunne have deres Aarsager; jeg har mine."

Nu gav Kriton Ordre; man blandede Giften, og Fangetieneren bragte ham det dødbringende Bæger: Sokrates spurgte, hvorledes han skulde forholde sig, naar han havde drukket? Svaret var: han skulde først gaae frem og tilbage, men siden lægge sig paa Ryggen, naar han Been begyndte at blive tunge og kolde. Derpaa tog han, uden at blegne eller kiælve, Bægeret, som var fyldt med Skarntydesaft [34]), og drak denne, bedende, at Gud vilde forunde ham en lykkalig Bortgang fra denne Verden. Sorg og Skræk betoge nu de Tilstedeværende; den unge Apollodor var især utrøstelig, han havde grædt den ganske Dag, og Fængslet gienlød nu af hans Skrig. Sokrates derimod var rolig og sagde: Hvorfor græde I, mine Venner! jeg lod jo Fruentimmerne gaae bort, fordi jeg ikke vilde see paa slige Svagheder: fatter et got Mod: Døden maa have gode Varsler." Han blev imidlertid ved at bevæge sig, indtil han mærkede, hans Been bleve tunge: nu lagde han sig paa Sengen og indhyllede sit Hoved; Tieneren betydede de hosstaaende, hvorledes Giften virkede opad fra Benene til Hiertet og Hovedet. — Sokrates sagde til Kriton: "Vi skylde Æskulap en Hane [35]), forglemmer ikke

[34]) Skarntyden (ligesom mange andre Lægeurter) har i de varme sydlige Lande en langt større Skarphed end hos os: maaskee blev den og givet Misdædere med Tilsætning af andre Giften.

[35]) Vist veed man ei, hvad dette vil sige; jeg mener, Sokrates ligner her Giften ved en Lægedrik: "den har, vil han sige; giort sin Virkning, og altsaa skylde vi Lægedommens Gud et Offer."

ikke dette Løvte." Det skal skee, svarede han; men har Du ellers noget at befale os? Han taug, og udgav i det samme Aanden: Kriton tillukkede hans Øine, og kyssede hans kolde Ansigt.

Saaledes døde den Vise og dydige Sokrates, savnet af alle Dydens Elskere, men især af dem, der havde nydt hans Selskab og Underviisning: disse sørgede for ham som for en Fader, og lode hans afsielede Legem anstændigen begrave: for at undgaae Forfølgelse flygtede Plato og de øvrige Sokrates's Disciple (Xenophon var da i Asien) til den Euklides i Megara, som tilforn havde vovet sit Liv for at høre Sokrates, og nu understøttede haus efterladte Venner indtil Stormen i Athen havde lagt sig. Det varede ei længe, førend Athenienserne fortrøde en Handling, som endog fremmede Stater bebreidede dem: Euripides skrev sin Palamedes for at vise, at Sokrates ligesaa uskyldig som hin Alderdommens Helt var bleven henrettet, og da nu Skuespilleren med megen Følelse udtalede disse Ord i Stykket:

"Hvor grusomt dog! at I til Døden dømte
"Den Vise, der saa uskyldig var
"I Tale og i Daad — en Pryd for alle Græker."

brast Tilskuerne i Graad, og tænkte paa den nylig henrettede Sokrates.

Vel udgav Øvrigheden en Forordning, at ingen maatte enten tale eller skrive offentlig om denne Proces; men Samvittigheden og det vingede Rygte taug derfor ikke; da nogle Fremmede fra Pontus vare komne

til

til Athen, for at see Sokrates, henførte Antisthenes dem til Anytus, sigende: "Sokrates kan jeg ikke vise Eder; han er ikke mere; men her see I een af hans Banemænd, som man holder for visere, end han var."

Anytus maatte strax derefter rømme Staden, og leve foragtet i en kummerlig Landflygtighed: Melitus, som havde været Hoved-Aktor, dømtes til Døden; de øvrige Sokrates's Anklagere havde samme Skiebne; man ansaae den Pest, som da rasede i Athen, for en Guds Straf over Staden: Athenienserne tillukkede, for at bevidne Stadens almindelige Sorg, alle Domhuse og Øvelsespladse: mange anlagde offentligen Sørgedragt for Sokrates, og man satte ham en Æresstotte af Bronze paa Stadens hæderligste Plads; saaledes tilstod det ædelmodige Folk sin Overilelse, og giorde alt for at udtrykke deres billige Høiagtelse for Sokrates, og den Sorg, de nu følede, over at have mistet en saa værdig og overordentlig Mand [36]).

Sokrates havde, som forhen er sagt, mange Tilhørere af Borgere og Fremmede, som dagligen nøde hans venskabelige Undervisning; ja man kunde anseе ham som en Stamfader til de mange philosophiske Sekter, der siden fremspirede af hans Skole: Platonikere og Peripatetikere, Stoiker og Cyniker m. f. beraabe sig alle paa Sokrates, og ville ansees for Afkæggere fra een og samme Stamme.

Men

[36]) Diog. Laert. l. c.

Men ligesom Bækkene flyde mindre klare, naar de, afsondrede fra Kilden, blandes med fremmede Vande, saaledes blev og Sokrates's ægte Philosophie snart ukiendelig i de Lærebygninger, som Eftertidens Philosopher opførte paa hans Grundvolde. Selv den udødelige Plato afveeg i mange Sætninger fra Sokrates, og tillagde ofte denne sin Lærer saadanne Meninger, som hans glimrende Indbilding selv havde skabt.

Xenophon derimod fortiener i den egentligste Forstand at kaldes Sokrates's Discipel; thi ei allene udtrykte han i sit Levnet sin fortræffelige Lærers Exempel, men han aftegnede og nøiagtigen i det her følgende Skrivt den Sokratiske Philosophie, som man hos de fleste andre forgieves søger: vi ville kortelig berøre de fornemste Træk af denne store Mands Levnet [37]).

Xenophon var født i Athen i den 82 Olympiads 1ste Aar: Naturen havde givet hans Siel et stort Anlæg til Dyd og Viisdom, men tillige prydet hans Person med den Ynde og Tækkelighed, som giorde ham elsket af alle: da han engang mødte Sokrates, spurgte denne ham: "hvor dannes dydige og fuldkomne Mennesker?" (Ynglingen taug) "følg mig, blev han ved, saa skal Du see det:" fra den Tid af blev Xenophon en af Sokrates's lærvilligste Tilhørere.

37) See Fabr. bibl. Gr. Brucker Hist. Phil. Barthelemy Voy. d. j. Anach. I, 411. III. 105. Philostrat. de vir. Soph. Diog. Laert. 2, 48. it. Vakern's vit. Xenoph. Dresd. 1744.

I sit 28 Aar bivaanede han Slaget ved Delium tilligemed Sokrates: tive Aar derefter gik han over til Asien og tienede under den unge Cyri Fane mod hans Broder Artaxerxes Mnemon; ved sin Tapperhed vandt han Prindsens Yndest; men da denne faldt i det ulykkelige Slag ved Kunaxa, reddede Xenophon sine medstridende Landsmænd fra den Skændsel og Ulykke, som truede dem, og gav ved at tilbageføre de 10000 Græker et mageløst Exempel paa Heltemod og Standhaftighed: da Persernes Monark opfordrede de græske Hielpetropper til at strække Vaaben og overgive sig paa hans Naade og Unaade, svarede Xenophon: "dersom Monarken mener os det vel, er det jo gavnlig for ham selv, at vi beholde vore Vaaben; men ragdeligst for os i modsat Tilfælde."

Nu opmuntrede han ved en fyndig Tale sine 10000 Græker til Standhaftighed, forestillende dem, hvorledes Seierherren Artaxerxes havde lemlæstet sin døde Broders Legem, og ligesaa grusom som troløs, henrettet de Græker, som, bedragne af hans smigrende Løvter, allerede havde overgivet sig: Udvalgt til Armeens Hærfører giennembrød han den persiske Leir, og maatte, omringet af utallige Fiender og indsluttet af steile Bierge og dybe Floder kæmpe i 8 Maaneder mod Hunger og Kuld, for at bane sig Veien igiennem mange Asiens stridbare Nationer tilbage til sit Fædreland; dette mærkværdige Tog har han selv smukt beskrevet [38]).

Mis-

[38]) Xenoph. Ανάβ. K. oversat paa Dansk af D. Odin Wolf.

Misfornøiet i Athen, og fortørnet over, at Athenienserne havde henrettet hans Lærer og Ven, gik han atter i spartansk Sold, og fulgte Spartas's Konge Agesilaus i den thebanske Krig: Lacedæmonierne forærede derpaa Xenophon til et Tegn paa deres Agtelse og til Belønning for hans tapre Krigstieneste, et Jordegods og en Avlsgaard ved Skilluns, tilligemed alle de Redskaber og Slaver, som behøvedes til at drive den.

I disse yndige og frugtbare Egne, hvilke Selinus-Floden vandede, nød den ærværdige Xenophon de Landlivets uskyldige Glæder, som han ædelmodigen delede med sine Venner; enhver, som besøgte ham, erfarede hans Gjestfrihed; han udarbeidede i denne philosophiske Rolighed adskillige Verker f. Ex. om Jagten, Landvæsenet, Taktiken, Stadsindkomsterne, Rytteriet o. f., som vi endnu eie; han fortsatte den peloponnesiske Krigshistorie efter Tucydides, og skrev sin Cyrus: — en smuk Roman, der fremstiller os Idealet paa en god Fyrste; men især krønede han sin Udødelighed ved sine Sokratiske Mærkværdigheder, i hvilke han tillige forevigede sin fortræffelige Lærers Minde; — saaledes delede han sin Tid imellem Landsyssler og Videnskaberne: omsider, da Eleerne faldt ind i Lacedæmonernes Land, ombyttede Xenophon dette sit Skilluns med Staden Korint, hvor han henlevede den blideste Alderdom og døde i sit 90 Aar.

Xenophon var overordentlig deilig af Skabning og Udseende: han foreenede med sin naturlige Ynde en Be-

ske-

skedenhed, som strax anbefalede ham: Reenlighed, Orden og Zirlighed viste sig i hans Klædedragt og hele Adfærd: I Krigen brugte han en prægtig Rustning og skiønne Vaaben; han var en Elsker af Jagten, og meget kyndig i Krigsvidenskaberne, især i Taktiken; hans ædle Tænkemaade, prydet ved en ukonstlet Veltalenhed og de fineste Sæder, giorde ham yndet endog af adskillige Fyrster; især var Spartas's store Konge, Agesilaus, hans Fortrolige: over denne skrev han en simpel Lovtale, som han alligevel vurderede høiere, end en Æreskiøtte af Guld.

Xenophon udviste i Tale og Forhold den største Ærbødighed for det høieste Væsen, om hvilket han, underviist af Sokrates, havde i det Hele betragtet renere og værdigere Begreber, en hans Tidalder i Almindelighed — ikke destomindre ærede han som en god Borger Statens Religion og sammes Vedtægter: han dyrkede Guddommen ved Ofringer og Bønner, men især ved et ustraffeligt Levnet: I sin Alderdom indviede han en yndig Lund nær ved Skilluns med et smukt Tempel til Diana, og anvendte aarligen den tiende Deel af sine Indkomster til en høitidelig Fest, hvori alle kunde tage Deel.

Xenophon havde ganske dannet sig efter sin fortræffelige Lærers Exempel, og var ligesom Sokrates, gudfrygtig, retskaffen, afholden og maadelig; han var ærekiær, men søgte sin Hæder kun i sande Fuldkommenheder og store Handlinger, uden nogensinde at tilegne sig

den

den Ære, som tilkom andre: da han fandt Thucydides's efterladte Verk om Peloponneser-Krigen, og kunde have udgivet det for sit eget, hiemlede han dog Forfatteren Æren, og fortsatte hans Arbeide. At han var taalmodig i Lidelser, beviser følgende Træk; Engang meldte man ham, da han just stod bekrandset ved Alteret og ofrede, at hans kiereste Søn var faldet i Krigen; "Skee Guds Villie, svarede den ærværdige Olding; jeg vidste, at jeg avlede en Dødelig, som jeg er selv, og at den, som gav, kunde igien tage."

Xenophons mange ypperlige Skrivter bevise, at han var heldig Skribent, og den Musernes Yndling, paa hvis Læber Gratierne smilede: født med et blomstrende Vid dannede han sin Smag i Videnskabernes gyldne Alder ved de herligste Mønstre, og fandt da det smukke græske Sprog allerede udarbeidet til den største Fuldkommenhed: — hans Maneer var simpel, og en vis naturlig Ynde prydede hans zirlige Stil; man seer overalt en stor, men med Beskedenhed anvendt Rigdom af høie, ædle og værdige Tanker; lys Orden og Tydelighed udmærke hans hele Foredrag: hvor runde og velbygte hans Perioder! hvor malende og veltrufne hans Billeder! tydelig og smuk hans Fortælling! med hvilken fin Smag ordner han sine Prydelser; hvor vægtige de Beviser og hvor indlysende de Grunde, med hvilke han baade overbeviser og overtaler og rører! kort: hans Foredrag er, som den skiønne Natur, konstløst og yndigt, men tillige værdigt og ædelt. Især beundrer man den Sieleadel og store Karakter, som overalt hos Xenophon fremstraaler, den varme Følelse for Dyd og Religion, som aander i alle hans Skrivter, og den oprigtige Iver, hvormed han taler Sandhedens og Uskyldighedens gode Sag.

Alle disse skionne Egenskaber pryde især de her nu følgende Mærkværdigheder, hvori han giorde sin store Lærer udødelig: ligesom hans værdige Meddisciepel Plato arbeidede han eet og det samme Æmne: de forevigede begge deres fælles Lærers Minde; de valgte begge Dialogens yndige Indklædning, hvor Dramaet giver Tankerne Liv og Afvexling; men enhver har dog sin særegne Maneer: Plato lægger ofte Sokrates sine egne Meninger i Munden, og saadanne Ideer, som han selv havde hentet fra Orientens Viismænd, og fra hin mystiske og transcendentalske Philosophie, hvortil han var hengiven; ofte henriver han Læseren uden for Materiens Grændser ind i de Verdener og Stater, som hans glimrende Indbilding skabte: Xenophon derimod skildrer os Sokrates som han virkelig var — som en Almueslærer og Moralist, hvis Philosophie er den praktiske Viisdom og sunde Menneskeforstand selv. I Henseende til Stilen og Udtrykket ere begge disse Mænd ligesaa forskiellige, endskiønt de begge altid blive store Mønstre paa Veltalenhed: Xenophon er nemlig simpel og regelmæssig; hans smukke Stiil flyder, som de stille rindende Bække, altid jevn og klar; Plato derimod ligner hine majestætiske brusende Floder, naar han selv begeistret henriver Læseren; hans poetiske Sprog er billedrigt, glimrende og prægtigt, som Middagssolen, hvis Straaler blende det skuende Øie, da Xenophon ligner i Ynde den blide Fuldmaane, hvis smilende Lys udbreder en stille Fryd over den tause Natur. Men i Stedet for her at tale vidtløftigen om Xenophon, henviser jeg Vedkommende til det hans eget Verk, som nu følger: han tale nu selv, og Læseren dømme!

Xenophons
Sokratiske
Merkværdigheder[1]).
Første Bog.

1ste Kapitel.

Xenophons Hensigt med dette hele Værk er at fortælle de vigtigste af hans Lærers Taler og Handlinger, for herved at lægge hans Uskyld for Dagen. I dette første Kapitel beviser han, at Sokrates ingen Religionsforsnegter havde været, da han 1) ofrede til Statens Guder, 2) bespurgte dem, 3) talte om dem med Ærefrygt, og 4) helligen holdt sin Eed.

1) Maaskee απομνημονευματα rigtigere kunde oversættes: Beretninger, korte Fortællinger.

Ofte forundrede [2]) jeg mig over, hvorledes og ved hvilke Grunde Socrates's Anklagere [3]) have faaet Athenienserne [4]) til at troe, at han som en Statsforbryder burde miste Livet. Den i Retten fremlagte Klage imod ham var omtrent saadan: "Sokrates er straffskyldig [5]); først, fordi han ikke dyrker de samme Guder, som Staten dyrker; dernæst er han straffskyldig, som den der tillige forfører Ungdommen."

Nu i Henseende til det første: "at han ikke antog de samme Guder, som Staten ærer" hvilke Beviser førte de herfor? man saae ham jo ofre jevnlig, nu hiemme i sit [6]) Huus, nu paa Stadens offent-

[2]) En ligesaa simpel som net Begyndelse! Naar man ganske nøie vilde udtrykke det græske: θαυμασα, maatte det hede: Jeg har undret og undrer endnu; thi denne Bemerkelse af den foregaaende og nærværende Tid har aoristus.

[3]) Sokrates's Anklagere vare især 3. Melitus skrev Klagen, Anytus leverte den i Retten, og Lycon indstævnede ham.

[4]) Endskiønt Sokrates's Sag i Følge dens Natur, egentlig henhørte til Areopagiternes Forum, blev han dog indstævnet for Heliasternes Domstoel, som besattes af Folkets Almue.

[5]) αδικει svarer omtrent til Latinernes: reus est. Klagen giorde og, saaledes som den findes hos Plato, Paastand paa, at Socrates burde henrettes. (see Indled.)

[6]) Det er bekiendt at Grækerne ligesom og Romerne havde foruden deres offentlige Guder private Huusguder, som de hiemme dyrkede,

offentlige Altere, og ligesaa kundbart var det, at han adspurgte Guderne. Rygtet sagde jo overlydt, at Sokrates talede om en [7]) vis Guddom, der forudforkyndte ham det tilkommende. Ja, jeg troer just sikkert, de herfor især have beskyldt ham for at indføre nye Guddomme. Men hvad Nyt i Religionen indførte han vel ellers mere end alle de andre, som bruge Spaadomskonst, og hertil betiene sig af [8]) Fugle, Varsler, Jertegn og Ofringer. Disse troe jo dog aldrig, at enten Fuglene, eller hvadsomhelst andet der møder, veed de Bespørgendes Tarv; men at Guderne ved disse Ting betyde dem det; og just saaledes troede Sokrates. Vel siger [9]) Folk i Almindelighed, at de af Fuglene og af det, som [10]) kommer dem i Møde, enten fraraades eller [11]) tilraades.

[7]) Dette er den saa kaldte Socratis Genius, hvorom forhen er talt. (see Indl.)

[8]) Man spaaede fordum, snart af Fugles Flugt, Skrig og Æden, snart af visse forekommende Personer og Ting, f. Ex. Nysen, Dreisen, o. s. v. snart af Dyrs Indvolde. Man finder endnu hos vor Almue Levninger heraf, f. Ex. mange ere bange for fastende at høre Gøgen eller møde Dyr og Mennesker.

[9]) οι πλειστοι det samme som ellers οι πολλοι: Almuen.

[10]) Jeg har oversat det i Neutro: da Grækerne toge Varsler ei allene af Folk, men og af Dyr, som mødte dem.

[11]) προτρεπηθαι og αποτρεπεσθαι vare de egentlige Talemaader som brugtes om lykkelige og ulykkelige Forvarsler.

Men Sokrates talede heri efter sin Overbeviisning: han tilskrev nemlig Guddommen slige Forvarsler, og raadede ofte mange af hans Venner, hvad de skulde gjøre og lade, eftersom den samme Guddom havde forud betydet ham. Og de, som troede ham, havde Fordeel deraf, ligesom paa den anden Side, de, der ikke troede ham, fortrøde det [12]). Nu tilstaaer jo dog enhver mig, at Socrates umuelig vilde ansees af hans Venner, for at være enten en sværmerisk Gjek eller en forfængelig Praler; men begge Dele var han jo dog bleven anseet for, hvis han havde givet sine Forudsigelser ud for guddommelige Aabenbarelser og det siden var bleven befundet, at han havde sagt Usandhed. Det er da klart, at han aldrig havde sagt, at noget skulde skee, uden selv overbeviist om, at det og skulde indtræffe: men hvem anden, end en Gud, skulde vel nogen tiltroe saadanne Aabenbarelser? men troede han Gudernes Forvarsler, hvor kunde han da andet end og troe Gudernes Tilværelse?

I Øvrigt forholdt han sig imod Vedkommende paa følgende Maade: Handlinger, som vare aldeles

[12]) Exempler herpaa finder man hos Plato og Plutarch. Saaledes skal han have forudsagt det ulykkelige Udfald af det Sicilianske Tog, (see mere herom i Sokrates's Levnet).

deles [13]) nødvendige, raadede han dem til at foretage paa egen Haand og den Maade, han troede best; men i de Tilfælde, hvor Udfaldet var uvist, henviste han dem til at adspørge Guddommen, om de og skulde give sig af dermed. "Selv de, sagde han, der ønske heldig at bestyre enten Familier, eller Stater, behøve hertil Guddommens Raad:" vel tilstod han, at Mennesker endog ved deres egen Forstand kunne erholde alle de Kundskaber, der udfordres til at opføre Bygninger, forarbeide Metaller, dyrke Jorden, regiere Mennesker, anstille Undersøgelser, giøre Beregninger, bestyre Familier og anføre Krigshære; "men, sagde han tillige, det, som i alle disse Ting er [14]) Hovedsagen, har Guddommen dog forbeholdt sig selv og skiult for os Mennesker; thi hverken veed den, der med Flid besaaer sin Ager, hvo der skal høste Frugten, ei heller den, som

med

[13]) Man skulde af Modsætningen (men i de Tilfælde, hvor Udfaldet var uvist) slutte, at Xenophon ved nødvendige Handlinger forstod saadanne, hvis Udfald og Følger ere visse, og ikke komme an paa Lykken, men paa den Handlendes Forhold selv; eller maaskee han og forstaaer saadanne Tilfælde, hvor Pligt og Religion og sund Menneskeforstand befalede f. Ex. at tiene Fædrenelandet, dyrke Guderne, ære Forældre o. s. m.

[14]) Dette vil sige: Udfaldet, hvilket sees af de følgende Exempler.

med Smag opbygger et Huus, hvo der skal beboe samme. Ei heller veed en Hærfører, om hans Krigstog skal blive lykkeligt, og en Statsmand veed ikke, om han bliver heldig i at forvalte Staten; og den, som ægter en smuk Kone, for med hende at leve fornøiet, veed ikke, om hun maaskee vil foraarsage ham Græmmelse. Ikke heller kan den, der besvogrer sig med Statens mægtige Borgere, vide om han ikke maaskee engang just ved disse skal blive landsforviist [15]).„

Dem altsaa, der troede, at intet i saadanne Ting kom an paa Guderne, men alt paa den menneskelige Forstand allene, erklærede han for Daarer; men paa den anden Side ansaae han og dem for Daarer, som adspurgte Guderne om Ting, hvilke Guderne havde forundet Mennesket ved dets Kundskaber og Undersøgelser at bedømme; f. Ex. om en forespurgte sig, hvilket der var best, enten at tage en til at kiøre for sig, som havde lært at kiøre, eller en, som ikke havde lært det; om det var bedre, at antage en til at føre et Skib, som forstod Styrmandskonsten, end en, der ikke forstod det. Ligesaa troede

[15]) ἐξηγεται πολεως Herved forstaaes enten Landflygtighed eller og den saa kaldte Ostracismus, hvorved mægtige og rige Mænd, som troedes farlige for Folkefriheden, udjages af Byen paa visse Aar.

troede han, at og de forsyndede sig, som adspurgte Guderne om saadanne Ting, man selv enten ved Tal eller ved Maal og Vægt kunde erfare.

Man burde altsaa, sagde han, selv undersøge og lære, hvadsomhelst Guderne havde forundt Mennesker ved egen Kundskab at udfinde, men derimod i de Ting, som vare skiulte for Mennesker, udforske ved Spaadom Gudernes Villie, da disse altid betyde dem, de ere naadige, det Tilkommende.

Sokrates holdt vist ikke sin Person hemmelig: om Morgenen tidlig besøgte han de offentlige Spadseregange [16]) og Øvelsepladse: hen imod Middag [17]), naar Torvet var fuldt, saae man ham der, og den øvrige Deel af Dagen opholdt han sig altid paa de Steder, hvor han kunde træffe de fleste Mennesker. Han talede og som oftest, og enhver der vilde,

[16]) Spadseregange og Øvelsepladse; af begge Slags havde Athenen mange: Herhen kom den attiske Ungdom tidlig om Formiddagen for at fornøie og øve sig: Philosopherne holdte og her Forelæsninger i Talekonsten og andre Videnskaber.

[17]) Saaledes oversatte jeg: πληθυσης αγορας: det svarer omtrent til det vi kalde Børstid e. høit op paa Formiddagen; thi da kom Folk paa Torvet for at bivaane Tingene, som holdtes der. Romerne afgiorde ligeledes deres vigtige Forretninger om Formiddagen, derfor kalder og Martial et alvorligt Udseende: et Formiddags-Ansigt.

vilde, kunde frit høre ham, men aldrig enten hørte eller saae man nogensinde, at Sokrates enten handlede ugudeligt eller talede formasteligt; han resonnerte end ikke som de fleste andre (Philosopher) om Naturen [18]) eller grandskede paa, hvorledes den af Sophisterne kaldte Verden [19]) var bleven til, og ved hvilke nødvendige Aarsager enhver Virkning i Naturen fremkommer. Tvertimod han erklærede endog dem for Daarer der grublede herpaa. Hans første Anmærkning over dem var denne: om de havde overgivet sig til saadan Grandskning, enten i den Tanke, at de nu allerede vare fuldkommen underrettede om alt det, der angaaer Menneskет, eller og fordi de troede det mere sømmede dem at betragte hiint Overjordiske [20]) og lade dette Menneskelige fare. Han forundrede sig, at de dog ikke kunde indsee, hvor umueligt for Mennesker det er, at udfinde

[18]) Physiken var den Tids Videnskab: især fordybede man sig i astronomiske og cosmogoniske Grublerier, som førte mere til Atheisterie end til Sandhed.

[19]) κοσμος herved forstod man i Følge Pythagoræ Lære Himlen med dens Stierner og Planeter. Disse Legemers Størrelser, Baner, Afstande fra Jorden og Indflydelser paa samme, vare Formaale for den Tids Philosophers Undersøgelser.

[20]) τα ανθρωπινα c. δαιμονια. Cicero kalder det divinæ & humanæ res. Ved det første forstod man især Astronomie og Physik, ved det sidste Moralen og Politiken.

finde sligt, da selv de, der allermeest giorde sig til af at underviise heri, ikke havde de samme Meninger indbyrdes, men beteede sig indbyrdes, ligesom de Afsindige. "Blant de Afsindige, sagde han, ere der nogle som ikke frygte de allerstørste Farer, andre som grue for de ubetydeligste Ting; nogle som holde det for ingen Skam [21]) at sige og giøre hvad det skal være endog i en heel Forsamling, andre som undsee sig ved endog at gaae ud iblant Folk [22]); nogle forhaane baade Altere og Temple og alt andet Gudstieneften tilhørende; andre tilbede endog Stene, gemene Træklodse [23]) og uformustige Dyr. Men gaaer det vel anderledes, sagde han, med de Mennesker, der fordybe sig i Betragtninger over Naturen: Af disse mene nogle, der er kun en Verden [24]), andre, at der ere utallige: nogle, at alt i Verden uop-

[21]) Her kan ingen tænke paa Cynikernes Sekt, som opkom efter Sokrates's Tid.

[22]) Xenophon forstaaer herved det Slags Syge, vi kalde Folkeskye.

[23]) Grækerne dyrkede vel og Billeder af Steen og Træ, (ikke Dyr som Ægypterne) men de tilbade egentlig kun den Guddom, de troede at boe i Billedet; maaskee han og sætter deres Taabelighed deri, at de tilbade ubildede Stene og enhver Træklods de saae.

[24]) εν μονον το ειναι: dette vil sige: at alt det som findes i den hele Natur udgiør tilsammen kun eet og samme Hele. Man seer heraf, hvad de andre forstode ved deres utallige Verdener.

uophørlig bevæges; andre, at intet nogensinde har bevæget sig [25]), nogle, at alle Ting baade blive til og forgaae, andre at intet nogensinde er enten blevet til eller forgaaet [26]). „ Endnu een Betragtning giorde han over disse Menneſker: "Vi vide, sagde han, at de, der studere dette Jordiske, haabe engang at kunne anvende til egen og andres Nytte deres forhvervede Indsigter; mon da og disse, der grandske paa det Guddommelige og paa Naturen, ligeledes troe, at naar de kiende de Nødvendighedslove, hvorefter [27]) enhver Naturens Virkning fremkommer, de da og kunne, efter Behag, frembringe baade Storm og Regn, og Aarstider og hvad andet sligt, de maatte behøve? eller haabe de maaskee ikke engang dette, men nøies med allene at vide Maaden, hvorpaa enhver af disse Ting frembringes. „ Saaledes talede han nu om dem, der syſſelsatte sig med sligt.

Han

[25]) Da Zeno meente, at Verden var i Henseende til dens Natur evig og uforanderlig, saa negtede han i Følge heraf al Bevægelse: da det som bevæges og nødvendig maae forandres.

[26]) Epicur havde iblant andre denne rigtige Mening, at intet i Verden taber sit Væsen eller forgaaer, men at kun Formen forandres

[27]) enhver Virkning. Man seer af det foregaaende hvad εκαστα her betyder, nemlig εκαστα χρονιων.

Han selv derimod grandskede bestandig og alene paa det, der angik Mennesket og Sæderne [28]; han betragtede hvad Gudsfrygt og Ugudelighed, hvad Dyd og Last, hvad Retfærd og Uretfærdighed, hvad sund Fornuft og Affindighed, hvad Tapperhed og Feighed var; hvad man skulde forstaae ved en Stat og en Statsmand; hvad det vilde sige, at regiere over Mennesker, hvordan en Regent burde være, og andre saadanne Ting, hvis Kiendere han ansaae for duelige og fuldkomne Mennesker, ligesom for virkelig pøbelagtige og slaviske, dem der heri vare uvidende.

Dog jeg vil nu ikke undre saa meget over, at Dommerne kunde miskiende hans Tænkemaade, hvad hans private Liv angik, men det allerforunderligste er, at de ikke engang erindrede sig en Begivenhed, som dog alle burde vide. Han var nemlig engang Medlem af Raadet [29], og havde altsaa aflagt den Dom-

[28]) Mennesket og Sæderne. περι των ανθρωπινων. De følgende Exempler bevise tydelig, at τα ανθρωπινα er Moralen og Politiken.

[29]) i Raadet. Herved forstaaes det store Statsraad i Athenen, som bestod af 500 Medlemmer. Disse havde deres Øverster, som kaldtes Prytaner, og hvoraf kun 10 hver Uge præsiderte. Desuden valgtes der ved Lodkastning hver Dag een af disse 10, til at bestyre det hele Raad og alle Folkemøderne. Dette Embede tilfoldt

Dommereed, hvori der stod, at der skulde dømmes efter Lovene. Nu forlangte Folket i et Møde, hvor det just tilfaldt Sokrates at være Præses, at det tvertimod Lovene maatte ved een og samme Stemme fælde Dødsdom over hine ulykkelige 9 Admiraler [30]), iblandt hvilke Trasylus og Erasimides vare; men han vilde ingenlunde tillade dem saaledes at stemme, uagtet

faldt just Socrates den Dag, hvorom her tales, han burde altsaa i Følge sin Myndighed holde Folket til at følge Lovene.

30) Xenophon har udførlig fortalt denne Historie i hans græske Histories 2 Bog, hvoraf jeg kortelig har anført det vigtigste i Indledningen til Sokrates's Levnet. Her maae jeg tilføie dette: Nogle have troet, at de græske Ord αμφι Θρασυλον κ. Ερασινιδην vare en Rand-Anmerkning, men da de findes hos de fleste, og stemme overeens saavel med Historien som det græske Sprogs Genie, har jeg ikke vovet at udelukke dem. οι περι v. αμφι τινα bemerker ikke allene en Persons Følge og Selskab; men og især ham selv f. Ex. οι περι τον παυλον Act. XIII, 13. d. e. Paulus tilligemed Barnabas og Johannes. For Resten nævnes her fornemmelig Thrasylus og Erasimides; thi disse to, siger Xenophon, (H. G. 1, 7, 10.) havde først raadet de andre til ikke at bierge de dræbte Borgeres Legemer ved Arginusserne. Sokrates udrettede saa meget, at Sagen blev udsat, men i næste Folkemøde udvirkede dog de Dræbtes Slægtninge, at alle 9 Admiraler bleve ved een Stemme, uagtet Lovene befalede at votere om hver især, fordømte, og 6 af dem henrettede.

tet Almuen fnysede og mange mægtige Borgere truede ham. Nei, hans Eed var ham alt for hellig til, at han skulde imod Ret og Billighed enten smigre Pøbelen, eller søge at undgaae de andres Trusler.

Overalt havde han i Henseende til Guddommens Forsyn over Verden og Omsorg for Menneskene, ganske andre Begreber end Mængden: denne troer nemlig, at Guderne vel vide mange Ting, men dog ikke alt; Sokrates derimod troede, at Guderne vide alt, ja ikke allene Ord og Handlinger, men og de skiulteste Tanker; at de allestedsnærværende betyde Menneskene om alt hvad der angaaer Mennesker.

Jeg kan derfor aldrig begribe, hvorledes dog Athenienserne have kunnet lade sig indbilde, at Sokrates ikke havde sunde og værdige Begreb om Guddommen: han der aldrig talede formasteligen om Guddommen eller handlede ugudeligen, men tvertimod altid baade talede og handlede saaledes, at den, der fører et saadant Sprog og Forhold, baade virkelig er og af alle ansees for at være en saare gudfrygtig Mand.

2det Kapitel.

Her igiendriver Xenophon den anden Hovedbeskyldning, (at Sokrates havde forført Ungdommen), saavelsom de enkelte Dele heraf, f. Ex. at Sokrates skulde have talet med Haan om Statsvæsenet, at Critias og Alcibiades havde været under hans Opsigt og Underviisning; at han havde udladt sig med Foragt om Slægt og Venner; endelig, at han havde søgt af gamle Digtere at bevise, man burde trykke og underkue Almuen. Alle disse Klagepunkter afbeviser Xenophon deels ved rimelige Slutninger, deels især ved at anføre Sokrates's Samtaler og Handlinger selv, tilsidst viser han, hvor megen Ære og Tieneste han havde giort Fædrelandet.

Ligesaa ubegribeligt er dette mig, hvorledes nogen har kunnet lade sig indbilde, at Sokrates forførte Ungdommen, han som dog, foruden det jeg allerede har sagt, overgik alle hans Tids Mennesker saavel i Afholdenhed fra Vellyst og Fraadserie, som og i Haardførhed til at udholde Frost, Hede og al Møisomhed. Desuden havde han saaledes vant sig til Møisomhed, at han, endskiønt hans Formue var saare

liden

liden [1]), dog kom meget vel ud dermed. Hvor kunde nu han, der selv var saadan, forføre andre enten til Foragt mod Guderne [2]), eller til Ulydighed mod Lovene, eller til Fraadserie, Vellyst og Ørkesløshed?

Tvertimod, han afvendte endog mange fra disse Laster, i det han indprentede dem Lyst til Dyden, og forsikkrede, at naar de først værdigen bestyrede dem selv, skulde de og blive duelignyttige Mennesker. Dog alligevel gav han sig aldrig ud for offentlig Lærer heri; men da han selv var erkiendt for en saa dydig Mand, haabede de der søgte hans Omgang, og at blive saadanne, naar de efterlignede ham.

Videre, hvad Legemet angaaer, forsømte han hverken selv at pleie paa en sømmelig Maade sit eget, ikke heller bifaldt han dem, der heri vare skiødesløse [3]). At spise for meget og arbeide over sine

Kræf-

[1]) Hans Formue var saare liden; et andet Sted (Oecon. 2, 3.) siger Xenophon, at Sokrates's hele Formue beløb sig kun til fem Miner, eller omtrent 50 Rigsdaler.

[2]) Foragt mod Guderne; ved Ligegyldighed og Ryggesløshed i Religionen fordærves Ungdommen ligesaa meget, og næsten mere end ved andre Laster.

[3]) skiødesløse; et Exempel herpaa faae vi siden at see, i hans Samtale med Epigenes. Xen. Merkv. 3 Bog 12 Kap.

Kræfter, fraraadede han; derimod rosede han dem, der spiste kun saalænge de havde Madlyst, og siden arbeidede til Maade. "Saadan en Levemaade, sagde han, er baade tienlig for Sundheden, og ikke Sielens Virksomhed til Hinder."

Han var sandelig ikke heller overdaadig, eller forfængelig og pralende hverken i Klæder [4]) eller i Skoe eller i sin øvrige Levemaade, ei heller gav han sine Venner Anledning til at blive pengegierrige. Thi foruden det, at han afholdt dem fra alle andre onde Begierligheder, fordrede [5]) han ei heller Betaling af dem, der søgte hans Underviisning. Han troede, at de Lærere, som herfra afholdte sig, bevarede deres Frihed, derimod sagde han om dem, der toge Betaling for deres Underviisning, at de ligesom solgte sig selv til Slaver, da de vare nødtvunz-

4) Sokrates havde ikkun een Kappe, og gik som tiest barfodet eller med Soller. Philosopherne i Almindelighed brugte ikke Skoe med Overlæder; (dette holdtes for overdaadigt) men Soller af Træ, hvilke bleve bundne fast med Remmer.

5) fordrede; herved udmerkede Sokrates sig især fra sin Tids Sophister, der endog fordrede Betaling forud, og vilde ingen underviise uden de Rige. Vel siger Aristophanes (Nub. 99) det samme om Sokrates; men hvor meget finder man ikke sagt af denne Digter om Sokrates, hvilket allene gieldte om Sophisterne i Almindelighed?

tvungne til at holde Forelæsninger for dem, der havde betalt dem.

Ja han forundrede sig, hvorledes dog nogen, som gav sig ud for Lærer i Dydens ædle Videnskab, vilde herfor fordre Betaling; ikke betænkende, at det vilde blive ham den allerstørste Fordeel, naar han fik en god og dydig Ven, ret ligesom det var at befrygte, at den, man havde dannet til en brav og retskaffen Mand, ikke skulde vise sin største Velgiører den største Erkiendtlighed.

Nei, Sokrates falbød aldrig til noget Menneske sin Underviisning i nogen Ting. Han troede at de af hans Tilhørere, som antoge de Grundsætninger, han selv havde prøvet og bifaldet, vilde blive deres hele Liv igiennem gavnlige Venner baade for ham selv og for andre.

Hvorledes kunde nu en saadan Mand fordærve Ungdommen? med mindre det skal være en Fordærvelse, at beflitte sig paa Dyden.

"Men, sagde Anklageren, han har jo dog, hielpe mig Jupiter! indgivet sine Tilhørere Foragt mod vor Stats Love og Konstitution; har han ikke udtrykkelig sagt, at det var daarligt at lade deres Valg [6]), der

[6]) deres Valg; Regieringen var i Athenen paa den Tid ganske i Almuens Hænder; paa det nu at de Rigere i Embedsvalgene ikke skulde faas

skulde bestyre Staten, komme an paa en Bønne [7]), da dog ingen vilde paa saadant Valg antage enten en Styrmand eller Bygmester eller Virtuos eller andre saadanne, hvilke dog, om de forsaae sig, vilde komme langt mindre Skade afsted, end Statsmænd, naar disse tage feil? Saadanne hans Taler er det, sagde Anklageren, der ophidse vor Ungdom til Foragt mod Statens Indretninger, og danne dem dristige i Tænkemaade og voldsomme i deres Foretagender.„

Jeg

faae Overvægten af Stemmerne, afskaffede man ganske den gamle Skik at votere, og valgte nu Embedsmænd ved Lodtrækning. Dette kunde ikke andet end mishage Sokrates, der saae, at kun en Slumpelykke og ikke Dueligheds bestemte de vigtigste Embedsmænds (Raadsherrernes) Valg.

[7]) en Bønne; Statsraadets 500 Medlemmer bleve valgte ved Bønner, og det saaledes: Øversterne for de 10 Stammer, (saa mange var Folket inddeelt i) optegnede deres Navne, der havde meldet sig til Raadsherreværdigheden og vare hertil erkiendte gamle nok og duelige. Alle disse Navne bleve skrevne paa lige saa mange smaae Kobberplader, og kastede i en Urne. I en anden Urne lagde man lige saa mange Bønner (men kun 50 vare hvide, og de andre sorte), nu trak man et Navn ud af den ene Urne og tillige en Bønne af den anden. Var denne hvid, blev han Raadsherre, hvis ikke, faldt han igiennem den Gang. Denne Trækning blev iagttaget 10 Gange, indtil alle Senatorerne vare valgte.

Jeg derimod troer, at de, der dyrke deres Forstand i det Haab engang at blive beqvemme til at overbevise deres Medborgere om Statens Vel, allermindst kunne vise Haardhed og Voldsomhed. Disse indsee jo dog, at med Vold følger Fiendskab og Fare, da man derimod ved at overtale udvirker det selv samme og det i al Venskab og Sikkerhed. Thi Folk hade jo naturligviis den, der med Magt twinger dem til noget, som en Voldsmand, men elske derimod som deres Velgiører, den, der overtaler dem. At bruge Vold passer sig da ingenlunde paa de Mennesker, som dyrke deres Forstand; ikkun de, der have Styrke, men intet Vid, opføre sig saaledes. Videre den, der vover at overfalde, behøver sandelig ikke faa Medhielpere; derimod behøver den, som kan overtale, slet ingen, da han maae troe, at han ved sin egen Hielp er i Stand til at opnaae sin Hensigt. Og Drab passer sig nu allermindst paa saadanne Mennesker. Hvo vilde vel dræbe en anden, naar han ved Overtalelse kunde have de selvsamme Fordele af ham levende?

"Fremdeles, (blev Anklageren ved) baade Critias og Alcibiades, have jo været Sokrates's

ver [8]), disse to, som have paaført vor Stat de største Ulykker? thi Critias var af alle de 30 Herrer den gierrigste og voldsomste; og Alcibiades, medens Democratiet [9]) endnu stod, af alle Borgerne den mest udsvævende og den stolteste.„

Ja, jeg vil slet ikke her undskylde den Skade, som disse to Mænd have tilføiet Staten; jeg vil kun fortælle, hvorledes deres Opførsel virkelig har været, medens de endnu vare hos Sokrates:

Begge disse Mennesker overgik af Naturen alle Athenienser i Ærelyst [10]), de vilde baade være Sielen i alt og bære Prisen for alt. Nu vidste de om

So-

[8]) Elever; de græske Ord: ομιλητὰ, συνοντες φιλοι γνωριμοι κ. τ. λ. have alle denne Bemerkelse: med disse ligesaa beskedne som venskabsfulde Navne talede Sokrates om og til sine Elever. Critias blev siden, efterat det Oligarkie, som ved Lacedemonierne var paatvunget Athenen, havde staaet 3 Aar, udjaget af den kiekke Patriot Thrasybulus (Corn. Nep. Thrasyb.)

[9]) Democratiet; Denne frie Regieringsform blev, efterat de 30 Herrer vare udrevne, igien indført og vedligeholdt til Alexander den Stores Tid.

[10]) Alcibiades var den blant Sokrates's Disciple, han allermest elskede for hans ypperlige Naturgaver. Han var smuk, vittig, veltalende, driftig, kun Skade, at han misbrugte disse herlige Eyner til sin egen og Statens Skade. Han blev to gange jaget i Landflygtighed, og omkom endelig i Ikke Asien. (see Nepos i hans Alcibiades).

Sokrates, at han, uagtet hans Formue var overmaade ringe, dog levede ganske fornøiet; at han viste mod alle sandselige Vellyster den strængeste Afholdenhed; og endelig, at han i sine Samtaler kunde overbevise og hendrage, hvorhen han vilde, alle dem, han talede med.

Da de nu baade saae dette og tillige vare saadanne, som sagt er, saa maae jeg vel spørge, hvilket der synes rimeligst, enten at de attraaede Sokrates's Selskab af Lyst til hans strænge og afholdne Levemaade, eller meget mere i den Tanke, at de ved at omgaaes ham kunde erlange den største Ferdighed til at tale offentlig og den største Dueligheð til Statsforretninger. Jeg antager den sidste Grund; ja jeg tør sige, at dersom Gud havde givet dem selv Valget, enten at leve al deres Tid, saaledes som de saae Sokrates leve, eller at døe strax; de havde vist begge valgt langt heller Døden. De røbede sig desuden selv ved deres følgende Opførsel; thi aldrig saa snart troede de sig bedre underviste end deres Jevnlige, førend de strax løbe fra Sokrates [11]) og gave

[11]) løbe fra Sokrates; disse Ord synes mig selv noget platte: men de svare nøiagtig til det græske ἀποστηναι: hvilket egentlig bruges om vanartige Disciple, der af Ulyst og Kede forlade deres Lærere.

gave sig af med de Statsforretninger, for hvis Skyld de havde søgt Sokrates's Selskab.

Nu kunde maaskee en svare hertil, "at Sokrates ikke burde have lært sine Disciple Statsvidenskaben, førend de allerede vare dannede ved Dyd og Sædelighed [12])."

Dette modsiger jeg ei heller; men jeg seer jo, hvorledes alle andre retskafne Lærere heri forholde sig: deels vise de deres Lærlinge, hvorledes de selv udøve det, de lære dem, deels opmuntre de dem ved Samtaler. Nu veed jeg og om Sokrates, at han baade viste sig selv for sine Venner, som den allerdydigste Mand og tillige holdt med dem de fortræffeligste Samtaler om Dyden og alle andre for Menneskет vigtige Formaale.

Jeg har jo desuden selv kiendt begge disse Mænd, medens de endnu vare hos [13]) Sokrates. I den Tid vare de meget sædelige, og det vist ikke fordi de frygtede for, at Sokrates skulde ved Hug eller paa andre Maader straffe dem, men fordi de

til

[12]) førend de allerede vare dannede o. s. v. paa det at, nemlig, de ikke skulde misbruge til Statens Ruin deres erhvervede Kundskaber og Ferdigheder.

[13]) vare hos; συνειναι; Xenophon bruger næsten aldrig ακουειν, μανθανειν o. a. Da Sokrates aldrig, (som han siger) udgav sig for Lærer, men omgikkedes og tiltalte dem, der hørte ham, som Venner og Ligemænd.

til den Tid vare fuldkommen overbeviste om, at en saadan Opførsel var den allerbeste.

Her kunde nu maaskee mange, som give sig ud for Philosopher [14]), falde paa at sige: "at en retskaffen Mand aldrig kan blive lastefuld, eller en dydig usædelig, og at den, der engang har lært noget af de Ting, der kunne læres, aldrig kan tabe denne Kundskab."

Men jeg er af en ganske anden Mening i denne Sag: Jeg seer jo, at ligesom Legemets Ferdigheder glemmes og tabes, naar man ikke øver Legemet, saaledes glemme og tabe de, der ikke øve deres Siele, Sielens Ferdigheder; de kunne hverken udrette hvad de skulde, ikke heller afholde sig fra det, de burde.

Derfor er det jo og, at Forældre, skiønt deres Børn i sig selv ere artige [15]), dog holde dem fra slette Folk; thi ligesom Dyden skærpes ved Omgang med gode Mennesker, saa nedbrydes den og ved ondt Selskab.

Dette

[14]) som give sig ud for Philosopher; her menes uden Tvivl den Tids selvkloge Sophister.

[15]) artige σοφρονες; dette Ord bruges om enhver Alder og om begge Kiøn, og bemerker snart sund Fornuft, snart al Slags Dyd; men især Kydskhed, og (som her) Anstændighed og Sømmelighed.

Dette bevidner og en af vore Digtere [16]) som siger:

"Af gode Folk du got kan lære,
Men iblandt onde Viisdom tabes."

Ligesom og han, der siger:

"Endog den fromme Mand, der før var god,
Da [17]) bliver ond."

Jeg er og selv af samme Mening: jeg seer jo, at det gaaer med Læreregler ligsom med Vers; forsømmes de, saa glemmes de og, men glemmer man saadanne lærerige Formaninger, saa glemmer man jo og just det, der skulde røre Sielen og anspore den til Dyden, men glemmes dette, hvad Under da, at Dyden selv glemmes og tabes?

Jeg seer jo og, at de der ere enten forfaldne til Drik eller besnærede af Elskov, kunne ikke nu saaledes som forhen enten opfylde deres Pligter, eller afholde sig fra det Usømmelige. Saaledes ere der mange, som førend de endnu begyndte at elske, vidste at spare paa deres Formue, men nu, efterat de have faaet

[16]) en vis Digter; dette Sted har Theognis i sine Sentenzer v. 35.

[17]) da; nemlig naar han omgaaes slette Mennesker; paa samme Maade siger Salomon: Ont Selskab fordærver gode Sæder: og Sirach ligner onde Mennesker ved Beg, der let smitter.

faaet Kiereſter [18]), kunne de ikke længer ſpare: de forøde deres Midler og maae saa siden gribe til de Næringsveie, hvilke de før afſkyede, fordi de ansaae dem for nedrige og uanſtændige.

Det er da meget mueligt, at en, der forhen var ſædelig, kan blive uſædelig, og at den, der før kunde udøve retſkafne Handlinger, kan tabe denne Kraft.

Overalt, alle Dyder og moralſke Fuldkommenheder forekomme mig som Ferdigheder, der beroe paa Øvelſe; men iſær gielder dette om den Dyd, ſom kaldes Afholdenhed: thi de ſandſelige Begierligheder [19]), der ere ligeſom indpodede i et og ſamme Legem tilli-

[18]) faaet Kiereſter; saaledes har jeg med Flid overſat ερασθεντες: Heinze har: "ehe ſie ſich verliebten„ men jeg kan neppe troe at Xenophon har brugt først ερᾶν og ſtrax derpaa ερασθαι i en activ Bemerkelſe, allerhelſt da dette ſidſte aldrig, saa vidt jeg veed, bruges om den Elſkende, men kun om den, der elſkes.

[19]) De ſandſelige Begierligheder; ἡδοναι; neppe har Xenophon anſeet de menneſkelige Lidenſkaber, i og for ſig ſelv betragtede, for ſkadelige, tvertimod ſiger han, at de ere indpodede (af Skaberen nedlagte) i vor Natur, og blive kun da ſkadelige, naar de ikke længer adlyde, men underkue Fornuften. I et og ſamme Legem; de Gamle meente, at Lidenſkaberne boede i Legemets Maſſe, iſær i Indvoldene, f. Ex. Hiertet, Leveren, Galden og Nyren. (ſee Lactanz. de Op. Dei).

eilligemed Sielen, friste idelig denne til at forlade den sindige Fornuft og uden Ophold føie dem og Legemet.

24. Saaledes gik det nu og med Critias og Alcibiades. Saalænge disse to vare hos Sokrates, kunde de vist ved hans Bistand underkue de uædle Begierligheder; men da de vare komne bort fra ham, gik det langt anderledes. Critias tog nemlig Flugten [20]) til Thessalien, og her kom han i Ledtog med Folk, som dyrkede Lasterne og ikke Dyden. Alcibiades derimod var for det første saa overmaade smuk [21]), og derfor søgte mange fornemme Damer at besnære ham, dernæst havde han stor Indflydelse baade i Staten selv og blant de Allierede, og derfor blev han af mange store Hyklere [22]) flatteret. Og endelig, da han var hædret af Folket og uden Møie allevegne spillede Mester, saa gik det ham her som det gaaer de Feg-

[20]) tog — Flugten; efterat han var afsat og forviist Staden. Thessalien var hos Grækerne meget berygtet for Liderlighed, Overtroe og Bedragerie. Tilsidst omkom Critias i Slaget mod Thrasybul.

[21]) Alcibiades var en saa deilig Mandsperson, at Grækerne endog havde dette Ordsprøg: saa smuk som Alcibiades. Iblant andre fornemme Damer, som elskede ham, var og Kong Agis's Gemalinde i Sparta. (Nepos).

[22]) store Hyklere; δυνατὸς κολακεύειν d: dets ret udlærte Smigrere.

Fegtere i Legene, der komme for let til Prisen; ligesom disse forsømme at øve sig, saaledes forsømte og han sig selv.

Da nu Verden saaledes føiede disse to Mænd, 25
da de brammede af deres Byrd, stolede paa deres Rigdom, opblæstes af deres Magt, smigredes af saa mange Mennesker, og fordervedes ved alle disse Aarsager, og havde desuden i saa lang Tid savnet Sokrates, hvad Under da, at de bleve overmodige?

Ikke destomindre, er dog Anklageren saa ubillig mod Sokrates, at han vel giver ham Skyld for hvadsomhelst disse to have forseet sig, men at han den Tid, de endnu vare unge, (og naturligviis meest vilde og uforstandige) holdt dem til Dyd og Sædelighed, dette anseer Anklageren slet ingen Roes værd. 26

Saaledes dømmer man dog aldrig i andre Tilfælde: mon vel enten en Fløitenist eller en Citharspiller eller nogen anden Lærer, som har dannet fortreffelige Disciple, faaer Skyld for, at disse tabe sig, naar de komme til andre? Eller sæt, en har en Søn, der først har været hos een Opdrager og i den Tid opført sig skikkelig, men bliver siden uartig, naar han kommer til en anden; giver nu vel Faderen den første Skyld herfor? tvertimod, roser han 27

den

den første saa meget mere, som Drengen under den sidste viser sig mere vanartig? ja, om endog Børnene forsee sig, medens de endnu ere under Forældrenes eget Opsyn, bør dog disse ingenlunde, naar de selv ere sædelige, bære Skyld herfor.

28. Ligesaa billigt burde man nu og have dømt om Sokrates. Havde han selv begaaet noget Ont, da havde man havt Grund til at ansee ham for ond; men da han nu selv sit hele Liv igiennem levede dydig og sædelig, hvor ubilligt da, at beskylde ham for den Udyd, han aldrig eiede. Ja, endog dette vil jeg tilstaae, at han med Rette burde have været tiltalt, om han end selv slet intet ont havde giort; men allene bifaldet de andres slette Opførsel. Men

29 tvertimod:

Engang havde han merket, at Critias var forelsket i Euthydem, og fristede ham til utugtig Omgang og unaturlig Vellyst. Han søger nu først med Grunde at afvende ham herfra, foreholdende ham, hvor nedrigt det var, og uanstændig for enhver ærekier Mand, saaledes at overtrygle den Person, man elsker, og hvis Høiagtelse man ønsker sig, og saaledes at bønfalde ham for en Gunstbeviisning, som dog er langt fra intet Gode. Men alt dette agtede Critias ikke, ei heller lod han sig afdrage fra sin Til-

bøie-

høielighed; der fortælles da, at Sokrates engang, da mange andre og Euthydem selv var nærværende, skal have sagt: "Jeg troer der maae være en Svinenatur [23]) i denne Critias, da han idelig søger at holde sig til Euthydem, ligesom Grisene gnide sig op til Stenene."

Herover fattede nu Critias et uforsonligt Had til Sokrates; han glemte ham vist ikke heller, da han var blevet en af de 30 Herrer, og havde tilligemed Caricles faaet Fuldmagt at forfatte Love [24]), da udgav han iblant andre Forordninger og denne: at ingen maatte undervise i Talekonsten. Det var her hans Hensigt at skade Sokrates [25]), og da han nu ellers ingen Sag kunde finde med ham, saa hentydede han paa Sokrates det, hvorfor Mængden beskyldte

[23]) en Svinenatur; i Texten staaer: νικὸν πασχειν; dette Ord bruges om al Slags Affect og naturlig Beskaffenhed f. Ex. ὁμοιως τινι πασχειν at være i samme Forfatning som en anden. ψυχη πασχει Sielen sættes i Følelse, røres o. s. v. for Resten er dette Sted med Flid ikke ganske nøie udtrykt.

[24]) at forfatte Love; overeensstemmende med den nye Regieringsform. Critias og Caricles havde blant de 30 Herrer den største Magt og Anseelse.

[25]) σπεφειζειν at chicanere, skade; saaledes bruges det og i det N. Testament.

skyldte Philosopherne i Almindelighed [26]), og søgde paa denne Maade at sværte ham hos Almuen.

Jeg maae ellers sige, at jeg aldrig har hørt dette af Sokrates selv [27]), ikke heller erindrer jeg, at nogen har fortalt mig, at han har hørt det, men at det dog var saa, kan sees [28]) af følgende Omstændighed:

Efterat hine 30 Herrer havde deels ladet henrette mange [29]) og det vist ikke af de sletteste Borgere, deels forledet mange til Uretfærds Daad [30]) skal Sokrates have sagt et Sted: Naar en har en Hiord Køer at vogte, og disse blive Dag fra Dag baade færre og magere, da skulde det falde mig meget

26) beskyldte Philosopherne i Almindelighed; Xenophon mener uden Tvivl her just ikke Fritænkerie, og Uteerlighed, men snarere: Lovtrækkerie, eller som Aristophanes kalder det: at gjøre en slet Sag god.

27) at jeg aldrig o. s. v. ατε γαρ εγωγε (ατε αυτος) ved dette αυτος forstaae nogle Critias; men uden Tvivl er dette ατε αυτος ægte: jeg har derfor forbigaaet det.

28) kan sees εδηλωσε sc. πραγμα ikke som Heinze har: Κριτιας.

29) mange; der bleve (fortæller Xenophon H. G. 2, 4.) af disse Herrer i 8 Maaneder flere Borgere henrettede, end der døde i 10 Aar i Peloponeser-Krigen. Blant andre lod den grumme Critias sin egen Collega, Theramenes, aflive.

30) til Uretfærds Daad f. Ex. at myrde, anklage og forurette deres Medborgere.

get forunderligt, hvis saadan en ikke maatte tilstaae, han var en slet Qvæghyrde; men endnu mere forunderligt er dette, at den Regent, der giør Borgerne baade færre i Tal og værre af Tænkemaade, hverken skammer sig herved eller indseer, at han er en slet Øvrighed.

Aldrig saa snart var dette blevet dem forebragt, førend baade Critias og Caricles lode Sokrates kalde, vise ham Forordningen, og forbyde ham at give unge Mennesker Underviisning. Sokrates spørger dem, om det maatte være ham tilladt at forespørge sig om det i Forordningen, han ikke forstod. O ja! svarte de. "Vel er jeg redebon (blev han ved) at adlyde Lovene; men paa det jeg ikke af Uvidenhed skal overtræde samme, ønskede jeg af eders egen Mund at høre den sande Aarsag, hvorfor I forbyde Folk at studere Veltalenheden; enten fordi I troe, at Talekonsten lærer at tale rigtig eller urigtig; thi er det første Aarsagen, saa seer jeg nok, man skal herefter aldeles holde sig fra at tale rigtig, men er det fordi I troe, Talekonsten lærer at tale urigtig, ja, saa bør man jo øve sig i at tale rigtig."

Her blev Caricles hidsig: "Hør Sokrates, (sagde han) da du ikke kan forstaae dette, saa ville

vi

vi forklare os tydeligere: Du maae aldeles ikke tale med unge Mennesker [31]).„

"Men, blev Sokrates ved, at intet skal blive mig tvetydigt, saa jeg maaskee skulde handle anderledes end der staaer i Forordningen, saa ville I bestemme mig, hvorlænge og i hvor mange Aar Folk bør ansees for unge Mennesker?„

"Saalænge, svarede Caricles, som de ikke kunne give deres Stemme i Folkemøderne, fordi de endnu ikke ere komne til Skiønsomheds Alder, eller med andre Ord: tal med ingen, som er under sine 30 Aar [32]).„

"Men, sagde han, jeg sætter jeg vilde kiøbe noget af en, der endnu ikke havde fyldt sit 30 Aar, maatte jeg da ikke engang spørge ham: hvad koster det?„

"Aa jo, svarede Caricles, saadant noget nok; men jeg kan troe, det er saa din Vane, min gode So-

[31]) tale med unge Mennesker; διαλεγεσθαι bemerker baade at tale med nogen og tillige at underviise i Disputerkonsten. Dette sidste mener Carikles; men Sokrates forstiller sig ligesom han forstod det om den almindelige og daglige Tale.

[32]) under sine 30 Aar; saa gammel maatte efter de athenienſiske Love en være, før han kunde komme ind i Raadet.

Sokrates, at du som tiest spørger om Ting, du veed meget got; kom derfor ikke frem med slige Spørgsmaale."

"Maae jeg da ikke heller, blev Sokrates ved, svare, hvis nogen i en Hast skulde spørge mig: hvor boer Caricles, hvor skal jeg finde Critias?"

"Jh jo vist, alt saadant noget nok, svarte Caricles."

"Men min gode Sokrates, begyndte Critias, 37.
følgende Folkeklasser maae du sandelig efterdags holde dig fra: Skomagere [33]), og Tømmermænd og Smedde, for jeg troer, disse Mennesker ere allerede ganske bedøvede af din Snak."

"Altsaa og, (svarte Sokrates) fra den Retskaffenhed og Uskyldighed og andre Dyder, som ere disse Folk egne?"

"Ja og Qvæghyrderne [34]), (tog Caricles Ordet,) hold dig især fra dem, ellers maae du tage dig

[33]) Skomagere σκυτεις; bemerker baade en Garver og en Skoemager, da disse beredede selv Læderet. Det er ellers at merke, at Sokrates ofte besøgte Konstnere og Haandværksmænd, resonnerte med dem om deres Professioner, og tog Leilighed af deres Arbeider til at underwise dem i Dyden. Han laante og som tiest sine Lignelser af Haandverkerne og af det daglige Liv.

[34]) og Qvæghyrderne; enten er dette en flau Vittighed, som Caricles har fremført

dig selv i Agt, at ikke Køerne for din Skyld skulde blive færre."

Endog denne Skose viser tydelig nok, at de vare blevne forbittrede paa Sokrates, da hans Indfald om Køerne kom dem for Ørene.

Jeg har nu allerede viist, hvordan Critias's Opførsel var hos Sokrates, og hvordan deres indbyrdes Omgang; dog maae jeg endnu tilføie dette, at man aldrig kan vente, nogen skal tilfulde forbedres

af

ført allene for at lade Sokrates vide, at han vidste hvad han havde sagt om Køerne, eller ogsaa han forstaaer ved Qvæghyrderne det samme som Sokrates: Øvrighedspersonerne nemlig, hvilke han skulde holde sig fra, paa det han ikke skulde afdrage dem fra Tyrannernes Partie. Det følgende: ει δε μη, φυλαττε κ. τ. λ. forklarer Heinze om en Pengemulkt, hvormed de truede Sokrates, fordi nemlig de Attiske Penge havde Præg af en Oxe; men denne Forklaring synes tvungen; Xenophon siger og ikke σας βους men τας allene. Andre forklare det saaledes: Tael og ikke med Statens Overster, at ikke disse forførte af dig skulle forværre Borgerne; men hvis saa var, havde Xenophon neppe sagt συ ποιησης og endnu mindre ελαττους: thi skal der i dette Ord være nogen Skose, maa det bruges ligesom Sokrates tilforn havde brugt det, og bemerke færre, pauciores. Jeg troer, de her true Sokrates paa Livet og ville sige: "tag dig ellers i Agt, at du ikke forkorter ved din Ulydighed dit Liv; saa skiller du jo vor Hiord i det mindste ved eet Hsved, og gior dig altsaa selv skyldig i det, hvorfor du har beskyldes."

af den, han ikke personlig kan lide; og saaledes var det her: Critias og Alcibiades hørte Sokrates, saalænge de vare hos ham, slet ikke fordi de fandt Behag i hans Omgang, men fordi de lige fra Begyndelse af higede efter at forvalte Staten; thi endnu, medens de vare hos Sokrates, søgte de altid at indlade sig i Samtaler med ingen heller, end med dem, der havde med Statsvæsenet at bestille.

Saaledes skal Alcibiades engang før han endnu var 20 Aar gammel, have holdt med Pericles, som var hans Formynder [35]), og til den Tid forvaltede Staten, følgende Samtale om Lovene:

"Hør nu, sagde han, gode Pericles! kan du sige mig hvad en Lov er?

"P. Ganske vist.„

"A. Nu saa for Gudernes Skyld, sig mig det! thi jeg hører, at en og anden Mand roses som lovkyndig; og aldrig kan jeg troe, at nogen med Ret kan naae denne Roes, som ikke i det mindste veed, hvad en Lov er?

"P. Da er det just ingen vanskelig Sag, min kiere Alcibiades, du her forlanger af mig, at

[35]) som var hans Formynder; det blev han, da Alcibiades's Fader Clinias var falden i et Slag mod Boeoterne ved Coronea. (see Plutarchs Alcibiades Cap. 1).

jeg nemlig skal sige dig hvad en Lov er: alt det kaldes Lov, som det forsamlede Folk, efter foregaaende Undersøgelse bliver enigt om at sammenskrive, og hvorved der bestemmes, hvad man skal giøre og lade.„

A. Men er det, der saaledes foreskrives, godt eller ondt?„

„P. Godt allene, min Søn, aldrig Ondt, bevare os Gud!„

„A. Men jeg sætter nu, at det er ikke det hele Folk, men for Exempel, hvor Regieringen er aristrokatisk, nogle faa, der træde sammen og foreskrive, hvorledes man bør opføre sig; hvad skal nu dette kaldes?„

„P. Alt, hvadsomhelst den høieste Magt i Staten finder for got at anordne og skriftlig bekiendtgiøre, alt dette kaldes en Lov„

„A. Men sæt nu, at en Despot behersker Staten, og foreskriver Borgerne, hvorledes de skulle handle, er dette da og en Lov?„

P. O ja, er end Regenten Despot [36]), saa bliver dog alt hvad han foreskriver, kaldet en Lov?„

„A.

[36]) Despot; τυραννος: i Begyndelsen kaldtes alle Enevoldsherrer med dette Navn; men siden (da Fyrsterne misbrugte deres Vælde) betydede det enhver uretmæssig eller grum Tyran.

A. Men maae jeg da spørge, gode Perikles: Vold og Uret, hvad er det for noget? er det ikke, naar en stærkere, isteden for at overtale, tvinger med Magt den svagere til at lystre hans Villie?"

"P. Saa synes mig i det mindste."

"A. Nu, saa er det jo og Vold og Uret, naar en Despot ikke overtaler men tvinger Undersaatterne til at følge de Forordninger, han udgiver."

"P. Det synes mig og; jeg tager derfor det tilbage, jeg nylig sagde, at alle en Despots egenmægtige Forskrifter skulde være en Lov."

"A. Men naar nu nogle faa Store ligeledes paatvinge den menige Mand deres Forskrifter, skal man da ansee dette for Vold eller ikke?"

"P. Ja, jeg holder for, at alt hvad en uden at overtale, tvinger en anden til at gisre, det maae være skrevet eller ikke, saa bliver det Vold og aldrig nogen Lov?"

"A. Men naar nu den hele Almue faaer Overmagt over de Rigere, og ligeledes udgiver egenmægtige Forordninger, er dette da og Vold og ingen Lov?"

"P.

"P. Ganske vist, min kiere Alcibiades; ja den Tid [37]) vi vare paa din Alder, maae du troe, vi og havde Styrke i disse Sager; da grublede og studerede vi just paa det selv samme, som jeg seer du nu gran ker paa."

"A. Give Gud! Perikles, jeg kunde have nydt dit Selskab den Tid, du i disse Sager havde din allerstørste Styrke [38])."

Saasnart de altsaa troede sig dueligere til Statsforretninger end deres andre Medborgere, skyede de Sokrates for bestandig; (thi hverken kunde de for Resten lide ham, og naar de undertiden [39]) komme til ham, bleve de altid fortørnede, da han altid foreholdt dem deres slette Opførsel), men gave sig nu af med de Statssager, for hvis Skyld de og siden imellem gik til ham.

Der-

37) Ja den Tid; den gamle Mand føler sig igiendrevet; imidlertid vil han lade Alcibiades vide, hvad han har været.

38) din allerstørste Styrke; ὁτε δεινοτατος σαυτῳ.

39) undertiden; Xenophon forstaaer uden Tvivl ved προσιεναι den bestandige daglige Omgang, og ved προσερχεσθαι, at de imellem besøgte eller traf Sokrates. Alcibiades fortæller selv hos Platon den Skam og Fortrydelse, han følede, hver Gang han talede med Sokrates, og hvorledes han dog ikke kunde holde sig fra at komme til ham. Nogle anse ellers denne hele Parenthes for uægte.

Derimod havde Sokrates andre Tilhørere: en Kriton, f. Ex. en Kærefon og Kærekrates, og Simmias, og Kebes og Fædon og mange andre [40]) som hørte hans Underviisninger, ikke just for at blive offentlige Talere eller høie Embedsmænd, men meget mere for at de, dannede ved Dyd og Retskaffenhed, kunde værdigen opfylde de Pligter, de skyldede deres Familie og Huusfolk, og Venner, og Fædreneland og Medborgere. Men af disse har ikke en eneste hverken i sine yngre Aar, eller paa sin gamle Alder, begaaet noget Ondt, ja aldrig været beskyldt derfor.

"Sokrates har og, blev Anklageren ved, lært sine Tilhørere at foragte og haane [41]) deres Forældre;

[40]) og andre; f. Ex. Platon og Xenophon selv, som af Beskedenhed fortier her sit eget Navn.

[41]) foragte og haane; προπηλακιζειν; saaledes forestiller Aristophanes i sin Comoedie, kaldet Skyerne, at en vis Phidippides, som havde hørt Sokrates, prygler sin egen Fader, og beviser, (omtrent paa samme Maade som Rasmus Berg hos Holberg) at Børn have Lov til at slaae deres Forældre. For Resten forestiller Anklageren her, at Sokrates af de athenienſiske Love vilde bevise, hans Elever havde Lov til at binde deres Forældre, og det saaledes:

1) "Lovene tillade en Søn at binde sin Fader, naar denne gaaer enten i Barndom, eller er fra Forstanden, (denne Lov gjaldte virkelig i Athenen, see Sam. Petit. de leg. Att.) endog Sophoclis Søn-

dre; thi deels har han indbildt dem, at han giorde dem langt klogere end deres Fædre vare, deels har han beraabt sig paa, at Lovene tillade, man maa binde og indspærre endog sin egen Fader, naar man kan overbevise ham, at han gaaer i Barndom; og heraf har han villet bevise, at den Klogere havde

efter

Sønner beraabte sig paa den imod deres gamle Fader.

2) Hvad Lovene sige om Raserie, det samme gielder og om Uvidenhed, (i denne Sats ligger just det Falske, hvorfor man beskyldte Sokrates).

3) Nu lære og vide Børn mere end deres Forældre.

4) Altsaa have de og Lov til at binde deres uvidende Forældre.„

Jeg har anført dette, fordi jeg seer, at de fleste ganske urigtig oversætte og fortolke dette Sted, ret ligesom Sokrates allene vilde bevise (hvilket dog intet Beviis behøvede, da det stod i Loven) at en Søn maatte binde en rasende Fader. Ligesaa oversætter Heinze det følgende: τεκμηριον τουτω κ. τ. λ. wovon er diesen Grund anführte, weil es Recht wäre, daß der Unwissende von dem Verständigen gebünden würde. Enhver seer hvor usammenhængende denne Slutning er. Hvad det følgende Σωκρατης δε τον μεν κ. τ. λ. angaaer: har jeg anseet det som Xenophons Svar paa Beskyldningen; men andre mene, at det er endnu Anklageren som taler, og da blev Meningen: "Og for saa vidt var Sokrates Mening rigtig, at nemlig den, der bandt en anden for Uvidenhed, og selv burde bindes af dem, der vide mere end han.„

efter Loven Ret til at binde den, der ikke vidste lige saa meget som han.„

Nei! havde nogen villet binde en anden, fordi han selv var klogere, da havde Sokrates vist dømt og det med Rette, at saadan en og burde bindes af dem, der vidste mere end han. Og derfor var det just, han saa ofte undersøgte: hvad Forskiel der var paa Afsindighed og Uvidenhed [42]). I Hensigt til de Afsindige, troede han det tienligt baade for dem selv og deres Venner, at de bleve bundne og indspærrede, men derimod skulde de, der ikke vidste hvad de burde, undervises af kyndige og indsigtsfulde Mænd.

"Ja! blev Anklageren ved, Sokrates har lært sine Tilhørere, at ringeagte ei allene deres Forældre men og alle andre Slægtninge; han har jo sagt, at man hverken i Sygdomme eller Prosesser kan have nogen Nytte af sine Slægtninge, men i første Tilfælde af Lægerne, i det sidste af kyndige Juristen. Og om Venner, sagde han: skal han have udladt

sig

[42]) hvad Forskiel der var paa Afsindighed og Uvidenhed; han sammenblandede altsaa ikke disse to Begreber, eller fordreiede, som Anklageren sagde, Lovens Mening. Man finder ellers i de følgende Samtaler Exempler nok paa, hvorledes Sokrates bestemte og adskilte Begrebene af Raserie og Uvidenhed.

sig saaledes: "Hvad kan det nytte, at Folk unde os vel, naar de ikke tillige ere i Stand til at giøre os Tieneſter? Han ſkal videre have ſagt: kun de alene fortiene vor Høiagtelſe, der baade forſtaae hvad de ſkulle, og kunne tydelig forklare ſig. Men da [43]) han nu indbilder de unge Menneſker, at ingen er enten ſaa klog ſom han, eller ſaa duelig til at underviſe andre, vænner han jo naturligvis dem, der omgaaes ham, til at agte alle andre Menneſker for intet imod ham.

53. Ja, jeg veed ſelv meget vel, at Sokrates har ſagt dette her anførte om Forældre og Slægtninge og Venner. Han har endog lagt til: "at naar Sielen, ſom alene har Fornuft, forlader Legemet, man da jo før jo heller bortfører og begraver endog ſin nærmeſte Slægtning. Videre, at Menneſker, mens de endnu leve, baade ſelv og ved andre ſkille deres eget Legem, ſom de dog elſke over alting, ved, hvadſomhelſt der er unyttigt og ſkadeligt: ſaaledes beſkære de (ſagde han) baade ſelv deres Negle, Haar og Ligtorne; de taale endog, og det med ſtor Pine og Smerte, at Lægerne baade ſkære og brænde dem, ja troe ſig endog forbundne til herfor at give dem Betaling. Ligeſaa udſpytter man af Munden

ſaa

[43]) Hele dette Stykke er en Fortſættelſe af Anklagerens Beſkyldninger.

saa langt fra sig som mueligt de slimagtige Vædsker, som de der intet nytte, men skade meget mere.

Alt dette har han nu ganske vist sagt, men aldrig for at lære, at nogen enten skulde begrave sin Fader levende [44]) eller lemlæste sit eget Legem, kun alene for at vise, hvor foragtet alt det er, som ingen Forstand har; derfor raadede han og altid sine Venner, at de skulde stræbe at blive saa fornuftige og duelige, som mueligt, paa det, at naar man ønskede at agtes endog af sin egen Fader eller Broder eller Frænde, man da aldrig skiødesløs skulde stole paa det blotte Slægtskab, men stræbe at blive dem til Gavn og Nytte, hvis Agtelse man attraaede [45]).

Fremdeles, sagde Anklageren, at han udsøgte hos de berømteste Digtere [46]) de allerværste Steder,

og

[44]) begrave sin Fader levende; uden Tvivl sigter Xenophon til dette Sted hos Aristophan, Nub. 842. η τοις σοροπηγοις την μανιαν αυτε φρασω.

[45]) en herlig Læreregel, som saa ofte forsømmes! Sokrates viser her, at han kiendte Menneskets, og at man for at høiagtes maa eie sande Fuldkommenheder, og for at elskes anvende disse til andres Gavn; da Kierlighed aldrig er ganske uegennyttig.

[46]) de berømteste Digtere; Theognis for Ex. Epicharmus, Hesiodus, og andre, som havde skrevet Sentenzer; men især Homer. Hans Skrifter vare saa at sige Grækernes Bibel, hvoraf de uddrage deres Moral

og

og anførte disse som Beviser, for derved at forføre sine Elever til ondskabsfulde Handlinger og til Voldsomhed. F. Ex. følgende Sted hos Hesiodus:

"Hæderfuld er al Virksomheds Daad;
Ørkesløshed kun leder til Skam [47]).„

Dette skulde han nu have anført, ligesom Digteren hermed vilde sige, at man ikke skulde afholde sig fra nogen uretfærdig eller skændig Handling; men og ove disse, naar man kun herved kunde berige sig.

Men tvertimod, Sokrates tilstod jo, at Virksomhed var til Gavn og Nytte for Mennesket, ligesom Uvirksomhed til Skade og Uheld; fremdeles at det var nyttigt at være virksom, men skadeligt at være ørkesløs. I Følge heraf, sagde han, at de allene virkede og vare virksomme [48]), der foretoge sig noget godt og nyttigt; men erklærede derimod dem for uvirksomme og ørkesløse, som hendreve deres Tid enten med Dobbel [49]) eller andre onde og skadelige Syssler.

og Gudelære; at fordreie hans Ord, var altsaa det selvsamme som at forderve Religion og gode Sæder.

[47]) Hesiodi Opera & D. vers. 311. maaskee mere gammeldags og usiagtig, saaledes:

"At ørke det er ingen Skam
Kun Ørkesløshed er en Skam„

[48]) virksomme; Sokrates havde altsaa, see vi her, det rigtige og hellige Begreb om Arbeid.

[49]) Dobbel; Hazardspil. Hertil vare Grækerne, seer man af Aristophanis Comoedier, meget forfaldne paa den Tid.

Syssler. Og efter denne Forklaring er jo følgende Tankesprog ganske rigtig:

"Hæderfuld er al Virksomheds Daad,
Ørkesløshed kun leder til Skam."

Videre, sagde Anklageren, at han ofte skal 58
have anført følgende Sted af Homer om Ulysses:

"Og naar han fandt en Fyrste eller Hædersmand [50],
Han ham med disse milde Ord tiltalte:
Gudlige! ei Du bør som Niding frygte,
Sæt Du dig her, og faae de andre til det samme.
Men naar han saae en menig Mand og fandt ham larmende,
Med Sceptret slog han ham og talte Trusels Ord:
Ulykkelige! sid her stille og hør hvad andre sige,
Som ere dine Overmænd: Du feig er og en Niding,
Uduelig saavel i Ledingsfærd, som og til Raad at give [51]."

Disse

[50]) Hæderemand; ἐξοχον ανδρα, herved forstaaes de fornemme græske Anførere, Nestor, Achilles og andre i Almindelighed, det bliver altsaa det samme som βασιλευς, eller og det tilkiendegiver de Prindser, som kommanderede visse Tropper, endskiønt de intet Rige selv eiede.

[51]) See Homeri Iliad. 2 Bog 189. Efterat Grækerne allerede længe havde beleiret Troja og mistvivlede om Seieren, fattede nogle af dem

Disse Vers skulde han nu have forklaret, ligesom om Digteren her billigede, at man pryglede [52]) den menige Mand og de fattige Borgere.

Nei, aldrig har Sokrates talt saaledes; (han havde jo ellers billiget, at han og selv [53]) skulde prygles), men dette har han sagt, at de, som intet Gavn giorde hverken med Ord eller Handlinger, og vare ganske uduelige til at tiene Fædrenelandet, saavel i Krigen, som i Statsbestyrelsen og i Folkemøderne, naar det behøvedes; burde, at sige, naar de tillige viste sig ulydige og trodsige, paa alle Maader, twinges og tæmmes: og det om de end vare nok saa formuende.

Nei, langt fra at tale og handle saaledes [54]), viste Sokrates sig, som den sande Borgerven og Menneskeven; thi hvor mange saavel Borgere som Fremmede [55]) modtog han ikke i sit Selskab, og for-

drede

dem den Beslutning at ophæve Beleiringen og reise hiem; derfor er det Ulysses her forestilles at gaae omkring i Armeen, og deels ved Opmuntring deels ved Trusler, at afvende dem fra dette Forsæt.

[52]) pryglede; fordi der stod: "med Sceptret slog han ham.

[53]) at han og selv; da han og var en fattig simpel Borger.

[54]) saaledes; som Anklageren nylig beskyldte ham for.

[55]) saavel Borgere (der vare de fleste) som Fremmede; af disse nævner Plato os nogle i sin Fædon: Etesippus

f. Ex.

drede dog aldrig Betaling af nogen for sin Undervisning, men meddeelte dem rundeligen sine egne Kundskaber [56]? Af disse vare der nogle, som dyrt og karrigt udhøkrede til andre det, de for intet havde faaet af ham, og viste sig langt fra ikke saa velsindede mod Almuen som han; thi de vilde aldeles ikke holde Forelæsninger for andre end for dem, som have Evne til at betale.

Fremdeles, Sokrates giorde og sin Stat hædret blant Fremmede, ja endnu langt mere end hin Lichas sit Lacedæmon, uagtet denne blev herved meget berømt [57]; Lichas skienkede vel engang paa Drengedands-

f. E. fra Pæanium, Simmias fra Thebæ, Euclides (men ikke den bekiendte Mathematiker) fra Megara, Kleombrot og andre fra Sparta.

[56]) sine egne Kundskaber; lige efter Texten: af det han selv havde. Af disse vare der nogle. Xenophon mener her især den galante Aristip, som var den første af Sokrates's Elever (Sophisterne havde allerede længe brugt den Skik) der tog Betaling for sine Forelæsninger, paa det han kunde spise des lækrere og klæde sig des prægtigere; som dyrt og karrigt udhøkrede o. s. v. μικρα μερη — πολλα πολλου: Xenophon vil hermed ikke sige: at Sokrates havde lært dem lidet; men at de ved deres egen Skyld, deels ikke havde lært selv saa meget hos Sokrates, som de ved større Flid og Agtsomhed kunde have lært, deels ikke lært andre alt det, de vidste af Sokrates's Viisdom.

[57]) meget berømt; Plutarch taler om ham i sine Politi-

gedands-Festen [58]) alle de Fremmede, som da opholdt sig i Lacedæmon et Aftensmaaltid; men Sokrates gjorde endnu mere: han spenderede ikke eengang allene, men anvendte sit hele Liv igiennem alt det han eiede [59]), paa at bevise alle dem, der selv vilde, de største og vigtigste Tieneſter, ved altid at sende dem, der nøde hans Underviisning, forbedrede og forædlede fra sig. Men da nu Sokrates var en saadan Mand, saa havde han, synes mig, fortient at hædres af Staten og ikke at henrettes.

Og hvo, som underseger hans Forhold efter Lovene, vil finde det samme. Efter Lovene er der sat Dødsstraf for alle dem, der overbeviises at være Tyve [60]), Badtyve for Exempel, Lommetyve, Indbry-

litiske Regler (p. 823. Ed. Wechel).

[58]) Drengedaands-Festen; γυμνοπαιδια. Dette var en af de fornemste Fester i Sparta, hvori Drengebørnene dandsede nøgne til Apollo's Ære.

[59]) alt det han eiede; det er: al sin Viisdom; τα εαυτε ligesom ovenfor των εαυτε. Xenophon vil hermed sige: at Sokrates var en fattig Mand, og havde ingen anden Eiendom end sin Viisdom og Dyd.

[60]) at være Tyve. Naar det Stiaalnes Værdie var 10 Drakmer (omtrent 6 Mark Danske) og derover, blev det efter de attiske Love anseet som grovt Tyverie og Tyven straffet paa Livet. (Demoſt. contra Timocr.) Badtyve λωποδυται vare de, som i Badstuerne stiale Folks Klæder: derfor blev og siden

Vagt

brydere, Folketyve og Tempelranere; men aldrig kunde nogen mere end Sokrates afholde sig fra saadanne Misgierninger. Ikke heller har han nogensinde været Aarsag til, at Staten er enten geraadet i en ulykkelig Krig, eller bleven plaget ved Oprør, eller kommen i Fiendens Vold, eller styrtet i saadan anden Ulykke. Hans private Liv var og ligesaa ustraffeligt. Aldrig bedrog han noget Menneske noget fra, aldrig styrtede han nogen i Uheld, ja han var end ikke nogensinde beskyldt for en eneste af de anførte Forbrydelser.

Men hvorledes kunde han nu være skyldig efter den anførte Klage? han, som istedet for at foragte, som der stod i Klagen, Statens Guder, udviste af alle sin Tids Mennesker den største Ærefrygt mod Guddommen; han, der, langt fra at forføre Ungdommen (hvilket og Anklageren beskyldte ham for), deels dæmpede de onde Begierligheder, som han fandt hos sine Tilhørere, deels anførte disse til den saa overmaade skiønne og herlige Dyd, hvorved de endnu til denne Dag værdigen og heldigen be-

styre

Vagt sat for at hæmme slig Uorden, og dette Tyverie, fordi man mindre kunde tage sig i Agt derfor, des haardere straffet.

styre saavel enkelte Familier som hele Stater. Saaledes handlede Sokrates; men hvor stor var ikke da den Hæder, som Staten skyldede ham?

3die Kapitel.

Ænophon har i de to forrige Kapitler giendrevet Hovedbeskyldningerne mod Sokrates, nu begynder han strykvis at fortælle, hvorledes han ved sine Samtaler og Handlinger dannede sine Elever til Dyd og Religion. I dette Kapitel indeholdes hans Lærdomme og Forhold, først i Hensigt til Gudsdyrkelsen, dernæst i Hensende til Maadelighed i Mad, Drikke og Elskov. Ved denne Leilighed anfører Ænophon den smukke Samtale, Sokrates engang holdt med ham selv om et Kys.

Nu vil jeg og anføre Exempler saa mange, jeg kan erindre [1]), paa, hvorledes han efter min Mening gavnede sine Tilhørere, deels ved lærerige Samtaler

1) jeg kan erindre) Ænophon var, da Sokrates døde, borte i Prinds Cyrus's Tieneste i Asien, og skrev dette Verk først nogle Aar efter sin Hiemkomst. Man seer da let, at nogle af Sokrates's Taler og Handlinger kunde være gaaet ham af Minde.

ler, deels og ved at vise i Gierningen, hvilken en Mand han var.

Hvad Gudsdyrkelsen angaaer, da er det nok-som bekiendt, at han her baade handlede selv og lærte andre aldeles ligesom Pythia [2]) svarer dem, der foresporge sig, hvorledes de værdigen skulle forholde sig, naar de enten ofre til Guderne eller hædre Forfædrene [3]), eller udøve andre Religionshandlinger. Pythia's Svar er: "at de allene udøve [4]) Religions-Skikke gudfrygtigen [5]), som heri forholde sig efter Statens Lov [6]);" men just saaledes forholdt Sokrates sig; han raadede og andre til at handle saaledes, og ansaae dem, der fulgte andre Skikke,

[2]) Pythia) Apollo's Præstinde i Delfi, som der gav Orakelsvar.

[3]) hædre Forfædrene) nemlig ved Sieleoffere og aarlige Høitider.

[4]) udøve) ποιειν; et høitideligt Udtryk, der bruges ligesom Latinernes facere om Gudsdyrkelsen.

[5]) gudfrygtigen) ευσεβως; gudfrygtig kan hver den kaldes, som af et velmeent Hierte og efter sit beste Vidende dyrker Guddommen.

[6]) efter Statens Lov) Loven befalede at følge de beste af Forfædrenes Skikke; thi da Athenienserne første Gang adspurgte den delfiske Apollo, hvilke Religions-skikke de skulde følge, svarede han: "Forfædrenes;" og da de anden Gang spurgte, hvilke af Forfædrenes Skikke, der saa ofte havde været forandrede, de skulde vælge, svarede han; "De beste."

for overtroiske [7]) og forfængelige Gudsdyrkere. Fremdeles, naar han bad til Guderne, forlangte han allene ligefrem [8]), at de vilde give ham det som var godt. Han troede, at Guddommen allerbedst maatte vide, hvad det sande Gode var, og ansaae det, at bede bestemt om noget især, Guld, for Ex. Sølv, Enevælde, eller andre saadanne Ting, for ligesaa daarligt, som at udbede sig Tærningspil, Krig eller noget andet, hvis Udfald og Følger vare almindelig erkiendte, som uvisse.

Og

[7]) overtroiske) περιεργος, kaldes enhver, som gior for meget af en Ting: og angaaer det Religionens Lærdomme eller Skikke, kalder man det Overtroe, ligesom den modsatte Yderlighed, Vantroe. For Resten maae man merke, at Sokrates vel ingen Indifferentist var, ikke heller i alle Stykker fornøiet med Statens Religion; men han var alt for viis og patriotisk til, at han vilde man for uskyldige og ubetydelige Meninger og Skikke skulde forstyrre sin egen og andres Rolighed.

[8]) ligefrem) d. e. i Almindelighed, uden at nævne, hvad han vilde have. Sokrates meente nemlig: at ingen Ting var nyttig for alle Mennesker, til alle Tider og i alle Omstændigheder, og at det derfor var best at betroe sig til det vise og goddædige Forsyn. Ligesaa anfører Plato følgende smukke Bedeformular: "Giv os, o Gud! det Gode, enten vi bede derom eller ei: og afvend fra os det Onde, endog da, naar vi derom bede."

Og naar han frembar af sin ringe Formue smaae Offere, saa troede han [9]) dog ikke, at han derfor var enten slettere, eller af Guddommen anseet ringere, end de, som ofrede af deres mange og store Midler mange og store Gaver. "Thi, sagde han, hverken er det Guderne anstændigt at finde større Behag i store end i smaae Offre, (de maatte jo ellers ofte ansee onde Menneskers Gaver med større Velbehag, end de Godes): ikke heller var det værdt for os Mennesker at leve her i Verden, naar de Ondes Gaver skulde være Guderne behageligere end de Godes." Men derimod troede han, at jo gudfrygtigere den Ofrende var, des naadigere ansaae Guderne hans Gaver. Derfor anpriste han og følgende Sprog: "Man frembære Guddommen Gaver efter sin Evne [10]): Dette, sagde han, at handle efter Evne, er en herlig Læreregel endog i Henseende til Venner, Gieste og i alle Livets Omstændigheder."

Naar

[9]) saa troede han o. s. v. man erindre sig her, hvad vor guddommelige Christus sagde i samme Tilfælde om den fattige Enke. Ingen blues altsaa ved at række (men paa en fornuftig Maade og i rene Hensigter), sin Skierv!

Non sumtuosa blandior hostia Mollibit aversos penates Farre pio & saliente mica.

Horatius.

[10]) *Hesiod.* Op. & Dies Vers. 336.

Naar han troede, at noget var ham aabenbaret af Guddommen, saa skulde man snarere have faaet ham til at tage en blind og uerfaren Mand til Veiviser, i Stedet for en, der baade havde sit Syn og kiendte Veien, end man kunde overtale ham til at handle imod Guddommens Forvarsler. Han bebreidede og dem deres Daarlighed, som for at undgaae Menneskers Dadel, handlede imod det, Guderne havde aabenbaret dem: Ligesom han og selv oversaae og ringeagtede, i Forhold til Guddommens Raad, alle menneskelige Domme og Anslag.

Fremdeles vænnede og øvede han saaledes sit Legem og sin Madlyst, at den, der fører den samme Levemaade som Sokrates, kan vist, med mindre Gud ellers vilde tilskikke Uheld [11]), henleve al sin Tid i Sikkerhed og Rolighed, og uden stor Bekymring for sit Udkomme [12]); thi han levede saa sparsommelig, at jeg neppe troer, noget Menneske kan arbeide saa lidet, at han jo derved kunde fortiene sig

i det

[11]) med mindre Gud ellers o. s. v. eller som man siger: med mindre vor Herre skulde straffe, nemlig med Sygdom eller andre uventede og overordentlige Tilfælde.

[12]) uden stor Bekymring for sit Udkomme) da Tarvelighed og Nøisomhed gior, at man hverken attraaer eller behøver meget: Apostelen Paulus kalder derfor Nøisomhed en stor Rigdom.

i det mindste saa meget, som det var, Sokrates kom ud med. Han spiste aldrig enten mere eller længere, end hans Madlyst [13]) fordrede: og til Bords gik han altid saaledes forberedet [14]), at Hungeren selv var ham i Stedet for Suul og Lækkerier. Ligesaa var al hans Drik ham sød, fordi han aldrig drak uden naar han tørstede. Naar han engang imellem havde Lyst at gaae hen at spise et Sted hvor han var budet til Bords, saa kunde han med den største Letheed vogte sig for det, de fleste finde saa saare vanskeligt at undgaae, nemlig, at spise for længe og for meget. Han raadede og dem, der ikke kunde gisre ham dette efter, at de især skulde vogte sig for saadanne Retter [15]), der friste til at spise, naar man ikke hungrer, og drikke, naar man ikke tørster; disse Retter er det, sagde han, der nedbryde og svæk-

ke

[13]) Madlyst) ψυχη; i denne Forstand bruges dette Ord og i det Ny Testament.

[14]) forberedet) nemlig ved Legemsøvelse. Man spurgte Sokrates engang, hvorfor han saa bestandig spadserede og bevægede sig? „Jeg henter mig (svarede han) lidt Suul til Brødet.„

[15]) saadanne Retter) han mener saadanne skarpe, sure og salte Sager, der pirre Ganen og opvække Madlysten. Hans Mening var: man skulde spise og drikke kun for at stille, ikke for at opirre Naturen, eller som man siger, aabne Maven.

re eders Maver, Hoveder og Siele. Ja jeg troer vist, vedblev han skiemtende, det var ved mange saadanne Retter, at Circe [16]) fordum omskabte Folk til Sviin; men Ulysses afholdt sig ved sin egen Maadelighed [17]), og tillige efter Merkurs Raad fra at spise for meget (og for længe) af disse Retter; derfor blev han og ikke som de andre, til et Sviin." Saaledes talede han spøgende herom, men han meente det dog alvorligt.

8. I Henseende til Elskov, raadede han meget fra Omgang med de Skiønne; "thi, sagde han, den, som befatter sig med dem, finder stor Vanskelighed ved at følge sin Fornuft."

Ja

[16]) Circe) en berygtet Hex i Alderdommens Fabler: man finder denne Fortælling i Homers Odysse'e 10 Bog (oversat ved Voss) samt i Fenelons Telemach, hos Hagedorn og i Holbergs Ulysses von Ithaca. Horaz forklarer og paa samme Maade denne Fabel: Circe's pocula nosti, quæ si cum sociis stultus cupidusque bibisset, vixisset canis immundus vel amica luto sus.

[17]) ved sin egen Maadelighed) και αυτον εγκρατη ονται; Meningen er her: Ulysses havde ved sin egen afholdne Natur, om end Merkur ikke havde fraraadet ham, vogtet sig for Circes Retter; eller maaskee Ulysses kaldes εγκρατης, fordi han (som Homer sammesteds fortæller) modstod Circes Elskovs-Fristelser; og da blev Meningen denne: "men Ulysses fulgte Merkurs Raad, (Odyss. 10, 280) og afholdt sig saavel fra Vellyst, som og fra at overvælde sig med disse Retter."

Ja engang fik han at vide, at Critobul, Critons Søn, havde kysset den smukke Alcibiades [18]; hvorfor han og, da Critobul var tilstede, indlod sig i følgende Samtale med Xenophon:

"Siig mig dog, Xenophon, sagde han, har du ikke troet før om Critobul, at han var et sindigt og fornuftigt Menneske, og ingen ubetænksom Vovehals."

X. Jo, hvad andet?"

S. Da bør du nu fra dette Øieblik af anseе ham for det dumdristigste og ubetænksomste Menneske i Verden, ja for saa forvoven, at han torde styrte sig hovedkulds [19] ind i blottede Kaarder, og rende i Ilden."

"X.

[18]) Alcibiades) saavel Faderen som Søn af dette Navn vare bekiendte for deres overordentlige Skiønhed. Her tales om Sønnen, Sokrates's Elev. Critobul var og Sokrates's Elev, og en Søn af den Criton, som havde understøttet Sokrates. Xenophon taler her om sig selv, og anfører denne Samtale, for at vise hvor stor Fiende Sokrates var af den unaturlige Vellyst, som da var gængs i Grækenland, og hvorfor nogle Nyere have uden Grund beskyldt ham.

[19]) styrte sig hovedkulds) κυβιστᾶν svarer til det franske cubulter (hvoraf ved en fordærvet Udtale er kommen at støde Kaalbøtter) det bruges og om Svømmere og Dykkere. Her sigtes til en vis Leeg, som visse Forvovne øvede for at forlyste Tilskuerne. (see Xenophons Giestebud).

"X. Men hvad i al Verden har du da seet ham foretage sig, efterdi du fælder en saadan Dom over ham?"

"S. Mener du ikke, han har været saa forvoven [20]) at kysse Alcibiades's Søn, som er saa overmaade deilig og velskabt."

"X. Men er dette da saa stor en Forvovenhed? Vel er jeg ingen Vovehals, men jeg troer sandelig, jeg endog selv torde vove mig i denne Fare, ja og udholde den."

"S. Dristige Mand! du tænker ikke paa, hvorledes det vilde gaae dig, hvis du kyssede en Skiønhed. [21]) Vilde du ikke i det samme Øieblik tabe din Frihed og ganske blive en Slave. Maatte du ikke anvende store Bekostninger paa skadelige Forlystelser. Hvor overmaade vanskeligt vilde det ikke blive dig, at dyrke Dyd og Velanstændighed? Og blev du ikke nødtvungen til at sysselsætte dig med saadanne

[20]) forvoven) saaledes kalder Sokrates denne Elskov, i Hensyn til de mange og store Farer, den fører med sig. Syrak siger og: (19 Kap. 2 V.) Viin og Qvinder forføre begge de Vise; dog vover Skiøgernes Elsker meest.

[21]) en Skiønhed eller maaskee rigtigere, dersom du blev forelsket i et deiligt Menneske. Conterten taler for den sidste Oversættelse, og Ordet φιλειν bemærker baade at kysse og at elske.

damme Ting, som neppe en Rasende skulde falde paa?"

"X. Frie os, Herkules! det er jo dog en skrækkelig Virkning, du siger, det blotte Kys kan have?"

"S. Falder dette dig saa underligt, Xenophon? Du har jo seet hine smaae Edderkopper [22]), der ere ikke engang halv saa store som en Obol [23])? og dog kunne disse, naar de allene berøre et Menneskes Mund, foraarsage ham de største Smerter, ja endog forrykke Forstanden."

"X. Men, ved Jupiter! dette er jo en ganske anden Sag; thi Edderkopperne forgifte Saaret i det samme de stikke."

"S. Ak, Enfoldige! troer du da ikke, at de Smukke og ved deres Kys forgifte, endskiønt du 13.

ikke

[22]) Edderkopper) φαλαγγια; nogle have troet, det var de saa kaldte Tarantuler, som findes i Italien, og af hvis Bid man (om det ellers er sandt) bliver rasende; men disse Tarantuler ere langt større, ikke heller kan det være vore Edderkopper, som langt fra ikke ere giftige uden snarere et Slags smaae Skorpioner, som findes i de varme Lande, (see Bomares Natur-Historie ved Skorpion) og om hvis Arter og Bid Plinius taler Hist. Nat. 29, 4.

[23]) som en Obol) eller: som en Eeneste-Skilling. En Obol var den mindste Sølvmynt, Athenen havde.

ikke seer det? veed du ikke, at den man kalder smuk og skiøn er et giftigt Dyr [24]), endnu mere farligt, end de omtalte Edderkopper; thi disse forgifte allene da, naar de berøre Folk, men hine uden at røre, allene ved at sees, og det endog i en temmelig Afstand, indskyde en Gift, saa farlig, at man mister Forstanden. Maaskee man og derfor kalder Elskovs Guderne, Bueskytter [25]), fordi de Smukke saare endog langt fra.„

„Derfor raader jeg dig, Xenophon, at løbe bort alt hvad du kan, saasnart du seer en Skiønhed; men dig Critobul, raader jeg at reise bort et heelt

[24]) er et giftigt Dyr) eller Insekt, ligesom de nylig nævnte Skorpioner. θηριον har jeg oversat ved giftigt Dyr; thi i denne Forstand finder jeg at dette Ord bruges hos græske Medici f. Ex. Galen, Hypocrat og selv Luccas Act. 28. 4. For Resten lader Moschus i sin 3die Idyll. Venus tale om sin vingede Søn paa samme Maade:

„Min Søn er løbet fra mig bort,
Et Kys af Venus selv den faaer,
Som hannem bringer.
Bind ham, bring ham, skaan ham ei,
Endog, naar han græder, han bedrage vil,
Og smiler han, da træk ham fort,
Men vil han kysse dig, da flye;
Thi Kysset farligt er,
Hans Læber svulme af Forgift.„

[25]) Bueskytter) saaledes forestilles de af Digterne Moschus, Anacreon o. a.

heelt Aar, da maaskee ikke engang den Tid forslaaer til at hele dit Saar.„

Overalt raadede han dem [26]), der ikke havde Styrke nok til at imodstaae Elskovs Drift, at de skulde holde sig allene til saadanne Gienstande, at Sielen aldrig kunde enten attraae dem, uden naar Naturen i høi Grad fordrede Tilfredsstillelse, ei heller giøre Indvendinger imod Legemets Fordring.

Han

[26]) raadede han dem) dette Sted er noget dunkelt: men uden Tvivl vil Sokrates her sige, at man især skulde vogte sig for en saadan Elskov, som enten alt for meget ophidsede Indbildningen, (ψυχη bemerker her baade de ringere og høiere Sieleevner) eller og misbilligedes af den sunde Fornuft, med andre Ord: man skulde afholde sig fra fornemme Borgerdøttre, givte Koner og kostbare Mætresser, hvorved saa mange unge Athenienser bleve ulykkelige, (see Aristophanes's Komedier herom) og holde sig til gemene Slavinder og offentlige Skiøger, da man baade snarere blev kied af disses Omgang og foraarsagede sig selv og andre mindre Ergrelse og Uleilighed. Sokrates kiendte den menneskelige Natur, og vidste hvor voldsom Elskovsdrift er, og i hvor mange og store Farer og Ulykker den styrter sine Dyrkere. Han erindrede derfor sine Tilhørere at dæmpe den, om de kunde, hvis ikke da (istedet for at opirre og nære) tilfredsstille den paa en Maade som var mindst skadelig og farlig saavel for dem selv som for andre og Staten. Saaledes kunde en viis Hedning tale, men vi Christne have en Moral langt renere og sundere, Math. 5, 8, Ephes. 5, 3.

Han selv derimod viste sig saaledes hærdet imod al Slags Vellyst, at han kunde afholde sig fra de smukkeste og deiligste Personer, ligesaa let, ja endnu lettere, end andre fra de grimmeste og hesligste.

Saa maadelig og afholden var han i Hensigt til Mad, Drikke og Vellyst: ikke desmindre saae man ham at leve lige saa fornøiet, som de der allermest opofre sig disse Ting; ja og at være fri for mange af deres Uleiligheder og Bekymringer.

4de Kapitel.

Sokrates taler med en af sin Tids Fritænkere, om Guddommens Tilværelse og Forsyn, hvilket han beviser af det menneskelige Legems konstige og vise Bygning; af Menneskets Fordele fremfor Dyrene; af Sielens Ypperlighed og egen Overbeviisning om Gud; af Spaadommene og Nationernes Tilstaaelse. Tilsidst tilraader han ham at slutte analogisk fra sin egen Siel til Guddommen, dyrke denne og undsee sig for Guds Allestedsnærværelse.

Dersom der fremdeles gives nogle, som forledte af de Formodninger, visse Personer yttre i deres mundtlige

lige og skriftlige Beretninger om Sokrates, troe, at han vel var en ypperlig Mand i at opmuntre sine Elever til Dyden, men at han dog ikke formaaede at anføre og veilede dem til samme; — da ville disse først betragte, ikke allene de Spørgsmaale, hvormed han giendrev dem, der indbildte sig at vide alt, men endog de Samtaler, han daglig holdt med dem, der nøde hans Selskab og saa derefter domme, om han var bequem eller ikke til virkelig at forberede og forædle sine Tilhørere.

Jeg vil nu først anføre den Samtale, jeg engang hørte af ham om Guddommen med Aristodem, den Lille kaldet. Han havde nemlig hørt om denne, at han hverken ofrede til Guderne, eller adspurgte dem! ja endog beloe alle dem, der giorde det, og derfor sagde han til ham:

S. Siig mig, min kiere Aristodem, ere der nogle Mennesker, du frem for andre beundrer [1], for sindrigt Vid [2]?

A.

[1]) beundrer) τεθαυμακας; egentlig som du har beundret og endnu beundrer.

[2]) sindrigt Vid) saaledes oversætter jeg σοφια. Dette Ord har forskiellige Bemerkelser: f. Ex. grundig Lærdom og Indsigt kaldes σοφια; σοφης kaldes enhver, som har Styrke og viser Færdighed i sit Fag. Endelig bruges det og om de skiønne Konster og Videnskaber, og bemærker et opfindsomt Genie, skabende Vid,

(Snille)

A. Jo adskillige.

S. For Exempel?

A. Saaledes beundrer jeg fortrinlig, Homer [3]) i Epopeen, Melanippides i Dithyramben, Sophokles i Tragoedien, Polyklet i Skulpturen og Zeuxes i Maleriet.

S. Men hvilke troer du fortiene meest Beundring; enten de, som danne Billeder uden Liv og Fornuft, eller de, som frembringe fornuftige og virksomme Skabninger.

A. Ganske vist, ved Jupiter, beundrer jeg dem meest, som have frembragt levende Skabninger, at

(Snille) endog hos LXX. tillægges det (Exod. 31 Cap.) Bezeleel og Elias, som indrettede Tabernaklet og svarer til Ebræernes Cochmah.

[3]) Homer) har skrevet to Heltedigte, et om Trojas Beleiring, det andet om Ulysses Reiser. De ere begge oversatte paa Tydsk, det første af Stolberg, dette af Voss. Melanippides fra Øen Melos, en Søn af den allerede nævnte Kriton. Han skrev Dithyramber o: uregelmæssige lyriske Digte til Gudernes især Bacchi Ære. Ellers nævnes en vis Lasus fra Hermione, som Dithyrambens Opfinder. Sophokles var Alderdommens største Tragoediskriver, saavel i Hensende til Stilens Grazie, som Tankernes Høihed. Man kaldte ham derfor Bien og Sirenen. Han skal have skrevet 120 Stykker, af hvilke vi nu have kun 7. Hans Oedip især er af alle Kiendere anseet for det største Mesterstykke.

at sige, dersom disse skyldede en Forstand og ikke en blot Hændelse deres Tilværelse.

S. Men naar du finder nogle Ting, hvis Hensigt og Bestemmelse du ei kan giette, og andre Ting, hvis Brug og Nytte strax viser sig: hvilket Slags dømmer du da at være frembragte af en Slumpelykke, og hvilke af et fornuftigt Væsen.

A. Det er rimeligt, at de Ting, som have en bestemt nyttig Hensigt, maae være Virkninger af et tænkende Væsen?

S. Mener du da ikke, at det Væsen, som i Begyndelsen dannede Menneskene [4]), har givet dem til en vis nyttig Brug alle de Lemmer, hvorved de fornemme og sandse de udvortes Ting: Øinene

4) som i Begyndelsen dannede Menneskene) eller med andre Ord: den der dannede de første Mennesker; thi andet vil ἐξ ἀρχης her ikke sige. Enhver seer let, at disse Sokrates's Beviser ere alle populære, men just derfor bedst skikkede til hans Tid og Tilhørere: dette Sted er ellers et af de skiønneste i hele Xenophon, endskiønt den samme Materie er af andre vidtløftigere udført, f. Ex. af Lactanz, Cicero ꝛc. og blant de nyere af Plüche (Spectacle de la Nature 10 Vol. 12.) Nieuventyt (Erkentniß der Weisheit, Macht und Güte des göttl. Wesens). Ebert (Catechismus der Natur), Sander über das Große und Schöne der Natur, o. a. fl.

nene nemlig, for at see det synlige; Ørene for at høre al Lyd; ja hvad Nytte havde vi af alle vellugtende Ting, naar vi ingen Næser havde faaet; eller hvorledes kunne vi fornemme det søde og skarpe, og alt det, som pirrer Smagen, hvis ikke Tungen var os givet, hvormed vi ligesom prøve og vrage disse Ting.

6. Fremdeles troer du ikke, at endog følgende Ting røbe sig selv som Virkninger af et omhyggeligt Forsyn:

Da Synet ikke just taaler meget, saa har han [5]), der dannede Menneskет, beskyttet samme med Øienlaage, ligesom ved Døre, der staae aabne, saalænge Synet behøves, men lukke sig, naar Mennesket sover. Ja paa det, at ikke engang Luften skulde skade Øinene, derfor har han besat Øinelaagene med Øienhaar, hvorigiennem Luften ligesom sies [6]).

Og

[5]) saa har han) θυρωσαι, jeg igientager ved disse infinitivi det foregaaende ὁ ἐξ αρχης ποιων κ. τ. λ.

[6]) ligesom sies) i Texten staaer ηθμος, som bemerker baade en Sie (et Dørslag) og tillige en Vold af Pallisader: begge Metaphorer ere og meget skiønne og passende her; Cicero selv kalder Øienhaarene vallum pilorum. de Nat. D. II, 57. imidlertid har jeg vovet tildeels efter Ernesti Autoritet at forklare det her om en Sie e. Sigte; thi Grækerne kiendte endnu længe

Og ved Øienbrynene har han ligesom aflukket og afdæmmet de Dele oven for Øinene, for at ikke engang den Sveed, der flyder ned fra Hovedet, skal giøre Skade.

Fremdeles er og Øret saaledes indrettet, at det modtager al Lyd, og bliver dog aldrig for fuldt. Tænderne ere at anfee som Qværne, af hvilke Fortænderne allene grutte og knuse Maden, og derpaa overleverer den til Kindtænderne for at males fiin.

Han har og givet Munden, (fordi al den Næring, som de Levende attraae, gaaer her igiennem), Plads nær ved Øinene og Næsen; men derimod henviist saa langt borte som mueligt, fra disse samme Sandseredskaber, de Lemmer, som afføre enhver væmmelig Ureenlighed.

Da nu alt dette er indrettet med saadant Overlæg og med saadan Forsynlighed: hvorledes kan Du endnu tvivle om, at et fornuftigt Væsen, og ingen blind Slumpelykke var her Aarsag?

Ved Jupiter! (svarede den anden) jeg tvivler nu ikke længer: hvor bliver det ikke rimeligt, at disse Ting, naar man saaledes betragter dem, maae være

længe ikke Stormpæle, Polyb. VI. 40; men Sien derimod brugtes i Giestebudene til at filtrere Viin og Sneevand.

frembragte af en Kunstner, som baade besidder Viisdom, og tillige elsker alt Levende [7]).„

S. Fremdeles, hvad skal man dømme om den Drivt, som alt Levende føler til at forplante dets Afkom: om den Drivt, som er Hundyrene indplantet til at opklække deres Smaae — om den meget store Lyst til at nyde dette Liv, og den meget store Frygt for Døden, som alt Levende lige fra Fødselen af fornemmer? — sandelig, endog disse Ting synes at være Virkninger af et Væsen, hvis Hensigt var, at levende Skabninger baade skulde blive til paa Jorden, og blive ved at være til [8]). Endnu et Spørgsmaal: troer Du, der findes nogen Fornuft hos Dig selv?

A.

[7]) Enten er Aristodems Svar her ironiskt: thi han modsiger strax i det Følgende den Guds Tilværelse, han her synes at antage: eller og maaskee han var af det Slags svage Hoveder, som mangle faste Grundsætninger, og derfor snart tvivle om det, de nylig troede. I det Haandskrivt paa det Kongel. Bibliothek i Paris, som jeg sammenligned, fandtes ingen Afvigelse fra den antagne Text; jeg vover altsaa ikke at forandre noget.

[8]) Man seer tydelig, at der er en evig Durations-Lov til i Naturen, som angaaer baade Ensterne og Arterne: Forplantningen vedligeholder Arterne; men Skaberen sørgede og for, at ethvert Individ kunde vedligeholde sit Liv, sin særegne Figur og Organisation: ikke Dyrene allene, men og alle orga-

A. Herpaa skal jeg strax svare: spørg kun videre [9]).

S. Og mener Du, der ingensteds findes Fornuft uden for Dig? Du seer jo dog, hvor smaa de Jorddele, Du har i dit Legem, ere imod den umaalelige Jordmasse: hvor ubetydelige de Vædsker, Du eier, ere imod hine store Vandsamlinger, som findes i den hele Natur: og ligesaa i Henseende til de andre Elementer: hvor store ere ikke disse; og hvor smaa de Dele deraf, som findes i dit Legems Bygning? Men hvor urimeligt altsaa, at troe, Du ene skulde have været heldig nok til ligesom at opsluge og forene i Dig selv al den Fornuft, som findes i Verden, saa at ingen Forstand var til uden for Dig — og hvorledes kunde denne umaadelig store Alverden, hvis Dele ere saa utallige, være

ved

organiske Legemer have derfor en Kraft og ligesom en Drivt til endog at vedligeholde deres Form. See Dalberg über das Universum. Om den Reproductions-Lov, som viser sig især hos Polyperne, Regnormene o. a. fl. see Bonnets Contemplation de la Nature Tom. 1.

[9]) spørg kun videre) enten vil Aristodem af Beskedenhed ikke svare Ja, eller og han vil hermed sige: "mine følgende Svar kunne overbevise Dig, at jeg har Fornuft."

ved en blot Slumpelykke indrettet saa net og ordentlig [10])?

9. A. Men, ved Jupiter! man seer jo dog andre menneskelige Verkers Mestere; derimod saae jeg endnu aldrig dem, man kalder Verdens Herskere [11]).

S. Men Du seer jo ikke engang din egen Siel, som dog behersker dit Legem: Du kunde altsaa paa samme Grund slutte og sige, at alle dine Handlinger skee af en blind Slumpelykke, og uden fornuftigt Overlæg.

10 A. Gode Sokrates! jeg foragter vist ikke Guddommen: tvertimod troer jeg, at dette Væsen er alt for ypperligt og majestætisk til, at det skulde enten behøve eller attraae min Dyrkelse.

S. Men, jo ypperligere det Væsen er, som værdiger Dig sin Forsorg, desto ivrigere burde Du hædre og dyrke det samme.

A.

[10]) Af den Maade, Sokrates her har resonneret paa, skulde man troe, han antog Guddommen for Verdens Siel, og de menneskelige Siele for at være Dele af Gud, ligesom Legemerne af Materien. See Indledn.

[11]) Verdens Herskere) κυριες Guderne, som og kaldes Verdens Bygmestere: Paulus (Eph. VI, 12.) nævner og Verdens Herrer κοσμοκρατορας, hvorved forstaaes enten de onde Aander eller de hedenske Afguder.

A. Vær forsikkret [12]), Sokrates! dersom jeg troede at Guderne bekymrede sig om os Mennesker, jeg skulde vist ikke forsømme at dyrke dem.

S. Saa troer Du, Guddommen ingen Omsorg bær for os? gav den ikke Menneskет Hørelse og Syn og Mund? Er Menneskет ikke det eneste af alle Dyr, som Gud dannede opreist mod Himmelen, og denne opreiste Stilling befrier os fra mange Uleiligheder [13]), den gior, at vi kunne baade see videre ud omkring os, og tydeligere beskue det, som er oven over os? Fremdeles, alle de andre Dyr gav Gud kun Fødder, som de bruge til at gaae; Menneskет derimod forsynede han og med disse Hænder,

[12]) Vær forsikkret) Man mærker en bestandig Forlegenhed i Aristodems Svar; da Sokrates ved sine Spørgsmaal leder og nøder ham til selv at tilstaae Guddommens Tilværelse og Forsyn.

[13]) Uleiligheder) den skarpsindige Hofraad Blumenbach har bevist af Menneskets opreiste Stilling, at det er væsentlig forskielligt fra de andre Dyrarter, see Blumenb. de gen. g. hum. p. 12. Iblant de Nyere har foruden andre en Læge, Joh. Samuel Hallen, i hans Naturgeschichte der Thiere p. 22. 549. fremsat den Mening, at Menneskет var skabt til at gaae paa alle fire. Ingen Sætning er saa urimelig, at den jo har fundet Tilhængere.

der [14]), som forskaffe os de fleste Bequemmeligheder, og Lykksaligheder, vi nyde frem for hine Ufornuftige.

12. Vel have alle Dyr en Tunge, men den menneskelige dannede Skaberen saaledes, at den, ved at berøre Munden, snart paa et Sted snart paa et andet, frembringer de bestemte og tydelige Toner [15]), ved hvilke vi tilkiendegive hverandre alt hvad vi ville. Ligesaa indskrænkede Gud Dyrenes Elskovsbrynde til visse Aarstider [16]); Menneskets derimod kan nyde disse Fornøielser uafbrudt lige til Alderdommen.

13. Ja ikke nok, at Skaberen saa vel sørgede for Legemet; han har endog (og dette er det vigtigste) indplantet i Menneskets den ypperligste og ædleste Siel. Thi for det første: hvilket andet Dyrs Siel erkiender vel, at den Guddom er til, som ordnede

og

[14]) Hænder) Vel synes visse Aber og andre Dyr og at have Hænder, men disse ere dog kun Forbeen, og væsentlig forskiellige fra vore Hænder, see Blumenb. l. c.

[15]) Toner) Herved forstaaer Sokrates det menneskelige Sprog, hvilket ikke er en blot artikuleret Lyd (som hos Papegoien), men bestaaer for den største Deel af abstrakte Begreber, og forudsætter tydelige Forestillinger.

[16]) Aarstider) Herved forstaaes den saa kaldte Brunsttid, hvilken dog ikke passer sig paa alle Dyr: overalt ere Sokrates's Beviser her populære og ikke saa strenge, at de jo taale Undtagelser.

og sammensatte denne umaadelig store og allerskiønneste Verden [17]? hvilken anden Dyrart, naar man undtager Menneskет, dyrker Guddommen: hvilken Siel er saa skikket som den menneskelige, til at forekomme Hunger og Tørst, Kulde og Hede — til at opfinde Midler mod allehaande Sygdomme — til at styrke Legemet ved Øvelse og bestandig forøge [18] sine Kundskaber: ja hvilken Siel har større Evne til længe at erindre det, den har hørt, seet eller paa andre Maader erfaret?

Men

[17]) Verden) Næsten alle Nationer, selv de vilde, have Idee om en Guddom: endog heri udmærker Menneskет sig fra alle Dyrarter, og viser, at det alene har den Fornuft, som slutter fra Virkning til Aarsag, og en Bequemhed til at erkiende Skaberen, see Necker sur l'importance des opinions religieuses 1. 2.

[18]) bestandig forøge) andre forklare det: iværksætte sine Kundskaber: men det første giver her en bedre Mening. Dyrenes Siele have, saa at sige, kun et bestemt Maal, og kunne ikke rumme uden et vist Antal Begreber: mange af dem, f. Ex. Aben, Bæveren, Bien og Ædderkoppen vise vel forunderlige Færdigheder i at bygge deres Baaninger, samle sig Føde, og fange deres Rov; men altid blive de staaende ved det første, og ethvert Individ ligner heri den hele Art; man seer alt saa, at de hverken efterligne andre, eller tænke selv, men følge deres dunkle Forestillinger og medskabte Naturdrivter. See Reimarus om Dyrenes Kunstdrivter, som er en Commentar over dette skiønne Sted.

14. Men hvo indseer da ikke, at Menneskene, i Forhold til de andre Dyr, leve som Guder [19]) her paa Jorden, da Naturen dannede dem saa ypperlige i Hensyn baade til Sielen og Legemet: jeg siger, baade til Sielen og Legemet; thi hverken kunde den, der havde en Oxes Krop og en menneskelig Fornuft, udrette Sielens Villie, ikke heller vare de, som havde menneskelige Hænder, men ingen Fornuft, lykkeligere og fuldkommere.

Du derimod fik begge disse uskatteerlige Dele; en fornuftig Siel i et menneskeligt Legeme: og dog negter Du, at Guddommen bær Omsorg for Dig? sig mig dog, Aristodem! naar vilde du troe [20]), at der er et Forsyn til, og hvorledes skulde Guderne handle for at overbevise Dig herom?

A.

[19]) som Guder) ligesom Guddommen, vil Sokrates sige, er uendelig ophøiet over al Skabning, og bestyrer alt; saaledes er og Mennesket ypperligere end alle Dyr, og begvemt til at bruge Tingene uden for sig — i samme Forstand siger og Plato (i hans Minos p. 46.) at Mennesket ligner Gud — man læse Davids skiønne ottende Psalme om Menneskets Ypperlighed. it. Herders Geist der hebr. Poesi, 1, 208.

[20]) naar vilde Du troe) ὁταν τι ποιῶσι det græske Sprog har her en Fordeel og Korthed, som ikke lader sig i Dansken udtrykke uden ved flere Ord. See Zeune's Anmærkning til dette Sted.

A. Ja, dersom de sendte mig, som Du siger [21]) de sende Dig, Raadgivere, der betydede mig, hvad jeg skulde giøre og lade. 15.

S. Men svare ikke Guderne ved Spaadom det Athenienſiſke Folk, naar dette beſpørger dem i et og andet Tilfælde, og altſaa svare de jo og i det samme Dig [22]). Det samme ſkeer, naar De ved at sende Varsler og Jertegn, forudforkynde alle Græker ja alle Mennesker det tilkommende: troer Du maaſkee, at Du alene er forglemt af Guddommen og udelukt fra dens almindelige Forſorg? Eller mener 16.
Du [23]), at Guddommen skulde have indplantet alle Mennesker Tanken om dens Magt og Vælde til at belønne og straffe, naar den ikke virkelig havde denne Magt? ja om nu saa var, troer Du da, at Menneske-

[21]) som Du siger o. ſ. v.) Aristodem sigter her til den Aand (Dæmon), som Sokrates sagde, betydede ham det tilkommende, see 1. B. 1. Kap. it. Indledningen.

[22]) Dig) Du er jo og en Athenienſer, (vil Sokrates sige) Du er jo og et Menneske, og tager altſaa Deel i de Velgierninger, som din Nation og den hele Menneskeart nyde af Gud.

[23]) eller mener Du o. ſ. v.) mod dette Beviis for Guds Tilværelse taget af Nationernes Bifald (conſenſus gentium) kunde indvendes meget; imidlertid er det dog brugt endog af nyere Theologer og Philoſopher, og samlet med de andre stærkere Grunde har det altid nogen Vægt.

neskeheden skulde saa bestandig, uden nogensinde at have merket det, lade sig bedrage?

Seer Du ikke, at selv de varigste og viseste blant alle menneskelige Ting og Indretninger, jeg mener Staterne og Nationerne, altid ere de gudfrygtigste [24]), og at enkelte Mennesker, jo mere de modnes i Alder og Forstand, desto ivrigere dyrke Guddommen?

17. Ja, (blev han ved) min elskelige Aristodem, betænk dog, hvorledes den Aand, som beboer dit Legem, bevæger samme ligesom den vil. Saaledes bør Du og troe, at den Forstand, som er i Verden, ordner og regierer alt efter sit eget Velbehag. Tænk dog aldrig, at dit Syn kan rekke mange Stadier [25]), og at Guddommens Øie ikke skulde formaae at overskue

[24]) altid ere de gudfrygtigste). Sokrates betragter Staterne som Personer, fordi de ere ligesom fornuftige Masser, og bestaae af Mennesker. Religion er Staternes Støtte og Baand: dette have de allerfleste Alderdommens Lovgivere indseet, og derfor frem for alting bestemt Guddommens Dyrkelse, deels og forordnet, at intet vigtigt maatte foretages, førend man først havde ved Ofringer og Bønner formildet og ved Orakler adspurgt det høieste Væsen.

Gamle Folk blive og sædvanlig (det lærer Erfaring,) frommere, ligesom de mere befries fra Lidenskaber, og nærmere beskue den kommende Død.

[25]) Stadier) en Stadie var et Stykke Vei paa 312 Skridt eller 625 Fod. Sokrates slutter her fra det mindre

skue paa eengang det store Alt — Troe ei heller om din egen Siel, at den kan tænke paa det, som skeer baade her og i Egypten og paa Sicilien, uden Du tillige troer, at Guds uendelige Forstand formaaer at bære Omsorg og det paa eengang for alle Ting.

Overalt, Du ved jo af Erfaring, at naar 18.
Du viser Dig heflig og tienstfærdig mod Mennesker, disse da med Fornøielse giøre Dig Giengield og Gientieneſter — og ved at spørge Mennesker til Raads, lærer Du at kiende deres Forstand og Skiønsomhed — Velan! Du kunde jo nu forsøge det samme med Guderne, om disse og, naar Du dyrker dem, ville raade Dig i saadanne Tilfælde, som ere skiulte og tvivlsomme for Mennesker. Troe mig, Du vil da vist erfare, at Guddommen er i alle Henseender saa ypperlig og saa fuldkommen, at den endog paa eengang seer alt, hører alt, at den er overalt tilstede, og paa eengang overskuer og bestyrer alle Ting.

Ved saadanne Samtaler dannede Sokrates, 19.
saavidt jeg kan dømme, hans Tilhørere saaledes, at disse ikke alene da, naar andre saae derpaa, men endog, naar de vare ganske allene, afholdte sig fra alle

mindre til det større, og fra Virkning til Aarsag — Guddommens Vie, d. e. Forstand, Viisdom — paa samme Maade taler Bibelen figurlig og menneskeligviis om Guds Egenskaber.

alle ugudelige, uretfærdige og skændige Handlinger, altid betænkende, at intet af deres Foretagender var skiult for Guddommens alseende Øie.

5te Kapitel.

Sokrates anpriser her Maadelighed, og viser, hvor uduelig en Vellystling er til alle Forretninger, hvor usel hans Forfatning er, og hvormeget han skader saavel andre, som allermeest sig selv.

Vi ville nu, da Afholdenhed [1]) er en saa skion og for Menneskет værdig Egenskab, fremdeles undersøge, om og Sokrates opmuntrede andre til denne Dyd, ved at tale omtrent saaledes:

"Mine Venner! Jeg sætter, vi havde Krig, og vilde da udvælge [2]) til Anfører en Mand, der kunde

[1]) Afholdenhed) εγκρατεια dette Ord tages her i sin vidtløftigere Bemerkelse for Maadelighed i alle sandselige Fornøielsers Brug; ellers betyder det egentlig Afholdenhed fra Vellyst.

[2]) udvælge) staaende Armeer kiendtes endnu ikke hos Grækerne: Tropperne samlede sig og Anførerne bleve valgte, naar Krigen begyndte: men tiente uden Sold; (thi

kunde beskytte os og overvinde Fienden — mene I nu, vi hertil skulde vælge den, som vi vidste var ikke Herre over sig selv i Hensyn til Mad, Vin, Elskov, Arbeid og Søvn? Hvorledes kunde vi troe et saadant Menneske i Stand til, enten at frelse os eller tvinge Fienderne?

Fremdeles, om vi paa vort Yderste vilde anbefale en anden, enten at opdrage vore umyndige Sønner eller at have Opsigt med vore ugivte [3]) Døttre, eller at forvare og bestyre vore efterladte Eiendomme; hvo vilde vel ansee en Vellystling paalidelig og duelig nok hertil? 2.

Eller hvo af os vilde betroe en liderlig Slave enten til at passe paa [4]) sit Fæmon, eller til at have Opsigt med sine Forraadskamre, eller til at forvalte sit

(thi Patriotisme befielede enhver Borger) og naar Krigen var endt, gik enhver tilbage til sin borgerlige Haandtering.

[3]) ugivte) man veed af Plauti og Terenz's Komoedier, hvor meget Døttrene ved Fædrenes Dødsfald vare udsatte for Fornærmelser og især Forførelser.

[4]) til at passe paa) Slaverne brugtes hos Grækerne, efter deres forskiellige Duelighed, til ædlere eller uædlere Forretninger, enten i eller uden for Herrens Huus. Opvarter Διακονος saaledes kaldtes især de Slaver, som brugtes til at rette an og gisre Opvartning ved Bordet (endog i det ny Testament bruges det saaledes). Kiøkkensvend o: en som kiøbte og hentede Kiød, Fisk og andet Suul fra Torvet.

sit Jordegods? Ja vi vilde neppe antage saadan en til Opvarter eller Kiøkkensvend, om vi end kunde faae ham for slet intet.

3. Men er nu Uafholdenhed en saa styg Feil, at vi ikke engang vilde antage i vort Brød den Slave, som beherskes af sandselige Vellyster, hvor billigt da, at vi i det mindste selv vogte os [5]) for at blive saadanne? Selv Gierrighed er mindre skadelig end denne Last [6]): de Gierrige skille vel andre ved deres Formue; men man seer jo dog [7]), de herved berige sig selv. Den derimod, som lyder Sandserne, skader ikke andre for at gavne sig selv: nei, han skader ganske vist og andre, men han skader dog sig selv allermeest: thi hvad kan tænkes mere skadeligt, end at forøde og fordærve ikke sin Formue alene,

4. men og sit eget Legem og sin Siel? Ja, hvo kan ønske

[5]) selv vogte os) det var og derfor, at Spartanerne undertiden gave deres Slaver Lov til at drikke sig drukne, for at deres Børn desmere skulde afskye den Usømmelighed, de saae hos Slaverne.

[6]) end denne Last o: sandselig Vellyst.

[7]) men man seer jo dog) δοκεσι πλατιζειν. Heinze oversætter dette: "glaubt dadurch sich selbst zu bereichern" men jeg troer neppe δοκειν bruges hos Xenophon anderledes end passivisk, og undertiden til Overflod: man kunde derfor maaskee og oversætte saaledes: "men de blive jo dog selv herved rige."

ønske sig at blive Vellystningens Ven, eller finde Behag i at omgaaes et saadant Menneske, da alle vide han glæder sig mere [8]) ved Vin og lækkre Retter end ved Venner, og elsker Skiøger høiere end hans Fortrolige?

Men bør da ikke ethvert fornuftigt Menneske ansee Maadehold for Dydens [9]) Grundvold, og fremfor alle Ting grundfæste denne i sin Siel; Thi hvo kan uden denne Egenskab enten lære noget godt og nyttigt, eller værdigen udøve sine Kundskaber: er ikke enhver, som lader sig beherske af de sandselige Begierligheder, i den elendigste og skændigste Forfatning baade paa Legem og Siel? Jeg i det mindste er (det forsikkrer jeg ved Juno)! [10]) af den Mening, at enhver bør, naar han selv er en fri Mand [11]), ønske aldrig

[8]) glæder sig mere o. s. v.) saadanne vare de saa kaldte Snyltegieste, som søgte de Riges Selskab, for at kunne spise frit og lækkert.

[9]) Dydens) ἀρετῆ er et Indbegreb af alle de fortræffelige Egenskaber og sande Fuldkommenheder, som udgiøre den store og gode Mand.

[10]) ved Juno) dette var egentlig en Eed, som Fruentimmer brugte; dog findes og Exempler paa, at Mandfolk svore saaledes — Sokrates fulgte i saadanne lidet betydelige Ting Skik og Brug.

[11]) naar han selv er en fri Mand) man seer af Modsætningen, at Sokrates ved

aldrig at faae i sin Tieneste en saadan Slave, men derimod, om han selv beherskes af sandselige Begierligheder, anraabe Guddommen, at hqn dog maatte snart faae et bedre Herskab: thi dette alene var Midlet, som kunde frelse en saadan Usling. [12])

6. Saaledes talede han; men han beviste sin Afholdenhed endnu langt mere ved sine Handlinger end i Ord og Taler: thi han afholdt sig ikke alene fra Legemsvellyst, men og fra Gierrighed, overbeviist om, at den, der modtog Penge af alle og enhver, solgte ligesom sig selv i fremmed Vold, og maatte tiene i en ligesaa nedrig Trældom som den usselste Slave.

ved en fri Mand forstod, ligesom Stoikerne ved en viis Mand: den, der var Herre over sig selv og sine sandselige Begierligheder.

12) en saadan Usling τοιȣτος ligesom ȣτος tilkiendegiver enten en Afskye og Foragt, eller, som her, Medynk og Medlidenhed.

6te Kapitel.

Her anføres tre Samtaler, som Sokrates holdte ved forskiellige Leiligheder med Sophisten Anthiphon [1]), og hvori han anfører sine Grunde, hvorfor han: 1. levede tarvelig og afholden; 2. hvorfor han ingen Betaling tog af sine Elever og Tilhørere; 3. hvorfor han underviste andre i Statsvidenskaben, og dog selv afholdt sig fra offentlige Embeder.

"Jeg bør ei heller forbigaae [2]) at fortælle her de Samtaler, han holdt med Sophisten Antiphon; denne havde nemlig foresat sig, han vilde lokke Sokrates's Tilhørere fra ham til sig; derfor gik han engang hen til ham, og talede i deres Nærværelse saaledes:

"Min gode Sokrates! jeg havde troet, at 2.
Viisdommen altid giorde sine Elskere lykkeligere [3]);

[1]) Antiphon) om Sophisterne, see Indledn., det er uvist, hvo denne Antiphon var, see Reiske's Orat. Atic. Vol. VII, p. 795. ib. Fab. bibl. Gr. II. 26; man seer ellers af denne Dialog, hvor avindfulde Sophisterne vare mod Sokrates, og hvorledes de søgte at skikanere ham.

[2]) Jeg bør ei heller forbigaae) de fleste oversætte dette Sted: "Det gior Sokrates Ære„ Meningen bliver ganske god; men jeg tviver paa, at Xenophons Sprogbrug taaler det.

[3]) lykkeligere) saavel gamle som nyere Philosopher tilstaae, at Viisdommens Formaal er den menneskelige Lykkesalighed.

men nu seer jeg dog, Du finder den modsatte Virkning [4]) af din Viisdom: Du fører jo en saadan Levemaade, at ingen Slave vilde blive hos sin Herre, naar denne ikke gav ham bedre Kost [5]); hvor usel er ikke denne din Kappe, og dog har Du kun den samme, som Du bær bestandig baade Vinter og Sommer; altid gaaer Du med bare Fødder og uden Kiole [6]). Ja, Du vil ikke engang modtage Penge, hvilke dog foraarsage enhver, som faaer dem, saa megen Glæde, og give deres Eiere en stor Leilighed til at leve anstændigen og altid fornøied. Dersom Du nu, Sokrates! ligesom andre Mestere og Lærere i an-

4) Virkning) ἀπολαυειν er eet af de Middelord, der har saavel en god som ond Betydning.

5) Kost) ofte løbe Slaverne bort fra deres Herrer, naar disse gave dem for liden eller for slet Kost.

6) uden Kiole) at bære mange Klæder var hos Grækerne (ligesom endnu i Orient) et Tegn paa Velstand og Pragt. Kappen og Kiolen vare de almindeligste Klædestykker. Philosopherne og de ærbare Borgere brugte ikke engang Skoe med Overlæder eller høie Hæle, men Træsaaler, som bandtes med en Rem (Skoetvinge) oven paa Foden. Sokrates gik som tiest uden Saaler, (hvorfor og Aristophanes Nub. 2, 3. kalder ham den barfodede) og med en gammel Kappe; derfor skrev en anden Digter en Farce om ham, som heed Kappen.

i andre Haandteringer danne deres Lærlinge efter dem selv, anfører ligeledes Dine Venner ved dit Exempel, saa kan jeg sige Dig, Du er Ulykkalighedens og ikke Viisdommens Lærer.

Hertil svarede Sokrates: 4.

Jeg merker, min kiere Antiphon! at det Liv, jeg fører, forekommer Dig saa kummerfuldt, at jeg er vis paa, Du langt heller valgte at døe strax, end at leve som jeg. Belan da, vi ville undersøge, hvad det er i min Levemaade, som Du anseer for saa utaaleligt. Er det maaskee, fordi de, som tage 5.
Betaling af deres Tilhørere, ere nødtvungne til at aftiene [7]) de Penge, de ligesom faae paa Haanden; da jeg derimod, som afslaaer al Betaling, er altid en fri Mand og har aldrig nødig at holde Forelæsninger uden jeg selv vil? Du kalder min Levemaade usel og slet: er det, fordi de faa og simple Spiser, jeg nyder, ere mig mindre sunde og mindre styrkende end dine mange udsøgte Retter: eller ere mine Spiser rarere og kostbarere end dine, og derfor vanskeligere for mig at tilveiebringe, eller smager det, Du

laver

[7]) aftiene) i Texten staaer et Ord, der egentlig bruges om Haandværksfolk, som faae Betaling forud paa et Arbeid. Ved saadanne ligner Sokrates Sophisterne, fordi disse holdte Forelæsninger for Betaling, og toge som tiest deres Honorium forud.

lader anrette, Dig bedre end min Mad mig; veed Du ikke, at Hunger er altid den bedste Kok, og at den, som spiser og drikker kun da, naar han hungrer og tørster, altid spiser og drikker med den største Lyst; behøver altsaa ingen lækkre Retter, kun lidet Suul,
6 og ingen kostbare Drikke? Fremdeles veed Du jo, hvorfor man klæder sig paa og om: er Kulden og Heden ikke Aarsag at man skifter Klæder? ligesaa binder man Saaler under Fødderne, og tager Skoe paa: hvorfor? at Fødderne ikke skulde stødes [8]), beskadiges og derved hindres i deres Gang; men naar mærkede Du nogensinde, at jeg meer end andre enten blev hiemme for Kulde, eller trettede, naar det var hedt, med nogen om Skyggen? og aldrig bleve mine Fødder, skiønt de vare blotte, saa ømme at jeg jo altid gik, hvorhen jeg vilde.

7. Veed Du ikke, at selv de Mennesker, som af Naturen ere meget svage, ofte blive, just fordi de øve og hærde deres Legemer, langt mere bequemme og vante til deres Arbeider, og kunne meget bedre udholde

[8]) stødes v. blive ømme af de stenede og knudrede Gader, som fandtes i Athenen, see Petron. Sat. p. 302. De fornemme lode sig derfor bære omkring i et Slags Porte-Chaiser (ὀχλαδίσκοι) af deres Slaver: saaledes og Romerne, see Aul. Gell. XX. 1. it. Beemanns Beyträge zur Gesch. d. Erfind. 1. 390.

holde Legems-Øvelser, end selv de allersterkeste, som ikke øve sig? og troer Du da ikke, at jeg, som altid øver og afhærder mig mod alle de Uleiligheder, som kunne tilstøde Legemet, kan langt lettere taale alt end Du, som aldrig prøvede sligt.

Jeg er ingen Slave af mine Sandser, hverken af Madlyst, eller Søvn og Vellyst; men hvilket Middel mener Du, er hertil kraftigere, end naar man nyder andre langt behageligere Ting, som ei alene fornøie da, medens de nydes, men love endog en stedsevarende Fordeel? Du veed jo af Erfaring, at de Mennesker aldrig ere glade, som see, at intet af deres Syssler og Foretagender lykkes dem: derimod fryde de sig over deres Held, som troe, at deres Jordbrug eller Skibsfart lykkes, og merke, at den Haandtering, de drive, gaaer dem efter Ønske. Men mener Du, at denne Fornøielse, som alle disse Syssler give, er i nogen Maade værd at lignes mod den store Glæde, man føler ved at troe og see, at man baade selv Dag fra Dag bliver bedre og fuldkommere, og tillige danner sine Venner til ædlere og dydigere Mennesker? Men just saaledes dømmer jeg, og dette troer jeg bestandig om mig selv [9]).

Frem-

[9]) om mig selv) nemlig at mine Venner tilligemed mig og ved min Underviisning blive visere og bedre Mennesker.

Fremdeles, naar man bør tiene enten sine Venner eller Fædrenelandet, hvilken troer Du da er hertil meest beqvem og færdig — den, der lever ligesom jeg for nærværende Tid [10]), eller den, hvis Levemaade, Du priser saa lykkelig? hvo, for Exempel udholder Krigens Strabatser letteſt: den, som ikke kan leve uden kostbare Retter, eller den, der tager til Takke med det, man har ved Haanden? Hvilken af begge lader sig i en Beleiring ſuareſt udhungre, enten den, der forlanger de dyreſte og ſieldneſte Spiſer, eller den, ſom nøiſom nyder det, man nærmeſt har og letteſt kan overkomme?

10 Vi have da, min gode Antiphon! ganſke forſkiellige Meninger i denne Sag: Du troer, saa synes mig, at en lekker og yppig Levemaade er den sande Lykſalighed; Jeg derimod mener og ſlutter saaledes: "Guddommen [11]) er sig selv nok, og behøver slet intet: den er da Guddommen nærmeſt,

[10]) for nærværende Tid) da vi ingen Krig have, og jeg altsaa kunde, naar jeg vilde, have det bedre — eller maaſkee Sokrates just ſpiſede, da han holdt denne Samtale med Antiphon.

[11]) Guddommen o. ſ. v. En høi og herlig Tanke! Cynikerne brugte siden det samme Valgſprog — og mange have søgt at efterligne dette ſkionne Sted.

mest, som behøver de færreste Ting: nu er Guddommen det allerypperligste Væsen, og altsaa den, som er Guddommen nærmest, det næst ypperligste".

Endnu en anden Gang indlod den samme Antiphon sig i følgende Samtale med Sokrates: 11.

"Hør nu Sokrates, sagde han, jeg anseer Dig vist for et godt, ærligt Menneske [12]), men ingenlunde for en viis Mand; ja mig synes, Du selv indseer og tilstaaer dette: Du fordrer jo aldrig Betaling af nogen for din Underviisning. Jeg er vis paa, eiede Du saa sandt [13]) en Kappe, som duede noget, et Huus, eller noget andet, som Du troede var af Værdie, Du vilde vist ikke engang sælge det samme under sit Værd, end sige give det reent bort. Det er da klart, at om Du troede, 12.
din Underviisning var værd at tage Penge for, Du ligeledes forlangte Betaling af dine Tilhørere: Du maae da altsaa være en god ærlig Mand, der ikke for at berige Dig selv [14]), vil bedrage andre deres Pen-

[12]) godt, ærligt Menneske) δικαιος bemerker det samme som Latinernes juſtus: en, der giver enhver ſit og fordeler ingen.

[13]) eiede Du saa sandt) Antiphon lader Sokrates her høre den slidte Kappe, han bar, og det ringe Huus, han beboede.

[14]) for at berige Dig selv) επι πλεονεξια eller og, som andre forklare det: af Gierrighed.

Penge fra; men aldrig nogen viis Mand, da din hele Kundskab ikke er det allermindste værd."

13. Hertil svarede Sokrates:

"Min gode Antiphon! hos os holder man for, at Skiønhed og Viisdom deri ligne hinanden, at begge kunne, ligesom [15]) de enten slet eller vel anvendes, blive deres Eiere [16]) enten til Hæder eller Skændsel — for Exempel: den, som holder sin Skiønhed fal for alle og enhver, kalder man en Hore [17]); derimod forstaae vi ved en dydig og fornuftig Elsker den, som udkaarer til sin Fortrolige en Person, som han veed, elsker oprigtig baade ham selv og Dyden. Og saaledes er det og med Viisdom: man kalder dem Sophister [18]), som falbyde for

[15]) kunne, ligesom) Sokrates vil sige, at ingen Fuldkommenhed er, naar man undtager Dyden alene, et absolut Gode: men at alle Goder, Sielens iberegnede, ere at anse kun som Redskaber (de kaldes og af Plato og Aristoteles οργανα) hvilke blive nyttige kun da, naar de rigtigen og værdigen anvendes.

[16]) Eiere) Sokrates negter ikke Sophisterne de Indsigter, mange af dem virkelig besadde. Han bebreider dem alene deres Egennytte.

[17]) Hore eller Qvindmand (πορνος) venia sit verbo dydig og fornuftig σοφρων indbefatter begge disse Begreber i sig.

[18]) Sophister) egentlig: Viisdomslærere: om dette Navn er talt forhen. I min græske Text var tillagt: (ὡσπερ πορνας) men da de fleste hol-

de

for Penge deres Viisdom til alle og enhver; derimod, naar en finder en Yngling af et godt Naturel [19]), og udkaarer denne til sin Ven, og lærer ham hvadsomhelst godt og nyttigt, han selv veed; da troe vi, at han handler saaledes som det anstaaer enhver god og retskaffen Borger [20]).

"Nu kan jeg og, hvad mig selv angaaer, forsikre Dig, Antiphon, at ligesom andre fornøie sig ved at eie en smuk Hest, Fugl eller Hund, saaledes, og endnu langt mere, glæder jeg mig ved sande gode Ven-

de dette for en Randanmerkning, og Sammenligningen alligevel er tydelig nok, saa har jeg udeladt det i Oversættelsen. Enhver seer, at Sokrates her dadler Sophisterne, fordi disse gjorde, ved at sælge deres Viisdom, denne gemeen, ligesom han og et Sted hos Plato kalder de Velgierninger gemene (χαριτες πορναι) som bevises alle og enhver i Flæng.

[19]) et godt Naturel eller: som har et godt Hoved og en god Tænkemaade — ευφυης udtrykker begge Dele.

[20]) som det anstaaer — Borger) hvis Pligt det er, at tiene sin Stat ved endog at danne andre til dydige og nyttige Borgere. Man merker ellers her: Sokrates har nylig kaldet de falske Lærere Sophister (denne Endelse forværrer Ordets Betydning, omtrent ligesom vort aster formindsker og forværrer Bemerkelsen i visse Ord) han burde altsaa nu i Følge Modsætningen kalde de sande Dydens Lærere: Vise (σοφοι); men denne Titel forbyder hans Beskedenhed ham at tillegge sig selv: han troede sig hædret nok, naar han fortiente Navn af en god Borger.

Venner. Jeg lærer disse det Gode og Nyttige, jeg selv veed [21]) — og anbefaler dem til andre, som jeg troer, kunne anføre og veilede dem til Dyd og Fuldkommenhed. Fremdeles opsøger jeg de Skatte, som hine gamle Vise [22]) have efterladt os og giemt i deres Skrivter: disse gaaer jeg igiennem i Selskab med mine Venner, og naar vi [23]) nu opdage noget Skiønt og Godt, saa udplukke vi disse herlige Tanker

[21]) jeg selv veed eller har lært) lige efter Ordene: som jeg har; Sokrates vil sige: at han meddeelte sine Venner af det, han havde, men havde intet uden sine Kundskaber, og anbefaler dem o. s. v. και αλλοις συνιστημι: Heinze: "und empfehle ihnen dasjenige, was ihr Wachsthum in der Tugend befördern kann," aldrig taaler den græske Sprogbrug dette; man veed jo og af Plato, Diogenes, ja af Xenophon selv (Merkv. 4. B. 7. Kap.) at Sokrates anviste dem, der kom til ham, duelige Lærere i de Videnskaber (Physik, f. Ex. Mathesis o. a.) hvori han selv ikke tiltroede sig den fornødne Styrke.

[22]) gamle Vise) han forstaaer herved de gamle Digtere, Homer, Hesiodus, Epikarmus, Theognis o. a., der vare saa at sige Grækernes første Philosopher, og indklædte deres Sædelære i Tankesprog.

[23]) og naar vi o. s. v. atter et Beskedenheds Udtryk i Stedet for Jeg. Sokrates tiltog sig ingen Lærermine, ved sine Spørgsmaale ledede han dem, han talte med, til Sandhed, og gav dem Æren, for selv at have udfundet den.

ker, og anſee det for vor allerſtørſte Vinding, naar vi vexelviis kunne gavne og tiene hverandre.„

Ved at høre diſſe hans Taler overbeviſtes jeg om, at han var ſelv den lykſalige Viſe [24]), ſom tillige anførte hans Tilhørere til den ſande Dyd.

Endnu en anden Gang ſpurgte den ſamme Antiphon ham: "hvorfor han vovede at underviſe andre i Statsvidenſkaben, og dog aldrig [25]) ſelv befattede ſig med Statsbeſtyrelſen, hvilket han dog burde, ſaafremt han ellers havde de tilſtrækkelige Indſigter?„

Men

[24]) den lykſalige Viſe) μακαριος bemerker her (ligeſom σοφος hos Stoikerne) den viſe og fuldkomne Mand, ſom har og ſøger ſin Lykke kun i ſig ſelv; hos de ſildigere Græker (iſær Patres) betyder det: Salig, (beatus), ſee Baſ. Mag. Cryſoſtom. o. a.

[25]) og dog aldrig) Sokrates fulgte denne Pythagoræ Regel: Hold Dig fra Bønner: han beklædte aldrig (dette tilſtaaer han ſelv hos Plato, Apolog. 20.) noget offentligt Embed, uden den ene Gang, han var (ſee foran) Præſident i Statsraadet; han betraadte heller aldrig Taleſtolene, ikke heller bivaanede han Folkemøderne, og herfra undſlog han ſig ikke af Feighed eller Mageligbed, men, fordi han indſaae, deels at han intet kunde udrette i en ſaa fordærvet Stat til det Almindeliges Beſte; deels at han langt nyttigere kunde anvende ſin Tid til at danne og underviſe Ungdommen, ſee Plat. Apol. 19.

" Men, svarte han, mener Du, min kiere Antiphon, jeg da mere tiente mit Fædreland, naar jeg alene selv opofrede mig til dets Tieneste, end jeg nu giør, ved at danne saa mange jeg kan, dygtige og bequemme til at forvalte Statens Embeder? "

7de Kapitel.

Her beviser Sokrates ved Exempler, tagne af det daglige Liv, hvor farligt det er, at prale og attraae større Hæder og Berømmelse, end man fortiener.

1. Nu maae vi betragte, hvorledes han endog ved at afvende sine Tilhørere fra alt forfængeligt Pralerie [1]), opmuntrede dem til at dyrke den sande Dyd.

Han sagde altid, at ingen Vei til Ære og Berømmelse var enten kortere eller hæderligere [2]), end

[1]) forfængeligt Pralerie) ἀλαζών kaldes (saaledes forklarer Xenophon det Cyropæd. II, 2. K. §. 5.) den, som i en egennyttig Hensigt giver sig ud for det han ikke er, og som lover at udrette det, han ikke kan.

[2]) kortere eller hæderligere) καλλίων indbefatter begge Begreber. Vi finde den samme Tanke i Xenophons Cyropædie 1. B. 6. Kap.: "Ingen Vei, siger han, er, naar man vil ansees for kyndig i noget, kor-

end naar man virkelig overgik andre i det, hvorfor man vilde berømmes. Og denne Sætnings Rigtighed beviste han paa følgende Maade:

"Vi forestille os, sagde han, at en vilde, uden virkelig at være det, ansees for en stor Fløitenist, hvorledes skulde nu denne Stymper bære sig ad? han maatte jo søge at efterligne de store Virtuoser i Kunstens udvortes og uvæsentlige Stykker."

"For det første, ligesom hine eie smukke Instrumenter, og føre mange Opvartere [3]) omkring med sig — saaledes maatte denne og anskaffe sig disse samme Ting. Fremdeles da hine roses og beundres af mange, saa maatte denne og forskaffe og leie sig en Mængde Beundrere."

"Og

tere end, naar man virkelig forskaffer sig Indsigt deri." Intet kan tænkes rigtigere: man seer ofte, hvor stor Tid og Flid mange anvende for at faae Anseelse af den Dyd og de Fuldkommenheder, hvis Væsen de langt lettere og hastigere kunde have erlanget; desuden er den falske Ære endnu langt vanskeligere at beholde, end den var at naae: den brister som Boblen og visner som Blomstret: den sande Ære derimod slaaer dybe Rødder, og voxer langsom; men rokkes aldrig.

[3]) Opvartere) fornemme Virtuoser førte mange saadanne om med sig, saavel for at give sig Anseelse, som og til Opvartning. De bare og deres Herrers Klæder og Instrumenter efter dem.

3. "Og med alle disse Forberedelser maatte han dog afholde sig fra Sagen selv: aldrig paa noget Sted torde han vove at lade sig høre, eller paatage sig at opføre nogen Musik; ellers blev han jo strax latterlig, og blottet ei alene som en slet Fleitespiller, men og som en forfængelig Praler. Men naar han nu, uagtet al sin store Umag og Bekostning, dog ingen Fordeel vandt, ja kom endog i et slet Rygte, hvorledes kunde da hans Liv andet end være fuldt af Kummer og Ærgrelse, og udsat for Skade og alles Foragt."

3. "Ligesaa og, om en søgte at blive anseet for en tapper Hærfører, eller for en befaren Styrmand, naar han ikke var det virkelig: lad os see engang, hvorledes det vil gaae ham; var det ikke dog ærgerligt for ham, naar han ingen kunde faae til at troe de store Tanker om hans Duelighed, som han ønskede at indbilde andre? Ja, sæt engang, man troede ham, var han ikke nu langt ulykkeligere? det er jo klart, at naar han, som aldeles ikke forstod det, blev udnævnet til enten at føre et Skib, eller anføre en Hær, maatte han baade giøre dem ulykkelige, han allermindst ønskede, og selv gaae derfra med sin egen store Skam og Skade."

Paa

4.

Paa samme Maade beviste han, hvor skadeligt det var, at blive anseet for riig, tapper og stærk, naar man ikke var det virkelig — "thi, sagde han, saadanne Mennesker faae langt mere at bestille end de have Evne til: og naar de nu ikke, endskiønt man troer dem dygtige, kunne bestride deres Forretninger, saa seer ingen igiennem Fingre med deres Svaghed." [4]) Den kaldte han en ikke liden Bedrager, som skilte en anden ved de Penge eller det Gods, han ved falske Løvter havde overtalt ham til at laane sig; men ingen ansaae han for større Skielm [5]), end den der vidste ved sig selv, at han var uduelig til alt, og dog bedrog det Almindelige, ved at indbilde Folk, at han var skikket til at forvalte Staten.

5.

Ved

4) saa seer ingen igiennem Fingre med deres Svaghed o: de, som kiende dem, belee da baade Deres forfængelige Daarlighed, og de, der ikke kiende Deres Uduelighed, troe, de forsee sig af Skiødesløshed og med Villie.

5) Skielm) for saavidt den Skade, saadan en kunde foraarsage, var den allerstørste, og udstrakte sig ikke til en og anden Privatmand, men til alle Borgerne.

Ved saadanne Samtaler afvendte han, saa syntes det mig [6]), sine Venner, endog fra alt forfængelig Pralen og fra den utidige Ærelyst.

[6]) syntes mig) man seer bestandig Xenophons Beskedenhed overalt, hvor han anfører sine Meninger og sit Omdømme, bruger han disse Udtryk: saa synes mig, saavidt jeg kan dømme, i det mindste forekommer det mig saa o. s. v.

Xenophons
Sokratiske
Merkværdigheder.
Anden Bog.

1ste Kapitel.

Sokrates resonnerer her med Vellystlingen Aristip om Maadelighed og Afholdenhed. Først viser han, hvor uskikket den kielne Vellystling er til Embedsforretninger. Da Aristip svarer, at han vilde hverken være Øvrighedsperson eller Borger; men Privatmand og Udlænding — saa foreholder Sokrates ham: hvor uselt og usikkert en Pillegrims Liv er — hvor fornøiet derimod den kan leve, der med Lyst og af egen Drivt opfylder sine Pligter — endelig hvor umulig det er at blive lykkelig uden Flid og Arbeid — dette sidste beviser

han ved nogle Sententser, tagne af de gamle Digtere, og ved en skion allegorisk Fortælling om den unge Herkules.

Endog ved følgende Samtale [1]) opmuntrede han, saavidt jeg kunde domme, sine Tilhørere, saavel til Maadelighed i at nyde Mad, Drikke, Søvn og Elskov, som og til Haardførhed i at taale Kulde, Hede og al Anstrengelse.

Han vidste, at en af hans Tilhørere slet ikke var, i Henseende til saadanne Ting, Herre over sig selv, og derfor sagde han engang til ham:

"Men sig mig dog, min kiere Aristip [2]), dersom Du fik to unge Mennesker under din Opsigt og

[1]) Endog ved følgende Samtale). Nogle (f. Ex. Diogenes Laerz 2. B. 8 Kap.) mene, at Xenophon af personligt Fiendskab til Aristip har ikke alene anført, men og opdigtet denne Samtale: men vi have Exempler nok paa, hvor nøiagtig og sandfærdig Xenophon er i sine Beretninger, og at han redelig fortæller uden at skaane sine egne Skrøbeligheder Sokrates's Samtaler, Xenophons Siel har og været alt for ædel og dydig til at han paa saadan Maade skulde hevne sig paa en Fiende; ja, jeg troer ikke engang, han har hadet Aristip personlig; tvertimod han skal endog have bedet ham ud til sig paa hans Gaard ved Skilluns, og her beværet ham i lang Tid saa vel, at Aristip selv sagde: "Xenophon er en god Vært."

[2]) Aristip) han var fra Cyrene, (hvoraf og hans Sekt kaldes den Cyrenæiske) en

og skulde opdrage disse til den forskiellige Bestemmelse, at den ene kunde blive en fornem Øvrighedsperson [3]), den anden kun en simpel Privatmand: hvorledes vilde Du nu danne enhver af disse? Synes Dig, vi skulle undersøge dette, og begynde med Føden, som det første Stykke i Opdragelsen.

A. Ja, jeg for min Part anseer Maden for det allerførste og vigtigste: man kunde jo ikke engang leve, naar man ingen Mad fik?

S. Nu er det jo rimeligt, at de begge fik Appetit [4]), naar Spisetiden kom? 2.

A. Naturligviis! —

S. Men hvilken af disse skulde vi vænne saaledes, at han, naar vigtige Forretninger fordrede det, valgte heller at opvarte disse end at gotte sin Gane [5])?

A.

en stor Patronjæger og Bonvivant, som holdt sandselige Forlystelser for det sande og høieste Gode; han var og den første af Sokrates's Elever, som tog Betaling for hans Underviisning (see Diog. Laerz 2, 65.) hans Valgsprog var: Jeg er fremmed i den hele Verden.

[3]) Øvrighedsperson) alle høie Embedsmænd, baade i Krig og Fred, kaldtes: ἀρχοντες, Befalingsmænd.

[4]) fik Appetit) ἄπτεσθαι bruges egentlig om Mad og Drikke, see Lamb. Bos. Ob. serv. in N. T.

[5]) Gane) γαστρι Xenophon selv bruger det strax herefter for Ædelyst, Graadighed.

A. Ganske vist den, som blev opdraget til at blive Statsmand: for at ikke Statens Sager skulde ligge hen forsømte ved hans Magelighed [6]).

S. Og naar de begge vilde drikke, maatte jo den samme og vænnes til at kunne udholde Tørst — ikke?

A. Det forstaaer sig selv.

3. S. Men nu i Hensigt til Søvn, hvilken af dem skulde man give en saa streng Opdragelse, at han kunde baade gaae sildig i Seng, og staae tidlig op; ja vaage, naar det behøvedes, hele Natten?

A. Den selvsamme.

S. Fremdeles: hvilken af dem burde anføres til en saa streng Afholdenhed fra al Vellyst, at han aldrig herved lod sig hindre fra at opfylde sine Pligter?

A. Den samme.

S. Nu videre — hvilken skulde vi danne saaledes, at han langt fra at skye og flye besværlige Arbeider, med Lyst baade gik til og udholdt samme?

A.

[6]) Magelighed) αργιαν saaledes har Ernesti rettet Texten; andre læse: παρα την εκεινε αρχην. παρα bemerker og ofte Tiden, naar noget skeer (f. E. παρα λογον under Talen, παρα ποτον medens man drikker). Meningen blev altsaa: naar han bestyrede Staten. Læseren vælge!

A. Endog dette passer sig paa den, som dannes til Embedsmand.

S. Men hvad siger' Du da om at lære de Videnskaber, som bidrage til at seire over Fienderne: hvilken af hine burde meest anføres hertil?

A. Ved Jupiter! den der opdrages til at bestyre Staten; han havde jo slet ingen Nytte af alt det andet, naar han savnede disse Indsigter.

4 S. Du mener altsaa, at en, der saaledes bliver opdraget, staaer mindre Fare for, at overraskes og fanges af sine Fiender, end de fleste andre Dyr? Thi af disse ere der nogle, som lade sig ved deres Ædelyst lokke i Snaren: og skiønt mange af dem ere meget skye og frygtsomme [7]), fanges de dog, naar de fristede af deres Graadighed, nærme sig Lokkemaden — andre derimod [8]) berøres ved den Drik, man sætter for dem.

A. Ja, det forstaaer sig.

S.

[7]) meget skye og frygtsomme) for Exempel: Hærene, Rævene o. a. fl. Xenophon bruger δυσωπια i samme Forstand i hans Skrivt om Jagten 9, 16; hos Plutark og Theophrast bruges det om Mennesker, og bemerker: utidig Undseelighed.

[8]) andre derimod) f. Ex. Løver, Bioerne og Panterdyr. Xenophon om Jagten II. Kap. 2.

S. Atter andre fanges ved Kierlighed: saaledes gaaer det for Exempel med Vagtlerne og Agerhønsene: disse, drevne af heftig Elskovslyst, flyve i dette søde Haab efter Lokkehunnens Røst [9]), og uden at kunne sandse (saa forrykte ere de!) Faren, hildes de i Fuglefængerens Garn."

(Og dette tilstod han).

"Men hvad synes Dig nu? er det ikke dog en stor Skam for et fornuftigt Menneske, at være i den samme Forfatning [10]) som de dummeste Dyr; Saaledes gaaer det for Exempel med Ægteskabsbrydere: disse snige sig jo ind i Fruerstuerne [11]), endskiønt

[9]) efter Lokkehunnens Røst) de samme Billeder herpaa finder man hos Plautus Asin. 2, 3. noster (lader han en Rufferske sige) quæstus aucupii simillimus est: auceps quando concinnavit aream, affundit escam, Aves assuescunt; necesse est facere sumtum, qui quærit lucrum: sæpe edunt; semel si sunt capti, rem soluunt aucupi. Itidem hic apud nos: Auceps sum ego, ædes area est, esca est meretrix, lectus illix est, amatores aves &c.

[10]) være i den samme Forfatning) d. e. ligesaa dumme, og udsatte for Farer, som de anførte Dyr.

[11]) Fruerstuerne) eller Seraillerne. Grækerne vare paa den Tid, ligesom Østerlænderne endnu, meget mistænkelige: man fik derfor sielden deres Koner at see, disse boede og levede for sig selv i de øverste og inderste Værelser, hvis Tilgange vare paa det stærkeste forvarte: Dørene aflaasede, forseglede, og be-

skiønt de vide, at en saadan Hoerkarl staaer Fare for [12]), deels at lide den Straf, som Loven truer med, deels at belures, og, hvis han paagribes, da at mishandles paa den skammeligste Maade. Uagtet nu saa mange og store Farer og Skændsler overhænge en Ægteskabsbryder, og endskiønt der gives saa mange andre Midler [13]), hvorved han kunde tilfredsstille sin Brynde; saa render han [14]) dog og styrter

bevogtede af store Bindehunde (Molosser); ikke desmindre slap dog Galanerne ofte ind. Exempler nok herpaa findes hos Euripides og Aristophanes, (see Thermophor) Plautus og andre, see og Anacharsis Voyage Lib. V, 4. 3.

[12]) staaer Fare for o. s. v.) Solons Lov gav en Ægtemand den fuldeste Ret over en Hoerkarls Legem og Liv: han kunde, uden derfor at blive tiltalt, dræbe ham paa Stedet; men undertiden maatte disse Elendige lide de Skændsler og Martrer, der vare værre end Døden selv; thi da Huusbonden havde og Lov til at mishandle dem, som han selv vilde, saa lod han dem ofte pidske til Døden, slide ihiel af Bindehundene, nedstyrte fra Huset og skammeligen lemlæste. Exempler herpaa findes hos Aristophanes, see og Horaz Sat. 1, 2, 41.

[13]) mange andre Midler) han mener de offentlige Skiøger, som fandtes i Hobetal paa Athenens Gader, og i Husene, see Xenophons Merkv. 2. B. 2. Kap.

[14]) render han — og styrter sig) ελαυνεται siges egentlig om Skibe, der drives frem af Vinden (Jac. Ep. 1. Kap.); her bruges det for at vise, hvor dyriske og næsten mekaniske saadanne Drivter ere.

styrter sig lige ind i Faren — men bør man da ikke anse saadan en for et rasende [15]) Menneske?

6 A. "Det samme synes mig virkelig og."

S. "Videre: Menneskene maae jo forrette deres fleste og nødvendigste Sysler under aaben Himmel, for Exempel: Krigsøvelser, Markarbeider, og saa mange andre Haandteringer: men hvad synes Dig, er det da ikke en stor Skiødesløshed, at de allerfleste ikke vænne og øve sig til at taale Kuld og Hede?"

(Endog hertil sagde han: ja).

"Du troer altsaa, en tilkommende Embedsmand [16]) bør øve sig, for at kunne med Lethed udholde saadanne Tilfælde?"

7 A. "Ja, ganske vist."

S. "Er det da ikke billigt, at, ligesom vi bestemme dem til at blive Øvrighedspersoner, der i Hensigt til de anførte Stykker ere afholdne, maadelige

[15]) rasende) κακοδαιμων bemerker den yderste Grad i Galskab, (saaledes bruger Aristophanes det) som man tilskrev visse Aander og Væsener, der virkede paa Mennesker.

[16]) en tilkommende Embedsmand) eller den, der ønsker at blive Øvrighedsperson; thi μελλω brugt med Infinitivo, omskriver ikke alene den tilkommende Tid, men udtrykker og undertiden en Attraae og et Ønske, see Vigerus de idiotismis o. a. st.

lige og haardføre, vi og paa den anden Side erklære dem, der ikke kunne saaledes handle, for aldeles udygtige til Statsforretninger?"

(Endog hertil gav han sit Samtykke).

"Velan da! Du veed nu, til hvilken Stand begge Slags Mennesker henhøre; men har Du og nogensinde undersøgt, til hvilken af disse to Stænder Du selv med Rette burde bestemme Dig?"

A. "Vist har jeg: aldrig bestemmer jeg mig til deres Stand, som ønske at forvalte Staten: mig synes, det maae være en meget daarlig Mand, som uagtet den store Umag, han har med at erhverve sig selv det nødvendige, dog ikke lader det blive herved; men paalægger sig endnu den tunge Byrde, at forskaffe hans øvrige Medborgere alt, hvad disse behøve og attraae — han maa jo selv negte sig mange af de Ting, han ønskede sig, og dog være under Tiltale [17]), hvis han i sit Embed ikke udretter og tilveiebringer alt det, som Staten peger paa. — Men er det ikke dog en stor Daarlighed?

Thi

[17]) under Tiltale) saaledes bleve selv de største Mænd, og det ofte uskyldigen, actionerede, og enten henrettede eller forviste. Phocion (Feltherren) sagde derfor, da han blev udført til Retterstedet: "saadant et Endeligt have alle store Mænd i Athen havt." Nepos.

Thi Staterne fordre jo de selvsamme Pligter af deres høie Embedsmænd, som jeg af mine Slaver: jeg fordrer af mine Opvartere, at disse skulle i Overflødighed forskaffe mig alt, hvad jeg behøver til mit Bord [18]), og selv ikke røre det allermindste heraf; og ligesaa mene Staterne, det er Embedsmændenes Pligt [19]), at tilveiebringe dem de største og fleste Fordele, og selv at afholde sig fra at nyde alle disse Bequemmeligheder.

Dersom altsaa nogen maatte have megen Lyst til at giøre baade sig selv og andre Uleilighed, saa vilde jeg ved den anførte strenge Opdragelse danne og besiemme ham til Statsmand; hvad mig selv angaaer, da regner jeg mig iblant deres Tal, som ønske at giøre sig Livet saa mageligt og fornøieligt, som muligt."

S.

18) til mit Bord) επιτηδεια bruges egentlig om Mad og Drikke — han forstaaer altsaa ved Opvartere baade de Slaver, der kiøbte Suul ind fra Torvet, og dem, der tillavede og anrettede hans Mad. Man tænke sig her Negrene i Vestindien.

19) Embedsmændenes Pligt) det vilde være urigtigt, om man oversatte αρχοντες ved Regenter: dette Navn forudsætter altid nogen Enevælde, da man dog seer af Sammenhængen, at Sokrates alene taler her om de frie Stater i Grækenland.

S. "Fornøieligt, siger Du? nu velan, synes Dig, vi og skulle undersøge, hvilke Mennesker der leve meest fornøiede [20]), de Befalende eller de Adlydende?

A. Ja, meget gierne.

S. At vi altsaa skulle begynde fra de Nationer, vi bedst og nærmest kiende, saa have jo Perserne [21]) Overmagten i Asien; derimod ere Syrerne, Phrygerne og Lyderne deres Vasaller — i Europa have Skytherne Herredømmet, og Mæoterne adlyde — i Afrika herske Karthaginenserne, og de øvrige Afrikaner ere dem underdanige. Hvilke af

[20]) meest fornøiede) Sokrates har vel neppe anseet det private Liv, som han selv valgte, for mindre lykkeligt end de Stores — men man maa merke, at han taler her med den Aristip, som ansaae Vellyst og Mageligheed for den sande Lykke og Fornøielse, og valgte derfor det private Liv, som han troede mageligst. Sokrates vil derfor overtyde ham, at han ikke engang i den private Stand kunde faae det, han søgte og ønskede.

[21]) Perserne) o. s. v. Grækerne kiendte kun de 3 Verdens Dele — Af disse anfører Sokrates, for at beviise sin Sætning, Exempler. Artaxerxes beherskede til den Tid det Persiske Monarkie, som indbefattede de betydeligste Dele af Asien. Mæoterne boede ved Søen Mæotis, nu det Asovske Hav. Karthaginenserne havde allerede naaet ved deres Vaaben og Handel en betydelig Vælde paa Kysterne af Afrika og Europa, og vare frygtede overalt i Middelhavet.

af disse Folkeslag troer Du nu leve meest fornøiede og lykkelige — de, der herske over andre, eller de, der beherskes af andre?"

11. A. "Men jeg bestemmer mig jo ikke heller til nogen Slavestand: mig synes der maae være en vis Middelvei, som løber af paa den ene Side fra Herskab, og paa den anden Side fra Slaverie, og som fører igiennem Uafhængigheds og Friheds Stand lige til Lykkaligheds Maal — denne, kun denne Vei, agter jeg at vandre paa."

12. S. "Men naar nu denne Vei løber af, som Du siger, paa den ene Side fra Trældoms, og paa den anden fra Herskabs Grændser, saa maae den jo og ligge afsides og udenfor det hele menneskelige Selskab. Ja, i saa Fald kan Du maaskee have Ret."

"Men hvorledes kan Du leve iblant Menneskeet, naar Du hverken vil befale eller adlyde, ja ikke engang vise Dig føielig og ærbødig mod dem, som have at befale? Du seer jo dog, tænker jeg, hvorledes de Mægtigere altid vide saaledes at plage [22]) de Svagere, at disse tilsidst maae underkaste sig hines Villie — saaledes gaaer det til, baade i det private Liv og imellem Staterne indbyrdes.

Veed

[22]) at plage) efter Ordene: at faae dem til at græde — saaledes bruges κλαιειν især af Komikerne, Aristophanes.

Veed Du ikke, at mange afmeie [23]) det Korn, og nedhugge de Træer, som andre have saaet og plantet, og at de paa alle mulige Maader saaledes og saalænge trænge og ængste [24]) de Svagere, der ikke ville være dem underdanige, indtil disse endelig overbeviste vælge heller at underkaste sig de Mægtigeres Herskab, end at føre Krig mod dem?

Og i det private Liv — seer Du ikke, at endog her de Stærke og Kiekke altid underkue de Svagere og Feige, og tvinge disse til at fremme deres Fordele og Hensigter?

A. "Ja, men for at jeg nu kan undgaae alle disse Uleiligheder, saa indspærrer jeg mig aldrig i nogen vis Stat — jeg lever som Fremmed, og er Pillegrim allevegne."

S. "Nu dette, maae jeg tilstaae Dig, var ret et sindrigt Paafund [25])! saa er der vel, kan jeg troe,

[23]) afmeie og nedhugge) man skændte og brændte Fiendernes Skove og Agerland — Exempler nok herpaa findes hos Herodot og Xenophon selv i hans græske Historie.

[24]) trænge og ængste) ligefrem beleire.

[25]) sindrigt Paafund) παλαισμα bemerker de Kneb og Kunstgreb, hvoraf man i Fegtning og Brydning betiente sig imod Overmagten; enhver seer, at baade dette og det følgende er Ironie.

trok, efterat hiin Sinis [26]), og Skiron og Prokrustes ere udrøddede, ingen mere til, som fornærmer eller overfalder Fremmede!

Jo desværre! endnu i vore Tider see vi, hvorledes Borgerne i de fri Stater [27]) gjøre alt hvad de kunne, for at betrygge sig mod Fremmedes Fornærmelser: de fastsætte visse Love [28]), der skulle beskytte dem mod Overlast; de forskaffe sig foruden deres saa kaldte Frændestater [29]), endnu andres Venskab og Bistand;

[26]) hiin Sinis o. s. v.) alle disse vare bekiendte Røvere, som til Tesei Tider plyndrede og mishandlede Folk paa Landeveiene — Sinis f. Ex. bandt dem, han fik fat paa, til 2 Trægrene, som han nedbøiede og lod dem paa denne Maade splittes ad. Skiron styrtede dem ned af Klipperne, og Prokrustes udstrakte eller afstumpede Folk, indtil de nøiagtigen passede til hans Jernseng. Theseus overvandt dem alle og straffede enhver af dem paa samme Maade, som de havde mishandlet andre (see Vita Thesei hos Plutarch).

[27]) i de fri Stater) man seer af Sammenhængen, det er disse, Sokrates her mener.

[28]) fastsætte visse Love) Sokrates taler her alene om Fornærmelser af Fremmede — Man maa derfor ved Love paa dette Sted forstaae, ikke de Befalinger, som bestemme Borgernes indbyrdes Forhold; men enten de Fredstraktater, som Grækerne sluttede deels imellem sig selv indbyrdes, deels med Perserne, eller og de Defensiv-Alliancer, visse Stater indgik, for at fremme fælles Vel og Sikkerhed.

[29]) Frændestater) som vare forbundne ved en fælles Oprindelse, Naboeskab o. a. s. saa-

Bistand; de omgive deres Stæder med Fæstningsværker; de forskaffe sig Vaaben, hvormed de kunne forsvare sig mod fiendtligt Overfald; ja de indgaae endog Forbund og Pagter med andre fremmede Nationer [30]). Og dog fornærmes og overfaldes de ofte, endskiønt de have alle disse Forsvarsmidler.

Du derimod savner alt dette, Du som Pillegrim maae jo henleve din meste Tid paa Landeveiene, hvor de allerfleste overfaldes, og til hvilken Bye Du end kommer, bliver Du altid svagere end de samtlige Indvaanere, og ret et Formaal for alle deres Anfald, som maatte have Lyst til at fornærme. Og dog troer Du at være sikker for Overfald og Fornærmelser, just fordi Du er Fremmed og Udlænding?

Stoler Du maaskee derpaa, at Folk i Stæderne sige [31]): Velkommen! til Dig, naar Du kom-

saaledes vare f. Ex. de Asiatiske Kyster oprindeligen græske Kolonier.

[30]) fremmede Nationer) som laae uden for Grækenland: saaledes havde Athenienserne, og til andre Tider Spartanerne Forbund med de Persiske Monarker, see Xenophons græske Historie.

[31]) at Folk i Stæderne sige o. s. v. efter Ordene: "at Folk i Stæderne forkynde Dig Sikkerhed, naar Du kommer og gaaer bort" — men hvorledes kunde Borgerne love en Fremmed, naar han reiste bort, at ingen skulde overfalde ham paa Veien?

kommer, og Lykke paa Reisen! naar Du gaaer bort? eller er Du maaskee nu sikker [32]), fordi Du kiender Dig selv saa nøie, at Du veed, ingen Herre kunde være tient med at faae en saadan Slave? ja, hvo vilde vel og have et Menneske i sit Huus og Brød, der deels intet gad bestille, deels vilde leve heit og lekkert? — Dog dette har ingen Fare, lad os engang see, hvorledes Huusbonderne behandle saadanne Tieneſtefolk? kurere de ikke deres Lekker-

hed

en? jeg har derfor vovet at forklare det om de da brugelige Hilseformularer: χαῖρε, ῥῶσο, εὐοδεῖ κ. τ. λ. disse Ønsker, vil Sokrates sige, ere kun en Lyd, en Kompliment, hvorpaa ingen kan stole, naar han reiser.

[32]) eller er Du maaskee nu sikker). Her forekommer Sokrates en Indvending, som Aristip nyppe selv var faldet paa, og aldrig havde anført. "Du tænker maaskee, siger Sokrates, at om end en Stratenrøver eller Folketyv overfaldt Dig, saa kunde han dog ingen finde, der vilde kiøbe Dig, (hvo vilde vel have en saa lækker og magelig Slave)? og kom derfor til at lade Dig gaae igien — Men stoel aldrig herpaa: Du fandt nok en Kiøber, som lærte Dig at giøre Got, lad os engang see o. s. v." Man kan ellers her anmærke, at de Athenienſiſke Love endog forbøde Huusbonder at holde Tieneſtefolk (see Samuel. petit. de leg. Att. 24.) som intet bestillede, da disse bleve (i det mindste middelbar) Staten til Byrde.

hed [33]) ved Sult? forhindre de dem ikke fra at stiele ved at lukke alle de Giemmer, hvoraf de kunne tage noget? holde de dem ikke ved Baand og Lænker fra at løbe bort, og udjage de ikke ved Arbeid og Prygl al Dovenskab af deres Lemmer? - Eller hvorledes bær Du dig ad, naar Du finder saadan en blant Dine Slaver?

17/ A. Jeg forsøger alle Straffemidler, indtil jeg faaer ham til at opfylde sine Pligter. Men hør nu, Sokrates! naar de Personer, som dannes til den Regieringskunst [34]), Du, saavidt jeg kan skiønne, anseer for en sand Lyksalighed; naar Statens Embedsmænd, siger jeg, godvilligen taale Hunger, og Tørst og Kulde og Nattevaagen og alle andre Besværligheder — saa sig mig dog, i hvilken Henseende ere disse lykkeligere end hine, der med Magt tvinges til at taale det samme Onde? Jeg for min Part kan slet ikke indsee, hvad Forskiel der er paa, enten man godvillig eller nødtvungen pidskes paa een og samme Hud — og overalt, enten man godvillig eller nødtvungen plages paa det samme Legem. Det maae

[33]) kurere de ikke deres Lekkerhed) eller: tvinge de ikke deres Kaadhed (λαγνεια har begge Betydninger) ved Sult.

[34]) den Regieringskunst) ligefrem: den kongelige Kunst eller Statsvidenskaben, s. Plat. Euthydem Vol. 3, pag. 45. Ed. Bipont.

jo dog være et afsindigt Menneske, der med sin gode Villie underkaster sig Kummer og Besværligheder?

S. "Hvorledes, min gode Aristip; troer Du, der er ingen Forskiel paa, enten man godvillig eller nødtvungen lider saadanne Besværligheder? — Kan ikke den, der frivillig tørster, drikke, naar han vil? kan ikke den, der frivillig hungrer, spise, naar ham behager, og ligesaa i de andre Tilfælde? Derimod er det den, som ved Magt tvinges til at taale Pigt, umuligt, at blive fri herfra, naar han selv vil.

Fremdeles arbeider den, der frivillig taaler Ondt, altid i et sødt Haab og følgelig altid med Lyst, for Exempel: Jægerne udstaae jo med Fornøielse alle Jagtens Besværligheder, i det Haab, at giøre en god Fangst.

Og hvor ubetydelige ere dog ikke alle saadanne Belønninger, hvor ringe de Fordele, som disse nyde for deres Møie? De derimod, som arbeide og anstrænge sig, enten i den ædle Hensigt, at forskaffe sig gode og dydige Venner, eller for at overvinde Fienderne, og erlange den Legemskraft og Sielestyrke, hvorved de kunne baade med Held bestyre deres egne Huussager, og giøre vel mod deres Venner, og tiene Fædrenelandet — hvorledes kan Du andet end troe, at jo disse Dydens Elskere nødvendigen maae arbeide

med

med Lyst henimod deres saa skionne og værdige Maal? og hvad maae ikke deres Liv være dem behageligt, da de altid, fornøiede med sig selv, roses og beundres af andre, som strøbe at ligne dem?

Endnu videre: disse sandselige Vellyster [35]), som uden at koste enten Tid eller Umag, strax og ligesom selv tilbyde sig, kunne hverken give Legemet nogen sund Huld og rask Færdighed, (dette sige Øvelsesmesterne) [36]), ikke heller fylde Sielen med ædle og værdige Kundskaber; da derimod den strenge Flid og Øvelse danner Menneskет til store og gode Handlinger, dette lære hine fortræffelige Alderdommens Vise. Hesiodus [37]) for Exempel taler et Sted saaledes:

"Lastens

[35]) sandselige Vellyster) d. e. Elskov, Mageligbed, Fylderie o. a. m.: herfra magtte Priiskæmperne strængeligen afholde sig: spise lidet, kun visse Spiser, og til bestemt Tid, øve sig meget: især vogte sig fra Viin og Fruentimmer (s. Horaz). Huld og Færdighed, saaledes oversatte jeg: εὐεξία: dette Ord bemærker i det daglige Sprog: en sund Legemsbeskaffenhed; men her den Smidighed og Styrke, som Fegterne burde have.

[36]) Øvelsesmesterne) som dannede og oplærte dem, der meldte sig til de offentlige Lege i Elis og andre Stæder.

[37]) Hesiodus) i hans Læredigt om Agerdyrkningen v. 287. ꝛc. i dette Alderdommens ærværdige Monument findes Læreregler for den flittige Landmand. Hesiodus dyrkede selv Jorden, og var

Hyr-

"Lastens Vei af Dødelige skareviis betrædes,
"Fordi den let og kort dem snart til Maalet fører;
"Men før Du Dyden naaer, det koster Sveed og Møie,
"Saa bøde Guderne — dens smale Stie er lang og steil,
"Og knudret i Begyndelsen; men stræb at naae dens høie Top.
"Troe mig, den Vei da bliver let og jevn, som før faldt Dig saa tung."

Ja,

Hyrde og Digter tillige: han foreholder sin Broder Perses (som ønskede at blive riig uden Møie) foruden andre Dydens Regler, og den Methode, en duelig Landmand bør følge — Meget er her lokalt for Grækenland og passende til hine patriarkalske Tider: Hesiodus's simple Moral er tagen af det daglige Liv, og er ligesom Resultatet af Digterens egne Erfaringer: heri overgaae Alderdommens Vise de nyere Lærde. Disse studere i Compendier og Systemer, hine lærte af Naturens store Bog selv og ved en langvarig Erfaring deres modne praktiske Vitsdom. Man merke her, at de Gamle lignede det menneskelige Liv ved en Vei — Heraf kunne mange Talemaader i den h. Skrivt forklares — man sammenligne f. E. dette Hesiodus's Sted med Matth. 7, 13. den Port er snever o. s. v.

Ja, selv Epikarmus [38]) bevidner det samme i følgende Vers:

"Ei noget Godt og ei Fuldkommenhed,
"Gav Gud os Mennesker omsonst, og uden Møie?"

Og paa et andet Sted siger han:

"Du feige, bløde Mand! lad Vellyst fare,
"Den ellers styrter Dig i Vee og Jammer!"

Og den Vise Prodikus [39]) taler i sit Skrivt om Herkules [40]), (over hvilket Emne nu saa mange tale) ligesaa fordeelagtigt om Dyden — han ud-

tryk-

[38]) (Epikarmus) fra Den Kos (nu Cea) i Archipelaget — han var en philosophisk Digter og Elev af Pythagoras: man har ikke disse hans Vers nu: men den samme Tanke findes hos Sophokles: "Arbeid, siger han, er Hæders Fader.

[39]) Den vise Prodikus) denne Mand kalder Sokrates ikke med det forhadte Navn, Sophist, maaskee fordi han ikke fortiente det; (dog skal han have ladet sig betale ligesom de andre) eller og fordi Sokrates skaaner sin Læremester: han var en stor Philosoph og Taler af den pythagoreiske Skole, og har især giort sig berømt ved nærværende Allegorie om Herkules, som mange gamle og nyere have deels anført, deels oversat og efterlignet; iblant andre har en Engelsk Digter (jeg troer Waller) oversat den i smukke Vers: see Englisk Miscellanies Vol. 2. p. 553.

[40]) Skrivt om Herkules) her menes ikke den phønisiske men den græske Herkules, Amphictions og Alkmene's Søn, berømt hos de Gamle ikke alene for sine eventyrlige Heltebedrivter, men og som Musernes og Dydens Ven —

nær-

trykker sig, saavidt jeg endnu kan erindre, omtrent saaledes:

"Herkules [41]), siger han, havde nylig forladt Barndommen, og traadte just ind i den blomstrende Alder [42]), hvori Ynglingen nu først sig selv

nærværende Skrivt skal have fort Navn af Aarstiderne (ὡραι) maaskee fordi det har begyndt med dette Ord; thi af de første Ord benævnede de Gamle undertiden deres Skrivter over hvilket o. s. v. eller maaskee rigtigere: "hvilket han endnu læser op for mange (over hvilket Emne han endnu deklamerer)" επιδεικνυναι bruges baade i Activo og Passivo, saavel om Kunstnere, der satte deres Verker ud til Skue, som og om Talere, der lode sig høre. Prodikus skal og, (fortæller Diogenes) for Betaling have forelæst sine egne og andres Skrivter.

[41]) Herkules o. s. v. Denne Legende om Herkules har tient mange Skribenter til Stof og Efterligning: selv de skionne bildende Kunster have valgt heldige Momenter af dette rige Æmne: i det Farnesiske Pallads findes Malerier af Julio Romano og Annibal Caraccio, som forestille den unge Herkules siddende i Midten, tankefuld og tvivlraadig; omkring ham staae begge de allegoriske Væsner, pegende hen hver paa sin Vei; Herkules støtter sit hyldige muskuløse Legem paa sin Kolle: Dydens værdige Figur er klædt med en sid Talar: Vellysten derimod forestilt under Venus's Karakter og i en vellystig Maneer; en gammel Mand med en Laurbærkrands (d. e. en episodisk Figur) sidder ved Siden, see Biblioth. d. sch. Wiss. II. 1, 1.

[42]) Alder) i det 16de Aar gik de unge Athenienser over til de unge Karles (Ephebernes) Klasse.

selv overladt pleier at vise, enten han i sin tilkommende Levetid vil vælge Lastens eller Dydens Vei — Han gik nu ud paa en eensom Skielvei: her sad den ædle Yngling bekymret og tvivlraadig, til hvilken af disse tvende Veie han skulde bøie af. I det samme bliver han vaer to store [43]) qvindelige Væsner, som syntes at komme ham imøde: den ene havde en værdig Anstand og et frit naturligt Udseende, Reenhed prydede hendes skiære Hud, og den kydske Blufærdighed de deilige Øine, beskeden var hendes Stilling, og sneehvid den lange Klædning, hun bar.

Den anden derimod havde samlet sig et dovent Kisd og en ophovnet Fedme: hendes Ansigt var sminket, for at hun kunde see hvidere og rødere ud, end hun virkelig var; hendes Gang kunstlet og forstilt, paa det at Kroppen skulde synes rankere end Naturen havde dannet den: hun flanede [44]) med kaade Øine, og

[43]) store) kolossalske; Gudinder og allegoriske Væsner forestilledes i mere end menneskelig Størrelse.

[44]) hun flanede o. s. v. eller: hun opspilede hendes Øine, for nemlig at disse skulde synes større, (da store Øine holdtes for en Skiønhed) dog vælger jeg det første: uden Tvivl er ομματα αναπεπταμενα her det samme, som Sirachs μετεωρισμοι οφθαλμων (Sap. 26, 9.) hvilket sidste han og anfører som et Mærke paa den frekke vellystige Qvinde — Phædrus kalder det: oculos viros venantes.

og var saaledes paaklædt [45]), at alle hendes Yndigheder kunde skinne igiennem: snart beskuede hun sig selv, snart saae hun efter, om nogen anden betragtede hende, ja ofte vendte hun sig for at see hendes egen Skygge [46]).

Da disse vare nu komne Herkules nærmere, vedblev den først omtalte i hendes jevne værdige Gang, men den anden ilede, for at komme først Herkules imøde, og talede:

"Jeg seer, min unge Herkules! Du er tvivlraadig, hvilken af disse tvende Veie, Du skal vælge [47]): Velan, antag Du mig til din Veninde, jeg skal lede Dig ad den behageligste, den gienneste og mageligste Vei, som tænkes kan: der er ingen Vellyst til, Du jo skal smage den, og aldrig dit hele

Liv

[45]) saaledes paaklædt) d. e. med saadant (giennemsigtigt) Tøi, og paa en saadan (skiødesløs) Maade at v. s. v. omtrent som Venus Cnidia forestiltes af de Gamle, see Museum Clement. XI. it. XXXIV.

[46]) Et treffende Billede paa Koketten: Venus Callipyge forestiltes i en saadan Stilling, see Mus. Clem. 1, 10. it. Raccolta 55. Episcop. 77. — Digteren Ogilvie skildrer omtrent paa samme Maade den personificerte Overdaadighed, som forjog hiin gamle Uskyldighed fra Jorden, see Ogilvie upon the providence 2. Book.

[47]) I Texten er lagt til: επι τον βιον, jeg troer, dette er en Glosse. De Gamle lignede ofte det menneskelige Liv ved en Vei, og kaldte det saaledes.

Liv igiennem erfare noget ubehageligt. — For det 24
første skal Du aldrig give Dig af enten med Krigens Besværligheder, eller med de moisommelige Statsforretninger; men i det Sted alene vende din Hu til at udfinde følgende Ting: hvilke de Retter ere, som kunne smage Dig bedst: med hvilke Slags Drik Du mest kan gotte Dig; hvilke Gienstande der især kunne fryde Synet og Hørelsen, og kildre din Lugt og Følelse: i hvilke Skiønheders Elskov Du kan finde den største Vellyst: hvorledes Du kan ligge [48]) mageligst og sove sødest: endelig paa hvilken Maade Du lettest og uden al Møie kan naae alle disse Behageligheder. — Og skulde det nogensinde falde Dig ind, at frygte for Mangel, eller at tænke [49]): "hvor skal dog dette komme fra"? — O, frygt kun ikke; aldrig vil jeg bringe Dig til den Yderlighed, at Du selv skulde anstrenge dine Kræfter, og arbeide enten med Siel eller Legem, for at erhverve Dig Livets Goder. — Nei: nyd Du kun frit alt det, som andre moisommeligen have forhvervet sig: brug det lige-

[48]) ligge o. s. v. μαλακως bruges baade om Leiet og om Søvnen: man kan og af Dydens følgende Tale slutte, at begge Dele her forstaaes.

[49]) at tænke o. s. v. Nogle holde disse Ord for en Glosse; imidlertid vovede jeg ikke at udelade det, især da det giver en god Mening her.

ligesom det var dit eget: hold Dig aldrig fra at berige Dig paa alle muelige Maader: mine Venner giver jeg fuld Magt til at søge allevegne [50]) deres Fordeel og Vinding.

Da nu Herkules havde hørt dette, spurgte han: "Qvinde! hvad er dit Navn"?

"Mine Venner nævne mig Lyksalighed; men de, som hade mig, fordreie [51]) mit Navn og kalde mig Vellyst".

Imid-

[50]) allevegne) ἀπανταχοῦ: som Latinerne sige: quo jure, qua injuria.

[51]) fordreie o. s. v. I Texten staaer her et Ord (ὑποκορίζεσθαι), som bruges om Ammer og Barnepiger, naar disse fordreie deres Maal, og udtale Ordene kortere og blødere, for at snakke de stamlende Børn efter Munden — saaledes bruger Aristophanes, (som var jevnaldret med Sokrates) det, (see N. Φ. I, 2. 3.); siden overføres det til andre Ting, f. Ex. naar man af Partiskhed eller Uvidenhed giver en Person og Ting enten et bedre eller slettere Navn, end samme fortiener. — Jeg har oversat Ordet κακια ved Vellyst. Cicero selv sætter voluptas imod Virtus: og alt, hvad i dette hele Kapitel anføres, passer sig mere paa Vellysten, end paa Lasten i Almindelighed: imidlertid kunne begge disse Ideer, som κακια indbefatter her, tænkes tilsammen, især da Sokrates erklærede den umaadelige Sandselighed for alle Lasters frugtbare Moder, og den modsatte Maadelighed (temperantia) for Dydens Ophav og Fundament: see Xen. M. S. 1, 5. it. Cicero om Pligterne 1. B. 5, 3. B. 6, see Garve's Anmærkninger.

Imidlertid havde det andet Fruentimmer allerede nærmet sig, og begyndte nu at tale saaledes:

"Jeg kommer og til Dig, min unge Herkules! thi baade kiendte jeg Dine Forældre, og jeg har længe lagt Merke til det gode Naturel, Du allerede som Barn røbede: haaber altsaa, Du ved at vælge den Vei, som fører til mig, skal i Fremtiden udøve heldigen store og herlige Bedrivter, og finde mig som din Veninde jo længere desto mere ærværdig, og riig paa Fuldkommenheder. Dog, jeg vil ikke begynde [52]) min Tale med at love Dig Vellyst og lutter Fornøielse: langt være det fra mig at bedrage Dig! i det Sted vil jeg oprigtigen fortælle Dig, hvorledes Guderne have indrettet Tingene her i Verden: Tænk aldrig, min Herkules, at de Udødelige skienke Menneskene noget virkeligt Gode, eller nogen sand Fuldkommenhed, med mindre disse selv anvende Flid og Møie: vil Du, Guddommen skal være Dig naadig, da maae Du dyrke dette ypperlige Væsen: ønsker Du at blive elsket af Venner, først maae Du bevise dem Tienester: attraaer Du, at hædres af en Stat, Du maae tiene denne Stat: fordrer Du, at hele Grækenland skal beundre dine Talenter og

[52]) begynde] som Lastens Gudinde nylig begyndte hendes Tale med smigrende Løfter.

og kaldé Dig en stor Mand, stræb først at gavne Grækerland: ønsker Du, dine Agre skulle bære overflødig Frugt, Du maae i Forveien dyrke Jorden: tænker Du, at blive riig ved Qvægavl og Fæmon, saa maae Du vogte og pleie dine Hiorde: higer Du efter Hæder og Fordele i Krigen, og ønsker Du, at blive mægtig til at beskytte dine Venner og undertvinge Fienderne; da maae Du først flittigen lære Krigsvidenskaberne af dem, som forstaae det, og saa øve Dig, for at kunne naae Færdighed i at anvende dine erhvervede Kundskaber: ønsker Du dig Legems Styrke og Færdighed, saa maae Du tidlig vænne dit Legem til at adlyde den sindige Fornuft, flittig hærde det ved tungt Arbeid [53]) og ved megen Øvelse.

29. Her faldt Vellysten hende ind i Talen, og, (saa fortæller Prodikus), sagde:

"Men merker Du vel, ædle Herkules! hvor besværlig og lang den Vei er, paa hvilken denne Qvinde [54]) vil føre Dig til disse hendes Glæder: nei, følg Du kun mig, jeg skal vist lede Dig ad en langt kortere og lettere Vei lige til Lyksalighedsmaal".

Da

[53]) tungt Arbeid) ligefrem: ved Sveed og Arbeid.

[54]) denne Qvinde) ved dette Udtryk røber hun den Foragt, hun bær for Dyden selv, og hendes Lyksaligheder, hvilke hun strax kalder: disse (smaa) Fornøielser.

Da svarede Dyden:

"Elendige! eiede Du noget virkeligt Gode? kiendte Du nogen sand Fornøielse, Du som aldrig gad umaget Dig derfor? Du som aldrig oppebiede Naturens Krav, men altid overvældede den med alle muelige Fornøielser, førend dine Sandser endnu attraaede samme: Du spiser, for Exempel, endskiønt Du ikke hungrer; drikker, før Du tørster; for ret at kunne spise lekkert, opleder Du [55]) de sindrigste Kokke, og forskaffer Dig, for at kunne drikke med Lyst, de vareste og kostbareste Vine [56]), ja Du løber omkring i den hede Sommertid og leder efter Jis og Snee

[55]) opleder Du) denne samme Idee finder man i Xenophons Hiero vidtløftigere udført; nemlig, at selv de meest krydrede Forlystelser blive matte og ækle for den Vellystling, som nyder dem uafbrudt, og uden at umage sig derfor. — Kokke, hine strenge Græker, (ligesom de gamle Romere) ansaae Kokken med Foragt, og for en af deres ringeste Slaver; men snart kom han, da den Asiatiske Yppighed havde faaet Indpas, i Anseelse — hans Haandtering blev nu hæderlig og studeredes som en Videnskab: Exempler nok paa Athenienernes Taffelyppighed sees hos Aristophanes og Athæneus; see og Meiners's Geschichte des Luxus der Athenienser, Lemgo 1782. it. Le Voyage du jeune Anach. Tom. V.

[56]) Vine) her menes de hede og søde Vine, som hentedes fra Chios, Lesbos, Samos og andre Øer i Archipelaget.

Snee [57]). For at krydre din Søvn med Vellyst, anskaffer Du dig ikke alene bløde Leier og Dyner; men lægger endog Tepper [58]) under Sofaerne; thi Du ønsker Dig Søvnen, ikke fordi Du arbeidede Dig træt, men fordi Du intet har at bestille. — Ligesaa

[57]) Jis og Snee) Grækerne afkiølede hermed de hede og sterke Vine: de havde altsaa visse Grotter og Jiskieldere til at giemme Sneen i om Sommeren, (see Aul. Gell. 2. Lib. 3. Cap.). Aristoteles anseer denne opløste Snee for skadelig, (see Hist. Animal.). Tyrkerne komme og Snee i deres Drik og i den saa kaldte Sorbet: der føres hele Ladninger af Snee fra Bierget Olymp i Natolien over Brussa til Serailet i Constantinopel, (see Abbé Ceſtini's Lettres ſur ſes voyages en Turkie, III. Tom. 354). Xenophon bruger her Ordet νιφ, da Grækerne brugte mere Snee end Jis til deres Vine: overalt maa man ikke her tænke paa Taffel-Jis eller Geleer, som endnu ikke vare i Brug.

[58]) Tepper o. s. v. Fornemlig, at Gulvet ikke skal støde og pralle tilbage. Xenophon fortæller noget lignende om Perserne, (see Cyropæd. 8. B. 8. §. 16.) og Strabo om Sybariterne (see Strabo. L. 6, p. 182). ὑποβαθρα er her det samme som ταπιδες, og maae ikke forklares om Sengefødderne, men om Tepperne, som laae under Sofaerne. — De overdaadige Romere strøede Guldsand paa Jorden, for at gaae blødt; derfor siger og en Skribent: "Eders Overdaadighed er nu gaaet saa vidt, den kan; da den har angrebet endog Læderet selv i Eders Skoesaaler," (see Syneſ. de Regno. it. Meiners Geſchichte d. Verf. der Sitten der Römer).

gesaa forekommer og fremlokker Du Elskovsdrivt: endog her er Du sindrig i at udfinde mange kunstige Midler, og forvende Naturens simple Orden. — Du svirer Natten igiennem, og bortsover den nyttigste Deel af Dagen [59]), og saaledes danner Du — til denne samme Levemaade vænner Du dine Dyrkere."

"Vel er Du udødelig, men ikke destomindre udstødt fra de salige Guders Selskab, og foragtet af alle gode Mennesker: aldrig hørte Du den behagelige Lyd, som af alle meest kildrer Øret, jeg mener, at man roste Dig; aldrig beskuede Du det henrykkende Syn, som allermeest fryder Øiet; thi naar saae Du vel nogensinde en stor og god Handling, som var din? Hvo troede Dig, naar Du sagde noget? hvo hialp Dig, naar Du trængte [60])? hvilken fornuftig Mand vovede at tage Deel i dit vilde Sel-

[59]) den nyttigste Deel af Dagen) med andre Ord: Formiddagen, som Grækerne anvendte til Forretninger; den kaldes derfor melior diei pars Virg. Æneid 9, 156.

[60]) hvo hialp Dig, naar Du trængte?) man siger da: "Du kunde havt det bedre: og man veed, hvor uefterrettelig Du er, i at betale og giengielde."

Selskab [61])? Disse dine Dyrkere have, medens de endnu ere unge, et svagt Legeme [62]), og saae, naar de blive gamle, en svækket Forstand: i deres Ungdom leve de lekkert og høit, da trives de i Ladhed, og glindse [63]) af en doven Fedme; men saa maae de og hensløbe deres kummerfulde Alderdom udtærede, og nedbøiede af det uvante Arbeid: da skamme de sig ved deres forrige Daarskabs Handlinger, og nedtrykkes af den nærværende Møies Byrde: hastigen bortilede hine Livets korte Glæder, som de optoge [64]) i Ung-

[61]) vilde Selskab eller Svirebande) θιασος bemerker ofte et larmende og sværmende Selskab, f. Ex. Bakkanternes.

[62]) et svagt Legeme) d. e. svækket ved Magelighed og Uorden, og gammelt for Tiden. Omtrent saaledes lader og Aristophanes (Plut. p. 59.) Fattigdommen tale: "Jeg giver mine Dyrkere en sundere Siel i et sundere Legeme, og et bedre Udseende: naar Rigdommen foraarsager Podagra og tykke Maver, og hovne Been og doven Fedme; saa gior jeg Menneskene smidige, lette til Fods, og frygtelige i Kamp."

[63]) glindse o. s. v. Saaledes oversatte jeg Ordet: λιπαροι hvilket svarer noiagtig til Latinernes: nitidus, og bruges egentlig om Huld og Fedme. Horaz kalder derfor Fæacerne: nitida juventus — andre forklare det: "de salve sig, og glindse af den fede Olie."

[64]) optoge) αποθεινει bruges her af Xenophon ligesom θησαυριζειν af Apostelen Paulus Rom. 2, 5. om at sammendynge sig Ulykker og Elendigheder.

Ungdommens blide Vaar, medens de giemte og opdyngede sig Skatte af Kummer til Alderdommens Vinter.

Jeg derimod [65]) omgaaes med de udødelige Guder, jeg omgaaes og med gode Mennesker: ingen skiøn og ædel Handling blev til, enten i Himmelen eller paa Jorden, uden ved mig: Guder og ædle Mennesker [66]) ære og elske mig over alle Ting; thi jeg er den, som venlig arbeider i Værkstedet med den flittige Kunstner, som troligen bestyrer Huusbondens Huussager, og velvillig hielper de troe Tienestefolk i at bestride deres Sysler: i Fredstider tager jeg

[65]) Jeg derimod o. s. v. man sammenligne denne Dydens Tale med de prægtige Beskrivelser om Viisdommen, som findes hos Salomon, Siraks Søn, og Forfatteren af Viisdommens Bog — jeg havde ønsket at kunne udtrykke alle de mange Substantiva, som komme for i det følgende: men da det danske Sprog er mindre rigt end det græske, valgte jeg heller at forandre alle Substantiverne til Verber, end at forandre Meningen.

[66]) ædle Mennesker) ligestrem: de Mennesker, som det vedkommer (ὁις προσηκει) hvilket? Jeuner o. a. underforstaae her: (τιμᾶν εμε) at ære og dyrke mig — imidlertid synes mig dette noget tvungent: hvad, om man i Stedet for προσηκει læste προσηκω (letteligen kunde ω være forandret til ει)? Meningen blev da: de Mennesker, som jeg har med at bestille, med andre Ord: de dydige: efter denne Conjectur oversatte jeg her Texten.

Haand med i Statsforretningerne, og i Krigen staaer jeg Helten bi, kronende ham med Seier og herlig Daad; jeg stifter Venskab blant Mennesker, og tager selv paa den ædleste Maade Deel deri. — Mine Venner nyde deres Mad og Drikke med Lyst, og uden stor Tilberedelse eller Bekostning, da de altid oppebie Naturens billige Krav: ligesaa er deres Søvn dem langt sødere end hine ørkesløse Vellystlinge; men aldrig faldt det dem tungt at forlade den, og aldrig forsømte de, for at nyde den, deres Pligter. De opmuntres, medens de endnu ere unge, ved at roses og berømmes af de Gamle, og frydes, naar de engang selv blive Oldinge, ved den Hæder, som den ærbødige Ungdom da beviser dem: de erindre sig nu med henrykkende Glæde deres forrige gode Handlinger, og frydes livligen ved deres nærværende Held; thi ved mig blive de yndede af Guddommen, elskede af deres Venner og hædrede blant deres Medborgere. — Ja, naar endelig deres ved Skiebnen fastsatte Maal [67]) nærmer sig: da ligge de ikke der forglemte eller foragtede; men de-

[67]) ved Skiebnen fastsatte Maal) d. e. Døden. Græker ne nævnede ikke gierne dette Ord ligefrem, men omskrev det ved at gaae bort — have levet — naae sit Maal o. a. fl. — foragtede som hine Vellystlinge, hvis Minde raadner

deres ærefulde Minde spirer og blomstrer til evige Tider; ja det brammer i kommende Slægters festlige Lovsange."

"Naar Du nu, Herkules! Søn af værdige Forældre! standhaftigen beflitter Dig paa disse Ting, kan Du naae den allerfuldkomneste Lykksalighed [68])."

Omtrent saaledes fortalte Prodikus: at Dyden fordum underviste den unge Herkules; men han udsmykkede disse Tanker med Ord, som vare langt skiønnere og prægtigere end de, jeg her har brugt.

Du bør altsaa, min elskelige Aristip, tage dette til Eftertanke, og ikke være saa aldeles ubekymret for Din tilkommende Levetid [69]).

ner før deres Legemer — spirer o. s. v. Den hellige Skrivt siger og om de hæderlige Forfædre, at deres døde Been ligesom blomstre, og at deres Navn lever evig, Sirach 24, 14. — Lovsange: man har endnu saadanne græske Hymner, som aarligen og ved høitidelige Fester bleve afsiungne, Forfædrene til Hæder, og Efterslægten til Opmuntring.

[68]) den allerfuldkomneste Lykksalighed) efter Ordene: den allerlykkeligste Lykksalighed.

[69]) Levetid) Sokrates vil sige: tænk paa dette, at det ei skal gaae dig paa din gamle Alder, som hine Vellystlinge, om hvilken Dyden nylig talede.

2det Kapitel.

Sokrates tilfredsstiller sin Søn Lamprokles, som var fortørnet over en Moders Arrighed. Han overbeviser ham om: 1) hvor stor en Utaknemmelighed det er, at være uartig mod Forældre, helst mod en Moder; 2) at hans Moder langt fra at mene ham det ilde, naar hun skiendte, baade bar og viste den ømmeste Kierlighed til ham; 3) hvor skadeligt det vilde være for hans Rygte og Velfærd, om han ikke snart forsonede sig med hans Moder.

Da Sokrates engang havde merket, at Lamprokles [1]), hans ældste Søn, var vred paa sin Moder, sagde han til ham:

"Hør

1) Lamprokles) en Søn af Sokrates og den Xantippe, med hvis Navn de arrige og onde Qvinder sædvanligen kaldes — af dette Kapitel seer man dog, at hun har været en øm og omhyggelig Moder, men nu og da havt hendes onde Luner. Sokrates skal, saa fortæller Diogenes Laerz, have havt foruden denne Xantippe endnu en anden, Myrto kaldet, en Datter af Aristides, den Retfærdige; men da hverken Xenophon eller Plato eller andre jevntidige Skribenter taler om, at Sokrates havde flere Koner end den ene Xantippe; seer man let, hvor lidet troværdigt de Nyeres Vidnesbyrd herom er.

"Hør nu, min Søn! kiender Du vel nogle Mennesker, som man kalder Utaknemmelige"?

"O Ja", (sagde den Unge).

S. "Har Du da lagt Mærke til, hvorledes de Personer opføre sig, hvilke man kalder med dette Navn"?

L. "Ja, jeg har — man kalder jo dem Utaknemmelige, som have oppebaaret Velgierninger af andre, og ikke vise sig erkiendtlige igien, naar de kunne".

S. "Du mener altsaa, de Utaknemmelige bør sættes i lige Klasse med de Uretfærdige [2]) — ikke?"

L. "Ganske vist".

S. "Men man anseer det jo for uretfærdigt, at giøre sine Venner til Slaver, og derimod for retfærdigt, hvad Fienderne angaaer; har Du nu og

under-

[2]) med de Uretfærdige) forbi begge ikke give igien eller erstatte det, de skylde andre — thi dette Begreb forbandt Grækerne med Uretfærdig ἀδικος, ligesom de ved δικαιος forstaae enten den, der selv uskyldig fornærmes, (saaledes forekommer det meest i det Ny Testament om Abel, f. Ex. Loth og andre) eller den, som ikke fornærmer og forfordeler andre, men giver enhver sit, saaledes bruger og uden Tvivl Paulus det Rom. 5, 7. hvor det sættes imod αγαθος: den gode, veldædige.

undersøgt, om det ligeledes er uretfærdigt, at vise sig utaknemmelig mod Venner, men retfærdigt mod Fiender"?

L. "Mig synes, naar en har nydt godt af en anden, det være hans Ven eller Fiende, og han ikke stræber at giengielde det, saa er han utaknemmelig".

S. "Altsaa, naar dette forholder sig saaledes, bliver jo Utaknemmelighed uden al Undtagelse en aabenbar Uretfærdighed"?

(Dette tilstod han).

"Men jo større Velgierninger en nu har oppebaaret af andre, desto uretfærdigere bliver han jo, naar han ikke viser sig erkiendtlig"?

(Dette bifaldt han og).

"Men hvilke Mennesker kunne vi vel finde, som af nogen have modtaget større Velgierninger, end Børn af deres Forældre? Disse have jo deres Forældre at takke for, at de deels ere komne til Verden [3]), deels kunne her see saa mange skiønne Ting og nyde saa mange gode Ting, som Gud skienker os Mennesker:

[3]) ere komne til Verden) ligefrem: at de, som før ikke vare til, ere blevne til. ἐξ οὐκ ὄντων bemerker her ikke en Materie, men en Tid, eller, (som Skolastikerne sige) en blot Muelighed.

sker: hvor uskatterlige disse Ting ere, kunne vi slutte endog heraf, at vi alle grue for intet saa meget, som for at forlade dem [4]) — ja Staterne have og sat Dodsstraf for de allergroveste Forbrydelser [5]), til Beviis paa, at der intet større Onde var til, ved hvis Frygt de kunde hemme Lasterne.

IV. Du maa sandelig ei heller troe, min Søn! at Folk givte sig [6]), alene for at tilfredsstille deres Elskovsdrivt; hertil kunde man jo finde Midler i Hobetal, saavel paa Gaderne som i de gemene Huse [7]). Nei! man seer tydelig, hvor omhyggeligen vi søge efter

4) forlade dem) d. e. døe — Staterne πολεις herved forstaaes sædvanlig de frie Stater, og de Personer i samme, som have den lovgivende og bestyrende Myndighed.

5) allergroveste Forbrydelser) af disse har Xenophon selv foran (1. Bog 2. Kap. i Slutningen) anført nogle: Tempelran, grovt Tyverie, Vold o. s. v., see mere herom hos Samuel Petit de leg. Att.

6) givte sig) παιδοποιεῖσθαι liberos facere (siger Cicero 1. Bog om Pligterne), res dictu est turpis.

7) gemene Huse) οικηματα allerede før Solons Tid havde man i Athen saadanne offentlige Steder, hvor den urene Venus dyrkedes — imidlertid havde Solon i sin Lov erklæret dem, der besøgte disse liderlige Huse, for ærøse og uværdige til alle Embeder. Men siden da Grækerne bleve mere bekiendte med Asiens Pragt og Synder, gik denne Lov i Forglemmelse og af Brug. — Utugten fik flere Templer, og flere Dyrkere.

efter at faae til Ægte saadanne Fruentimmere, som kunne skaffe os de bedste Børn [8]), og med dem gifte vi os.

Fremdeles, Manden underholder jo sin Ægtefælle, og tilbereder i Forveien for de tilkommende Børn alt hvadsomhelst han troer, disse kunne behøve til Ophold — og det saa rigelig og saa overflødig, som hans Evne tillader ham. — Konen derimod [9]) bær, naar hun er blevet frugtsommelig, denne hendes Byrde med stor Besværlighed og Fare for sit Liv — hun meddeler Fosteret af den Mad, hun selv nyder, og naar hun nu har fuldbaaret det, og med stor Kummer og Smerte født sit Barn til Verden, saa opdier og pleier hun det omhyggeligen, endskiønt Barnet aldrig har giort sig hende forbunden ved nogen Velgierning, ja end ikke kiender den, der er saa god imod det, eller kan tilkiendegive hvad det mangler — men den omhyggelige Moder gietter sig

[8]) de bedste Børn: d. e. de sundeste og sterkeste — Spartanerne straffede endog dem, der givtede sig med vanføre eller svagelige Fruentimre, og assatte en af deres Konger, fordi han havde taget en uanseelig Dronning — (Plut. de puer. educ.)

[9]) Konen derimod) Om disse en Moders mange og store Besværligheder taler Sander smukt og vidtløftigt i hans Skrivt: Ueber das Grosse und Schöne in der Natur, 2. Tom. p. 65.

sig til [10]), hvad der kan være Barnet tienligt, hun stræber i Overflødighed at forskaffe det alt hvad der fornøier det; hun opklækker det i lang Tid og med stor Uroe for sig baade Dage og Nætter — og alt dette gior hun, den omme Moder! uden engang at vide, hvad Tak hun i Fremtiden skal faae for al denne hendes store Moie og Omhue.

Ja ikke nok, at Forældrene saa omhyggeligen opfostre deres Børn — endog saasnart de troe dem skikkede til at lære noget, saa baade underviise de dem selv i det Gode og Nyttige, de selv vide, og naar de troe, en anden er i visse Videnskaber mere end de skikket til at lære fra sig, sende de Børnene til ham, betale for deres Undervisning og anvende saaledes den yderste Flid, for at deres Børn kunne blive saa duelige som mueligt er.

Hertil svarede Ynglingen:

"Ja, lad hende have beviist mig alt dette, og endnu langt flere og større Velgierninger, det er jo dog ganske umueligt, at nogen kan udholde hendes Arrighed".

S.

[10]) gietter sig til) στοχαζομενη Dette Ord, (som siges om Jægere og Jagthunde, der opspore og opstøve Viltet), bruger Sokrates smukt her, for at vise den meget store Omhue, en om Moder bær for at komme efter de Mangler, som det spæde Barn selv ikke kan udtrykke.

S. Troer Du da, en arrig Moder er værre at komme til rette med end et arrigt Dyr?

L. Ja, det troer jeg: i det mindste naar hun er saa arrig, som denne min Moder er.

S. Har hun da nogensinde giort Dig Skade ved enten at bide eller sparke Dig, saaledes som Dyrene ofte lemlæste mange?

L. Men, ved Jupiter! hun siger jo saadanne Ord til mig, som ingen gad hørt paa for alt det der er til [11]).

S. Men hvor mange ubehagelige Ulejligheder, mener Du ikke, Du har giort hende fra din spæde Barndom af — naar Du deels ved at skrige og støie, deels paa andre Maader, forurolligede hende baade Nat og Dag — og hvor mange Bekymringer har Du ikke foraarsaget hende, naar Du var syg [12])?

L.

[11]) for alt det, der er til) επι τω βιω παντι: Fortolkerne ere her uenige: Ernesti forklarer επι om en Tid d: som ingen sit hele Liv igiennem vilde høre — Gesner anseer det som et Vilkaar d: som ingen gad hørt paa, om han end derved kunde redde sit Liv, eller som vi sige: for sin haarde Død — Stroth og Zeune antager den Forklaring, jeg har fulgt, og forstaae ved Livet (βιος) alle de Livets Bequemmeligheder og Behageligheder, man nyder i Verden.

[12]) naar Du var syg) Man seer saavel heraf som af de følgende Steder, at Lamprokles maa have været svagelig af sig, man seer og hvor

L. Men jeg har jo dog aldrig, enten sagt eller beviist hende noget, hun kunde have Skam af.

S. Hvad! troer Du da, det er Dig mere utaaleligt at høre paa det, hun siger til dig, end det er for Skuespillerne i Sørgestykkerne [13]), naar disse sige hverandre de allerstørste Bitterheder [14])?

L. Ja, men dette er en ganske anden Sag; disse vide, at naar den ene enten skielder den anden ud, eller truer, saa skielder og truer han ikke i den onde Hensigt at fornærme og skade: og just derfor tage de sig ikke deraf.

S. Men Du veed jo og, at naar Din Moder siger noget til dig, da siger hun det vist ikke i nogen ond Hensigt, men under og mener Dig det langt bedre end nogen anden [15]) — og dog giør Du dig vreed der-

hvor smildelig den vise Fader forestiller ham Xantippes moderlige ømme Omhue, for at han nemlig herved vort skulde bære over med hendes arrige Luner.

[13]) Sørgestykkerne) hvorfor nævnes just disse alene? maaskee fordi Sokrates sielden eller aldrig saae andre Stykker end Sørgespil, og tager derfor sit Exempel af det, han selv havde seet og hørt; maaskee og fordi Udtrykkene i Sørgestykkerne ere heftigere og haardere end i Komedien.

[14]) allerstørste Bitterheder) τα σχατα. maaskee rigtigere: Grovheder (Sottises).

[15]) end nogen anden; nemlig: under dig — eller og: end hun under nogen anden. Texten tager mod begge Forklaringer — dog synes

derfor! troer Du maaskee, din Moder hader Dig?

L "Nei, det troer jeg sandelig ikke".

S. "Og dog siger Du, hun er utaalelig! — en saadan Moder, der under Dig saa vel, og er, saavidt hendes Evne tillader, saa omhyggelig for Dig; som pleier Dig, naar Du er syg, paa det at Du skal blive frisk igien, og ikke mangle noget til Livs Ophold, ja, hun gior endog mange Løfter til Guderne for Dig [16]), og betaler dem [17]) siden rigtig. — Kan Du ikke taale [18]) en saadan Moder, saa troer jeg, Du ikke engang kan taale det Gode selv.

"Siig

synes den første, i Følge Sammenhængen rimeligst — hvo elsker vel nogen heftigere og ømmere, end en Moder sit Barn? Selv den hellige Skrivt forestiller Guddommens Kierlighed til Menneskene under dette Billede.

[16]) for Dig) at Du nemlig snart maa komme Dig igien — jeg forklarer ευχεσθαι her, ved at giøre Løfter, da ευχαι selv strax derpaa forekommer i denne Bemerkelse.

[17]) og betaler dem) nemlig Løfterne: "heraf (vil han sige) kan Du see, at den Bekymring, hun viste for Dig i din Sygdom, ikke er forstilt, eller lunken og en Lunevirkning; men saa alvorlig og heftig, at hun ikke glemmer Velgierningen, naar den er forbi" man seer tillige heraf, at Xantippe har havt Ærbødighed for Guddommen og Religionen.

[18]) ikke taale) (φερειν) Thi Lamprokles havde før sagt, at hun var utaalelig (δυς φορητος).

"Siig mig dog (blev han ved), troer Du, der er nogen anden, som Du bør føie Dig efter? eller har Du maaskee sat Dig for, Du aldrig vil stræbe at gjøre Dig yndet af noget Menneske, eller føie Dig efter nogen, som har at befale enten i Krigen eller i Staten"?

L. "Jo, ved Jupiter [19])! ganske vist troer jeg det".

S. "Du ønsker altsaa vel at være en Ven af Din Naboe, for at han skal laane Dig Ild og Lys, naar Du behøver det, og vise sig redebon [20]) til at fremme tilligemed Dig dit Vel, og velvillig være Dig ved Haanden med sin Hielp i farlige og ulykkelige Tilfælde"?

L. "Det forstaaer sig selv".

S.

[19]) Jo, ved Jupiter!) Her er kun eet Svar til to hinanden modsatte Spørgsmaale: Sammenhængen maa da sige os, til hvilket Spørgsmaal Lamprokles svarer, nemlig til det første: Troer Du, der er nogen o. s. v. dette forsikrer han. Jo, ved Jupiter, ganske vist: Ναι μα Δια εγωγε — Læste man her for Ναι. Ou, da maatte Svaret henføres til det sidste Spørgsmaal: eller har Du maaskee sat dig for o. s. v. og Meningen blev: Nei, bevare mig Jupiter fra et saadant Forsæt.

[20]) og vise sig redebon) eller maaskee rigtigere: og tage, for at tiene Dig, Haand med i dine Forretninger — ulykkelige Tilfælde, f. E. Ildsvaade, Overfald o. s. v.

S. "Videre, jeg sætter, Du reiser i Selskab med en til Lands eller Vands, eller at Du paa andre Maader er forbunden med nogen, er det Dig da ligegyldigt, enten Du er hans Ven eller Fiende, eller troer Du, man bør stræbe, endog af saadanne Folk, at gisre sig elsket"?

L. Ja, vist troer jeg det.

S. Du har altsaa sat Dig for, Du vil stræbe at vinde alle saadanne Personers Venskab: Din Moder derimod, som vist elsker Dig høiere end nogen anden, troer Du ikke at skylde nogen Agtelse eller Fsielighed?

Veed Du ikke, at Staten selv [21]) ikke agter paa nogen anden Utaknemmelighed eller straffer samme, men taaler [22]), at dens Borgere ikke giengielde oppebaarne Velgierninger; — derimod, naar en ikke ærer [23]) sine Forældre, saa bliver han lovformelig tiltalt

[21]) Staten selv) nemlig den Athenienſiske — I Persien derimod, blev fordum (fortæller Xenophon i hans Cyropædie 1. B. 1. Kap.) al Utaknemmelighed ikke alene hadet, men og haardt straffet, da man meente, at Utaknemmelighed banede Veien lige ned først til Uforskammenhed, og saa til alle Laster.

[22]) taaler) περιορα lader, som den ikke seer: seer igiennem Fingre med.

[23]) ærer) Athenienserne havde fra ældgamle Tider en Lov, som sagde: de skulde hædre (τιμαν, med andre Ord: pleie og understøtte) deres

talt og straffet derfor — ja Staten anseer saadan en for en uværdig Borger, og tillader ham ingensinde at blive Arkont [24]), da den troer, at hverken de Ofringer, som forrettes paa Statens Vegne, kunde behage Guddommen, naar saadan en ofrede, eller at nogen anden offentlig Handling kunde værdigen og heldigen bestyres og forrettes, naar saadan en bestyrede og forrettede den. — Ja, ved Jupiter! om nogen forsømmer at pryde og frede sine afdøde Forældres Gravsteder [25]): endog dette undersøger Staten

deres gamle Forældre — Solon havde erklæret i sin Lov dem for ugilde (infame) som ikke forskaffede deres gamle Forældre Underholding og Vaaning — begge disse Dele forstaaer Xenophon her ved at ære sine Forældre — Selv dette Sinaitiske Bud: Exod. 20, 12: Ær din Fader og din Moder, forklares i det Ny Testamente ved at forsørge og understøtte dem, see Matth. 15, 4. 5. 6; 1. Tim. 5, 4.

[24]) at blive Arkont) «ἄρχειν» betegner enhver høi Post i Staten, saavel i Krig som Fred: men især bruges det om de saa kaldte Arkonter, hvilke efter Kodri (den sidste Konges) Død forestode den Athenienſiske Stat — Disse vare til den Tid 9 i Tallet, og valgtes aarligen (Justinus kalder dem derfor annui magistratus) efter foregaaende Undersøgelser.

[25]) Gravsteder) nemlig med Ligstene, Ærestøtter og Blomsterkrandse.

ten, naar den bedømmer [26]) de Kandidater, som melde sig til Arkont-Embederne.

Derfor, min Søn! er Du fornuftig, da anraab først de udødelige Guder, at de ville forlade Dig, hvadsomhelst Du kan have forsyndet Dig imod Din Moder, paa det at ikke og de Udødelige skulle anse Dig for et utaknemmeligt Menneske, og derfor unddrage Dig deres Naade og Velgierninger — men tag Dig og paa den anden Side i Agt for Menneskenes Domme, at ikke og disse skulle merke, Du er ligegyldig mod dine Forældre. — Du bliver da foragtet af alle Mennesker, og forladt af dine Venner. — Thi faaer man først den Tanke om Dig, min Søn! at Du er uskiønsom mod dine Forældre, hvilken Mand kunde da vel troe, Du vilde vise

Dig

[26]) naar den bedømmer o. s. v. ligefrem: i Arkonternes Prøvelser — Kandidaterne bleve nemlig høitideligen adspurgte først i Raadet, siden paa Torvet om deres Herkomst, Alder og Opførsel — især om de havde ært deres Forældre baade mens disse levede, ved at adlyde og understøtte dem, og efter deres Død, ved at zire deres Gravsteder, og frembære aarligen de Sieleoffere, hvorved man søgte at formilde og fornøie de Gienfærde, som troedes at opholde sig enten i eller ved Gravene.

Dig erkiendtlig mod ham, om han beviste Dig Velgierninger" [27])?

[27]) om han beviste Dig Velgierninger) "da han indseer, hans Velgierninger umulig kunde blive enten saa mange eller saa store, som de Velgierninger ere, du uskiønsom har oppebaaret af dine Forældre".

3die Kapitel.

Sokrates overtaler her en vis Kærekrates, til at forlige sig med hans eneste og ældre Broder: han forestiller ham altsaa 1) hvor nyttig en Broder kan være den anden, og hvor naturlig deres Venskab er. 2) hvor let det vilde blive ham at vinde sin Broder, naar han kun brugte den rette Maade, som bestod i, at give noget efter og forekomme ham med Venskab. 3) hvor sømmeligt, at han, som den yngre, læmpede sig efter hans ældre Broder. Endelig sammenligner Sokrates to Brødre med Hinene og andre Menneskets Tvillinglemmer, for herved at bevise, deels hvor naturligt det Baand er, som sammenknytter Brødre, deels hvor stor den Nytte er, de, ved at være enige, kunne bevise hinanden.

Ligesaa havde han engang merket, at der var Uenighed imellem de to Brødre, Kærephon og Kærekrates [1]), som begge vare hans Venner: da han nu ved en Leilighed fik Kærekrates at see, sagde han til ham:

Hør nu, min Kærekrates! er Du ikke og af det Slags Mennesker, der sætte større Priis paa Penge end paa deres Brødre: og det endskiønt dine Penge mangle det Liv og den Fornuft, din Broder har: endskiønt hine trænge til din Hielp og Varetægt, da derimod denne kan være Dig til Hielp og Understøttelse, og endelig, uagtet Du har saa mange Penge, men kun en eneste Broder? Forunderligt er det dog, at nogen kan troe sig fornærmet og skadet ved sine Brødre, fordi han ikke tillige eier hans Brødres Formue: paa samme Grund maatte han jo og troe, hans Medborgere var ham til Skade, fordi han ei ene besidder alle hans Medborgeres Midler; men her kan han indsee, hvor ulige bedre det er, at boe i en Stat, og i Selskab med mange Mennesker at have sit Udkomme i Sikkerhed, end om han levede afson-

1) Kærephon og Kærekrates) Disse to Navne komme ofte for i Plato's Dialoger, og Xenophon har allerede ovenfor (1. B. 1. Kap.) nævnet dem som værdige Disciple af Sokrates.

afsondret for sig selv og eiede allene, men i bestandig Frygt for Fare, alle de andre Borgeres Midler — og dog glemmer man saa ofte, at det samme gielder om Brødre!

Fremdeles, Folk kiøbe sig jo, naar de have Eyne dertil, Slaver, der kunde gaae dem tilhaande i deres Syssler, og de forskaffe sig Venner for af disse at have Hielp og Tieneste; deres Brødre derimod ansee de fleste med Ligegyldighed, ret ligesom man ikke kunde finde gode Venner, ligesaavel blant sine Brødre som iblant de øvrige Medborgere. Og dog synes mig [2]), det maae bidrage meget til Venskab, at være fødte af de samme Forældre og opvorne tilsammen, da Naturen indplantede selv de ufornuftige Dyr en Længselsdrivt efter dem, de opfødes og omgaaes med. Fremdeles, endog andre Mennesker hædre altid fortrinligen dem, der have Brødre [3]) mere end andre, og prøve mindre paa at fornærme dem.

Her-

[2]) og dog synes mig o. s. v. denne Tanke om Brødres naturlige Venskab findes vidtløftigere udført i den forunderligskionne Tale, som Xenophon lægger den døende Cyrus i Munden, see Cyropæd. 8. Bog 8. Kap.

[3]) der have Brødre) i Pariser-Haandskrivtet stod her τὰς σὺν ἀδελφοῖς, hvilket giver den samme Mening. Sokrates vil nemlig sige, at jo flere Brødre en har, desto mere Bistand kan han vente, naar han fornærmes.

Hertil svarede Kærekrates:

"Gode Sokrates! naar der ikke var os saa overmaade meget imellem, burde jeg vist bære over med denne min Broder, og ikke skye ham for nogle smaa Fornærmelser. Thi heri har Du fuldkommen ret, naar en Broder er som han bør være, saa bliver han et uskatterligt Gode; men dersom han nu mangler i alle Stykker og er netop det Modsatte af det, han burde være; hvorfor skulde man da sætte Forsøg paa umulige Ting?

Sokrates svarede: "Men, Kærekrates! kan Din Broder da aldrig forliges, enten med Dig eller med andre Mennesker? er der slet ingen, som lider ham?

K. Jo, Sokrates! just derfor bør jeg især hade ham: andre Mennesker veed han ret godt at vinde: dem føier han sig efter: derimod, naar vi ere tilsammen, gior han mig altid med Ord og Handlinger Fortræd og Skade istedet for Gavn.

S. Ja, dersom en ikke forstaaer at behandle en Hest [4]), gior denne ham let Skade, naar han

[4]) en Hest) Sokrates valgte sine Lignelser af det dagligе Liv, og ofte af de simpelste Ting: Grækerne vare, al deres fine Smag uagtet, langt fra ikke saa delikate i at vælge Udtryk og Billeder, som de Nyere, der ofte, for at tale Modens pæne Sprog, opofre Tydeligheden.

han vil bruge den, saaledes gaaer det og med en Broder: forstaae vi ikke at omgaaes ham ret, saa giør han os Skade istedet for Gavn.

K. Hvorledes kan Du sige, jeg ikke forstaaer at omgaaes min Broder som jeg bør? jeg forstaaer jo dog at svare dem heflig, som tale vel til mig, og at giøre dem Giengield, som bevise mig Tieneſter; derimod naar en i alt hvad han siger og giør, altid søger at ærgre mig; saa kan jeg, det tilstaaer jeg, hverken tale vel til ham, eller giøre ham godt; ja jeg vil ikke engang forsøge det.

S. Du taler nu, som en forunderlig Mand, Kærekrates! Jeg sætter, Du eiede en god Faarehund — denne logrede for dine Hyrder; men bieffede ad dig selv, naar Du kom den nær: Du vilde viſt ikke blive vreed paa Hunden derfor, men snarere ved at smigre for den og giøre den godt, formilde den — nu sagde Du selv nylig, at din Broder, naar han var imod dig som han burde være, vilde være dig et uskatterligt Gode; Du forsikkrede videre, at Du forstod den Konst, at være artig mod andre, baade i Ord og Gierning: men hvorfor stræber Du da ikke at anvende alle de Midler for at din Broder kan blive dig saa nyttig, som muligt?

K. Jeg frygter, Sokrates, jeg ikke besidder saa stor Viisdom, som der udfordres til at danne Kærephon saadan imod mig, som han burde være.

S. O! dette er ikke saa vanskeligt: Du behøver aldeles ikke, saavidt jeg kan skiønne, at opfinde noget nyt Konstgreb for at vinde ham: Du veed selv, tænker jeg, allerede alle de Midler, der kunne ligesom fange ham, saa at han maae uden Ophold høiagte og elske Dig.

K. Skynd Dig da at sige mig, hvilke Kierligheds Midler [5]) Du har merket, jeg forstaaer: jeg er mig selv ikke bevidst om nogen Indsigt heri.

S. Siig Du mig selv først, dersom Du ønskede, at en af dine Bekiendtere skulde byde dig til Bords, naar han ofrede [6]); hvorledes vilde Du udvirke dette?

K.

[5]) Kierligheds-Midler, eller Elskovsdrikke) I Følge det Sokratiske Ironiesprog forstaaes herved intet andet end de Midler, man anvender, for at blive elsket af andre: denne samme Allegorie fortsættes i det 6te Kapitel.

[6]) naar han ofrede) af de Levninger som ikke anvendtes til Offeret, beredede man en Smaus eller et Offermaaltid, hvortil man indbød sine Slægtninge og Venner, see Potter's Antiq. Græc. it. Voyage d. j. Anach. IV. 6. 5. — heraf kunne og adskillige Steder i det Nye Testamente oplyses, især det hele ottende Kapitel af Pauli første Brev til Korinthierne.

K. Naturligviis maatte jeg først byde ham, naar jeg ofrede.

S. Og naar Du vilde formaae en af dine Venner til at besørge dine Forretninger, medens Du var udenbyes eller udenlands [7])?

K. Det forstaaer sig, jeg maatte stræbe at besørge hans Forretninger, naar han var borte.

S. Og dersom Du ønskede, en Fremmed skulde beværte og herbergere Dig [8]) saa ofte Du kom til hans Stad: hvorledes handlede Du, for at formaae ham dertil?

K. Naturligviis maatte jeg beværte og herbergere ham først, naar han kom til Athenen: og hvis jeg vilde, han med Iver skulde udføre de Ærinder, i hvilke jeg kom; saa er det klart, jeg først maatte virke for ham her i Byen.

S.

[7]) udenbyes e. udenlands) En Athenienser kunde snart være uden for Grændserne af sin Stad og Stat — da det attiske District var kun lidet, og omringet af de smaae Republiker, af hvilke Grækenland (Hellas) bestod.

[8]) beværte og herbergere Dig) Offentlige Værtshuse og Herberger kiendtes ikke i Grækenland: derfor oprettede saavel hele Nationer og Familier, som enkelte Personer et Gieste-Forbund (Hospitium) med hverandre, i Følge hvilket den ene tog ind til den anden, naar han reiste, og herbergerede igien hiin, naar han kom til den Stad eller det Land, hvor den anden boede.

S. See engang! Du veed jo allerede fuldkomment alle de Konstgreb, som Menneskene anvende for at giøre sig elskede: og dog har Du saalænge skiult dette: maaskee tøver Du med at giøre Begyndelsen, af Frygt for, det skulde geraade Dig til Skam, om Du forekom din Broder med Høflighed og Godhed? — Nei, tvertimod: man anseer jo altid den Mand for meest roesværdig, som forekommer saavel hans Fiender [9]) i at tilføie dem Skade, som hans Venner i at bevise dem Tieneste: dersom jeg altsaa havde troet, Kærephon var mere skikket og værdig end Du er, til at give Dig et Exempel, og begynde dette saa naturlige Venskab [10]); jeg havde vist for længe siden henvendt mig til ham, for at overtale ham til, at han først skulde vinde dit Venskab

[9]) hans Fiender o. s. v. herved forstaaes især Fienderne i Krigen, som den tappre Soldat bør søge at svække og overvinde; thi i det daglige Liv raader Sokrates bestandig til Forsonlighed og den milde Eftergivenhed, som sømmer den ædle Mand.

[10]) begynde dette saa naturlige Venskab) i Originalen staaer: προς την φυσιν ταυτην. Fortolkerne ere her uenige, og uden Tvivl er Læsemaaden urigtig: hvad, om man i Stedet for ταυτην læste: αυτην? i dette Fald blev Meningen: Dersom Kærephon af Naturen selv (naar han var den yngre) syntes bestemt til at være din Formand o. s. v. Eller maaskee burde han istedet for φυσιν læse: φιλιαν. Læseren vælge!

skab; nu derimod synes mig, Du just er den, der her bør være Formand og begynde at bringe denne Sag i Rigtighed.

K. Hvilken Urimelighed! Du taler over dig, Sokrates, og ligner dig nu ikke selv, i det Du raader, at jeg, som er den yngre, skal her være Formand: er det ikke en vedtagen Skik [11]), blant alle Nationer, at den Ældre altid fører Ordet og har Fortrinet i alle Tilfælde?

S. Hvorledes? er det ikke allevegne en Vedtægt og Skik, at den yngre gaaer af Veien for den ældre, naar de møde hinanden — at han reiser sig op for ham, naar han sidder, at han overlader ham den hæderligste Plads ved Bordet [12]), og altid lader ham føre Ordet?

O, min elskelige! Tøv dog ikke længer, men forsøg Du kun, at formilde denne Mand: han vil vist snart give efter for Dig — seer Du ikke, hvor ædel og ærekier hans Karakter er? Thi det er kun hine

smage

[11]) en vedtagen Skik) νομιζεται.

[12]) den hæderligste Plads ved Bordet) ligefrem: hædre ham ved det bløde Leie. Grækerne, ligesom endnu Orientalerne, laae til Bords. Mange anseе Ordet μαλακῃ for en Glosse; jeg har og søgt at undgaae det i Oversættelsen, uden dog at lemlæste Meningen.

smaae og lave Siele [13]), hvis Venskab man maa tilkiøbe sig for Penge og ved Gaver: men den gode og ædle Mand behøver man alene at omgaaes venlig, og strax har Du ham i din Magt.

K. Men, om nu min Broder, uagtet jeg handler saaledes, dog ikke bliver bedre?

S. Ja, om nu saa var: hvad havde Du da at frygte for? Slet intet. Du lagde kun for Dagen, at Du selv var af et ædelt Gemyt og elskede din Broder — og at han derimod var et slet og al din Godhed uværdigt Menneske. Men dette skal, haaber jeg, aldrig treffe ind: jeg troer derimod, saasnart han merker, Du udfordrer ham til denne skiønne Tvekamp [14]), saa vil han ret anstrenge sig for at han kan vinde Prisen, og blive din Overmand ved Høflighed og Godvillighed, saavel i Ord som i Handlinger.

Thi for nærværende Tid, synes mig, I to Brødre forholde Eder til hinanden ret ligesom om disse to Hænder, hvilke Gud har skabt for at de skulle arbeide tilsammen [15]) og tiene hinanden; forsømte denne

[13]) smaae og lave Siele) egentlig: de smaae Mennesker, Uslingerne.

[14]) Tvekamp) et skiønt Billede og ret en Sokrates værdigt!

[15]) arbeide tilsammen) i Originalen staaer et Ord, som bemerker, at tage fat paa een Ting tilsammen, for at hæve og bevæge den.

denne deres Bestemmelse, ja fordreiede den til at forhindre den ene den anden — eller ligesom om disse to Fødder, der ligeledes af det guddommelige Forsyn ere dannede til at lette og befordre hinandens Gang, glemte denne Naturens gode Hensigt, og forsinkede den ene den anden.

Var dette ikke dog en stor Daarlighed, ja ret en Afsindighed [16]), om man saaledes vilde anvende til sin Skade de Lemmer, der ere dannede og bestemte til Menneskets Gavn?

Men især gielder dette om to Brødre: disse, synes mig, Gud har bestemt til at de skulle være hinanden indbyrdes endnu til langt større Gavn, end enten to Hænder, to Fødder, to Øine, eller hvilkesomhelst andre Lemmer, Naturen gav os Mennesker dobbelte [17]): thi hverken kunne Hænderne paa eengang virke sammen, naar det behøves, paa to Ting, som

[16]) Afsindighed) κακοδαιμονια, herved forstodes den høieste Grad i Raserie, hvilket man tilskrev de onde Aanders Indvirkning.

[17]) dobbelte) i Originalen staaer αδελφὰ: Tvillinglemmer, eller saadanne, som Naturen gav os parvijs. Bessario oversætter det: gemina & fraterna. Leunklaw: quæcunque natura voluit in hominibus esse germana: jeg tvivler meget om, at man i det Danske har et enkelt Ord, som nøiagtigen svarer til, og ganske udtømmer Begrebet.

som ere over een Favn adskilte fra hinanden — ikke heller kunne Fødderne paa engang betræde tilsammen to Steder, som ligge over een Favn borte fra hinanden — ja Øinene, hvilke dog synes at have den videste Virkekreds, kunne ikke, endskiønt Tingene ere dem meget nær, paa engang beskue det, som er for og bag ved dem. — To Brødre derimod, naar disse tillige ere Venner, kunne, uagtet de ere meget langt afsondrede fra hinanden, dog virke begge, og det paa eengang, den ene til den andens Fordeel [18]).

[18]) Fordeel) Man sammenligne hermed Plutarks fortreffelige Afhandling om Broderkierlighed — og Temist's Tale over samme Æmne.

4de Kapitel.

Sokrates viser her de mange og store Fordele, oprigtige Venner have af hverandre, og dadler derfor deres Forhold, som enten forsømme at forskaffe sig gode Venner, eller og omgaaes dem, de allerede have, med Ligegyldighed og Koldsindighed.

En anden Gang hørte jeg ham og tale om Venner: mig syntes, man af det, han ved denne Lei-

Leilighed sagde, kunde have stor Fordeel, saavel i Hensigt til at forskaffe sig gode Venner, som og for at kunne værdigen omgaaes de samme.

"Jeg hører sandelig, sagde han, saa mange sige, at en paalidelig og god Ven er den ædelste og ypperligste [1]) af alle Eiendomme; og seer jeg, sagde han, at de allerfleste ere langt mere omhyggelige for at faae enhver anden Eiendom, end for at erhverve sig Venner.

Jeg seer jo, sagde han, at Folk med stor Flid og Omhyggelighed baade søge at forskaffe sig Huse, Jordegodse, Slaver, Fæmon og Boeskab, og stræbe, naar de allerede eie disse Ting, at vedligeholde og beholde de samme; derimod seer jeg, sagde han, at de allerfleste hverken bekymre sig om at faae en Ven, som de dog selv sige, er det største og ædelste Gode; eller stræbe efter, saavidt de kunne, at beholde ham.

Ja, jeg seer videre, sagde han, at visse Mennesker, naar baade deres Venner og deres Livegne ere syge, lade hente Læger til Slaverne, og foranstalte med Flid hvadsomhelst der kan tiene til deres Helbredelse; men forsømme derimod deres Venner —

og

[1]) ædelste og ypperligste) Cicero kalder (de amicitia c. 15.) ligeledes Venskab, den kostbareste og skiønneste Eiendom i det menneskelige Liv, og næst Viisdom det høieste Gode.

og naar baade deres Venner og Trælle døe, saa sørge de og beklage det Tab, de have lidt ved deres Slavers Død; men troe, de lide ingen Skade, fordi deres Venner døe — og ligesaa i Hensigt til deres øvrige Eiendomme; af disse efterlade de intet, som de jo omhyggeligen pleie, rygte og eftersee; men deres til Hielp trængende Venner bekymre de sig lidet eller intet om.

Endnu videre, sagde han, jeg seer, de fleste vide meget nøie Tallet paa deres øvrige Eiendomme [2]), endskiønt disse ere overmaade mange; men paa deres faa Venner vide de ikke Antallet; ja, naar man undertiden sporger dem, hvormange Venner de have, og de da begynde at opregne samme, saa trække de ofte dem tilbage [3]), de nylig gave Plads blant deres Fortrolige — saa lidet bekymre de sig om Venner!

Og dog alligevel, naar man sammenligner en god Ven med enhver anden Eiendom, hvor uskatterlig og kostbar bliver han os ikke da? hvilken Hest, for

Exem-

[2]) Eiendomme) Sokrates vil sige: de vide uden ad, og nøiagtigen hvor mange Faar, Gedder, Øxne og Heste de eie, see Cic. de amicitia cap. 17.

[3]) trække — tilbage) Lignelsen er her tagen af et Slags Damspil, hvori den, som havde trukket feil, flyttede sin Brikke tilbage igien.

Exempel, ja hvilket Spand [4]) er saa nyttigt og brugbart som en retskaffen Ven? hvilken Slave saa velsindet mod sin Herre, saa troe og paalidelig? eller hvilken anden Eiendom saa alnyttig?

Den gode Ven er altid ved Haanden [5]), og der i alle Tilfælde, naar hans Ven behøver Hielp til enten at forestaae sine egne Huussager, eller bestyre Statens Anliggender: trænger en til Understøttelse, strax hielper han til med: ængstes en af Frygt, strax iler han til for og at trøste: nu skyder han til af sit eget for at hielpe, nu arbeider han tilligemed os; snart overtaler og opmuntrer, snart truer og twinger han os til at fremme vort eget sande Vel — Ja han er den, som i Medgang meest fornøier, og i Modgang meest ophielper os.

Kort

[4]) Spand) nemlig af Øxne, eller rimeligere: Heste o: hvilken Ridehest, ja hvilket Spand o. s. v.

[5]) er altid ved Haanden o. s. v. Sokrates sigter i det følgende til saadanne Tilfælde, naar enten flere forenede sig, for at bevise en enkelt Borger og Staten nogen Velgierning, eller og, naar en velhavende Mand alene giorde Udlæg og Forskud for hans Venner, f. E.: naar han for sin Regning løskiøbte fangne Borgere fra Barbarerne, eller bekostede sine Venners hæderlige Begravelse, eller opdrog og udstyrede deres efterladte Døttre o. a. m. Exempler herpaa findes f. Ex. hos Nepos i Epaminondas's Levnet 3. Kap. — it. Atticus 15. o. a. st.

Kort sagt: alle de Fordele, som enhver har af sine Hænder til at arbeide, af Øinene til at see, af Ørene til at høre, og af Fødderne til at komme frem, alle disse Fordele findes samlede i de Tieneſter, som den gode Ven, uden at lade noget Stykke mangle, beviſer den anden. — Ja det som mere er, endog i de Tilfælde, hvor ingen skulde have enten arbeidet i sin egen Sag, eller selv kunnet seet, hørt og kommet frem — endog her pleier ofte [6]) den gode Ven at virke for hans Venner.

Og dog alligevel seer man, at der vel gives mange, som med utrættelig Flid opelske og dyrke Frugttræer, for engang at kunne nyde Frugten; men at de allerfleſte ere efterladne og lunkne i at pleie og rygte den allermeeſt frugtbringende Eiendom, som kaldes en Ven.

6) pleier ofte) saaledes søgte jeg her at udtrykke den græske Aoriſtus ἐξήρκεσε, som tilkiendegiver, at Handlingen vedvarer.

5te Kapitel.

Sokrates opmuntrer hans Tilhørere, at bestitte dem paa den Dyd og de Fuldkommenheder, uden hvilke det er vanskeligt at vinde, og umuligt at beholde Menneskers Agtelse og Kierlighed.

Ligesaa erindrer jeg og engang en anden af hans Samtaler, som jeg vist troer, maatte opmuntre enhver, der hørte den, til nøie at prøve sig selv, og at undersøge, hvor stor Priis hans Venner satte paa ham.

Han var nemlig kommet efter, at en af hans Tilhørere slog Haanden af sin nødlidende Ven, der trykkedes af Armod; da nu baade denne ligegyldige Ven og mange andre vare nærværende, spurgte han Antisthenes [1]).

"Mener Du, sagde han, min Antisthenes! der skulde være Venner af forskiellig Værd og til forskiellige Priser, ligesom der ere Slaver mere og mindre dyre.

[1]) Antisthenes) en af Sokrates's Elever, som siden stiftede den saa kaldte cyniske Sekt.

Thi iblant Slaver kan der jo være en, som koster to Miner [2]), en anden ikke engang en halv Mine, en fem og en anden ti Miner; ja Nicias [3]), Niceratus's Søn, skal, siges der, nylig have kiøbt sig en Foged til sine Sølvgruber, og givet en heel Talent for ham. Skulle vi nu undersøge, sagde han, om der ligeledes gives Venner til forskiellige Priser?

Ja, ved Jupiter! svarede Antisthenes, gandske vist. Hvad mig i det mindste angaaer, kan der vel være den Person, hvis Venskab jeg heller vilde eie end to Miner; derimod en anden, jeg ikke vilde give engang en halv for; atter en anden, som jeg agtede høiere end ti Miner — ja der kunde vel gives den, hvis Venskab jeg ønskede at tilkiøbe mig for alle de Penge og Indkomster, jeg har.

Godt! svarede Sokrates, forholder dette sig nu saaledes, saa kunde det maaskee ikke være af Veien, om enhver prøvede sig selv, hvor stor Priis hans

[2]) to Miner o. s. v. en Mine var ligesom det Engelske Pund Sterling, og den franske Livre, en indbildt Mynt: den indeholdt 100 attiske Drakmer, og var altsaa omtrent 10 à 12 Rdlr. efter vore Penge. — En Talent var 60 Miner, altsaa en 6 à 700 Rdlr. Man seer heraf, hvilken forskiellig Priis Slaver vare i, og hvor dyrt de brugbare bleve betalte.

[3]) Nicias) en bekiendt riig Mand i Athenen, som eiede Biergværker og Sølvgruber ved Delium.

hans Venner sætte paa ham, og tillige stræbte, at blive saa kostbar og vigtig som muligt, for at ikke hans Venner skulle fristes til at forlade ham. For, sagde han, jeg hører saa ofte, snart en klage sig, at hans Ven har forladt ham; snart en anden sige, at den Mand, han troede før var hans Ven, har opofret deres Venskab for een Mine.

Dette og mere saadant har givet mig Anledning til at undersøge, om det ikke gaaer med Venner som med Tienestefolk: Naar en Husbonde sælger sin uduelige Slave, saa tager han jo hvad Kiøberen byder ham, kun at han kan faae ham solgt; men ligesaa fristes man og til at skille sig af med en unyttig Ven, naar man kan faae meer for ham end hans Værdie er. — Derimod saae jeg endnu aldrig, at Mennesker, om man end bød dem pok saa meget, enten sælge deres Livegne eller forlade deres Venner [4]),

naar

4) forlade deres Venner) jo desværre, gode Sokrates! ofte seer man, at mange miskiende deres sande Venner, opofre dem for nedrig Vinding, og lønne deres Troskab og Iver med en utaknemmelig Ligegyldighed! — imidlertid bliver altid Reglen for Venskab denne, at man kun ved at eie sande Fuldkommenheder, kan vinde den Høiagtelse, der er Begyndelsen til Venskab, og ligesom dets første Bestanddeel. Overalt, naar Sokrates her siger, at han undersøger, hvor stor Værdie en Ven kan have i Penge, saa vil den

Vise

naar saavel hine som disse ere dem nyttige og som de bør være.

Vise dermed ikke raade nogen at opofre en Ven for Vinding, men alene lære, hvorledes det gaaer til i Verden og i det daglige Liv, hvor Egennytte oftest stifter, vedligeholder og ophæver Venskab.

6te Kapitel.

Dette Kapitel, som i Hensigt til Indhold og Foredrag er et af de allersmukkeste i denne Bog, handler om, hvorledes man skal vælge og forskaffe sig gode Venner. I Henseende til det første lærer Sokrates, hvor uskikket et sandseligt, ødselt, gierrigt, trettekiert og utaknemmeligt Menneske er til Venskab, man skal derfor prøve de Personers Karakterer, som man ønsker sig til Venner, og undersøge, hvorledes de have teet sig mod deres andre og forrige Venner. For det andet vises, hvilke Midler man især bør anvende for at blive elsket af gode Mennesker: man skal tale vel om dem, rose dem uden at hykle, høiagte og elske dem først; men især ved sande Fuldkommenheder tilvinde sig deres Høiagtelse og Gienkierlighed. Man finder

her

her den sokratiske Ironie og det lunefulde Vid, som opliver Dialogen og forskiønner Foredraget.

Endog ved følgende Samtale lærte han, saavidt jeg kunde dømme, sine Tilhørere at prøve, hvilke Mennesker de fremfor andre burde udkaare til deres Venner og sande Fortrolige:

Sokr. Hør nu, min elskelige Kritobul! jeg sætter, vi ønskede os en god Ven — hvorledes skulde vi nu begynde at søge ham? maatte man ikke først oplede sig et Menneske, som var Herre over sig selv i Hensigt til Mad, Drikke, Elskov, Søvn og Mageligheder; thi aldrig kan den, som er en Slave af disse Ting, udøve de Pligter, han skylder enten sig selv eller sin Ven?

Krit. Nei, dette bliver ham sandelig ganske umueligt.

S. Man bør altsaa skye en saadan Vellystling — ikke saa?

K. Jo, det forstaaer sig.

S. Fremdeles: sæt, en er saa ødsel, at ingen Ting kan forslaae til ham [1]): altid trænger han til andre — faaer han noget, kan han aldrig giøre

Gien-

[1]) at ingen Ting kan forslaae til ham) ligefrem: at han ikke er sig selv nok, (i Stand til selv at bestride hans Nødvendigheder).

Giengield, og faaer han intet, bliver han vreed paa den, som siger ham nei — hvad synes Dig, er denne ikke og en utaalelig Ven?

K. Ganske vist.

S. Sagdan en bør man altsaa og vogte sig for?

K. Tilvisse maa man vogte sig for ham.

S. Nu videre: jeg sætter, en kan vel samle Penge, men han ønsker sig mange Penge, og just derfor vegrer han sig ved at lægge, som man siger, sin Skilling med i Lauget: naar han kan faae for intet, er han fornøiet; men aldrig vil han giøre Vederlag?

K. Dennes Karakter er, synes mig, endnu værre end den forrige.

S. Nu, hvad siger Du da om den Person, som higer med en saadan Graadighed efter Rigdom, at han aldrig giver sig Tid til [2]) nogen Ting, uden naar han selv kan have Fordelen deraf?

K. Denne bør man og vogte sig for, synes mig; thi hvad Nytte kunde man vel have af at omgaaes ham?

S.

[2]) giver sig Tid til) eller maaskee rettere: aldrig har Lyst til.

S. Videre, naar en er et uroligt Hoved, og ønsker intet heller end at skaffe sine Venner mange Fiender paa Halsen?

K. Bevare os Gud fra en saadan Ven!

S. Men jeg sætter nu, der var en, som ingen havde af disse Feil; og som var vel fornøiet, naar man beviste ham Tieneſter og Velgierninger; men aldrig bekymrede sig om at giengielde samme?

K. Og denne var en unyttig Ven; men sig mig, Sokrates! hvordan skal da den Mand være, som vi bør søge at faae til Ven?

S. Han maa, tænker jeg, være just det Modsatte af de forrige, det er at sige: afholden i Hensigt til de sandselige Forlystelser, føielig i Omgang [3]), villig til at lægge sin Part, han maa og være

[3]) føielig i Omgang) i de fleste Udgaver staaer: ευοδικος, (hvilket oversættes redelig, ærlig) i nogle ευοδγος, i det gamle Pariser-Haandskrivt, jeg confererede, stod ευεικης, hvilken Læsemaade jeg dog ansaae for at være en Gloſſe, og Forklaring paa det ευοδγος, som synes at være det sande. Xenophon anfører nemlig her de gode Egenskaber, hvilke ere netop de modsatte af de nylig nævnte Karakterfeil; men ευοδγος svarer just imod det forrige στασιωδης (et uroligt, hidsigt Gemyt) og bemerker den frodelige, milde og godmodige Mand, som giver gierne efter, og optager alt i den bedste Mening. — Dette Ord er sammen-

være ærekier, og ligesom kappes med sine Venner, for ikke at blive dem, der bevise ham Velgierninger, nogen Gientieneste skyldig; kort: han maa være just saadan, at han kan og vil gavne dem, der omgaaes ham.

K. Men, Sokrates! hvorledes skal man nu kunne prøve om han har disse Egenskaber, førend man begynder at omgaaes ham?

S. Hvorledes prøve vi, om Billedhuggere forstaae deres Kunst? aldrig bedømme vi dem efter deres egne Ord; men naar vi see, en har skilt sig vel ved de Statuer, han før dannede; slutte vi, han og vil være heldig i sine tilkommende Arbeider.

K. Du vil altsaa sige hermed, naar man veed, en har opført sig vel mod sine forrige Venner, saa kan man være sikker paa, han ligesaavel vil omgaaes de følgende.

S. Ja, thi naar jeg for Exempel seer, en har vidst at behandle de Heste, han før har brugt; saa slutter jeg, han og vil kunne behandle alle andre.

K.

mensat af εν og οργη, hvilket sidste hos Pindar og de ældste Skribenter betyder, det vi kalde Sindelag, Gemyt. — Rhunken bil-

liger og denne Læsemaade, og jeg har heri fulgt hans Autoritet og min egen Overbevisning.

K. Dette har Rimelighed — men naar vi nu endelig have fundet en, vi anſee værdig vort Venſkab — hvorledes ſkal man handle for at faae ham til Ven? 8

S. Allerførſt maa vi adſpørge Guddommen, om den og raader os til at udkaare ham til vor Fortrolige.

K. Og hvad ſaa videre? naar nu Perſonen ſtaaer os ſelv an, og Himlen bifalder vort Valg, kan Du ſige mig, paa hvilken Maade og ved hvilke Midler man ſkal faae en ſaadan Mand fat?

S. Ved Jupiter! tænk dog aldrig, Du kan rende ham op ſom Haren, eller fange ham i en Snare ligeſom Fuglen, eller tvinge ham ſom en Fiende med Magt [4]): hvor beſværligt er det ikke at nøde en imod hans Villie til at blive vor Ven? men endnu vanſkeli- 9

4) eller tvinge ham, ſom en Fiende med Magt) καὶ βιᾷ ὥσπερ ὁι ἐχθροι. Uden Tvivl er Texten her urigtig: vel kan man forklare det om de Fanger, hvilke i Krigstider bleve uddeelte ſom et Bytte blant Seiervinderne, og følgte ſom Trælle; men Allegorien, ſom Sokrates begyndte med, afbrydes herved; det ſynes altſaa, at der i Stedet for ἐχθροι burde ſtaae et Navn, ſom ſvarede imod det foregaaende: Haren og Fuglen. Erneſti vil altſaa læſe Καπροι (Vildſviin), og Zeune billiger dette: mig ſynes, man endnu lettere kunne forandre ἐχθροι til ἰχθυς (Fiſken); thi da blev den ſkion-

ne-

skeligere bliver det at beholde ham, om man og bandt og lænkede ham ligesom en anden Slave: naar vi saaledes behandle andre, blive de vore Fiender istedet for Venner.

K. Men hvorledes blive de da vore Venner?

S. Man siger, der gives nogle visse Tryllesormularer [5]), og naar nu de, som forstaae Kunsten, læse

ne Metaphor fortsat, og Meningen denne: Tænk ikke, Du kan rende en Ven op som Haren, tænk ikke, Du kan fange ham som en Fugl i Snaren, eller paa Krogen med Mading (jeg vilde og for βια læse et andet Ord, f. E. αιτῳ) ligesom Fisken. Læseren prøve og vælge!

[5]) Tryllesormularer) eller Besværelsesord. Nu begynde de Allegorier og Vittigheder, af hvilke den Sokratiske Ironie bestaaer, som herster i denne hele Dialog. — Det vilde være en Oversætter umueligt her at udtrykke alle de fine Vittigheder, det spillende, lunefulde og ret pigvante Vid, de overraskende Vendinger og den attiske Urbanitet, som der findes i Originalens Sprog: ofte foraarsager en eneste Partikel, som vi ikke kunne udtrykke, den skiønneste Nuance, ikke at tale om de mange Bibegreb, som ikke kunne oversættes i et andet Sprog, og skiule altsaa for den fremmede mange af Originalens særegne Yndigheder. — Sokrates ligner det ædle Venskab ved en naturlig Elskov, og de Midler, ved hvilke Venskab stiftes, kalder han Formularer, og Elskovsdrikke og Amuletter, som overtroiske Elskende til hans Tid brugte. Fra denne Idee gaaer Sokrates ud, og fortsætter Allegorien bestandig saaledes, at den ene

Me-

læse disse Runer, saa kunne de herved giøre alle dem, de selv ønske, til deres Venner — man siger og, der gives visse Elskovsmidler, som aldrig slaae Feil, naar de anvendes af kyndige Mestere: enhver, som forstaaer at tillave dem, kan giøre alle dem, han vil, forelskede i sig.

K. Men hvor faaes disse Elskovsmidler, hvorledes lærer man disse Besværgelser?

S. Du har jo selv hørt hos Homer, hvorledes Sirenerne [6]) sang for Ulysses — (Begyndelsen deraf var omtrent saadan):

"Ulysses!

Metaphor fremkommer af den anden, — den sundeste Moral findes indklædet i skiemtende Vittighed, og den strenge Dyd er indhyllet i Gratiernes Slør. — Jeg har anvendt al Flid, at Originalens uefterlignelige Skiønhed ikke skulde tabe alt for meget ved mig.

[6]) hvorledes Sirenerne) I Homers Odyssee 12. Bog 184. V. anføres denne Sirenernes Sang, hvilken Sokrates her forklarer om, at de roste den ærekiere Ulysses for hans Heltebedriver. — Cicero har oversat denne Sang i hans femte Bog de finib. bon. & mal. 18. Kap. saaledes:

O decus Argolicum, quin puppin flectis, Ulysses,
Auribus ut nostros possis agnoscere cantus.
Nam nemo hæc unquam est transvectus cærula cursu,
Quin prius adstiterit, vocum dulcedine captus;
Post variis avido satiatus pectore musis,
Doctior ad patrias lapsus pervenerit oras &c.

"Ulyss! kom til os hid: vi hilse Dig velkommen!
"Du vidtberømte Helt, Akæers store Zier og Ære!"

K. Men have da Sirenerne sunget denne samme Trylleſang for alle andre Menneſker, og derved fængſlet dem, saa at de, eengang fortryllede, aldrig kunne slippe fra dem? hvad, Sokrates?

S. Nei, langt fra: saaledes sang de kun for de Personer, der søgte deres Ære i herlig Daad og i store Handlinger.

K. Du vil altsaa hermed sige, man bør afpasse de Besværgelsesord, hvormed man vil fortrylle andre saaledes efter enhvers Beskaffenhed, at den, som hører derpaa, ikke skal troe, man roser ham for at spotte — thi den vilde jo naturligviis blive forhadt og anseet for en Spotter, som roste en anden og sagde til ham, at han var en smuk, velvoxen og sterk Mand, uagtet denne vidste med sig selv, at han var kun lille af Vext, hæslig af Udseende og svagelig. Men veed Du ellers andre saadanne Trylleformeler?

S. Nei: men jeg har hørt, Perikles [7]) skal have kunnet en heel Mængde saadanne Runer, som han læste

[7]) Perikles) d. e. den store Taler og Statsmand, som beherskede ved sine Talenter og Veltalenhed den athenienſiske Stat i 40 Aar (see oven for 1. Bog 2. Kap.) — Sokrates vil her sige, at det var iſær

læste over vor Stat, og herved saaledes fortryllede den samme, at den blev inderlig forelsket i ham.

K. End, Themistokles? hvorledes fik han Staten til at elske sig?

S. Ja, Themistokles! den Mand — han læste [8]), ved Jupiter! ikke blotte Runer og Ordformularer; men de store Tieneſter, han beviste vor Stat, vare ligesom Amuleter, med hvilke han vandt dens Kierlighed.

K. Mig synes, Sokrates! Du vil sige hermed, at hvis vi ønske os en stor og retskaffen Mand til Ven, maae vi først selv være dueli- til Forret-

nin-

ifær ved sine store Talegaver, at Perikles fængslede alle Gemytter, og vandt Nationens Tillid.

[8]) Han læste — ikke blot, te Runer — Amuleter: med andre Ord: "Themistokles var ikke som hin Perikles stor Taler alene: han var tillige den tapre Helt og Statens Beskiermer, som handlede, og ved store Bedrivter tilveiebragte Fædrenelandet Hæder og Velstand, og sig Statens Tillid og Høiagtelse: hertil brugte han ikke som Perikles Besværelses-Formularer d: prægtige henrykkende Taler — men han bandt ligesom magiske Amuleter paa Staten d: han gavnede den ved herlige Seire over Perserne, ved sterke Flaader og Fæstninger, ved mægtige Alliancer og andre sande Fordele" — man læse Themistokles's Levnet hos Nepos og Plutark, for at overbeviſes om, at han var Athenens største Mand, Helt og Velgiører.

minger, og færdige til at gavne andre ved Raad og Daad.

S. Tænkte Du maaskee, det var mueligt, at en, der selv var en Usling og et slet Menneske, kunde faae brave Folk til Venner?

K. Hvorfor ikke det? jeg har jo ofte seet, at slette Skoletalere [9]) levede i god Forstaaelse med heldige Folketalere — og at de, som selv aldeles intet duede til Krigen, havde fortrolig Omgang med store Hærførere.

S. Men, lad os blive ved vor nærværende Materie! Saae Du vel nogensinde, at de Personer, der vare selv ganske uduelige til at gavne andre, dog kunde forhverve sig gavnlige Venner?

K. Nei, ved Jupiter! aldrig saae jeg det — men, Sokrates, da det nu er umueligt, at et slet og udue-

9) Skoletalere o. s. v. Rhetores kaldtes de, som underviste andre i Veltalenhedskonsten: mange af disse vare kun maadelige, og de bleve i Almindelighed ikke saa anseete som hine store Statstalere, der istedet for at give Regler for Veltalenhed, selv udøvede den i Folkemøderne til Statens Tarv. — I det følgende Svar viser Sokrates, at Venskab kan have Sted blant to Personer, endskiønt de ikke begge udmærke sig i et og samme Fag, at sige, naar de besidde andre Fuldkommenheder, for hvilke de kunne agte hinanden. Man læse Lessings Fabel om Nattergalen og Paafuglen, 1. Bog 7. Fabel.

udueligt Menneske [10]) kan faae de Gode og Fuldkomne til sine Venner, saa maae jeg her spørge: naar een er nu selv en retskaffen brav Mand, følger det da strax, at han og er en Ven af andre brave og retskafne Mennesker?

S. Du forvirres maaskee her, min elskelige Kritobul! fordi Du saa ofte seer, at store Mænd, som dyrke Dyden og afholde sig fra Lasterne, ere langt fra ikke hverandres Venner, men uenige indbyrdes, ja ofte hverandre langt mere fiendske end selv de sletteste og udueligste Mennesker?

K. Ja, ganske vist, og saaledes gaaer det ikke alene i det private Liv og blant enkelte Mennesker; men selv de Stater, der allermeest dyrke Dyden [11]) og allermindst opofre sig til Lasterne, leve dog ofte i Fiendskab med hverandre.

Naar jeg nu, Sokrates, overveier alt dette, da bliver jeg ganske mismodig, ja jeg opgiver alt Haab

[10]) et slet og udueligt Menneske) d. e. som slet ingen Dyd eller Fuldkommenhed besidder.

[11]) der allermeest dyrke Dyden) τα καλα o: det velanstændige og sømmelige, it. store Handlinger — kort sagt, alt det, hvori National-Ære sættes, f. E. Tapperhed, Videnskaber og Konster, selv Legemsøvelser, hvilke og af Grækerne kaldtes τα καλα, og af Pindar: ἐσοδος τῶν καλῶν (Veien til Ære).

Haab om nogensinde at finde og faae Venner: thi dette indseer jeg nu, at slette og onde Mennesker umuelig kunne være Venner indbyrdes; ja hvorledes kunde fortroligt Venskab finde Sted imellem de Utaknemmelige, de Ligegyldige, de Gierrige, de Troløse og hine Vellystens liderlige Slaver? Onde Mennesker ere da, synes mig, af Naturen selv mere stemte til Fiendskab indbyrdes, end til Venskab. — Ikke heller kunne, som Du allerede har anmerket, de onde Mennesker saaledes stemme overeens med de Gode, at der skulde blive et fortroligt Venskab imellem dem; thi hvorledes er det muligt, at de, der udøve Laster, kunne elskes af dem, som hade Laster? men dersom nu selv de, der dyrke Dyden og udøve Velanstændighed, ligeledes kives om Fortrinet i Staterne, og misunde, ja hade hverandre; hvilke Mennesker kunne da vel være Venner, og blant hvilke skal Fortrolighed og Oprigtighed finde Sted?

S. Ja, min elskelige Kritobul! men der maa dog gjøres stor Forskiel paa disse Ting; ganske vist ere Menneskene af Naturen stemte deels til Venskab, deels til Fiendskab: til Venskab nemlig, for saavidt de trænge til hverandres Hielp, ynkes over andres Nød, tiene andre med Raad og Daad, og vise sig, naar de merke dette, erkiendtlige mod hver-

andre;

andre; til Fiendskab derimod, for saavidt de deels kives indbyrdes om Ting, hvilke de paa begge Sider anse for nyttige og behagelige [12]), deels vredes paa hverandre, naar de have forskiellige Meninger; nu udbryder jo naturligviis Trette og Vrede til Fiendtlighed, ligesom Pengelyst og Higen efter Rigdom foraarsager Misforstaaelse, og Misundelse avler Had. — Men ikke destomindre trænger dog det ædle Venskab sig ind igiennem alle disse Hindringer, og sammenknytter de retskafne og gode Mennesker med hverandre; thi Dyden [13]) gior, at disse vælge heller at besidde i Fred og Roe en maadelig Formue, end ved Strid og Kiv, at erobre og opsluge alt — endog da, naar de selv enten hungre eller tørste, kunne de uden al Fortrydelse meddele hverandre af deres Mad og Drikke — ere de endskiønt forelskede i en og anden Skionhed, holde de dog Maade i deres Elskov, for ikke imod Pligt at bedrøve og fornærme deres Venner. Ligesaa kunne de og, hvad Penge angaaer, ei alene afholde sig fra Gierrighed, og nøisomme nyde det, dem med Rette tilkom-

12) nyttige og behagelige) naar da flere ønske at eie disse samme Ting (f. Ex. Rigdom, Hæder o. s. v.), opkommer Avind og Misundelse.

13) Dyden) med andre Ord: Nøisomhed og Maadelighed.

mer; men endog forstrekke og understøtte hverandre — ja de kunne og selv billigen afgiøre deres Tretter [14]) ei alene uden al Fortrydelse, men og til deres fælles Gavn — og forhindre Breden fra at gaae saa vidt, at de siden skulle angre det — Misundelse udrydde de nu ganske og aldeles af deres Siele, da de deels tilbyde deres Venner hvadsomhelst godt og nyttigt de selv eie, deels troe, at alt, hvad deres Venner have, er og deres. — Er det ikke fremdeles rimeligt, at disse samme dydige og retskafne Mennesker endog da, naar de tilsammen tage Deel i Statens Forretninger, ville, istedet for at skade, meget mere gavne hverandre indbyrdes — ja dette vil jeg tilstaae, at de, som tragte efter at faae Hæder og Indflydelse i Staten, i den ædle Hensigt, at de nu kunne have fuld Raadighed til at rane offentlige og fremmede Penge til sig, undertrykke og forfordele deres Medmennesker, og selv svømme i Vellyst — at disse uretfærdige og slette Mennesker umulig kunne forliges med nogen — men ganske anderledes har det sig med den Ædle, som søger at blive en hædret Mand i Staten, i den Hensigt, at han selv, fri fra andres Fornærmelser, kan

tiene

14) selv afgiøre deres Tretter o. s. v. uden nemlig at lade det komme til Strid og Processer, men i det Sted tale de sig til Rette, og give noget efter for hverandres Paastande og for Venners Mægling.

tiene sine Venner i det, som ret og lovligt er, og gavne ved sin Flid og i sit Embed Fædrenelandet; hvorfor skulde nu en saadan Mand ikke kunne komme til rette med enhver anden, der er ligesaadan og ligesaa god? Er det ham maaskee mindre muligt at hielpe og gavne i Forening med andre gode og retskafne Mennesker, hans Venner — eller bliver han maaskee mindre duelig til at tiene Staten, fordi andre brave og retskafne Mennesker arbeide tillige med ham?

Ja selv de offentlige Kamplege [15]) give os et Exempel herpaa: hvo indseer ikke, at dersom det her

[15]) Ja selv de offentlige Kamplege) Disse gymniske Legemsøvelser vare fra Oldtiden indførte hos Grækerne, for at give Ungdommen Styrke, Hurtighed og ligesom en Forsmag paa Krigens Strabatser — de stode under Statens Bestyrelse, vare indviede til visse Guddomme, og holdtes paa forskiellige Steder til bestemte Tider. — De, som vilde tage Deel heri, maatte være indfødte Græker af et ustraffeligt Rygte, de maatte og ofre og ligesom indvie sig til den Gud, som Legene vare helligede. Naar Kampens Dag var kommen, bleve de opraabte ved en Herold, Folket forestilte, og ordnede eller parrede. I Karussel eller Veddeløb, hvori flere paa engang kunne tage Deel, ordnede de sig selv — men i de Lege, hvor kun eet Par kunde være, f. E. Brydning, Fegtning, trak Kæmperne Lod om, hvilke der skulde være Modstridere, og det paa følgende Maade: "Foran Prisdommerne (Brabeuterne)

her var de sterkeste Kæmper tilladt at foreene sig og samlede angribe de svagere, da seirede hine lettelligen i enhver Kamp, og borttoge da altid alle Priserne; man tillader dem derfor aldrig dette; derimod i de Stater, hvor fuldkomne og retskafne Mennesker have Fortrinet, forbydes det ingen, at vælge dem, han selv vil, til sine Medhielpere, i at tiene Fædrenelandet. En Øvrighedsperson har altsaa (hvorledes er det muligt andet?) stor Fordeel af de bedste Borgeres Venskab og Bistand; at leve i Samfund og Fortrolighed med disse, maa da være ham langt nyttigere og kierere, end at have de samme til Modstandere og Fiender. Det er fremdeles vist, at den, som har Fiender, behøver og Medstridere, og det desto flere, jo taprere og bravere de Mænd ere, han strider imod: han maa fremdeles bevise dem, der

ville

terne) blev en Guddommen indviet Urne sat, heri kastedes saa mange Kugler, som der vare Kæmper, hver to af disse Kugler vare betegnede med eet og samme Bogstav. Nu nærmede de sig, som skulde tage Deel i Legene, og udtoge efter forrettet Bøn, i Blinde deres Kugler af Urnen. Det Par, som fik de samme to Bogstaver, bleve da parrede sammen, men, naar Kæmpernes Tal vare ulige, blev den sidste enkelte sat sammen med en af Seiervinderne, — see Lucian in Hermatimo 14. it. Memoires de l'Acad. des Inscript. Tom. I, pag. 310. sur les Athletes.

ville tage hans Partie, Tieneſter, for at de med Iver og Lyſt ſkulle blive ved at ſtaae ham bi: men nu bliver det ham jo meget lettere, at beviſe de faa og gode Mnnneſker Velgierninger, end de langt flere Onde; thi diſſe behøve og attraae altid langt flere Tieneſter end hine ædlere og færre.

"Altſaa, (blev han ved) min elſkelige Kritobul! tab Du kun ikke Modet: ſtræb tvertimod, at blive en brav og duelig Mand: og naar Du først er bleven det, begynd da at gaae paa Jagt efter fuldkomne gode Menneſker, og at fange Venner [16]): maaſkee kunde jeg ſelv tage Deel med Dig i denne ſkiønne Jagt — maaſkee kunde jeg og her være Dig noget behielpelig i at fange ædle og gode Menneſker; thi jeg er meget erfaren i denne Konſt, og ret en Meſter i at koble Venner ſammen: med en forunderlig Heftighed beſtormer jeg de Perſoner, ſom ſtaae mig an: jeg anſtrenger min hele Siel og alle dens

Kræf-

[16]) fange Venner) denne Metaphor, at fange og gaae paa Jagt efter, Venner vedligeholdes lige til Enden af dette Kapitel. Jeg maatte beholde den, endſkiønt den ikke klinger ſaa ſiint i vort Sprog, ſom i det græſke. — Vor Forløſer ſelv brugte og, da han talede med Fiſkeren Petrus, næſten i ſamme Forſtand denne Talemaade, at fange eller fiſke Mennesker d: vinde deres Hierter, overbeviſe Forſtanden, og overtale dem til Kriſti Religion.

Kræfter, for at de, jeg elsker, igien skulle elske mig, og paa det, at mine Venner skulle føle den samme Længsel efter mig, som jeg føler efter dem, og finde ligesaa stort Velbehag i mit Selskab, som jeg finder i deres Omgang. — Disse samme Midler, seer jeg, Du behøver, naar Du attraaer at blive elsket af nogen: dølg altsaa intet for mig, paa det jeg kan vide, hvilke Personers Venskab Du især ønsker dig: thi da jeg ideligen har stræbt at blive elsket af dem, jeg elsker, saa tiltroer jeg mig en ikke liden Styrke og Erfaring i den Konst, at fange Mennesker og Venner.

K. Sandelig, allerede længe ønskede jeg mig nogen Undervisning heri, især om jeg maaskee ved denne Videnskab kunde paa eengang blive Herre baade over gode Menneskers Siele, og tillige over de Skiønnes Legemer.

S. Langt fra, Kritobul! min Videnskab strekker sig ikke saavidt, at den skulde formaae de Skiønne til at taale en kaad Elskers frekke Hænder: ja, jeg troer ganske vist, at Aarsagen, hvorfor alle Mennesker fordum skyede Uhyret Skylla [17]), maa

have

[17]) Uhyret Skylla) Homer melder intet om, at Skylla havde Hænder: Sokrates maae altsaa have enten havt denne Legende et andet Steds fra, eller og maaskee selv digtet den; for at give

en

have været, at hun udstrakte hendes fæle Hænder efter dem — derimod siger man, at Sirenerne [18]), som aldrig udrakte Hænder mod nogen, men i det Sted lode deres behagelige Stemme høre langt borte, fængslede alle dem, som kom nær, og fortryllede enhver, der hørte dem.

K. Jeg lover altid at holde mine Hænder hos mig selv: lær mig nu den Konst, at forskaffe mig Venner.

S. Vil Du og love mig, aldrig at lade din Mund berøre en fremmed Mund?

K.

en ligesaa vilkaarlig Forklaring derover, (et lignende Sted om Circes magiske Retter finde vi oven for 1. B. 2. Kap. Overalt var Homer Grækernes Bibel, hvis Steder Skribenterne brugte som bevisende Sprog, hvilke de forklarede κατ' αναλογιαν. — Stedet hos Homer, som Sokrates her sigter til, findes Odyss. 12 B. 83. ꝛc. it. 21. 39—200.), hvor Circe advarer Ulysses for Uhyret Skylla med disse Ord, (see Voss's Oversættelse):

"Diese Höhle bewohnt die fürchterlich-bellende Skylla,
Deren Stimme hell, wie der jungen sangenden Hunde
Winseln, tönt, sie selbst ein gräuliches Scheusal, daß Niemand
Ihrer Gestalt sich freut, wenn auch ein Gott ihr begegnet.
Siehe! das Ungeheuer hat zwölf abscheuliche Klauen,
Und sechs Hälse unglaublicher Länge; auf jeglichem Halse
Einen gräßlichen Kopf mit dreyfachen Reihen gespitzter
Dichtgeschloßner Zähne voll schwarzen Todes bewafnet."

[18]) at Sirenerne o. s. v. see Homers Odyss. 12 Bog 184. V. ꝛc.

K. Frygt kun ikke: min Mund skal ikke kysse nogen, med mindre det er en Skionhed.

S. Nu talede Du, min Kritobul, atter det, som strider mod din Fordeel: de Skionne taale aldrig saadanne Kiærtegn; men de Grimme tage med Fornoielse derimod, fordi disse da troe, man er forelsket i deres Siels Skionhed [19]).

K. Velan, Sokrates! vel vil jeg herefter kysse kionne Ansigter, men ingen vil jeg kysse saa varmt og kierligen, som de gode Mennesker: vær Du forsikkret herom, og lær mig nu at gaae, som Du siger, paa Jagt efter Venner.

S. Vil Du da og tillade mig, min Ven! at bagtale Dig [20]) hos den Person, hvis Venskab Du attraaer — maa jeg sige ham, Du høiagter ham, og ønsker intet mere, end at blive hans Ven?

K.

[19]) forelsket i deres Siels Skionhed) denne Sieleskionhed beskriver Campe smukt i hans Reisebeschreibung für Jugend, 2. Theil.

[20]) bagtale Dig) saavel dette Udtryk som det følgende: bebøre, anklage o. s. f. høre ogsaa til det sokratiske Ironiesprog og til den fine attiske Urbanitet — men især beundre man den Konst, hvormed Sokrates veed at lede Kritobul til at indsee, at sande Fuldkommenheder alene (og ikke fremmed Roes) bane Vei til andres Høiagtelse og Venskab.

K. Bagtal Du mig kun saa meget Du vil: aldrig saae jeg endnu, at nogen hadede den, som roste ham.

S. Men, naar jeg nu bliver ved at besøre og anklage Dig for den anden, og fortæller ham, at den Høiagtelse, Du bær for ham, giør, at Du under ham overmaade vel — saa vil Du maaskee troe, jeg sætter Ondt for Dig og sværter Dig hos Vedkommende? ikke?

K. Hvad mig selv angaaer, da blev jeg altid velsindet og aldrig opbragt mod de Personer, jeg troede, vare velsindede mod mig.

S. Jeg har altsaa fuld Tilladelse at fortælle dem, Du ønsker dig til Venner, alt det nylig anførte om dig. — Dersom Du nu, min Ven! fremdeles gav mig frit Forlov at fortælle til andre, at Du med Iver tager dig af dine Venner: at intet i Verden er Dig kierere end en god Ven — at Du fryder dig ligesaameget over dine Venners store og gode Handlinger som over din egen herlige Daad, og glæder Dig ikke mindre ved deres Lykke end ved dit eget Held — at Du, uden at trættes, anvender alle Midler for at virke til deres Vel — endelig — at Du er overbeviist om, at Mandens og Heltens Dyd bestaaer deri, at han forekommer sine Venner med

Vel-

Velgierninger, og overgaaer Fienderne i at tilføie dem Skade. — Dersom Du, siger jeg, nu tillader mig endog at fortælle den anden alt dette om Dig, saa troer jeg vist, Du kunde have megen Fordeel af at tage mig med, naar Du gaaer paa Jagt efter gode retskafne Venner.

K. Om jeg vil tillade det — hvad vil Du sige med dette Spørgsmaal? staaer det ikke fuldkommen til Dig og i din Magt, at sige om mig hvad Du selv vil?

S. Ved Jupiter! langt fra: eftersom jeg i gamle Dage hørte af Aspasia [21]), hun pleiede nemlig

[21]) eftersom jeg i gamle Dage hørte af Aspasia) denne Aspasia fra Milet var den store Perikles's Kiereste, og særdeles berømt for hendes Skiønhed, Veltalenhed og Statsklogskab: de største Mænd i Athen søgte hendes Selskab, og Sokrates selv tilstaaer, at han har lært meget af hende: imidlertid lægger han maaskee her Aspasia skiemtende hans egne Tanker i Munden. — Koblerske, προμνηστριδας: saaledes kaldte man i Athenen visse Fruentimmer, der friede for andre og stiftede Partier: (man kunde maaskee ligne dem nogenlunde ved de saa kaldte senseri di Matrimonio i Venedig); Aristophanes i hans Komoedie (Skyerne) indfører en givt Mand, bandende den Koblerske, som havde friet for ham, og skaffet ham sin ondsle Kone. — I Dansken har man intet egentligt og ædelt Navn paa slige Fruentimmer, derfor maatte jeg bruge et uædlere Ord, hvilket ei heller ganske udtrykker Begrebet.

lig at sige, at de ret udlærte Koblerske altid vare heldige i at frie for andre og stifte Ægteskabspartier, just fordi de ikke tillagde vedkommende Personer andre Fuldkommenheder end just dem, de begge virkelig eiede; derimod sagde hun, at de, som overdreve Sandheden, foraarsagede mere Uheld end Gavn ved deres Roes: da det Par, som fandt sig bedraget, fattede Had baade til hinanden indbyrdes, og til hende, som havde stiftet Partiet." — Dette har jeg hørt, og herom overbeviist troer jeg aldeles ikke, det er mig tilladt, naar jeg vil rose Dig, at sige andet end den bare Sandhed.

K. Jeg har altsaa i Dig, Sokrates! en saadan Ven, som kun da kan være mig behielpelig, naar jeg er selv i Stand til at forskaffe mig Venner; i andet Fald vil Du ikke lægge det allermindste til Sandheden, for at tiene og gavne mig!

S. Troer Du da, min elskelige Kritobul! jeg, ved at tillægge Dig Fuldkommenheder, som Du ikke eiede, mere tiente og gavnede Dig, end jeg nu gior, da jeg overtaler og opmuntrer Dig at blive en virkelig brav og god Mand. — Kan Du endnu ikke indsee dette, da betragt følgende Exempler: sæt engang, jeg ønskede at anbefale Dig til en Skibreder, og tvertimod al Sandhed sagde til din Roes,

at

at Du var en dygtig og befaren Styrmand: Manden troede mig, og betroer Dig sit Skib at føre, endskiønt Du aldrig havde lært Styrmandskonsten: hvorledes kunde Du nu vente andet, end sætte Skibet og dit eget Liv til? Eller sæt, jeg ved at tillægge Dig en Dueligheed, Du manglede, formaaede den hele Stat til at betroe Dig sin Bestyrelse, og udvælge Dig til Hærfører, Dommer eller Arkont; hvor stort Uheld og Fortræd vilde Du ikke da forvolde baade dig selv og Staten? Eller, hvad, om jeg indbildte en og anden Privatborger, at Du var en god Huusholder — en driftig og paapassende Mand — og han paa mine Ord satte Dig til at forvalte hans Huussager og Formue: mon Du ikke da, naar det kom til Prøve, blev andre til Skade og selv latterlig?

Nei, min Kritobul! troe mig, ønsker Du nogensinde at blive roset og berømt for nogen Ting, da stræb først at blive fuldkommen deri: denne Vei til den sande Hæder er den gienneste, den sikkerste og tillige den skiønneste. — Og ved at undersøge Tingene, vil Du finde, at alle de Dyder og sande Fuldkommenheder, som nævnes blant Mennesker, erhverves ved Kundskab og voxe ved Øvelse. — Velan da, Kritobul! saaledes bør vi, synes mig,

begyn-

begynde at jage (efter gode Venner); paa denne Maade, haaber jeg, vi skulle giøre en god Fangst; men veed Du maaskee et andet Middel, da sig mig det.

K. Nei, Sokrates! skamme maatte jeg mig, hvis jeg her modsagde Dig; thi da talede jeg mod den sømmelige Velanstændighed, ja mod den rene Sandhed selv.

7de Kapitel.

Her begynder Xenophon en ny Afdeling, af hvilken det syvende, ottende og niende Kapitel synes at udgiøre den første, det tiende den anden Deel. Aristark havde adskillige Fruentimmer af hans Familie at underholde, og beklager sig desangaaende for Sokrates; denne raader ham til at lade dem arbeide for deres Føde, og beviser, hvor gavnligt og sømmeligt dette var baade for ham og dem selv; han følger Sokrates's Raad, og befinder sig vel derved.

Fremdeles, naar hans Venner vare i Nød, fordi de enten ikke vidste deres eget Gavn, eller ikke kunde hielpe sig selv: endog da søgde han at hielpe dem, og

raade

raade Bod paa deres Mangel; i første Tilfælde ved at give dem gode Raad, i det sidste, ved at opmuntre dem til at understøtte efter deres Evne hverandre indbyrdes; endog i denne Henseende vil jeg nu fortælle, hvad jeg veed med ham [1]).

Da han engang mærkede, at Aristark saae mørk og fortredelig ud, sagde han:

"Min Aristark! jeg troer, noget maa ligge Dig paa Hiertet — Velan! Du bør dele Byrden med dine Venner: maaskee kunne vi lette Dig den noget."

A. "Ja, Sokrates! jeg er sandelig i stor Forlegenhed — thi efterat Staten er bleven deelt i Partier [2]), og mange af den Aarsag ere flygtede til Piræus, saa have mine forladte Søstre, og Søsterdøttre og Broderdøttre tyet til mig, — saa mange, at

1) hvad jeg veed med ham) e. om ham: d. e. hvad jeg var hans Pligt til.

2) efterat Staten — Partier) Xenophon har selv beskrevet os (Hist. Gr. 2. Bog) denne Urolighed, der opkom efterat Lysander havde forandret Constitutionen, og indsat de saa kaldte 30 Herrer: det ene Parti søgte at forsvare den gamle Form, den andet holdt med Tyrannen Kritias, som forbød Patrioterne at komme ind i Byen: og confiskerede de Riges Godser: ved denne Leilighed flygtede mange til Havnen Piræus (10 Stadier fra Athenen), hvor denne Aristark boede.

at vi nu ere hiemme, hele fiorten fribaarne Mennesker — og ikke faae vi noget ind, hverken af vore Markjorder, disse have jo Fienderne [3]) bemægtiget sig — intet af vore Huse, da der ere saa faa Mennesker i Byen — Huusgeraad kiøber ingen i disse dyre Tider, og Penge kan man ikke heller faae at laane nogensteds — ja jeg troer, man snarere skulle finde Penge paa Gaden, naar man ledte derefter, end faae dem til Laans. Det er altsaa haardt, Sokrates! at lade sin Familie døe af Hunger, men det er jo og mig umuligt at underholde i disse dyre Tider saa mangfoldige Mennesker."

Da nu Sokrates havde hørt ham ud, svarede han:

"Hvorledes kan da det være, at Keramon, der underholder saa mange Mennesker, ikke alene kan forskaffe baade sig og dem Ophold, men fortiener endog saameget, at han er en holden Mand — Du derimod, som ligeledes har mange at føde [4]), frygter

[3]) Fienderne) d. e. Fædrenelandets og Constitutionens Fiender, Kritias nemlig og hans 3000 Tilhængere, see Xen. H. G. l. c.

[4]) mange) efter en anden Læsemaade: Du derimod, som har saa faa at underholde o. s. v.

ter for, I af Mangel paa Levnetsmidler skulle omkomme alle tilsammen?

A. Men, ved Jupiter! han underholder Slaver, jeg derimod fribaarne Mennesker — dette er Aarsagen.

S. Hvilket Slags Mennesker troer Du da er ædlest, de Fribaarne, som ere hos Dig, eller de Slaver, Keramon har?

A. Jeg skulde troe, de Fribaarne, der ere i mit Huus.

S. Men saa er det jo skammeligt, at han skulde have Fordeel af hine ædlere Folk, Du derimod lide Tab ved Dine og frygte for Mangel, endskiønt Du har langt ædlere Personer i dit Huus?

A. Ved Jupiter! langt fra: det er jo kun Slaver, Haandværksfolk og Professionister [5]), han har at give Kost; mine derimod ere Mennesker af en fribaaren Stand og ædel Opdragelse.

S. Haandværksfolk — det er jo saadanne, som have lært at forfærdige noget nyttigt, — ikke?

A. Naturligviis.

S.

[5]) Haandværksfolk og Professionister) Ordet τεχνιται indbefatter (som man strax seer af det følgende) alle Slags Fabrikanter, Konstnere og Haandværksfolk, hertil brugte Grækerne for det meste Livegne og kiøbte Trælle.

S. Er Bygmeel da nyttigt?

A. Ganske vist.

S. Og Brød?

A. Ligeledes.

S. Nu, hvad skal man da sige om Klæder til Mandfolk og Fruentimmer — Vester for Exempel, Kapper og Livstykker?

A. Endog disse Ting er alle meget nyttige.

S. Forstaae da de Personer, som ere hos Dig, slet ingen af alle disse Haandteringer?

A. Jo, jeg troer, de kunne forfærdige alle disse Ting.

S. Men veed Du ikke, at Nausicydes ved en eneste af disse Haandteringer, nemlig ved at male Bygmeel, ikke alene ernærer sig selv og hans Tienestefolk, men holder derforuden mange Svin og Køer — ja lægger saa mange Penge op, at han ofte giør Udlæg for Staten [6]). Ligesaa ernærer Kiribus sig og Familie alene ved at bage Brød — ja han lever endog høit. Kolytteren, Demeas lever jo af at sye Overkioler; Menon af at forfærdige Regnkap-

[6]) giør Udlæg for Staten) dette skede, naar de rige Borgere enten forstrakte Statens Kasse, eller paa deres Bekostning udrustede Skibe, opførte Bygninger, beværtede Fremmede, spenderede Skuespil o. s. f.

per, og de fleste Megarenser ernære sig af at gjøre Brystduge og Livstykker.

A. Det troer sandelig jeg — naar alle disse kiøbe sig fremmede udenlandske Slaver, saa sømmer det sig meget vel, at de twinge dem til at arbeide; men anderledes har det sig med mig, jeg har mine egne Slægtninge og fribaarne Mennesker at underholde.

S. Saa mener Du, fordi de ere Fribaarne og af din Familie, de derfor slet intet andet bør foretage sig, end spise og sove? Naar saae Du vel, at andre fribaarne Personer, som bruge en saadan Levemaade, befandt sig derved lykkelige og bedre end andre, der altid virksomme øve de i det menneskelige Liv nyttige Haandteringer, som de have lært? Eller mærkede Du nogensinde, at Menneskene forhielpes ved Ladhed og Ørkesløshed til at kunne enten lære det, de burde vide, og erindre sig det, de have lært; eller give deres Legem Sundhed og Styrke; eller forhverve sig og beholde de i det menneskelige Liv nyttige og brugelige Ting — naar saae Du derimod, at Flid og Arbeidsomhed ikke nyttede til nogen Ting? og i hvilken Hensigt have vel disse Fruentimmer lært det, Du selv siger, de forstaae? have de maaskee anseet disse Haandteringer for unyttige og ubrugbare

i det

i det daglige Liv, og derfor besluttet, aldrig at udøve dem — men de ikke tvertimod vare overbeviste om, at de baade burde flittig udøve disse Sysler, og kunde have store Fordele af dem?

Overalt, hvilke Mennesker ere meest sædelige og fornuftige — de arbeidsløse eller de, der sysselsætte sig med nyttige Ting? hvilke ere meest retfærdige, enten de, som selv arbeide for deres Føde, eller de, der arbeidsløse tænke paa Midler, til at forskaffe sig Livsophold?

Ja det, som mere er; for nærværende Tid, troer jeg, at hverken de kunne elske dig eller Du dem — da Du troer, at Du tager Skade og lider dagligen Tab ved dem, og de see, de ere Dig til Byrde — Det er endog at befrygte, at denne Misforstaaelse i Fremtiden vil voxe, og Eders forrige naturlige Kierlighed Dag fra Dag aftage — Derimod, hvis Du sørger for, at de faae noget at bestille, da vil Du elske dem, i det Du seer, de ere Dig til Gavn, men de ville og holde af dig, naar de merke, Du er fornøiet med dem — I ville da paa begge Sider med Lyst erindre de Velgierninger og Tieneſter, I vexelviis have beviist hinanden; da vil Eders Taknemmelighed gienſidigen tiltage, og i Fremtiden Eders Omgang blive jo længere deſto kierligere og fortroli-

troligere — Ja, dette vil jeg tilstaae, var det nogen uanstændig Haandtering, de skulde øve, da maatte de heller vælge at døe af Hunger, end gribe dertil — men nu er, synes mig, alt det, de have lært, saa sømmeligt, og for ethvert skikkeligt Fruentimmer saa anstændigt, som noget kan være — og hvilket Arbeid tager vel nogen Hænderne til med større Lethed, Hurtighed, Anstand og Fornøielse, end just det, man har lært og forstaaer. — Tøv derfor ikke længe med at giøre dem et Forslag, der er baade Dig og dem saa gavnligt, og de skulle med Fornøielse — det troer jeg vist, følge dit Raad.

Hertil svarede Aristark:

Ved Gud! Sokrates! mig synes, Du taler her ganske fortreffeligt; forhen bekymrede jeg mig ikke engang om at laane Penge — for jeg vidste, at, naar jeg havde forødt hvad jeg fik, jeg da ikke kunde betale — nu derimod vil jeg paa dine Ord forsøge at laane, for at faae noget Forskud og Forlag af Materialier [7]).

Derefter forskaffede han sig Forskud og Oplag af raa Varer; han kiøbte Uld ind — de spiste Fro-

*) Forskud og Forlag af Materialier) Ordet αφορμη indbefatter begge Dele.

Frokost og Middagsmad [8]), medens de arbeidede, og gik først til Bords om Aftenen, naar de havde endt deres Daggierning — tilforn vare de mørke og fortrædelige, nu derimod smilede den muntre Glæde i deres Ansigter; før skottede og skjelede de til hverandre, nu saae de frit og mildt paa hverandre — de elskede ham som deres Forsørger; han holdt af dem, fordi han saae, de giorde ham Gavn i hans Huus".

Endelig kommer han engang til Sokrates, og fortæller ham med Glæde alt dette; men siger tillige, disse Fruentimmer lode ham høre, at han var den eneste i hele Huset, som spisede uden at bestille noget.

Da svarede Sokrates:

Men Du skulde fortælle dem Fabelen [9]) om Hunden — man siger nemlig, at i den Tid, Dyrene endnu kunde snakke, skal et Faar engang have sagt til sin Herre:

"Du er mig dog et forunderligt Menneske: vi skaffe dig baade Uld og Lam og Ost; og dog giver Du

[8]) de spiste Frokost og Middagsmad o. s. v. Grækerne holdte deres ordentlige Maaltid mod Aftenen: hele Dagen var saa at sige deres Formiddag, de toge da kun, som man siger, lidt tør Kost at bide paa, enhver for sig (see Plutark. Sympos. 8.), uden at gaae til Bords.

[9]) Fabelen) (λογος) denne Fortælling hører egentlig Æsopus til.

Du os aldrig noget, uden den Smule, vi Stakler selv maae nippe af Jorden — Denne Hund derimod, som intet saadant skaffer dig, meddeler Du af den Mad, Du selv har og nyder".

Hunden, som hørte dette, svarede:

"Ja, det troer sandelig jeg — hvad andet? Er jeg ikke den, der passer paa Jer, at I ikke skal enten stieles bort af Mennesker, eller sønderrives af Ulve. I Uslinger! Dersom jeg ikke vogtede Jer, kunde I ikke engang selv søge eders Føde, saa bange ere I, for at miste Livet". Derpaa, siger man, at Faarene gave efter, og fandt sig i, at Hunden blev dem foretrukket.

Nu kunde Du jo ligeledes sige til dem: at, ligesom Hunden var Faarene, saa er Du dem en Bevogter og Forsvarer; og at de maae takke dig for, at de i Sikkerhed, og uden at fornærmes af noget Menneske, med Fornøielse kunne passe deres Arbeid, og derved fortiene dem Ophold.

8de Kapitel.

Eutherus havde ved Krigen mistet al sin Formue, og maatte derfor ernære sig ved grovt Haandarbeid. Sokrates raader ham at sørge for hans gamle Alder; og istedet for at arbeide for Dagløn, heller give sig i Tieneste som Forvalter eller Huusfoged hos en riig og veltænkende Mand.

Engang fik han en anden af sine gamle Venner [1]) at see igien efter lang Tids Forløb.

"Hvorfra kommer Du her, Eutherus! sagde han.

E. "Da Krigen næsten var forbi, kom jeg udenlands fra, men for nærværende Tid kommer jeg ud fra Byen og fra mit Huus — Vi have nu mistet vore udenlandske Eiendomme [2]), og min Fader efterlod mig intet i Attika; jeg nødes altsaa nu til at opholde mig her i Byen, og fortiene mit Brød med mine Hænder — Dette er jo dog, synes mig, bedre

[1]) en af sine gamle Venner) eller maaskee rigtigere: en gammel (bedaget) Ven. πρεσβυτον ἑταιρον.

[2]) Vi — Eiendomme) med andre Ord: Jeg tilligemed mine have mistet i Peloponeserkrigen de Godser, vi havde uden for Attika, eller paa hiin Side Biergene (i Bøotien).

bedre, end jeg skulde trænge til andres Hielp, allerhelst da jeg slet intet har, hvorpaa jeg kunde faae noget at laane.

S. Men', hvorlænge mener Du, gamle Mand! dit Legem vil holde ud saaledes, at arbeide for Daglen?

E. Gud bedre mig, vist ikke meget længe.

S. Men, naar Du nu bliver ældre, min Ven! saa vil Du og, det forstaaer sig, trænge til Ophold; og da vil vist ingen give dig noget for dit Haandarbeide.

E. Ja, det er desværre sandt, Du siger.

S. Altsaa var det jo langt bedre, Du nu strax gav dig af med saadanne Haandteringer, der kunde ernære dig, naar Du blev høialdret; hvad, om Du henvendte Dig til en af de formuende Borgere, som behøvede en Medhielper i sine Forretninger, Du kunde da, ved at forvalte hans Jordegodser, eller ved at gaae ham tilhaande i at bestyre hans Huusfager, og indsamle hans Frugter [3]), baade giøre ham Gavn, og igien have Tieneste af ham.

E. Nei, det vilde blive mig alt for haardt, at gaae saaledes i Slaverie.

S.

[3]) indsamle hans Frugter) med faa Ord: være hans Forvalter.

S. Hvad! ere da de Personer, som forvalte Staterne, og bestyre de offentlige Sager, derfor mere Slaver end andre? tvertimod, man anseer dem jo langt friere (end de øvrige Borgere).

E. Overalt, Sokrates! er jeg ikke meget for, at nogen skal dadle og rette paa mig.

S. Da kan jeg sige dig, min Eutherus, det vil blive dig meget vanskeligt, at finde nogen Haandtering, hvori Du kunde være fri for al Dadel og Rettelse. — Thi baade er det os vanskeligt, at giøre nogen Ting saa fuldkommen godt, at vi i ingen Deel skulde have forseet os — ja sæt, man og havde giort noget uden den mindste Feil; hvor let kan man ikke dog treffe for en ubillig og uskiønsom Dommer! — Det skulde derfor meget undre mig, hvis Du endog i denne din nærværende Haandtering lettere end ellers skulde undgaae Dadel — Mit Raad er altsaa dette: tag dig, saa meget Du kan, i Agt for dadlesyge og vanskelige Folk; men hold dig derimod til de Billige og Skiønsomme — videre, giv dig af med de Forretninger alene, som Du har Evne til at bestride, og hold dig fra det, Du ikke formaaer — udfør endelig alt det, Du taer dig for, med den største Flid, og det bedste Du kan. Paa denne Maade haaber jeg, Du mindst vil blive udsat for Irrette-

sættel-

sættelser og Dadel, letteſt finde Raad for Næringssorg og Mangel, ſikkerſt leve din Tid hen i den største Rolighed og uden al Bekymring, og rundeligſt finde dit Udkomme lige til den høie Alderdom.

9de Kapitel.

Sokrates raader ſin Ven Kriton, heller at lønne en Mand, der kunde føre hans Sager for Retten, end idelig lade ſig fornærme af ildeſindede Menneſkers Skikaner og Kroglove.

Jeg erindrer og, at Kriton engang beklagede ſig for Sokrates: "hvor vanſkeligt (ſagde han) bliver det ikke nu at leve her i Athen for en Mand, ſom ønſker at ſkiøtte ſig ſelv og paſſe ſine egne Ting; for nærværende Tid ere der nogle, ſom idelig ſtævne mig ind for Domſtolene, endſkiønt jeg aldrig har fornærmet dem; de ſtole nemlig paa, jeg heller vil betale nogle Penge, end indvikles i Proceſſer [1]).

Her-

[1]) indvikles i Proceſſer) der var til den Tid kun faa Penge blant Athenienſerne, og den indgroede Overdaadighed giorde da, at mange fandt paa nedrige Midler til at berige dem paa andres Bekoſt-

Hertil svarede Sokrates:

Men hør, Kriton! Du holder jo Hunde til at bortjage Ulvene fra dine Faar — ikke?

K. Ganske vist; jeg finder bedre min Regning ved at føde Hundene end om jeg ingen havde.

S. Bør Du ikke da ligeledes holde dig en Mand, som baade vil og kan bortjage de slette Mennesker, der søge at fornærme dig.

K. Dette vilde jeg gierne; jeg frygter kun [2]), saadan en kunde vende sig imod mig selv.

S. Hvilken Snak! indseer Du ikke, enhver langt heller maa ønske at giøre sig en saadan Mand, som Du er, forbunden, og nyde Fordele af dit Venskab, end at blive for en nedrig Vindings Skyld din Fiende. — Troe Du mig, der vil her i Staden findes nok af saadanne Mænd, som intet mere ønske, end at nyde dit Venskab."

Derpaa søgte de, og fandt endelig, at Arkidem var beqvem hertil: han var en veltalende og færdeles

kostning; man kunde let finde Exempler af Dagens Historie, hvorledes nedrige Mennesker endnu søge paa en lige Maade at fornærme Uskyldige, som de troe ere uvante til og frygtsomme for Processer.

[2]) jeg frygter kun o. s. v. man seer, at Kriton (uden Tvivl var det den samme, som havde understøttet Sokrates i dennes Ungdom) var god og formuende, men tillige af en frygtsom Karakter.

deles drivtig Mand, men fattig: thi han var ikke af det Slags Mennesker, der søge deres Vinding allevegne; dertil elskede han Dyden formeget: Sykophanterne [3]) derimod vidste han at fange (thi han han havde en hurtig Forstand [4]), og at afvinge dem Penge.

Naar nu Kriton enten førte sin Hvede hiem, eller høstede Olie og Vin, eller klippede sine Faar [5]), eller indsamlede til Huusholdingen andre Levnetsmidler, som hans rige Landgodser frembragte; saa forærede han altid Arkidem en Deel deraf — naar han ofrede, bad han ham til Bords, og viste ham ved

[3]) Sykophanterne) saaledes kaldte Grækerne de Skikanører og Lovtrekkere, som søgte at fange Uskyldige ved Kroglove, og indvikle andre i Processer, for selv at berige dem, enten som Angivere eller som Sagførere — hvoraf Navnet Sykophant kommer, er uvist.

[4]) thi han havde en hurtig Forstand eller et godt Hoved, εὐφυὴς. — Meningen af dette vanskelige Sted er: Arkidem var alt for ærlig og ædelmodig, til at han skulde føre for en liden Forseelse gode Mennesker i Ulykke, og ved dem berige sig; derimod var det ham en let Sag at finde Sag med de nedrige Lovtrekkere, dem stevnede han altsaa ind for Retten, og tvang dem til at betale ham Penge.

[5]) klippede sine Faar) i Grækerland og Orient (som vi see af Davids Historie) holdte de Rige en landlig Fest, naar de klippede deres Faar: man kan ligne det ved det, man her kalder Opskier, eller ved Vinhøsten paa andre Steder.

ved alle saadanne Leiligheder Venskab og Agtelse. — Da nu Arkidem indsaae, han havde Hielp og Tilstød i Kritons Huus, saa holdt han meget af ham, og tog sig med Iver af hans Sager: snart fandt han da, at de Sykophanter, der falskeligen anklagede Kriton, havde selv baade begaaet mange Forbrydelser, og paadraget dem manges Fiendskab: han stevner nu en af disse formelig ind for Retten, og lægger en Kriminalsag an imod ham, hvori han nødvendig maa tabe, og blive dømt til enten at lide paa Kroppen eller betale Penge. Den anden vidste alt for vel med sig selv, hvor mange og slemme hans Forbrydelser vare; han gjorde sig derfor al Umag for at slippe fra Arkidem; men denne slap ham ikke, førend han lod Kriton være i Roe, og betalte ham selv en Sum Penge.

Da nu Arkidem havde saaledes afgjort denne og andre Sager for Kriton; saa gik det her omtrent ligesom, naar en Hyrde eier en dygtig Faarehund: de andre Hyrder ønske da at have deres Drivter i Nærheden, for at de og kunne have Gavn af den andens Hund. Ligesaa bade og mange af Kritons Venner ham, han vilde formaae Arkidem til, og at tage sig af deres Sager, og forsvare dem mod Sykophanternes Fornærmelser; Arkidem føiede med

For-

Fornøielse Kriton herudi, og giorde, at ikke alene Kriton selv, men og hans Venner kunde leve i Roe.

Naar nu en og anden af dem, Arkidem havde giort sig til Fiender, bebreidede ham, at han holdt sig til Kriton, og sagde, at han, dreven af Egennytte, hyklede for denne ringe Mand; da svarede han:

"Er dette da uanstændigt, at vi gjøre Giengield, naar retskafne Folk bevise os Velgierninger, og at vi, ved at imodstaae de slette Menneskers Rænker, tilvende os de Godes Venskab! var det ikke langt mere skammeligt, hvis jeg paadrog mig ærlige Mænds Fiendskab ved at fornærme dem, og derimod blev en Ven af nedrige Mennesker, gik disse tilhaande i deres Ondskab, og saaledes ombyttede de ædles Venskab, for at blive Skielmers Staldbroder?"

Fra denne Tid af var Arkidem en af Kritons Fortrolige, ja elsket og æret af alle hans andre Venner.

10de Kapitel.

Sokrates overtaler den rige Diodor til at understøtte en fattig brav Mand, og derved vinde hans Venskab.

Jeg erindrer og, at han med Diodor, hans Fortrolige, engang holdt følgende Samtale:

S. "Hør nu, min Diodor (sagde han), naar en af dine Slaver løber bort, søger Du da at faae ham tilbage?

D. Hvad andet? jeg udlover endog Opbringerpenge, for at faae andre til at lede efter ham.

S. Men, naar nu en af dine Slaver bliver syg; sørger Du da og for hans Pleie, og lader Du Lægerne hente, at han ikke skal dø? hvad?

D. Ganske vist.

S. Men jeg sætter, en af dine Venner, som er dig langt nyttigere end mange Slaver, stod Fare for at omkomme af Mangel; mener Du ikke, det var din Pligt og at sørge for hans Ophold og Liv? Du veed jo dog, min Ven! at Hermogenes ikke er utaknemmelig eller uskionsom: han vilde vist skamme sig ved ikke at giengielde de Velgierninger og Tieneſter, Du beviste ham: at have en saadan Mand til sin

Tieneste, som gior alting med Lyst, under os vel, aldrig forlader os, som er duelig til at bestride de Forretninger, ham betroes, ja ikke allene duelig til at udrette det, vi anbefale ham; men endog i Stand til af sig selv at virke vort Gavn, overlægge paa egen Haand gode Raad, see ud i Fremtiden, og derefter udføre sine Planer til vort Gavn — at have, siger jeg, en saadan Medhielper, maae enhver heller ønske sig, end at eie mange Livegne.

Nu sige jo [1]) de gode Huusholdere, at man just da bør kiøbe, naar man kan faae for en liden Priis, det som er meget værd: men hvilket Kiøb kan tænkes bedre og lettere, end for en maadelig Deel af sin Formue, at forskaffe sig nyttige og retskafne Venner?

D. Det er fuldkommen rigtigt hvad Du siger, Sokrates! vil Du bede Hermogenes komme hen til mig?

S. Sandelig vil jeg ikke: jeg er overbeviist om, det gior dig ligesaa megen og større Ære selv at gaae hen til ham, end at lade ham kalde, og at

Du

[1]) Nu sige jo — men hvilket Kiøb o. s. v. hvilken fortreffelig skiøn Tanke! Xenophon har udført den vidtløftigere i hans Skrivt om Landhuusholdingen (Oec. XX. 22. ꝛc.) — Horaz siger og et Sted: annona amicorum vilis est, cum bonis aliquid deest.

Du selv har ligesaa stor Fordeel som han af, at dette skeer".

Derpaa gik Diodor selv hen til Hermogenes, og fik, uden at anvende store Bekostninger, en Mand til Ven, som ingen Flid sparede, for at kunne ved Raad og Daad glæde og gavne hans Velgiører.

Xenophons
Sokratiske
Merkværdigheder.
Tredie Bog.

1ste Kapitel.

Sokrates foreholder en af hans Elever, at Taktiken ikke er den eneste Videnskab, en Officer bør forstaae. Især taler han her om en Generals Pligter og Egenskaber.

Nu vil jeg og fortælle, hvorledes Sokrates gavnede dem, der attraaede Hæder [1]) og Ære; i det han opmuntrede dem til at anvende en utrættelig Flid, for at naae deres Ønsker.

Engang

[1]) Hæder og Ære) at Ordet καλον her har den ne Bemærkelse, sees af de følgende Samtaler.

Engang havde han hørt, at Dionysodor [2] var kommen til Staden, og tilbød sig, at ville give offentlig Underviisning i Krigsvidenskaberne: nu vidste Sokrates, at en af hans Venner [3] intet heller ønskede, end at blive engang en høi Officer i Statens Tieneste — han tiltaler derfor denne saaledes:

"Min unge Mand! naar en ønsker at blive Statens Feldtherre, og har Leilighed til at lære de Kundskaber, som hertil udfordres, var det ikke da skændigt, om han forsømte at danne sig? Sandelig, et saadant Menneske fortiente langt meer at straffes som en Forbryder mod Staten, end den, der uden at have lært Billedhuggerkonsten, fortingede [4] sig til at bilde Statyer: thi da hele Statens Velfærd bliver i Krigstider Feldtherren betroet; seer man let, at

[2]) Dionysodor: en Sophist fra Øen Kios, i Arkipelaget; han tilligemed sin Broder, Euthydem, underviste offentlig i Krigsvidenskaberne; endskiønt man saavel af denne Dialog, som af Plato's Euthydem seer, at Manden ikke var meget stærk i sit Fag.

[3]) en af hans Venner) maaskee Xenophon selv, der, som man veed, lige fra sin Ungdom af opofrede sig til Krigsvæsenet, og bragte især Taktiken til en stor Fuldkommenhed.

[4]) I hine græske Stater blev enhver Entreprenør, som havde paataget sig at bygge Krigs-Skibe, Templer eller andre offentlige Værker, straffet ofte paa Livet, naar han ei opfyldte sin Betingelse.

at Fordelen maa blive betydelig, naar han er heldig, men Skaden og ubodelig, hvis han forseer sig: hvor billigt og retfærdigt altsaa, at den straffes, der ønsker at blive valgt til Hærfører, og dog forsømmer at lære de fornødne Videnskaber?

Ved disse Ord formaaede han Ynglingen til at gaae hen og høre den Fremmedes Forelæsninger. Da han nu havde udlært, og kom tilbage, talede Sokrates skiemtende saaledes:

"I gode Mænd! Homer [5]) kalder jo Agamemnon den Ærværdige; men mene I ikke, at denne unge Mand, der nu har lært Krigsvidenskaberne, bør ansees langt ærværdigere; thi har en lært at spille paa Harpe eller Kithar, bliver han jo altid en Virtuos, endskiønt han ikke altid spiller — og den, som forstaaer Lægekonsten, kaldes jo en Læge endog da, naar han ingen Kurer giør — paa samme Maade bliver og denne unge Mand fra nu af en virkelig General, endskiønt han aldrig blev valgt dertil. — En anden Sag er det, naar en ikke forstaaer det, han giver sig ud for; i dette Fald bliver han hverken General eller Læge, endskiønt alles Stemmer valgte ham.

Men,

[5]) Homer) egentlig er det Kong Priamus, der hos Homer kaldes Agamemnon, da han seer ham langt borte, den ærværdige, see Iliad. 7, 170.

Men, (blev han ved) Kiere! maaske kunde en af os engang komme til at tiene under din Fane, som Høvedsmand eller Taxiark [6]): vi ønskede derfor og at vide lidt af Krigsvidenskaben; sig os derfor nu, hvormed begyndte Manden sine Forelæsninger? Med det samme, (svarede den anden) hvormed han endte: kort at sige, han lærte mig Taktiken [7]), og dette var alt.

Sokrates svarede;

"Da er dette sandelig kun en saare lille Deel af Krigsvidenskaben: en Hærfører bør [8]) jo og vide, at forskaffe Armeen Rustning og Proviant — han maa

[6]) Høvedsmand eller Taxiark) maaskee mere passende efter vore Tider: Kapitain eller Compagnie-Chef. En Lochos bestod efter Xenophons egen Angivelse (Cyrop. 6. B. 3. 6.) af 25 Mand, og en Taxis af 4 Locher eller 100 Mand.

[7]) Taktiken) hvor vigtig Xenophon har anseet den Videnskab, at danne en god Slagtorden, og giste fordeelagtige Vendinger, sluttes iblant andet af den Nøiagtighed, med hvilken han selv beskriver sine og andres Manoeuvrer i hans græske Historie og hans andre Verker. Man sammenligne hermed, for at kiende de Gamles Taktik, en Cæsar og Livius, og af de nyere: Mr. Folard's Udgave af Polybius. It. Guiscards Memoires critiques & historiques sur plusieurs points d'antiquités militaires.

[8]) En Hærfører bør) disse selvsamme Ideer forekomme og ofte i Xenophons andre Skrivter.

maa være vidt forudseende og sindrig til at udfinde Planer; men raask og standhaftig i at udføre de samme: aldrig forlegen eller raadvild — han maa snart vise sig mild og øm, snart haard og streng — snart maa han handle aabenlyst, snart skiule sine Hensigter, og bruge List, for at belure og overraske Fienden, eller i det mindste tage sig selv i Agt: nu bør han spendere og være rundelig gavmild, nu igien spare, være karrig og gridsk paa enhver Fordeel — snart maa han trække sig forsigtig tilbage, snart sætte forvoven ind paa Fienderne: ikke at tale om de mange andre Egenskaber, en Hærfører bør deels eie af Naturen, deels forhverve sig ved Kundskab og Flid. Men det forstaaer sig, Taktiken maa han og vide; thi der er stor Forskiel paa en vel ordnet og en uordentlig Armee: Soldaterne kunne her lignes ved Materialierne i en Bygning; dersom baade Sandstenene og Muurstenene og Bindingstømmeret og Teglstenene slænges skiødesløst iblant og paa hverandre; hvortil nytter da denne hele Masse; men ordnes disse samme Ting saaledes, at det, som hverken raadner eller opløses af Vand, jeg mener Teglstenene og Sandstenene, lægges øverst og underst; Muurstenene

hene [9]) derimod (som Skik er i Bygning), og Tømmeret i Midten; saa faaer man et Vaaningshuus, som er mange Penge værd.

Denne Lignelse (svarede den Unge) er meget passende, Sokrates! i Krigen maa man altid sætte de kiekkeste og braveste Karle i de forreste og bageste Geleder, i Midten derimod de Ringeste og Feigeste, for at de, som staae i Spidsen, kunne føre dem an, og de bageste drive dem fremad.

Men (sagde Sokrates) har han da tillige lært Dig at skielne den Tapre fra Niddingen? thi ellers nytter det andet kun lidet; hvad hialp det vel, om en sagde, Du skulde sætte det bedste Sølvtøi paa den øverste Plads, og det sletteste nederst, naar han ikke

tillige

[9]) Muurstenene o. s. v. man seer heraf, at Grækerne ikke brændte deres Muurstene i Teglovne, men formede dem af ældet Ler, og lode dem tørres i Solen: endnu bruges i Orienten kun sielden brændte Steen — endog i store Steder f. Ex. Damasc, Bassora, Cairo, Ispahan ere næsten alle Huse opførte af raa Muursteen; men da disse formes af et Slags seit Pibeleer, som blandes med flint skaaret Hakkelse (dette Halm maatte fordum Israeliterne i Egypten samle til Pharaos Bygninger 2 Mos. B. V, 7, 10, 11, 12, 13.) og ældes med stor Flid, undertiden tilsætter man Kalk og Olie, saa faae de, tørrede ved Solens Hede, megen Fasthed: (Herodot, II, 126 — Pausanias VIII, 614 — Shaw Voyage T. 1, p. 285).

tillige lærte Dig at prøve Sølvet, og adskille det Fine fra det Blandede?

Den anden: Nei, derom talede han intet; vi maa altsaa selv forstaae, at adskille de brave fra de Feige.

S. Velan! skulle vi da undersøge, hvorledes man bedst kan ordne dem, uden at tage Feil?

D. A. Det ønskede jeg gierne.

S. Mener Du ikke, naar Penge eller Bytte skulde erobres, vi da helst burde sætte de Pengebegierligste i Spidsen?

D. A. Saa synes mig.

S. Og de Ærgierrigste, naar et dristigt og farligt Foretagende skulde udføres! ikke?

D. A. Hvad andet? thi disse vove gierne alt, for at vinde Roes og Hæder: ei heller ere de saa vanskelige at finde, da de ved alle Leiligheder udmerke sig, og kunne altsaa letteligen udplukkes af Hoben.

S. Men har han da allene lært Dig, at opstille og ordne Hæren, uden tillige at sige, naar og hvor, og hvorledes Du med størst Fordeel kan bruge enhver Vending og Stilling [10]?

D. A.

10) Vending og Stilling Ordet ταγμα udtrykker omtrent det, de Nyere kalde: Slagorden, Latinerne bruge her Ordet: acies, (forma di Schiere).

D. A. Dette sidste forbigik han ganske og aldeles.

S. Da gives der sandelig mange Tilfælde, hvor man umuelig kan bruge de samme Stillinger, Linier og Vendinger.

D. A. Jeg forsikkrer, han talede ikke et Ord derom.

S. Gaae da, jeg beder Dig! hen igien og spørg ham: thi har han nogen Indsigt og mindste Følelse af Ære, maa han vist skamme sig ved, at han har taget Betaling for hans Underviisning, og dog ladet Dig gaae bort saa tom og uvidende.

2det Kapitel.

Sokrates sætter Hærførerens Hovedpligt deri, at han sørger for sine Troppers Velfærd.

Engang kom han i Selskab med en Person, der nylig var bleven valgt [1]) til General, og nu tiltalede han denne saaledes:

"Hvor-

[1]) valgt) dette skede ved Folkemøderne paa Torvet, hvor enhver Borger havde Ret, til at stemme i de offentlige Anliggender. Athenien-

"Hvorfor mener Du vel, at Homer altid giver sin Agamemnon Tilnavn af Folkehyrde [2]) — mon ikke Digteren hermed vil sige, at, ligesom den gode Hyrde altid sørger for, at hans Faar baade ere sunde og have deres Ophold; saaledes bør og den duelige Hærfører sørge for, at hans Soldater hverken blive syge, lide Nød, og savne de fornødne Levnetsmidler, ikke heller forfeile det Øiemed, for hvilket de stride; thi hvorfor tiene de under hans Fane, uden i det Haab, at kunne seire over Fienderne, og derved selv blive lykkeligere?

Fremdeles, hvorfor roser vel Homer hans Agamemnon med disse Ord [3]):

* * * * "Og han var begge Dele:
"Den gode Fyrste og Krigens tapre Helt?"

Man

nienserne pleiede aarligen at vælge 10 Hærførere, een af hver Rode (tribus); man finder nogen Lighed hermed i vore Borgermilicer, og i visse tydske Rigsstæders Krigsvæsen.

[2]) Folkehyrde) see Iliad. β, 243. Om Grunden til dette skiønne Navn, hvormed Alderdommen hædrede Konger og Fyrster, see: Philo om Joseph's Levnet (de vita Josephi) i Begyndelsen.

[3]) med disse Ord) see Iliad. γ. 150. hvor Homer fortæller, at Helena viste den gamle Kong Priamus de græske Helte fra Troja's Volde, og udmærkede især Agamem-

Mon ikke Digterens Mening er her, at den og kun den bør kaldes en tapper Krigshelt, der ikke alene selv mandigen strider, men tillige anfører og opmuntrer hele Armeen til at følge hans priselige Exempel — og at den alene fortiener Navn af en god Fyrste, der baade selv værdigen bestyrer sit eget Vel, og tillige virker Undersaatternes Held: thi hvorfor vælger man en Konge? vist ikke derfor, at han skal alene sørge for sig selv, men især for, at de, som valgte ham, ved ham kunne blive lykkelige: ligesaa have de, som gaae i Krigen, til Øiemed, at giøre sig deres Liv saa lykkeligt som muligt; og de vælge sig Anførere, for at disse skulle føre dem til dette Maal: En Hærfører bør altsaa stræbe at forskaffe dem, der valgte ham til deres Hoved, disse Fordele; da intet kan findes, enten hæderligere for ham, end at opfylde denne sin første Pligt, eller skændigere, end at overtræde den samme.

Saaledes undersøgte han, hvori den værdige Hærførers Hoveddyd bestod; han forbigik her alle andre

memnon som en stor Fyrste baade i Krig og Fred. Man seer af dette og andre Steder, at Homer var ligesom Grækernes Bibel, hvilken de ved alle Leiligheder forklarede og anvendte.

andre Fuldkommenheder; kun denne ene levnede han ham, at giøre dem, hvis Anfører han var, lykkelige.

3die Kapitel [1]).

For at overbevise en vis Glaukon om, hvor uduelig han var til de høie Stats-Embeder, han ubesindigen attraaede, taler Sokrates med ham om visse Dele af Politiken, f. E. om Statens Indtægter og Udgivter, Troppernes Forhold til andre Stater, om Athenens Domainer og Biergværker, om Kornvæsenet o. a. m.

Glaukon, Ariston's Søn [2]), begyndte, endskiønt han endnu ikke var tive Aar gammel, at tale offentlig

[1]) vulg. Cap. VI.

[2]) Ariston's Søn) Grækerne havde ikke som vi visse Familienavne, og ingen egentlige Fornavne; sædvanlig føiede man til Personens Navn selv (ligesom endnu Skik er hos vor Almue) Faderens Navn, og undertiden et Binavn, f. E. den Lille, den Smukke o. s. v. Et Barn fik, naar det var 10 eller 7 Dage gammelt, ordentligvis Oldefaderens Navn, see Fabric. Bibliograph. p. 613, især Barthelemy's Voyage du jeune Anacharsis Tom. IV, p. 312. sur les noms propres usités parmi les Grecs.

lig for Folket, i den Hensigt, herved at bane sig Vei til Statsbestyrelsen. — Ingen af hans andre Frænder og Venner kunde afvende ham fra dette Foretagende, uagtet han ofte blev udleet og bortviist fra Talestolene; Sokrates alene dæmpede hans Overmod, thi han elskede virkelig dette unge Mennske, deels for Karmides's [3]) Skyld, som var hans Fætter, og en Søn af den ældre Glaukon, og deels for Plato's Skyld [4]). — Da han nu engang traf ham, vandt han først hans Opmerksomhed ved følgende Samtale:

S. Hør nu, min elskelige Glaukon! det er jo din Plan, at blive Statsminister?

G. Ja, ganske vist, Sokrates!

S. Nu da ønsker jeg Dig sandelig til Lykke! thi intet menneskeligt Foretagende kan tænkes mere ærefuldt: det er jo klart, at, dersom Du udfører denne din Plan, bliver Du baade i Stand til at naae

[3]) Karmides's) om denne, som var det modsatte af Glaukons Karakter, handles i det følgende Kapitel.

[4]) for Plato's Skyld) thi han var Glaukon's Broder, og en af Sokrates's fortroligste Elever: forresten er dette Sted det eneste hos Xenophon, hvor Plato nævnes: overalt merker man, at disse to store Mænd vare ligesaa koldsindige mod hinanden, som de vare i Meninger og Levemaade forskiellige.

naae alt, hvad Du selv ønsker, og mægtig til at tiene dine Venner, ophielpe din Familie, gavne Fædrenelandet: dit Navn vil da blive merkværdigt og gienlyde først her i Staden, dernæst i hele Grækerland, ja maaskee bliver Du ligesom Temistokles fordum, berømt endog blant fremmede Nationer selv og hos Barbarerne".

Ved disse Ord hævedes Glaukons Mod, og han hørte nu med Fornøielse Sokrates, der blev ved saaledes:

S. "Ja, det indseer Du vel selv, min Glaukon! at Du først maa gavne og tiene Staten, naar Du vil, at denne skal hædre og høiagte Dig?

G. Det forstaaer sig selv.

S. Dølg da ikke for mig, jeg beder Dig; sig mig reent ud, hvormed vil Du nu begynde at gavne Staten?

Her taug Glaukon stille, ligesom om han betænkte sig, hvorfra han skulde begynde; Sokrates blev ved:

"Naar din Hensigt var, at ophielpe din Vens Huussager, maatte Du jo stræbe at forskaffe ham Penge: ligesaa bør det og her være din Bestræbelse, at berige Statens Kasse og formere dens Velstand — ikke?

G.

G. Jo! det forstaaer sig selv.

S. Men nu voxer jo Statens Rigdom i samme Forhold, som dens Indkomster formeres?

G. Mig synes det samme.

S. Siig mig nu engang: hvori bestaae Statens Indkomster, hvilke ere disse, og hvormeget udgiøre de? naturligviis har Du overveiet dette, for at kunne deels istandsætte og aabne de Næringskilder, som forfalde og stoppes; deels erstatte de Velstandsmidler, der endnu maatte mangle.

G. Sandelig! jeg har endnu aldrig tænkt herpaa.

S. Har Du forbigaaet Indtægterne, da nævn mig i det mindste Statens Udgivter: thi aldrig kan jeg tvivle om, Du jo er betænkt paa, at indskrænke og hæve de overflødige Statsudgivter.

G. Ved Jupiter! endog dette har jeg aldrig bekymret mig om.

S. Vi maae altsaa tilsidesætte det Forsæt, at formere Statens Rigdom: thi hvorledes er det muligt, at en, der kiender hverken Udgivterne eller Indtægterne, kan befordre National-Velstanden?

G. Men, Sokrates! det er jo dog muligt, at berige Staten ved Krig, og altsaa paa Fiendernes Bekostning.

S. Ganske vist, at sige, naar man er Fienderne voxen i Styrke: thi i modsat Tilfælde tabes jo endog de allerede vundne Fordele og den erhvervede Velstand.

G. Ja, det er sandt, hvad Du siger.

S. Den der altsaa vil raade Staten til Krig, bør i Forveien nøie kiende saavel Statens som Fiendernes Styrke, og begges Forhold til hinanden: paa det at han kan raade til Krig, naar Staten har Overmagten, men dersom denne er svagere end Fienden, da overtale hans Medborgere til at vogte dem, og giøre alt for at beholde Freden.

G. Ganske rigtig.

S. Siig Du os da, hvor stor er Atheniensernes Krigsmagt til Lands og Vands, og hvor stor er Fiendernes?

G. Men, ved Jupiter! hvorledes kunde jeg sige Dig dette saa nøie uden ad?

S. Du har det altsaa opskrevet: nu saa hent det, for jeg ønskede ret meget, at vide det.

G. Nei, jeg har det sandelig ikke heller optegnet.

S. Vi nødes altsaa til, og for det første at afholde os fra at raadslaae om Krig og Fred: da Du nylig har begyndt at lægge Dig efter Statsvidenskaben, er Du ventelig endnu ikke kommet til

denne Deel, der og er temmelig vidtløftig. Men Landets Forsvar, veed jeg dog, Du har tænkt paa; veed altsaa, hvormange Fæstninger der ere passende og gavnlige for Staten, og hvilke der kunne undværes: ligesaa hvormange Tropper der behøves til Besætningerne; thi da først kan Du raade til at forstærke de nødvendige Garnisoner, og ophæve de overflødige?

G. Sandelig, jeg ønskede, man sløifede alle vore Fæstninger, og borttog alle Besætningerne: thi de bevogtes nu saaledes, at vore Landgodser og Frugter lide derved [3]).

S. Men, naar man nu nedlagde alle Fæstningerne, og borttog deres Besætninger, indseer Du ikke, at enhver da fik Leilighed til at røve og plyndre: men har Du maaskee selv reist omkring og beseet Fæstningerne, eller hvoraf veed Du, de saa slet bevogtes?

G. Jeg slutter mig dertil.

S. Nu saa ville vi og udsætte denne Undersøgelse, indtil vi, istedenfor at giette og slutte,

[3]) vore Landgodser og Frugter lide derved) Tropperne tiente nemlig uden Sold, og levede paa de Distrikters Bekostning, hvor de garnisonerede: ofte udsuede og plyndrede de, naar Cheferne holdte slet Disciplin, Landsbyerne og Provinserne.

kunne dømme derom med Vished, og af egen Erfaring.

G. Maaskee var dette og det beste.

S. Ja, ved Statens Sølvverker [6]) veed jeg dog Du har været, saa at Du kan angive mig Aarsagerne, hvorfor Indkomsterne heraf nu ere langt ringere end de vare forhen?

G. Nei, der har jeg aldrig været.

S. Egnen skal og være der meget haard og usund, hvilket kan tiene Dig til Undskyldning, om man spurgte Dig til Raads i denne Sag.

G. Jeg skal engang ved Leilighed undersøge det [7]).

S. Men dette ene veed jeg dog, Du ikke har forsømt: hvor længe vort Lands Afgrøde er i Stand til at underholde Byen, og hvor meget Korn denne aarlig behøver, for at ikke vor Stat,

Dig

[6]) Sølvverker) disse laae hen mod Pynten af det attiske Distrikt paa Biergstrækningen Laurium, see Xenoph. Mem. S. 2. B. 5. K. 2, it. om Indkomsterne (de Reditibus) 4. Kapitel, og le Voyage d'Anach. V, 37. Denne samme Egn beskrives meget fugtig og usund.

[7]) Jeg skal — undersøge det) efter en anden Læsemaade: Du spotter mig; dog jeg vælger det første, som giver den beste Mening: overalt synes denne Glaukon at være saa eenfoldig eller selvindbildt, at han neppe kunde have merket, at Sokrates skiemtede med ham.

Dig uafvidende, skal lide Kornmangel: og skulde dette Uheld indtreffe, her din Indsigt afhielpe det, og dit Raad redde Staten fra Hungersnød.

G. Men hvilket moisommeligt og vidtløftigt Arbeide, at bekymre sig endog om saadanne Ting!

S. Ja, den kan jo ikke engang rigtig bestyre sit eget Huus, der ikke deels kiender alt, hvad der behøves til Huusholdningen, deels anvender Flid, for at afhielpe og erstatte alle Mangler: nu bestaaer denne vor Stad af mere end ti tusinde Huse, det maa altsaa være svært for eet Menneske, paa eengang at sørge for saa mange Familier: Jeg undrer derfor meget over, at Du ikke først begynder med at ophielpe eet Huus og een Familie, nemlig: Din Morbroders [8]); han behøver det vist — er Du først i Stand hertil, kan Du siden forsøge det samme med flere; men formaaer Du ikke engang at ophielpe denne ene Familie, hvorledes vil Du haabe, at kunne bestyre saa mange: kan man ikke engang hæve eet Centner, hvor urimeligt da at ville bære flere!

G. Jeg skulde vel have forbedret min Morbroders Huussager, naar han vilde have fulgt mine Raad.

S.

[8]) Din Morbroders) hvo denne har været, er uvist.

S. Du har ikke engang kunnet overtale din egen Morbroder! — og haaber dog, at overbevise og overtale alle Athenienserne, (din Morbroder iberegnet) til at følge dine Raad: Tag Dig i Agt, min Glaukon! at Du ikke, fremdrevet af en ubesindig Ærelyst, høster Skændsel og Foragt der, hvor Du haabede at finde Ære og Hæder. Seer Du ikke, hvor vanskeligt det er, baade at tale om det, man ei forstaaer, og at foretage sig de Ting, man ikke kiender? Erindre Dig dem, Du kiender, at være uvidende om det, de handle og tale: hvad synes Dig, fortiente disse ved et saadant Forhold Roes eller Dadel, og hvilken blev vel deres Lod, enten Beundring og Høiagtelse, eller Skændsel og Foragt? — Forestil Dig saa paa den anden Side dem, der have grundig Indsigt i de Ting, hvori de arbeide, og hvorom de tale; Du vil da, haaber jeg, erfare, at disse, som man almindelig roser og beundrer, tillige ere de forstandigste Mænd; ligesom hine, der eenstemmigen dadles og foragtes, sædvanlig ere høist uvidende i deres Fag. Dersom Du altsaa ønsker at naae fortrinlig Roes og en udmerket Beundring i Staten, da stræb først at giøre Fremgang i den Videnskab, Du engang tænker at udøve: naar Du nu heri overgaaer andre, og tillige ivrigen

stræber

stræber at tiene Staten i dens offentlige Forretninger; saa tvivler jeg ingenlunde paa, Du jo uden stor Vanskelighed vil naae dine Ønsker.

4de Kapitel.

Her tales om de Egenskaber og Pligter, som en Ryttersofficer bør eie og iagttage.

En anden Gang begyndte han følgende Samtale med en, der nylig var bleven valgt til General ved Rytteriet: "Sig mig, min unge Mand! hvorfor har Du ønsket dig denne Generalspost ved Rytteriet? dog aldrig, for at kunne have den Ære at ride foran Tropperne? denne Rang fordre jo selv de ridende Skarpskytter [1]), som ride foran Generalen selv. — Du har Ret, svarede den anden. — Ikke heller for at blive udmerket og bekiendt, thi selv de Affindige [2]) have jo den Ære at kiendes overalt? — Du har

[1]) Skarpskytter) disse vare lette Tropper, som, væbnede med Buer og Pile, udgiorde Avantgarden og Artilleriet i Grækernes Armee.

[2]) de Affindige) μαινομενοι, jeg ønsker heller her ved en liden Forandring i Texten at læse σημαινομενοι d: Fendriker og Bannere, som naturligviis ere i Spidsen af Armeen.

har endnu Ret. — Altsaa formodentlig i den Hensigt, at forskaffe vor Stad et bedre Rytterie, og, naar dette ved givne Leiligheder behoves, da som Anfører og Feldtherre at virke Statens Held? — Ja, det forstaaer sig. — Nu jeg maae tilstaae, dette vil giøre dig megen Ære, kan Du bare ret udføre denne store Plan; men bør Du ikke, i Følge den Dig betroede Post, have Opsigt med og befale over baade Heste og Ryttere? — Hvad andet? — Siig mig da nu først, hvorledes tænker Du at forædle og afrette Hestene? — 4) Hvad! dette er, tænker jeg, ikke min Sag: lad enhver Rytter passe sin egen Hest. — Men naar nu Rytterne komme ridende paa Heste, der ere enten saa svage i Fødder og Been, saa udhungrede og forsvækkede, at de umulig kunne marschere; eller saa slet tilredne og ilde afrettede, at de ikke blive staaende i de Geleder, som Du opstiller; eller saa vælige og vilde, at ingen kan styre og tæmme dem, hvortil nytter da et saadant Rytterie? og hvad vil Du, som Anfører, kunne dermed udrette til Statens Ære og Fordeel? — Det er ganske sandt; jeg skal og, saavidt mueligt, bære Omsorg for Hestene. — 5) Godt, men Du vil vel og stræbe at danne og forbedre Rytterne selv? — Ganske vist. — Allerførst maa Du da lære dine

Ryt-

Ryttere at svinge sig med Hurtighed til Hest. — Naturligviis: en Karl kan da desto lettere hielpe sig selv, om han styrter af Hesten. — Men naar det nu kommer til Slag, vil Du da modtage Fienden paa de sandige Egne, hvor I ere vante at ride, eller vil Du anfalde Fienden i hans eget Land, og derfor søge at anstille dine Krigsøvelser i saadanne Egne, som Fienderne beboe? — Uden Tvivl var dette meest fordeelagtigt. — Fremdeles bør Du jo saaledes øve dine Ryttere, at disse kunne kaste de fleste Fiender af Sadlen? — Det forstaaer sig. — Du bør og være betænkt paa, hvorledes Du kan sætte Mod og Hidsighed i dine Folk, og ret opirre dem mod Fienderne; endog dette formerer deres Styrke? — Er dette endnu ikke skeet, skal jeg vist i Fremtiden bestræbe mig derfor. — Men har Du og overveiet, hvorledes dine Ryttere kunne blive dig lydige; thi uden dette nytter baade Heste og Folk kun lidet, omendskiønt begge vare de beste og tapperste? — Du har fuldkommen Ret; men, Sokrates! hvorledes kunde jeg best bringe dem til Lydighed? — Veed Du ikke, at alle Mennesker i Almindelighed adlyde dem helst, som de i enhver Sag holde for de dueligste og kyndigste? Saaledes, for Exempel, adlyde de, som ere syge, dem helst, der best forstaae

Lage-

Lægekonsten; de, der ere til Skibs, den kyndigste Styrmand, og i Hensigt til Landvæsenet følger man den dueligste Landmands Raad. — Det er sandt. — Altsaa er det rimeligt, at man i Ridekonsten villigst adlyder den Person, som man anseer for den beste Rytter. — Mener Du da, Sokrates! at mine Folk ville blive mig lydige, og hørsommelige, naar de troede og vidste, jeg overgik dem alle i Dueligheð? — Ja ganske vist, naar Du kun overtyder dem om, at det er deres egen Ære og Gavn, at de lyde dig. — Men hvorledes skulde jeg vel overbevise dem herom? — Sandelig, dette vil blive dig meget lettere, end om Du skulde bevise for dem, at det Onde var bedre og nyttigere end det Gode selv. — Vil Du maaskee hermed sige, at en General ved Rytteriet bør stræbe at naae Færdighed i at tale? — Troer Du maaskee, han stiltiende kan give Befalinger; har Du aldrig lagt Merke dertil, at alle de gode og nyttige Videnskaber, vi i Følge Statens Love og Vedtægter [3]) have lært, og overalt, at alle i det daglige Liv nyttige Kundskaber meddeles os ved Talen? ja alt det gode og gavnlige, (det være sig hvad

[3]) Love og Vedtægter) begge Begreber indbefattes i Ordet νομος: man veed, at efter Lovene skulle enhver frie baaren Athenienser undervises i Videnskaber og Legemsøvelser.

hvad det vil) som nogen næmmer og lærer; det lærer og næmmer han jo ved Talens Brug; de beste Lærere ere derfor almindeligviis de meest veltalende, og de, som best forstaae de nyttigste Ting, kunne og som tiest færdigen forklare sig? Har Du aldrig lagt Merke til, at, naar denne vor Stad opretter et Syngekor [4]), for Exempel, det, som aarligen afsendes til Delos, intet andet Kor da fra nogen af alle Grækenlands Stæder kan lignes med vort: fremdeles, at ingen Stad frembringer saa deilige og velskabte Mennesker, som vort Athen? — Jo, det er sandt. — Ikke destomindre have Athenienserne af Naturen hverken en yndigere Syngestemme end andre Mennesker, ei heller ere de fødte med større og deiligere Legemer end andre; men de eie en naturlig Ærelyst, og denne ansporer dem fortrinligen til stort og herligt Daad. — Og dette er rigtigt. — Mener Du da ikke, at, naar nogen ret vilde tage

sig

[4]) Syngekor o. s. v. Saadanne musikalske Selskaber (de nyere kalde dem Kapeller) sendtes aarligen fra visse græske Stater (især fra Athenen) til Delos, hvor Apollo dyrkedes: et saadant Kor bestod af de største Musici og Sangere, og kostede Staten anseelige Penge; et høitideligt Gesandtskab fulgte tilligemed, og indtil denne Procession kom tilbage, var der Tingstille ved alle Athenens Domstole, see Xenoph. m. s. 4. B. 8. Kap.

sig af vort Rytterie, dette da snart i Rustning og Øvelse, i Mandstugt og streng Orden, i Tapperhed og store Krigsbedrivter upaatvivlelig vilde overgaae andre Staters Rytterier; men først maatte Folkene overbevises om, at de herved kunde naae Ære og Berømmelse? — Dette er meget rimeligt. — Nu saa tav da ikke; stræb Du, at opmuntre dine Ryttere til Tapperhed: herved vil Du gavne baade dig selv og dine Medborgere. — Ved Jupiter! jeg skal bestræbe mig derfor.

5te Kapitel.

Sokrates giør en Sammenligning imellem gode Husfædre og duelige Hærførere, for at vise, at begge bør være paapassende og forsynlige.

Engang mødte han Nicomakides, just som denne kom tilbage fra Valgmødet. Sokrates spurgte ham: "Nu, min gode Nicomakides! hvilke Feldtherrer bleve valgte? — Ach! svarede han, Gud bedre mig, Sokrates! ja, saadanne Mennesker ere Athenienserne! mig gik man forbi, endskiønt jeg lige fra min

min første Indskrivelse [1]) har tient Staten baade som Underofficer og Hovedsmand, i denne Tid har jeg slidt mig op i Tieneſten, og faaet saa mange Saar af Fienderne: (her blottede han sig og fremviste Arrene og Skrammerne af hans Saar) derimod have de nu valgt denne Anthistenes, som aldrig har tient ved Fodfolkene i noget Togt: hans Fortieneſter ved Rytteriet ere viſt ei heller store, kort, det er en Karl, der intet andet forstaaer, end at samle Penge og berige sig. — Nu, dette er jo og gor, svarede Sokrates: han vil altsaa kunne forebygge, at Soldaterne ikke lide Mangel. — Ja, Kræmmere og Høkere ere ogsaa oplagte til at skrabe Penge sammen; men ere de vel derfor skikkede til at anføre en Armee? — Men, svarede Sokrates, Anthistenes er jo og en Mand der besidder Ærelyst — en Egenskab, som er høist uundværlig hos en Hærfører! veed Du ikke, at hans Syngekorer, saa ofte han spenderer et Skuespil, altid vinde Prisen? — Dette er vel sandt, men hvad Lighed er der vel imellem, at opføre et Skuespil og anføre en Hær? — Men da Anthistenes nu, saavidt jeg veed, ikke selv er kyndig, hverken i Musiken eller sammes Opførelse, saa maa han jo dog have Færdig-

hed

[1]) Indskrivelse d: Lige fra den Tid, jeg blev enrouleret i Statens Tieneste, sædvanlig skede dette for det tivende Aar.

hed i at prøve og udvælge de dueligste Virtuoser? — Ja, altsaa [2]) kan han vel og finde saadanne Personer i Armeen, der kunne deels opstille og ordne Hæren i hans Sted, deels fegte for ham! — Ganske vist: naar han kun forstaaer, ligesom i Musiken, saaledes og i Krigen, at udfinde og vælge de dueligste; vil han rimeligviis og her seire: det er dog at formode, at han langt heller anvender sine Penge til at forskaffe den hele Stat Ære og Seier over Fienderne, end at han spenderer, sin Stamme [3]) alene til Hæder, et musikalskt Skuespil. — Altsaa mener Du: naar en kan opføre en Musik, kan han og anføre en Armee? — Nei, jeg siger kun, naar den, som forestaaer en Ting, veed, hvad dertil hører, og er tillige i Stand til at foranstalte det nødvendige; saa bliver han altid en duelig Forstander; enten han forestaaer en Musik eller han bestyrer et Huus, eller regierer en Stat, eller anfører en Hær. — Nu, ved Jupiter! aldrig havde jeg ventet at høre af Dig, Sokrates! at alle gode Huusholdere tillige vare duelige

[2]) Ja altsaa o. s. v. Man seer, dette er ironisk talt.

[3]) sin Stamme) Athenen var inddeelt i 10 Stammer eller Roder: naar en eller anden Borger udmerkede sig ved at spendere Skuespil, bekoste offentlige Maaltider, gisre Udlæg for Staten o. s. v., da tog den Kanton, hvortil han hørte, Deel i hans Hæder.

lige Generaler! — Lad os da betragte begges Haandteringer og Forretninger, for da at kunne dømme, om de ere hinanden lige eller forskiellige. — Meget gierne. — Bør de ikke begge stræbe, at have lydige og villige Folk? — Ja vist. — Videre, maae de ikke befale deres Underordnede, at enhver passer sin Bestilling? — Jo, rigtig nok. — Jeg mener og, at begge bør straffe de Onde og belønne de Gode? — Upaatvivlelig. — Roesværdigt bliver det og for dem Begge, at de forhverve sig deres Undergivnes Kierlighed? — Det forstaaer sig. — Ligesaa bliver det begges Fordeel, at forskaffe sig Venner og Medhielpere i deres Forretninger, ikke? — Ganske vist. — De maae jo og søge, at beholde og bevare hvad de eie? — Naturligviis. — Ligesaa bør de begge være omhyggelige og arbeidsomme i deres Kald? — Hvad andet? — Altsaa er jo alting ligt paa begge Sider? — Ja, naar man undtager det at stride, som ikke vedkommer dem begge. — Men de have jo dog begge deres Modstandere? — Det er sandt. — Altsaa bliver det dem begge vigtigt, at overvinde deres Rivaler, ikke? — Rigtig nok; men hvorfor opholder Du dig hermed; tal hellere om, naar det kommer til Slag: hvad kan

da hele Huusholdningskonsten nytte? — Just her gavner den allermeest; thi da den gode Huusholder veed, at intet er ham nyttigere end at seire over Fienderne, og intet skadeligere end at tabe Slaget, saa vil han og stræbe af alle Kræfter, at forskaffe sig alt det, som kan bidrage til Seieren, og tvertimod med yderste Flid afskye og afværge alt det modsatte; og da først, naar han har alt det i Stand, som kan love ham en heldig Seier — just da angriber han Fienden med al sin Styrke; er han derimod ikke tilbørlig forberedet, trekker han sig forsigtig tilbage, og lader det ikke komme til Slag. Jeg raader Dig, min Nicomakides! foragt ikke de gode Huusholdere; thi Huusbestyrelsen er kun i Størrelsens Grad forskiellig fra Statsforvaltningen; i alle andre Stykker ligne de hinanden, og især for saavidt begge uden andres Bistand og Medhielp umulig kunne forrettes; og Huussager besørges jo af de samme Personer, som bestyre de offentlige Statssager. Statens Tienere bruge jo de selvsamme Mennesker til deres Forretninger, som Huusfædre betiene sig af til deres egne Syssler: og den, der veed rigtig at behandle og bruge Mennesker, vil kunne heldigen bestyre baade sine egne Huussager og Statens Anliggender; de der-

imod

imod, der ikke forstaae at omgaaes med andre Mennesker, feile saavel i deres private Liv som i det offentlige.

6te Kapitel.

Sokrates taler med den yngre Perikles om Maaden, at bringe de ved Luxe og Selvraadighed fordærvede Athenienser tilbage til deres gamle Dyd og Tapperhed: han beviser, at de manglede hverken naturligt Anlæg eller gode Exempler; og kunde let, naar de fik duelige Anførere, tilbagevinde den tabte Hæder og Nationalvelstand.

En anden Gang holdt han følgende Samtale med Perikles [1]), en Søn af hin store Perikles: "Jeg haaber ganske vist, at Staten under din Bestyrelse vil

[1]) Perikles) denne Helt var en af de 9 ulykkelige Admiraler, som commanderede Atheniensernes Flaade ved Arginusser-Øerne i Archipelaget: endskiønt han seirede over Lacedæmonierne, blev han dog formedelst Overtroe og ved en Kabale af hans utaknemmelige Medborgere dømt til Døden og henrettet, see Xenoph. m. s. I. 1. it. Hist. Gr. 1 Lib. in fine, see og oven for Xenoph. Sokr. Mærkv. 1 B. 1 K. mod Enden.

vil fremblomstre i Tapperhed og Krigshæder, og letteligen seire over Fienderne". — Perikles svarede: "Gid Du spaaede sandt, gode Sokrates! men jeg kan ikke indsee Muligheden heraf. — Vi ville, om Dig saa synes, undersøge, hvorledes dette kan skee. — Meget gierne. — Du veed dog, at Athenienserne ikke ere færre i Tallet end Bøotierne? — Ja, dette veed jeg. — Troer Du, man iblant Bøotierne skal kunne finde flere skiønne og raske Karle end blant Athenienserne? — Jeg mener, vi endog i dette Stykke ere dem vorne. — Hvilken af begge disse Nationer er meest fredelig indbyrdes og velsindet? — Athenienserne tænker jeg; thi ofte blive de øvrige Bøotier overraskede af Thebanerne [2]), og ere dem altsaa fiendske; i Athenen derimod hørte man aldrig sligt. — Athenienserne have og af alle Græker den største Følelse af Ære, den ædelste Tænkemaade og den ivrigste Patriotisme, hvilket ikke lidet vil anspore dem til at vove sig for deres Ære og Fædreneland. — Endog i denne Henseende kan ingen dadle Athenienserne. — Ei heller er der nogen Nation, hvis Forfædre have udøvet de store

og

[2]) Thebanerne) disse beboede Thebæ, Hovedstaden i Bøotien selv, og havde, som den græske Historie viser, idelige Fiendskaber med deres øvrige Landsmænd.

og herlige Bedrivter, som Athenienserne: endog disse skinnende Exempler maae opmuntre dem til ligeledes at udmerke sig ved Tapperhed og Ædeldaad. — Jeg tilstaaer Dig alt dette, Sokrates! men Du seer jo dog selv, at, siden Tolmidas [3]) mistede de tusinde Mand ved Lebadia, og efter det andet Nederlag ved Delium under Hippokrates, er Athenens Roes merkelig sunket under Bøotierne, og Thebanerne have hævet sig over Athenienserne; Bøotierne, som før den Tid aldrig vovede, uden i Forening med Lacedæmoner og de andre Peloponnesier, at gaae endog i deres eget Land til Kamp, mod Athenienserne, understaae sig nu uden fremmed Hielp at falde ind i vort Attika; Athenienserne derimod, som tilforn, naar de førte Krig med Bøotierne, udplyndrede disses Land, frygte nu for at blive plyndrede af Bøotierne. — Alt dette veed jeg vel, men desto bedre synes mig, Staten nu kan sætte Priis paa en duelig Hærfører; Selvtillid giør Menneskket altid ligegyldigt, uvirksomt og ulydigt; Frygten derimod vir-

[3]) Tolmidas o. s. v. Det første af disse uheldige Feldtslag forefaldt ved Lebadia, eller efter andre, ved Kæronea i Bøotien, kort før Peloponneserkrigen; det sidste ved Delium, otte Aar efter denne Krig. Sokrates og Xenophon bivaanede dette Tog, see Tucydid. I. 113. V. 93. it. Strabo Lib. IX.

ker Agtpaagivenhed, Føielighed og Beskedenhed. Man seer, for Exempel, hvor overgivne Skibsfolkene ere, naar de intet have at frygte; men reiser et Uveir sig i det samme, eller de merke en fiendtlig Flaades Komme; da efterkomme de ikke alene paa det nøiagtigste alle dem givne Befalinger, men lytte endog med den største Taushed (ligesom Korsangere give Agt paa Tonemesterens Stemme) efter nye Ordre. — Men ere de, som Du mener, nu forsømmeligere end før; saa var det ikke af Veien at tale om Maaden, hvorledes man kunde anspore dem til deres gamle Tapperhed, og føre dem tilbage til Forfædrenes Krigshæder og Borgerlykfalighed. — Velan da, svarede Sokrates, dersom vi ønske, at Athenienserne skulle atter blive Eiere af de Godser og Eiendomme, som andre nu besidde, saa vidste jeg intet kraftigere Middel til at vække deres Begierlighed herefter, end naar man overbeviste dem om, at disse Ting tilforn havde tilhørt deres Forfædre; ligesaa bør vi og nu, for at indgive dem Lyst til at udmerke sig ved Tapperhed, overtyde dem om, deels at denne Ære ligesom en Fædrenearv for Alders Tid tilhører dem, deels at de let kunne, naar de kun selv ville, atter blive det tapperste Folk i Grækenland. — Men hvorledes overbeviises de herom? — Efter mine

Tan-

Tanker, naar man erindrede dem om de allerældste Forfædre, hvilke Historien nævner, og fremstiller som Exempler paa Tapperhed. — Du mener vel her Fortællingen om Cecrops [4]), der for sin Tapperhed blev valgt til Gudernes Dommer? — Ja, jeg mener og hiin Oldsage om Erecteus's Opdragelse [5]), og hvorledes han bevertede Minerva; fremdeles, den Krig, der under ham blev ført mod alle Nationer paa det tilgrændsende faste Land, og den, som til Heraklidernes Tid førtes mod Peloponnesierne; dernæst alle de Tesei Krigstoge, i hvilke Athenienserne al. d udmer-

[4]) Cecrops) Fabelen fortæller, at Minerva og Neptun trettede om, hvilken af dem begge skulde være Athenens Skytsgud og give dens Stad Navn: Jupiter, der kiendte Cecrops, som en redelig og viis Mand, udnævnede ham til Dommer i denne Sag, og han tildømte Krigens og Viisdoms Gudinde Ret: med andre Ord: Athenen blev den sindige Tapperheds og Videnskabernes Sæde. — Cecrops var en af Athenens første Konger, og kom fra Ægypten omtrent ved Mosis Tider.

[5]) Erecteu 's Opdragelse o. s. v. Ef er Grækernes Nat o ialtra t oner blev Erecteus, den 6te Konge i Athen, opdraget af Minerva selv, og da Gudinden omvankende paa Jorden kom til Attika, formaaede han Athenienserne til høitideligen og venskabeligen at modtage hende; denne Mythe vil uden Tvivl ikke sige andet, end at Erecteus var selv en oplyst og vel opdraget Fyrste, og tillige en Beskytter af Konster og Videnskaber.

udmerkede sig fortrinligen blant alle den Tids Mennesker; Du kunde og anføre de herlige Bedrivter, som hine Heltes Efterkommere ikke længe for vore Tider have udrettet, da de deels alene forsvarede sig mod dem, hvis Herredomme strakte sig over hele Asien, og i Europa til Macedonien (jeg mener mod de Persiens Monarker, som til den Tid vare de mægtigste, og havde giort de største Erobringer); deels i Forening med Peloponnesierne (hvilke og have en stor Tapperheds Rang blant de samtidige Nationer) til Lands og Vands altid vandt Hæders Prisen. — Man kan vist ikke negte dem denne Roes. — Derfor bleve og Athenienserne altid i deres Land, medens de fleste andre græske Nationer maatte forandre Boepæl og flakke landflygtige omkring: mange Folkestammer valgte dem til Dommere i deres Stridigheder; mange, som de Sterkere fornærmede, søgte hos dem Tilflugt og Beskiermelse. — Just derfor undrer jeg høiligen over, hvorledes vor Stat saa meget har tabt sig. — Ja jeg troer, at ligesom mange Fegtere og Kæmper [6]) blive, just fordi de altid vinde Pri-

[6]) Fegtere og Kæmper) omtrent ligesaa taler Xenophon paa et andet Sted om Alcibiades, see M. S. 1. B. 2. K. pag. 25. Sokrates vil her sige, at, ligesom det enkelte Menneske taber ved Ør-

Prisen, forsømmelige, og tilsidst overvundne af deres Modstridere; saaledes er det og hændet Athenienserne: ved deres Hæder og Fortrin ere de blevne ligegyldige, og derved feigere og ringere. — Hvorledes skulle de da handle, for at tilbagevinde deres gamle Dyd og Tapperhed? — Dette synes mig ikke saa vanskeligt: de stille sig hine værdige Forfædres Sæder for Øine, og ved at danne sig efter disse Mønstre, blive de dem lige; men ville de ikke engang dette, saa kunne de dog i det mindste efterligne de Stater, der for nærværende Tid have Overmagten, og ved at danne sig efter disses Sæder, blive de ikke ringere end de, ja de kunne, ved at anvende større Flid, endog overgaae deres Mønstre selv. — Du mener altsaa, at vor Stat er meget vanslægtet og vidt afsondret fra sin gamle Ære og Dyd; — Ja, ganske vist! thi naar skulle vel Athenienserne [7]) begynde

Ørkesløshed sin Huld, Sundhed og Færdighed; saaledes behøve de moralske Legemer, som kaldes Stater, en uafbrudt Virksomhed og Øvelse, for at vedligeholde deres Velstand.

[7]) Athenienserne o. s. v. Dette ufordeelagtige Skildrie af Athenens fordærvede Sæder, bestyrkes og oplyses tilstrækkeligen af de græske Historieskrivere, især af Skuespildigteren Aristophanes, som bittert og vittigt caracteriserer sin fordærvede Tids vanartede Sæder.

gynde at hædre efter Lacedæmonern's Exempel deres Gamle, da de endog begynde fra deres naturlige Forældre selv med at haane og foragte de graahærdede Oldinge? naar ville de vel begynde ligesaa flittigen at øve og hærde deres Legemer, da de ikke alene selv forsømme deres Legemers Sundhed og Huld, men endog bespotte og udlee dem, der bestræbe sig derfor? naar ville de vise Hørsommelighed mod deres Foresatte, da deres største Glæde er at spotte og beskæmme Embedsmændene og Øvrighederne? Ja, naar ville de blive indbyrdes enige og samdrægtige, da de istedenfor at fremme samtligen deres fælleds Gavn, meget mere gjøre hverandre Fortred, misunde dem selv indbyrdes mere end Fremmede, kives og trettes i de offentlige og private Sammenkomster, føre ideligen Processer, og heller forfordele end hielpe hinanden; ja de anse Statens Eiendomme ligesom fremmed Gods, drive Handel dermed ligesom med Vare, og fryde sig over intet mere, end naar de kunne berige sig paa Statens Bekostning: heraf maa jo naturligviis fremkomme stor Udaad, ja den største Ulykke [s]) for

Sta-

[s]) Ulykke) istedet for ατειρια læser jeg her ατηρια, som fandtes i Pariser Haandskrivtet, og giver en bedre Mening: ἀτη bemerker hos de ældste Græker (f. Ex. Homer og Pindar) den onde

Skiebs-

Staten selv, ligesom der iblant Borgerne selv maa avles Fiendskab, Had og en ond Tænkemaade: ja jeg for min Part gruer for, at dette tilsidst vil frembringe et større Onde for Staten, end denne kan taale. — Men, kiere Perikles, troe dog ikke, at Athenienfernes Fordærvelse er saa ganske ulægelig: seer Du ikke, hvor hørsommelige de vere paa Flaaden? hvor lydige mod deres Læremestere i de offentlige Legemsøvelser? ja, hvilke andre rette sig saa villigen efter Forsangerne i de musikalske Skuespil? — Ja, herover undrer jeg allermeest: saadanne Folk lyde gierne deres Foresatte, derimod ere de, som giøre Krigstieneste til Fods og Hest, de uregierligste og ulydigste af alle, endskiønt just disse bedre end de andre Borgere burde kiende og føle den sande Ære. — Men, min elskelige Perikles! det Areopagitiske Raad [9]) bestaaer jo

Skiebne, som Mennesket ved en stor Brøde har paadraget sig, og som forblinder det saaledes, at det render i sin egen Ulykke.

[9]) det Areopagitiske Raad) Areopagus kaldtes en Plads i Athenen, som var Mars (Krigens Gud) helliget: her holdtes om Natten den høitidelige og ærværdige Ret, som dømte i criminelle Sager, især saadanne, som angik Religionen, Sæderne og den offentlige Rolighed: denne Domstol var saa berømt af sin ustraffelige og upartiske Retfærdighed, at endog mange fremmede græske Stater appellerede til den, og underkastede sig dens Kiendelse. Grækerne havde og dette Ordsprog: retfærdig som en Areopagit.

jo dog af de fortreffeligste Mænd? — O Ja. — Kiendte Du nogensinde en Domstol, hvor Retten pleiedes med den samvittighedsfulde Redelighed; hvor Lovene fulgtes saa strængt, hvor Dommere saa nøie udøvede den sindige Viisdom og den ædle Retfærdighed, og hvor deres hele Forhold var saa ustraffeligt? — Nei, jeg maa tilstaae dette. — Man bør altsaa ikke opgive alt Haab, at jo Athenienserne kunne rettes og forbedres. — Ja, men i Krigen, hvor de dog skulde vise den største Sædelighed, Beskedenhed og Lydighed, handle de ganske anderledes. — Ja, svarede Sokrates, maaskee mangle de her duelige Anførere: naar saae Du vel, at nogen Fløitenist, Sanger eller Dandser vovede at træde frem som Formand, naar han ikke forstod hans Konst? ligesaalidet i Fegtning og Kamp: her kunne alle Anførere i enhver Haandtering sige Dig, hvor og af hvilke Mestere de have lært den Konst, hvori de undervise. Derimod ere de fleste af vore Generaler komne uden al Øvelse og Forberedelse til deres Poster; Jeg mener her viist ikke Dig, min Perikles! jeg er tvertimod overbeviist om, Du lige saa let kan sige mig, hvor Du har lært Krigsvidenskaberne, som hvor Du lærte Fegtning og Brydning: Jeg troer fremdeles, Du har arvet mange af din store Faders store Indsigter;

lært

lært mange af hans Krigskonster og kloge Paafund, og selv samlet dig et Forraad af Kundskaber og Erfaringer, som Du kan anvende til Armeens Tarv og Bestyrelse: ei heller tvivler jeg om, Du jo, uden at dølge noget for dig selv, nøie overveier, hvad Du endnu maatte mangle for at blive en duelig Hærfører; og i dette Fald veed jeg, Du opleder kyndige Mestere, og sparer hverken Penge eller gode Ord, for at lære af dem de nødvendige Kundskaber, og giøre dem til dine vise Raadgivere og duelige Medhielpere. — Jeg indseer meget vel, gode Sokrates! at Du siger dette, ikke just fordi Du troer, jeg allerede har bekymret mig om disse Ting, men for at lære mig, hvormeget en General behøver saadanne Kundskaber: og heri har Du fuldkommen Ret. — Men, min elskelige Perikles! dette har Du dog ganske vist lagt Merke til, at vort Land begrændses af høie Bierge, ligesom af Volde, der strekke sig lige ind i Bœotien, og igiennem hvilke mange snevre og steile Passe gaae ind i Attika: ja, at Landet i Midten er ligesom omgiordet af steile Fielde. — Jo, ganske vist. — Du har vel og hørt, at Myserne og Pisiderne, som beboe de meget steile Biergstrækninger

ninger i Monarkens Rige [10]): og ere kun let bevæbnede, ofte streife fra deres Fielde ind i Monarkens Land, hvor de gjøre stor Skade, og altid forsvare deres Uafhængighed? — Ja, dette veed jeg. — Men mener Du da ikke, at dersom vore unge Athenienſere ligeledes forſkaffede ſig en let Rustning og beſatte de Høie og Bierge ſom omringe Landet; diſſe da og kunne tilføie Fienderne ſtor Skade, og ſom en Formuur værne for Landbeboerne? — Unegtelig blev dette en ſtor Fordeel. — Velan da, min Elſkelige! forſøg derpaa, om dig ſaa ſynes: thi ved at bringe et og andet deraf i Stand, vil Du gavne dit Fædreneland, og ſelv blive hædret; ja, jeg ſætter endog, at dit Forſøg mislykkedes, ſaa vilde det dog

hver-

[10]) Monarkens Rige) de Perſiſke Lande i Aſien: Grækerne kaldte den Perſiſke Konge, fortrinligvis Kongen, Monarken og den ſtore Konge: Myſerne og Piſiderne vare nogle ſmaa Nationer, ſom boede paa Grændſerne af Lydien, ſtore og lille Frygien og Pamphylien, de nærede ſig af Jagt, ſtreifede ideligen ind i de nyelig nævnte Provintſer, og kunde, formedeiſt deres Beliggenhed, aldrig undertvinges af Perſerne: de Montenegriner i Grækerland, de Alpujarras i Spanien, og de amerikanſke Vilde forſvare ligeledes, beſkyttede af Naturen og Fieldene, ſom de beboe, endnu deres Uafhængighed og Frihed.

hverken gjøre dig selv Skam, eller forvolde Staten nogen Ulykke.

7de Kapitel.

Sokrates opmuntrer en indsigtsfuld, men undseelig Mand til at give sig af med de offentlige Sager og tale Republikens Sag ved Folkemøderne.

Engang mærkede han, at Karmides [1]), Glaukon's Søn, endskiønt han var en saare fortræffelig Mand, og langt dueligere end de fleste andre Statstalere til den Tid, dog aldrig vovede at træde op [2]) for Folket eller tage Deel i Statssagerne? han talede ham derfor ved en Leilighed til saaledes:

"Min

[1]) Karmides) en Søn af den ældre Glaukon, og altsaa en Farbroder af den Glaukon, som nævnes i det tredie Kapitel.

[2]) træde op o. s. v., eller: tale offentlig i Folkemøderne paa Torvet, og tage Deel i Statsdebatterne: i det republikanske Athenen havde enhver frtbaaren Borger Ret at sige sin Mening, og tale med i Statssagerne.

"Min Karmides! jeg sætter, en var i Stand til at vinde Krandsen [3]) i de offentlige Priislege, og duelig til ved saadan Seier at forskaffe sig selv Hæder og sin Fædrenestad Anseelse i Grækerland; hvad dømmer Du om en saadan Mand, naar han desuagtet vægrede sig ved at tage Deel i Priislegene?

K. Det maatte være en feig og lavsiælet Niding.

S. Men naar nu en var saa oplagt og duelig til at bestyre Statssagerne, at han derved kunde baade gavne sit Fædreneland og selv blive en hædret Mand: burde han ikke ligeledes holdes for feig, naar han undslog sig for offentlige Forretninger?

K. Maaskee: men hvortil stile disse dine Spørgsmaale?

S. Jeg seer, at Du, som er en duelig og drivtig Mand, forsømmer de offentlige Sager, hvilke Du endog som Borger i Staten burde tage Deel udi.

K. Men hvoraf har Du merket min Dueligheed, efterdi Du giør mig denne Bebreidelse?

S. I de Sammenkomster, Du bivaaner tilligemed vore andre Statstalere: her seer jeg jo, at naar disse forelægge dig nogen Sag af Vigtighed, Du

da

[3]) vinde Krandsen) som blev givet Seiervinderne i de Istmiske og andre Lege.

da altid giver et fornuftigt Raad, og overbeviser dem, der feile, med vægtige Grunde.

K. Men der er stor Forskiel paa, Sokrates! at føre en Samtale i et lille fortroligt Selskab, og at træde frem som offentlig Taler i Folke-Forsamlingerne.

S. Men naar en forstaaer Regnekonsten, saa regner han jo ligesaa rigtig blant en heel Mængde, som naar han er alene: og de, der i Eenrum spille mesterligen paa Kithar, udmerke sig ikke mindre i en stor Forsamling.

K. Dette indseer Du dog, at Undseelighed og Frygt ere ligesom indplantede i Menneskets Natur, og vise sig langt sterkere, naar man er blant en stor Mængde, end i enkelte smaae Selskaber.

S. Jeg ønskede meget, at overbevise dig om, hvor urimeligt det er, at Du, som aldrig er undseelig hos de største Kiendere eller bange for de mægtigste Borgere, dog undseer dig ved at tale for de ukyndigste og ubetydeligste Tilhørere. Hvilke Slags Mennesker skammer Du dig vel for: maaskee for Skrædere [4]), for Skomagere, Snedkere og Tømmer-

[4]) Skrædere) γναφεις Latinerne kalde dem: Tullones; de vaskede Klæderne, (som sædvanlig bestode af et heelt Stykke Tøi), giorde dem

mermænd, Smedde, Bønder, Kræmere og de Høkere paa Torvet, der kun studere paa, hvorledes de kunne kiøbe letteſt og sælge dyreſt: kun af saadanne beſtaaer jo Folkets Menighed. Hvad synes dig nu: handler Du vel her anderledes end den Fegter, der feygter for de uøvede Begyndere, endskiønt han allerede overgaaer de øvede Kæmper? — Thi nu taler Du jo med Styrke og Færdighed blant de Statens mægtige Borgere, af hvilke dog nogle skue med Ringeagt ned paa Dig [5]), ja Du overgaaer langt i Veltalenhed de Mænd selv, der meest give sig af med at tale Statens Anliggender — ikke destomindre afholder Du dig af Frygt for at udlees, fra at tale offentlig for en Mængde, der kun lidet bekymrer sig om Statssager, og aldrig viste Foragt mod dig.

K. Hvad, mener Du ikke, at adskillige af Folkets Almue ofte udleer selv dem, der tale rigtigen og grundigen.

S. Men det samme giøre jo og de andre; just derfor kan jeg ikke begribe, hvorfor Du, som saa let tænk-

den hvide, toge Pletter af, og opkradsede ved Hielp af et Slags Børster eller Karter den afslidte Lu. (Scower, kalde de Engelske det).

[5]) skue med Ringeagt ned paa dig) ventelig fordi Karmides enten var kun ung endnu, eller ubekiendt og af Almuens Hob.

kæmmer og ydmyger disse, naar de fortiene det, saameget mistvivler om at kunne komme tilrette med hine. — Min Elskelige! miskiend dig dog ikke selv, og vogt dig for den Feil, som saa mange begaae, naar de, uden at henvende deres Hu til at prøve og undersøge dem selv, mænge sig i andres Forretninger. Du maa i denne Sag ikke være ligegyldig, men anspænd dine Evner og Kræfter først og fornemmelig for at prøve og kiende dig selv: forsøm ei heller Statens Anliggender, saa ofte det er dig muligt, at befordre det almindelige Beste; thi naar Staten ved dig bliver lykkelig, da vinde ikke alene de andre Borgere herved, men og dine Venner, ja Du selv allermeest.

8de Kapitel.

Sokrates udvikler for Aristip Begrebet af det Gode og Skiønne.

Aristip satte engang Forsøg paa at giendrive Sokrates, ligesom denne tilforn havde giendrevet

ham [1]). Sokrates, der intet mere ønskede, end altid at gavne sine Venner, svarede ved denne Leilighed ikke som hine, der alene tage sig i Agt for ikke at fanges i deres Ord; men saaledes, at hans Tilhørere ved hans Tale kunde overbeviises om deres Pligter, og veiledes til Dydens heldige Udøvelse. — Aristip spurgte ham nemlig, om han kiendte noget virkelig godt; hans Hensigt med dette Spørgsmaal var, at, naar Sokrates nu nævnede noget af følgende Ting, for Exempel: Mad, Drikke, Rigdom, Sundhed, Styrke eller Mod, han da kunde overbevise ham om, at saadanne Ting ofte vare onde. Men Sokrates, som vidste, at vi Mennesker altid ønske Midler til at raade Bod paa de Ubehageligheder, der møde os; svarede ved denne Leilighed overeensstemmende med det daglige Liv [2]), saaledes: "Sperger Du mig,

om

[1]) giendrevet ham) see oven for 2. Bogs 1 Kapitel.

[2]) det daglige Liv) Meningen af dette vanskelige Sted bliver uden Tvivl denne: Sokrates vidste, at Begrebet af Godt og Ondt aldrig er absolut, men altid relativt til Menneskets Beskaffenheder og Omstændigheder; han vidste videre, at man i det daglige Liv kaldte det et Gode, som enten hæmmer et Onde og en Ubehagelighed: eller fremmer Fuldkommenhed og foraarsager Lyksalighed, og i Følge af denne sin Overbeviisning svarede han practisk og ikke spidsfindigen.

om jeg kiender noget, som er godt for Feberen?" — Nei. — For Hienſvaghed da? — Ikke heller det. — For Hunger maaſkee? — Og ikke dette. — Men, ſagde Sokrates, derſom Du ſpørger mig, om jeg kiender et Gode, ſom ikke er godt for noget, ſaa ſvarer jeg: nei, og bekymrer mig ei heller derom. — Atter ſpurgte Ariſtip, om han kiendte noget Skiønt? — Ja, (var Svaret) mange Ting af dette Slags. — Ligne da alle diſſe ſkiønne Ting hverandre? — Nei, tildeels have de ikke den mindſte Lighed indbyrdes. — Men hvorledes kan da det kaldes ſkiønt, ſom er ganſke forſkielligt fra en anden ſkiøn Ting? — Hvorfor ikke det? en ſkiøn Løber er jo ganſke forſkiellig fra en ſkiøn Fegter? Et Skiold, ſom er ret ſkiønt at bruge til Værn mod Fienden, har jo ikke den mindſte Lighed med et Kaſteſpyd, ſom og kaldes ſkiønt, naar det er dannet til en heftig og haſtig Fart. — Nu ſvarer Du mig, ſagde den anden, ligeſom da jeg ſpurgte, om Du kiendte noget Godt. — Troer Du da, ſvarede Sokrates, at det Gode er forſkielligt fra det Skiønne [3])? veed Du ikke, at alle

[3]) Skiønne) Sokrates vil ſige, at Begrebet af Skiønt (ligeſom af Godt) altid er relativ, og at en Ting kaldes ſkiøn og god, naar og for ſaavidt den ſvarer til ſin Beſtemmelſe, og kan bruges til Nytte.

Ting ere i Forhold til de samme Gienstande baade gode og skiønne? Dyden, for Exempel, er jo ikke god i Hensigt til nogle Ting, og skiøn i Hensigt til andre: Menneskker kaldes jo af een og samme Aarsag gode og skiønne: ja de menneskelige Legemer [4]) selv faae i de samme Henseender begge disse Benævnelser, og overalt kaldes alle de Ting, som Menneskene bruge, gode og skiønne, naar og for saavidt de ere nyttige og brugbare. — Altsaa, sagde den anden, bliver og en Mogkurv skiøn? — Ganske viist, svarede Sokrates, og selv et Guldskiold er hæsligt, at sige, naar Kurven er saaledes giort at den passer til sin Bestemmelse, men Skioldet ikke. — Du siger altsaa her, at de samme Ting kunne være skiønne og hæslige tillige? — Ja, ganske viist, jeg paastaaer

ends

4) de menneskelige Legemer) Begrebet af Skiønhed i Henseende til det menneskelige Legem er saa vaklende og forskiellige hos forskiellige Nationer, at det synes at være kun en Indbildning eller en Conventionsidee; imidlertid (naar man abstraherer ifra den falske og vanartede Smag, som deels naturlig- eller National-Svaghed og Dumhed, deels Luxe og onde Sæder avlede) komme dog alle oplyste Mennesker og ædle Nationer derudi overeens, at det menneskelige Legem da kaldes skiønt, naar dets Lemmer eye saaledes bygte, og dets Dele saaledes harmonisk ordnede, at det er bequemt til sin Bestemmelse.

endog, at de kunne være paa eengang baade gode og onde; thi ofte er det samme ondt for Feberen, som var godt mod Hunger, og det ondt for Hunger, som var godt mod Feber: ofte er det stygt i Veddeløb, som var skiønt i Brydning og tvertimod. Kort sagt: enhver Ting kaldes enten god og skiøn, eller ond og hæslig, for saavidt den enten ilde eller vel passer til sin Brug og Hensigt. — Da han tillige sagde, at de brugbare Huse og Værelser tillige vare de skiønneste; saa gav han, efter mine Tanker, ved denne Leilighed en god Undervisning, hvorledes man burde bygge; hans Anmærkninger vare disse: "Enhver, der vil eie et ret godt Huus, maa jo see til, at det bliver saa behageligt og til Beboelse saa bequemt, som mueligt? Dette tilstaaet, blev han ved: "Men det er jo behageligt, at have sine Værelser kiølige om Sommeren og varme om Vinteren: (og dette tilstod man) nu skinner jo, sagde han, Solen om Vinteren ind i Husets sydlige Værelser, men om Sommeren [5]) giver den Skygge i Stuerne, da den gaaer oven

[5]) om Sommeren) for at kunne forstaae dette Sted, maa man sætte sig hen til Grækerland og Athenen: Breden eller Polhøiden er her omtrent 36° N. B., og altsaa gaaer Solen om Sommeren der høiere over Horizonten end hos os: dens Afstand

oven over vore Hoveder og over Taget; men er dette saa, bør man jo bygge sit Vaaningshuus høiere mod Sønden, paa det at Vintersolen kan frit skinne ind, og lavere mod Norden, for at de kolde Vinde ikke alt for heftig skulle anfalde Værelserne. Kort sagt: det Vaaningshuus holder jeg for det angenemste og det skionneste, som er saaledes indrettet, at Beboeren [6]) til alle Aarets Tider kan deri finde det behageligste Ophold for sig selv, og det sikkerste Giemme for alle sine Eiendomme: men Malerier [7]) og buntede

stand fra Zenith, naar den har sin største nordre Declination, er omtrent 12 til 13°, og altsaa skinnede den om Sommeren paa Taget; derfor raader Sokrates at bygge Huset som et Skuur, lavt mod Norden, med et høit udgaaende Tag mod Sønden: Climaet forandrer meget Bygningsmaaden, de fornemme Orientaler bruge derfor endnu lave og lette Huse, og deres Divans (eller Sale) ere store og kiølige, forsynede med et Springvand i Midten, og med en hvalvet Kuppel, igiennem hvis Aabning den friske Luft, men ingen Soel, kan komme ind.

[6]) Beboeren) αυτος: i Danske kalder man og Eieren eller Herren af Huset: ham selv.

[7]) Malerier o. s. v. Sokrates mener her ikke alene hine phantastiske Arabesker, som saa meget vanzire et Værelse og modstride al god Smag, men Malerier og Billeder i Almindelighed; disse passe da kun i de Gallerier og Billedkabinetter, men i andre Værelser forstyrre de den Unitet og simple Ziirlighed

tede Zirater i et Værelse borttage flere Yndigheder end de give". — Til Guddommens Templer og Altere var, efter hans Mening, den Plads sømmeligst, som, liggende høiest og afsides, havde den frieste Udsigt [8]) og den mindste Sammenløb; "thi, sagde han, det er behageligt, at kunne see (Guddommens Templer), naar man tilbeder den, og det er smukt, at nærme sig dens Helligdomme i en ubesmittet Reenhed og med den helligste og stilleste Andagt.

hed, som er Architecturens første Lov, og borttoge tillige Pladsen for andre nyttige og nødvendige Møbler. Grækerne kiendte ikke til Europæernes Meublement: Orientalerne ere endnu i dette Stykke meget simple; i Storherrens Serail selv i Constantinopel findes hverken Speile, Stole, Skilderier eller Væggetapeter; den eneste Luxe bestaaer i kostbare Fodtepper, og bløde Sophaer eller Ottomaner. s. Tavernier. it. Ohsson, Tott o. a.

[8]) Udsigt o. s. v. Jeg haaber at have udtrykt Meningen af dette vanskelige Sted — det følgende particip. ἰδόντας henføre de fleste til Guderne, som beskue de Bedende; bedre synes det mig, at henføre det til de Bedende selv, hvilke kunde med Andagt sine de Kapeller og Templer, som laae høit, naar de fraværende ofrede eller tilbade.

9de Kapitel.

Sokrates besvarer adskillige Spørgsmaal, bestemmer og forklarer Begrebene af visse Ord og Benævnelser.

En anden Gang blev han spurgt, om Tapperhed læres ved Flid eller den medfødes og indplantes af Naturen selv? — Jeg for min Part, svarede han, troer, at ligesom eet Legem af Naturen er stærkere til Arbeid end et andet; saa er og een Siel af Naturen mere hærdet end en anden mod Farer og Besværligheder: jeg seer jo, at Mennesker, der ere opfødte og opdragne efter de samme Love og i de samme Sæder, dog ere høist forskiellige i Mod og Tapperhed; ikke destomindre troer jeg, at Undervisning, Flid og Øvelse meget kan hielpe Naturen og forøge Tapperhedens Anlæg hos ethvert Menneske; thi man seer jo, at Skytherne og Tracerne aldrig tør vove at fegte imod Lacedæmonerne med store Skiolde og lange Spyde; og ligesaalidet tør Lacedæmonerne bruge smaa Skiolde og korte Kastespyde mod Tracerne, eller vove sig med Buer i Kamp mod Skytherne. — I mange andre Stykker seer jeg, at Mennesker

neſker af ganſke forſkiellige Naturelle bringe det ved Øvelſe meget vidt; heraf følger altſaa, at alle (ſaavel gode ſom ſvage Hoveder) maae ſtræbe først at lære og dernæſt at udøve det, hvori de ville naae Færdighed og Berømmelſe.

Imellem Viisdom og Sædelighed giorde han ingen Forſkiel; men kaldte alle dem Viſe og Sædelige, der deels vidſte at bruge og udøve det ſande Gode og de Fuldkommenheder, de kiendte, deels vogtede ſig for det erkiendte Onde og Uanſtændige. — Naar man fremdeles ſpurgte ham, om han da holdt de Menneſker for Viſe og Sædelige, der vel vidſte deres Pligter, men dog handlede tvertimod deres Kundſkaber? ſvarede han: "Jeg anſeer diſſe kun for enfoldige Daarer og for Slaver af deres Sandſer; thi jeg troer, at enhver altid, naar det er ham muligt, udvælger juſt det, ſom han troer for ſig gavnligſt og nyttigſt: altſaa holder jeg dem, der handle imod Pligt og Retſkaffenhed, hverken for Viſe eller Sædelige." — Ligeſaa kaldte han Retfærd og enhver anden Dyd Viisdom; "thi, ſagde han, alt det er ſømmeligt og godt, ſom har Retſkaffenhed og Dyd til Grund og Formaal: og den, ſom rigtigen erkiender dette velanſtændige og ſande gavnlige, kan ligeſaalidet forkaſte det, ſom den Uvidende, der mis-

kien-

kiender dette samme Gode, kan vælge og udøve det: denne sidste feiler altid i Udøvelsen: kun den Vise handler overeensstemmende med Dyd og Velanstændighed; Daaren derimod kan ikke, og feiler, naar han vil forsøge det. — Da nu alt det, som er retskaffent, sømmeligt og godt, kommer af Dyden, saa maae jo baade Retfærdighed og enhver anden Dyd være den sande Viisdom selv. — Vel ansaae han Affindighed for det modsatte af Viisdom; men han giorde dog Forskiel imellem Uvidenhed og Affindighed: naar en, uden at kiende sig selv, indbildte sig, at vide og forstaae det, han aldeles ikke kiendte, kom han den Affindige temmelig nær. — Naar derimod en feilede i saadanne Ting, som de fleste ikke forstaae; pleiede man ikke at kalde ham derfor affindig, kun den benævnedes saaledes, der feilede i de almindeligste Ting, som alle vidste; saaledes kaldte man for Exempel den affindig, der troede sig saa stor af Vext, at han bukkede sig, hver Gang han gik igiennem Stadsporten, eller saa stærk, at han vilde bortflytte Huse, og som ellers foretog sig Ting, hvoraf enhver indsaae Umuligheden. — De derimod, som feilede i Smaating, ansaae man almindeligviis ikke for Affindige; men ligesom Mængden kalder den hæftige Kierlighed, Elskov; saaledes

for-

forstaaer man og ved Affindighed en yderlig Grad af Uvidenhed.

Ved at betragte Misundelse, fandt han, at denne Lidenskab egentlig er en Sorg og Ærgrelse, men dog ikke den Sorg, som man føler, naar det gaaer enten Venner ilde eller Fiender vel; nei, kun de vare misundelige, som ærgrede sig over, at deres Venner vare heldige i at naae deres Ønsker og udføre deres Bestræbelser. — Da nu nogle ikke kunde begribe, hvorledes nogen kan elske en anden, og dog bedrøves, naar det gaaer hans Ven efter Ønske; saa gjorde Sokrates her den Anmærkning, at mange Mennesker ikke kunde føre det over deres Sind at slaae Haanden af deres ulykkelige Venner, eller negte disse Bistand i Nød; men derimod bedrøves [1]) de og ærgre sig, naar det gaaer deres Venner vel. —

Dog

[1]) bedrøves) Naar man chemisk (man forlade mig dette Ord) vil opløse Misundelsens qvælende Lidenskab i sine Bestanddele, da finder Sykologen, at dens største Bestanddeel er den Sorg, som Mennesket føler over, at andre eie saadanne Fuldkommenheder, (disse kunne være enten virkelige eller indbildte) som han selv mangler, og hvilke han ikke haaber at kunne naae. Misundelse forudsætter altsaa en Følelse og Selvbevisthed af Feighed og Svaghed: den ædle, som tillige føler sin egen Styrke; misunder gldrig, men kappes for at naae de samme Fuldkommenheder, som andre allerede eie.

Dog, (lagde han til) den fornuftige og vise Mand plages aldrig af denne Lidenskab, kun Daaren hændes dette.

Engang undersøgte han, hvad Ørkesløshed [2]) egentlig var: han fandt da, at de fleste Ørkesløse dog foretage sig noget: selv Doblere og Narre sysselsætte sig med noget: ikke destomindre ere disse dog alle Ørkesløse, for saavidt de kunde gaae hen og foretage sig langt ædlere og værdigere Sysler, end de nu udøve: vel var den ikke ganske uvirksom, som isteden for at vælge gode og anstændigere Beskæftigelser anvendte sin ledige Tid til slette og usømmelige Sysler; men, sagde han, daarligt og ilde handler han dog, endskiønt han just ikke er ganske ledig.

Ved en anden Leilighed sagde han: "Konger og Fyrster bør ikke alle de kaldes, der bære Zeptere, ei heller alle de, der enten ere udkaarede til Regenter ved Almuens Stemmer, og valgte ved Lodkastning, eller have ved Magt anmasset og ved List tilsneget sig Regieringen; kun de alene fortiene Navn af Regenter, som forstaae at regiere". — Da man nu tilstod ham, at det var Regentens Pligt, at anordne det, som var Ret, og Undersaattens Skyldighed, at

[2]) Ørkesløshed) see oven for 1. Bog 2. Kap. pag. 42 43.

at adlyde hans Befalinger; saa beviste han, at til Skibs befaler kun den, der forstaaer at befale, da saavel Skibsrederen selv, som alle de andre, der ere paa Skibet, adlyde den kyndige og befarne Styrmand: Saaledes, sagde han, gaaer det jo og i Landvæsenet med Jordegodseiere, i Sygdomstilfælde med de Syge, i Legemsøvelser med dem, der øve sig, og kort sagt: med alle andre, som sysselsætte sig med Ting, der behøve Tilsyn og Bestyrelse; alle disse, sagde han, bestyre selv deres Forretninger, naar de selv dertil ere duelige og oplagte; hvis ikke, adlyde de ei alene dem, som ere dem nærmest, og bedre end de selv forstaae Tingen, men de lade endog hente Fremmede, og følge villigen disses Raad og Anordninger; ja i Henseende til Uldarbeide viste han, at Mændene selv adlyde Fruentimmerne, fordi disse bedre end Mandfolkene forstaae at spinde og væve (Ulden). — Dersom nu nogen sagde: Ja, men en Enevoldsherre har jo dog ikke nødig, at adlyde dem, som raade ham til det beste. — Hvad, svarede han, har han det ei nødigt, følger ikke en umiddelbar Straf paa Ulydighed mod et godt Raad? thi den, som ikke (det være i enhver Sag) følger et nyttigt Raad, begaaer jo Feil; men enhver Feil har jo sin Straf i Følge med sig. — Naar da nogen

kun-

kunde sige: ja, men en Despot har jo dog Lov til, naar ham lyster [3]), endog at dræbe den gode Raadgiver; svarede han: Troer Du da, at den, der dræber sine beste Medhielpere, bliver ustraffet, eller at hans Straf er ubetydelig? mener Du vel, at det er muligt, naar han saaledes handler, at redde ham, da hans Ulykke bliver ligesaa hastig som uundgaaelig?

Engang spurgte man ham, hvilket han ansaae for et Menneskes ædelste Bestræbelse? — han svarede: at handle vel [4]). Den anden spurgte igien, om han ikke holdt det for en Handling, at giøre Lykke? nei, svarede han, det, at giøre Lykke, bliver efter mine Tanker aldrig en Handling; thi den giør Lykke, som, uden at anvende Flid, naaer ved et Slumpeheld sine Ønsker: den handler derimod vel, som baade har lært noget godt, og tillige stræber at anvende sine Kundskaber paa den beste Maade: kun de,

[3]) naar ham lyster) i Despotierne er Regentens Villie den eneste Lov, hans Befalinger adlydes blindt, og ingen Ret og Billighed beskytter Undersaatternes Ære, Liv og Gods: stat pro ratione voluntas; eller: CAR tel est notre Plaisir.

[4]) at handle vel) her spilles med de lignende Ord: ευπραξια og ευτυχια, og saadanne Ordspil ere vanskelige, ofte umulige, at udtrykke i en Oversættelse.

de, der saaledes bestræbe sig, handle vel. — Han sagde videre: "Jeg anseer dem for de beste og gudbehageligste [5]) Mennesker, som i Henseende til Agerdyrkningen flittigen dyrke deres Jorder, i Lægekonsten heldigen helbrede de Syge, og, naar de ere Statsmænd, viseligen bestyre Statssagerne; den derimod, som er uheldig i alt og intet godt handler, er hverken en for Verden nyttig ei heller en gudbehagelig Mand.

[5]) gudbehageligste eller de lyksaligste) man ansaae nemlig dem for Himmelens Yndlinge, som vare lykkelige i deres fornuftige Bestræbelser og heldige i deres Ønsker.

10de Kapitel.

Sokrates taler med forskiellige Konstnere om deres Metier, især om Udtrykket i de saa kaldte bildende Konster.

Endog da, naar han talede med Konstnere og med Haandværksmænd om de Haandteringer, som disse vidste og udøvede; gavnede han dem ved lærerig Un-

der-

dervisning: saaledes gik han engang hen til Maleren Parrhasius [1]), og indlod sig i følgende Samtale med ham:

S. Malerkonsten bestaaer jo i at efterligne synlige Gienstande, Parrhasius! I Malere komme altsaa Naturen nær, naar I ved Farvernes Blanding udtrykke Legemernes Fordybninger og Ophøininger, deres Lys og Skygge, det Haarde og det Bløde, det Hvasse og Glatte, Ungdom og Alderdom?

P. Ganske rigtig.

S.

[1]) Parrhasius) denne Konstner var jevnaldret med Sokrates, og sin Tids Correggio. Plinius ophøier ham overmaade meget, (see Plin. N. H. 35.) og beretter, at han var den første, der gav Maleriet sin rette Symmetrie — især roses han for den ædle Værdighed, han vidste at give sine Hoveder, for sin Pensels Lethed, Trækkenes Finhed og Contourernes Akkuratesse. Han stræbte og (maaskee dertil opmuntret af Sokrates) at male Karakterer og allegoriske Stykker; herom taler Plinius (L. 35, c. 10.) saaledes: "Han tog sig for at skildre det athenienſiske Folk; (endog dette hans Indfald var sindrigt), hans Plan var, at male denne Nation, som den virkelig fandtes: letsindig, vredagtig, ubillig, ubestandig, overtalelig, haard og ynksom, høimodig og krybende, modig og feig; alle disse modstridende Karakterer vilde han vise paa eengang". Hvorledes dette lykkedes ham er uvist.

S. Men hvorledes forestille I nu hine Skienhedens Idealer, da det ikke er let at finde en Menneskefigur, som forener alle Yndigheder og Fuldkommenheder i den høieste Grad? maaskee samle I da af flere enkelte Figurer enhvers Yndigheder, og fremstille saaledes for Øiet de fuldkomne Idealer?

P. Just saaledes.

S. Men nu i Hensigt til Sielen: hvorledes udtrykke I det behagelige, overtalende og yndefulde Væsen [2]); den elskværdige og henrykkende Blidhed og den vennehulde Karakteer? maaskee kan dette ikke engang efterlignes eller males?

P. Hvorledes kunde vel Malerens Pensel udtrykke det, som hverken har Deles Forhold eller Farve, eller nogen af de nylig nævnte legemlige Egenskaber, og kan altsaa ingen Gienstand blive for Synets Sands?

S. Men det skeer jo dog ofte, at et Menneske seer snart mildt, snart vredt til andre?

[2]) yndefulde Væsen o. s. v. ἦθος, dette Ord sættes ofte imod πάθος i Æsthetiken, (ligesom de Franskes passions douces & fortes) hiint bemerker de mildere og blidere Lidenskaber, dette de heftigere, see Quint. Or. Inst. 6, 2. Plinius, naar han taler om Malerier, adskiller mores fra perturbationes animi, og anseer hine for de vanskeligste, Plin. N. 4. 35, 10.

P. Ganske vist.

S. Denne Lidenskab viser sig altsaa i Hinene?

P. Det forstaaer sig.

S. Og synes dig, at de Mennesker, som tage Deel i deres Venners Tilstand, have et og samme Ansigt, naar hine leve vel og naar de lide ilde?

P. Langt fra; de see jo glade og muntre ud, naar det gaaer deres Venner efter Ønske; men fortrædelige og mørke, naar hine have Modgang.

S. Man kunde vel altsaa udtrykke denne Sielens forskiellige Tilstand?

P. Hvad andet?

S. Men nu hiint høie og ædelfrie Væsen, og paa den anden Side dette Lave og Nedrigkrybende — hiint Sædelige og Sindige og dette Frekke og Plumpe, mon dette ikke viser sig baade i Ansigtets Miner, og i Legemets Stillinger; saavel naar Menneskет staaer stille, som naar man bevæger sig?

P. Du har Ret.

S. Lader dette sig og efterligne?

P. Upaatvivlelig.

S. Hvilket Slags Malerier mener Du da, man beskuer med størst Fornøielse: enten de, som

ud-

udtrykke ædle, gode og elskværdige Egenskaber, eller de, der røbe en ond, nedrig og afskyelig Karakteer [3])?

P. Men, ved Jupiter! Sokrates, her finder ikke engang Sammenligning Sted."

En anden Gang gik han hen i Værkstedet til Billedhuggeren Kliton, og talede med ham saaledes:

"Mine Øine see her, det jeg allerede før vidste, Kliton! at Du bilder forskiellige Figurer, Løbere, Brydere, Fegtere og Pankratiaster [4]): men sig mig, hvorledes giver Du dine Statuer denne bøielige Stilling og dette tilsyneladende Liv, som saa meget fortryller Tilskuernes Øine"?

[3]) Karakteer) det synes, at Sokrates's Hensigt med denne Samtale er, at lede Maleren til selv at indsee, hvormeget skiønnere og elskværdigere Dyden er fremfor Lasten, da endog begges Udtryk have saa forskiellige Virkninger paa Tilskuernes Øine: ligeledes siger og Plato: "at, dersom Dyden kunde beskues i sin fulde Skionhed af det menneskelige Øie; maatte enhver, som saae den, blive henrykt og forelsket i den.

[4]) Pankratiaster) saaledes kaldtes Kæmperne i de olympiske og andre offentlige Lege, der toge Deel i alle de fem Slags Legemsøvelser, hvilke vare: Veddeløb, Skivekastning, Springen, Brydning og Fegtning. — Efter andre, var en Pankratiast den: der alene brydes og fegtede for Prisen. — Latinerne kaldte alle disse fem Kampens Arter med eet Navn: Quinquertium, og de Kæmper, der øvede dem alle: quinquertiones.

(Kliton betænkte sig her og biede med Svaret; Sokrates blev ved):

*Maaskee tager Du levende Mennesker til Mønstre for dine Verker, og danner efter dem disse Statyer, der synes at aande og leve [5])?

K. Ja, ganske vist.

S. Du udtrykker altsaa de Legemets forskiellige Stillinger og Vendinger, som giøre, at Kroppen snart synker, snart hæver sig, og at man deels sammentrækker og igien udstrækker Lemmerne, deels anspænder og igien slapper Musklerne: maaskee er det herved, Du kommer Naturen saa nær, og bedrager Sandserne?

K. Ganske rigtig, just saaledes arbeider jeg.

S. Men skulde det ikke og forlyste Kienderens Øie, hvis Konstneren udtrykkede de Lidenskaber, man undertiden opdager hos Legemerne ved visse Handlinger og i visse Tilfælde?

K. Det synes saa i det mindste.

S. Konsten bør altsaa kunne udtrykke den Stridendes truende, barske Øiekast, og Seiervinderens stolte, glade Mine?

K. Det forstaaer sig.

S.

[5]) aande og leve) spirantia signa. Virgil. Æn. 3, 226.

S. En Billedhugger bør da kunne bilde den menneskelige Siel — udtrykke dens Handlinger, og gjøre Lidenskaberne selv beskuelige."

En anden Gang besøgte han Harniskmageren Pistias, og da denne viste ham nogle smukke og veldannede Kyradser, sagde Sokrates: "Ved Juno! hvilken skiøn Opfindelse er dog ikke det, Pistias! at Kyradsen saaledes dekker de Legemets Dele, der især behøve Beskiermelse, uden dog at hindre Hændernes frie Brug. — Men sig mig, min Pistias! hvoraf kommer det, Du tager mere for de Kyradser, Du forfærdiger, end andre Mestere, da dine dog hverken ere stærkere eller af en kostbarere Materie?

P. Ja, Sokrates! Mine sidde nettere og have et skiønnere Forhold, derfor ere de og dyrere.

S. Sætter Du dette skiønne Forhold, som gjøre dine Kyradser saa kostbare, i Maalet eller i Vægten? det indseer jeg, at Du ikke kan gjøre alle dine Kyradser enten lige store eller ligedanne, at sige, naar Du vil, de skulle passe.

P. Ved Jupiter! passe maae de: ellers nyttede en Kyrads ikke meget.

S. Men nu gives der jo nogle Menneskelegemer, som ere mere forholdsmæssige og veldannede end andre?

P. Ganske vist.

S. Hvorledes kan Du nu forfærdige et veldannet Harnisk saaledes, at det passer til en ilde dannet Krop?

P. Jeg danner mine Harnisker, at de passe: en Kyrads, som sidder net, er efter mine Tanker tillige veldannet.

S. Du kalder altsaa en Kyrads veldannet, ikke i Hensigt til den selv, men til det Legem, som den bedekker: naar Du altsaa sagde, at et Skiold, en Krigskappe eller andet saadant var veldannet, saa maatte man forklare dine Ord paa samme Maade. — Men maaskee har Kyradsen endnu een betydelig Fordeel, naar den passer til Kroppen og sidder net?

P. Veed Du nogen, Sokrates, saa sig mig det.

S. De Harnisker, som passe, trykke Legemet med en langt ringere Byrde end de, der ikke passe, endskiønt begge have samme Vægt; thi de, der ikke sidde tet ad Kroppen, hænge enten deres hele Tyngde paa Skuldrene alene, eller de trykke andre Legemets Dele overmaade meget, og blive derfor utaalelig

tunge:

tunge: de derimod, som passe, fordele Byrden ligeligen, deels paa Armlerne og Skulderbladene, deels paa Skuldrene, Brystet, Ryggen og Underlivet, saa at man kan ansee dem ikke for nogen Byrde, men kun for en Tilvext i Førlighed [6]).

P. Ja just det, Du her sagde, er Aarsagen, hvorfor jeg holder mine Arbeider i saa høi Priis: ikke destomindre kiøbe nogle heller malede og forgyldte [7]) Kyradser.

S. Da synes mig, de kiøbe et malet og forgyldt Onde, naar Kyradsen ikke passer; — men, (blev han ved), Kroppen bliver jo ikke altid i den samme Stilling; snart bukker og krummer man sig, snart hæver og retter man Legemet: hvorledes kunne nu de Harniſker passe, som sidde stramt og ere trange?

P. Det er umuligt.

S.

[6]) Tilvext i Førlighed) προσθεμα, ved dette Ord vil Xenophon udtrykke, hvor ligeligen og jevnt Kyradsens Byrde var fordeelt over det hele Legem: da hin syntes ligesom at udgiøre eet med Kroppen, og at være voxet paa denne.

[7]) forgyldte) egentlig: guldplaterede. Man kiendte endnu ikke de Nyeres Maade at forgylde ved Amalgama og Guld-Opløsning, men beslog Stykket med udhamrede Guldplader; see Jogues: l. l'origine des L. § 214.

S. Du vil altsaa hermed sige, at et Harnisk passer, ikke naar det er trangt, eller fordi det sidder stramt og tet ad Kroppen; men kun da, naar det hverken klemmer eller trykker den, der bruger det.

P. Ganske rigtig [8]), Sokrates! nu forstaaer Du fuldkommen min Mening.

[8]) Ganske rigtig) ligefrem: Du siger dette selv. αυτος λεγεις, denne Talemaade bruges og paa samme Maade i det Ny Testamente, see Matth. XXVI, 64.

IIte Kapitel.

Her anføres en Samtale, som Sokrates holdt med den smukke Theodota, om den Konst at elske. Hans Foredrag er her ironiskt, og hans Hensigt, at advare de tilstedeværende unge Athenienser mod Skiøgens List og de farlige Courtisaners Ränker.

Der opholdt sig engang i Athen et deiligt Fruentimmer! navnlig Theodota [1]), som gierne føiede enhver,

[1]) Theodota) hun var en af de skiønneste Courtisaner til den Tid, og siden med den ulykkelige Alcibiades, see Athen. V, p. 220.

hver, der forlangte hendes Omgang. Man talede ved en Leilighed om hende, og en af de Tilstedeværende forsikrede, at hendes Skiønhed overgik al Beskrivelse, og at hun lod sig skildre af Malere, som i den Hensigt besøgte hende, og for hvilke hun fremviste alle sine Yndigheder. Sokrates svarede: Sandelig! vi maae hen at see hende; thi aldrig kan man, naar en Ting er saa ubeskrivelig skiøn, kiende den nøiagtigen, blot ved at høre andre tale derom. — Nu vel! svarede den anden, saa skynder Eder at følge med!

De gaae nu samtligen hen til Theodota; de fandt hende staaende for Maleren, og beskuede hendes Skiønhed. Da Maleren var færdig, talede Sokrates: Hvad mene I, mine Venner! bør vi takke Theodota meest, fordi hun nu har ladet os see alle hendes Yndigheder, eller bliver hun os meest forbunden,

220. & XIII. 574. Vel bragte disse vittige Fruentimmere megen Cultur og Vittighed ind i Athenen, men tillige stor Fordærvelse for Sæderne og Ungdommen. Hvo kiender ikke af Plautus og Terenz, en Tais, Bacchis, Glyceria o. a. fl.? Sokrates vilde lære hans Elever at kiende Theodota, og venskabelig advare dem mod hendes Ränker; i denne ædle Hensigt besøgte han dette Fruentimmer; hans Samtale med hende er fuld af Ironie, Lune og sund Moral.

den, fordi vi have beskuet hende? naturligviis bør hun takke os, dersom hun selv har størst Fordeel af at have viist sig for os; har derimod denne Beskuelse meest gavnet os, blive vi hende meget forbundne? (Du har Ret, svarede en af Selskabet); men (blev han ved), nu er det jo klart, at vi høiligen maae beundre hendes Skiønhed; og naar vi nu udbrede dette Rygte, voxer jo hendes Roes, og derved fremmes jo hendes Vinding: vi ønske alle at nyde Theodotas's Omgang: hendes Selskab forlade vi bedaarede af Kierlighed, og vi ville føle, naar vi ere borte, den smerteligste Længsel efter hendes Person: men følger ikke nu heraf, at vi blive hendes Tilbedere, og hun Formaalet for vor Beundring? Theodota svarede: ved Jupiter, dersom dette saaledes forholder sig, mine Herrer! bliver jeg Dem uendelig forbunden for dette Besøg.

Da nu Sokrates nøie beskuede hende, og saae deels de kostbare Prydelser, hvormed hun selv var smykket, (hendes Moder, som boede hos hende, førte og stor Stads) deels de mange smukke Opvarterske og Kammerpiger, som viist ikke heller vare slet klædte, og de prægtige Møbler, hvormed Værelserne i Overflødighed vare zirede; talede han: Hør nu min smukke Theodota! Du eier vel et Landgods? —

Nei,

Nei, aldeles ikke, svarede hun. —. Altsaa er Huus, som indrenter Dig mange Penge? — Huus eier jeg ikke heller. — Maaskee har Du Slaver [2]), som ere Konstnere og Haandværksfolk? — Ligesaa lidet. — Men hvoraf lever Du da? — O, svarede hun, naar jeg har en og anden Kiereste, som finder Fornøielse i at bevise mig Velgierninger, da er denne gode Ven min hele Kapital, hvoraf jeg lever.

S. Ved Juno: min skiønne Theodota! jeg ønsker Dig ret til Lykke med denne rige Eiendom; thi at eie en lille Flok af gode Venner, er sandelig ulige bedre, end at have hele Hiorde af Faar, Køer og Geder! men een Ting maa jeg dog spørge om: lader Du det komme an paa den blotte Slumpelykke, at en og anden Kiereste (ligesom hiin næsvise Flue [3]), nu og da flyver til Dig, eller anvender Du selv nogen Flid og Konst for at faae gode Venner?

T.

[2]) Slaver o. s. v. Grækerne udleiede ofte deres Livegne (naar disse forstode en Professjon) til Konstnere, deels dreve de selv ved dem Fabriker (see 2. Bogs 7. Kap.) I Polen og Rusland leie Adelmændene ligeledes deres Livegne ud for Dagløn til Fabrikanter og Konstnere i Stæderne.

[3]) Flue) saaledes ligner og Gøkingk den kaade letsindige Elsker ved en Kolibrit, der flattrende flyver fra Blomst til Blomst, og mættet af deres balsamiske Duft forlader dem hastig og utaknemmelig, see Alphonso 4. Gesang §. 60.

T. Hvilket Konstgreb kunde jeg vel ophitte i denne Sag?

S. Jeg forsikrer, Du var hertil langt mere skikket end Edderkopperne [4]); Du veed jo, hvorledes disse Jægere fange deres Rov; de spinde nemlig deres Væve, og nære sig af de Insekter, som falde i deres Garn.

T. Du raader mig altsaa at knytte Garn, til at fange Mennesker?

S. Troe mig, Theodota! Du maae sandelig ikke mene, det er saa let en Sag, at fange det kostbareste og uskatterligste Vildt; jeg mener gode Venner: seer Du ikke, hvor megen Konst og Umage Jægerne maae anvende for at fange Harer, hvilken Fangst dog ikke indrenter meget. Da Haren søger sin Føde om Natten, saa gaae de paa Jagt efter den med Hunde, som ere afrettede til Nattejagten: Videre, da Haren flyer bort, saasnart Dagen gryer, have de et andet Slags Hunde, Støvere kaldte, som spore Haren op, da deres skarpe Lugt siger dem, ad hvilken Vei den har løbet fra Marken til dens Leie. Men nu

4) Edderkopperne) Grækerne forbandt ikke, som vi, noget ubehageligt Bibegreb ved dette Navn, men ansaae Edderkoppen for det den er: en konstig og uskyldig Insekt.

nu er Haren saa rask til Fods, at den saare let paa fri Mark undløber Jægerne; derfor have disse atter andre Hunde i Beredskab, de hurtige Mønder nemlig, som oprende Haren og tage den i Løbet; men da den undertiden undløber endog disse Hunde, saa opstiller man Garn og Hilder paa de Stier, ad hvilke Haren flyer, paa det at den, heri indviklet, kan fanges.

T. Men hvorledes kunde jeg vel paa en saadan Maade fange Kiereſter?

S. Dette skal jeg sandelig sige Dig: isteden for den Hund, som Jægerne bruge, skal Du forskaffe dig en Ven [5]), der kan opstøve og finde saadanne Personer, som baade elske Skiønhed, og tillige eie Penge, og naar han har funden dem, da anvende alle Konstgreb, for at føre dem i dine Garn.

T. Hvilke Garn har vel jeg?

S. Du har ganske viist eet, som er vel twundet, og fuldt af forføriske Hilder; jeg mener dit deilige Legem, og dernæst den deri boende vittige Siel, som

[5]) en Ven o. s. v. d: en Kobler (Maquereau): man bemerke, at den vise Sokrates siger dette ingenlunde for at undervise Theodota, men for skiemtende at underrette hans tilstedeværende Venner om Skiøgens Underfundighed.

som kan lære dig, ved hvilke talende Hiekast Du best kan behage, samt hvorledes Du skal tale andre til Fornøielse; ved denne samme Forstand skal Du kunne vide at giøre en saadan Forskiel paa dine Tilbedere, at Du med Glæde modtager din sande Elsker, men derimod afviser den kaade Vellystling, og lader ham staae uden for: især bør Du omhyggeligen tage dig af din Kiereste, om han bliver syg, og inderligen tage Deel i hans Velgaaende; overal: anvende alle dine Evner, for at kunne behage dem, der oprigtigen elske dig. — Dette veed jeg dog, at Du forstaaer den Konst, ikke blot ved nogle kielne Smigrerier, men ved sande Venskabsprøver, at giøre dig andre forbundne, og da de allerfornemste Mennesker her i Staden ere dine Venner, indseer jeg, Du maae forstaae at vinde dem, ikke ved blotte Ord, men ved virkelige Tienester.

T. Jeg kan forsikre dig, Sokrates, jeg anvender slet intet af alle disse konstige Midler.

S. Da kommer det sandelig meget an derpaa, at man forstaaer at behandle den, man ønsker sig til Ven efter hans Tilbøielighed; thi ved Magt bliver det dig ikke muligt, enten at fange en Ven, eller beholde hans Venskab: kun ved Velvillighed og en behagelig Omgang kunne vi baade bringe dette kostbare

bare Vildt i vore Snarer, og tillige faae det til at forblive hos os.

T. Deri har Du Ret.

S. Jeg vil da give dig følgende Raad: for det første skal Du aldrig forlange af dine Elskere andre Tieneſter og Velgierninger end saadanne, de uden stor Møie og Opofrelse kunne forskaffe dig — dernæst maae Du søge at giengielde deres Velvillie paa samme Maade: herved vil Du især giøre dig dem forbundne; de skulle desto bestandigere elske dig og blive desto villigere og færdigere til at tiene dig [6]).

T. Velan, Sokrates! kan Du vel gaae mig til Haande i at fange Venner?

S. Jo, meget gierne, kunde Du kun overtale mig dertil.

T. Hvorledes skulde jeg udvirke dette?

S. Dette maa Du selv udgrandske, og tillige overveie, hvortil du kan bruge mig.

T.

[6]) Jeg har med Flid her udeladt noget, som maaskee vilde forarge dem, der ikke kunne sætte sig hen i Grækernes National-Sæder, og i den Tids Levemaade, og derfor vilde glemme, at Sokrates's Hensigt med denne Besøgelse og Samtale var, at underrette sine Tilhørere om Courtisanernes farlige Ranker, for at de ikke uvidende derom skulde besnares.

T. O da vær saa god, ret ofte at besøge mig.

Her begyndte Sokrates at skiemte dermed, at han intet offentlig Embed [7]) havde, og svarede: "Ak min smukke Theodota! jeg har saa overmaade liden Tid tilovers — saa sielden Leilighed at være ledig: jeg har saa mange Forretninger, deels mine egne Huussager, deels offentlige Statssager, der altid holde mig sysselsat. — Desuden har jeg og adskillige Kierester [8]), som hverken Dag eller Nat kunne affee mig, men altid ere omkring mig og lære af mig visse Elskovsmidler og Tryllerunes.

T. Hvad? forstaaer Du dig og paa saadanne Ting, Sokrates!

S. Ganske vist! hvoraf mener Du vel, det kommer, at denne Apollodor [9]) og Aristhenes aldrig kunne

[7]) Embed) andre læse her αυτης, og forklare det, at Sokrates spottede Theodota, og bebreidede hende det ørkesløse Liv, hun førte.

[8]) Kiereſter) atter en sokratisk Ironie! han mener de mange haabefulde unge Mennesker, som han saa inderligen elskede, og dagligen underviste i Dydens og Pligternes Lære.

[9]) Apollodor) denne bragte sin Lærer en kostbar Kiortel paa hans Yderste, see Ælian. 1, 16, og beklagede sig over at han døde uskyldig, see Apol. Socr. De følgende Navne forekomme ofte i Plato's Dialoger. Af Kebes har man endnu en smuk allegorisk Skildring af det menneskelige Liv: af de andre have vi intet tilovers.

kunne forlade mig: hvorfor holde vel Kebes og Simmias dem altid til mig? Du veed dog, at dette umulig kunde skee, naar jeg ikke anvendte mange Elskovsmidler, Besværgelser og Lokkefugle [10]).

T. Vel! jeg beder dig da, laan mig engang din Lokkefugl, at jeg ved Hielp af den kan trekke dig selv hid til mig.

S. Bevare mig Gud! aldrig vil jeg saaledes lade mig trekkes hen til dig: kom Du heller til mig.

T. Nu, jeg skal komme, naar Du kun vil modtage mig.

S.

10) Lokkefugle ἴυγξ var en vis Fugl (efter Linnée Jynx torquatilla, s. Vertilla), som den Tids Overtroe brugte til Elskovsbesværgelser; man dreiede den omkring, omtrent som et Sold, og troede derved at udvirke, at den man elskede, maatte gienelske. — Denne Jynx var og en af de Ingredientser, med hvilke Medea giorde Jason forelsket i sig, see Pind. Pyth. Od. 4. Anach. 2, 467. En Afbilding og Gemme af denne Elskovsfugl findes i Mus. Florentin. T. II. tab. 39. n. 4. I det sokratiske Ironiesprog betyde disse Elskovsmidler intet andet end den lærerige og vennehulde Omgang, hvormed han fængslede sine Tilhørere, og ved sine Kierester forstaaer han sine sande gode Venner, som ved Viisdom og Dyd vare blevne hans Fortrolige.

S. Gierne vilde jeg lukke op for dig, saafremt jeg ikke til den Tid skulde have en anden bedre Kiereste hos mig.

12te Kapitel.

Sokrates foreholder en ved Uorden svækket Yngling, hvor vigtig Legemets fornuftige Pleie og Øvelse er til at vedligeholde den kostbare Sundhed, og at Sielens Evner selv lide og svækkes, naar Legemet er forsvækket.

Da Sokrates engang saae, at Epigenes, et ungt Menneske blant hans Disciple, saae ilde og svækket ud, sagde han:

"Hvad Du seer gemeen ud, Epigenes!

E. Jeg er og kun en gemeen Mand [1]) af Almuens ringeste Hob, Sokrates!

S.

[1]) en gemeen Mand o. s. v. Epigenes optager Sokrates Ord i en ganske anden Mening, end han havde sagt dem: han havde heri Medhold af det græske Sprog selv, i hvilket Ordet ἰδιώτης bemerker snart en Privatborger af Almuens Klasse, snart den ukyndige og ulærde, snart den, som ikke tog

Deel

S. Dog vist ikke ringere end hine Kandidater, der melde sig til de olympiske Priskampe: anseer Du maaskee den Kamp for ubetydelig, som Athenienserne engang, naar Omstændighederne fordre det, skulle anstille [2]) mod Fienderne, og hvor det vil gielde Liv eller Død? — Sandelig, de ere ikke faa, som omkomme i Krigen eller redde deres Liv med Skiendsel [3]), fordi de have et svagt og svækket Legem: hvor mange tages ikke levende til Fanger, og maae da enten hentrælle deres hele Liv i det haardeste Slaverie, eller paa andre Maader kæmpe med den yderste Nød; naar nogle da undertiden have løskiøbt sig

Deel i de offentlige Legemsøvelser (ikke at tale om andre Bemerkelser): Adjectivet heraf tilligemed Adverbet siges deels om det gustne og svækkede Udseende, som de lade, vellystige og syge Mennesker have; deels om den slette Klædedragt, som adskilte de fattige og gemene Borgere fra de Fornemme og Rigere. Sokrates mener det første; Epigenes tager hans Ord i denne sidste Mening.

[2]) skulle anstille) Sokrates vil herved sige: endskiønt Du ikke gider tage Deel i de olympiske Prislege; kan dog den Tid komme, da Du som Borger i Staten maae vove Liv og Blod for Fædrenelandet, og altsaa tage Deel i en Kamp, som bliver langt vigtigere og desto farligere, jo mindre Du har forberedet dig dertil.

[3]) med Skiendsel) d. e. ved Flugten, og ved at bortkaste deres Skiold, hvorved de bleve erklærede æreløse.

dyrere end de havde Formue til, henleve de deres øvrige Tid i en kummerfuld Mangel og trykkende Armod. — Hvor mange forspilde ikke got Navn og Rygte, just fordi deres svækkede Legem nødte dem til at være feige; men synes dig nu, at Følgerne af Legemets Svækkelse ere ubetydelige? ere de ikke meget mere utaalelige? Jeg i det mindste holder for, at alt det, som en udstaaer, for at styrke og hærde sit Legem, er langt mindre tungt og ubehageligt end det nylig nævnte: troer Du maaskee, at Legems Svagelighed er sundere og i alle Tilfælde nyttigere, end Styrke og Sundhed selv, eller anseer Du Følgerne af en sterk Legemsbeskaffenhed for ubetydelige? De, som holde deres Legemer i god Stand, befinde dem i alle Henseender langt anderledes og langt bedre, end hine sygelige Skrantninger; de, som give deres Krop en ordentlig og fornuftig Pleie, ere altid sunde og sterke; mange redde derved deres Liv med Ære i Krigen, og undgaae utallige Farer; andre bevise deres Venner mange Velgierninger og Fædrenelandet store Tieneſter: de erhverve sig selv en almindelig Kierlighed, og et stort Navn, og bane sig Veien til glimrende Hædersposter — derfor henleve de selv deres øvrige Liv, kronede med Hæder og Fornøielse, og efterlade (naar de døe) deres Børn de herligste Udsig-

ter,

ter, det skiønneste Anlæg til Velstand, og et rigt Forlag til at giøre Lykke i Verden. Det er sandelig ikke ret, min Epigenes! at Du forsømmer at øve dig i Krigsvæsenet, fordi Staten for nærværende Tid ingen Krig fører: Du burde desuagtet øve dig; thi Du maae vide, at Øvelse altid giør Legemet mere skikket til enhver Anstrængelse og til alle Forretninger! Menneskene behøve jo Legemet til alt, hvad de foretage sig, og i alle Sysler er det en stor Fordeel, at have sit Legem i den beste og fuldkomneste Stand. — Ja, endog paa Tænkekraften, hvor man allermindst skulde formode Legemets Indflydelse, virker det: hvo veed ikke, at mange lide stor Skade paa deres Sieleevner, naar Legemet er i Uorden og sygt; at Legemets Svækkelse ofte er Aarsag, at mange tabe Hukommelsen; og at Mismod, Tungsind, ja Afsindighed selv saaledes angribe Sielen, at denne ofte mister alle sine Begreber og Kundskaber? — Den derimod, som har et sundt og sterkt Legem, er fri fra alle disse Ubehageligheder, og sikker for, aldrig ved Legemets Uorden at paadrage sig et saadant Onde: meget mere kan man haabe, at en sund Legemsbeskaffenhed virker just det modsatte af de Ubehageligheder, som Svagelighed foraarsager. — Men hvilket fornuftigt Menneske vilde nu ikke taale

noget

noget for at naae Fordele, som ere de anførte Under saa modsatte? — Skammeligt er det og, at et Menneske formedelst Ørkesløshed ældes for Tiden, og foraarsager, at hans Legem visner bort, førend han endnu saae det blomstre, prydet med Ungdommens fulde Kraft og med den faureste Skiønhed; men aldrig nød den Ørkesløse og den Ligegyldige dette frydefulde Syn; et saadant Gode pleier vist ikke at komme af sig selv.

13de Kapitel.

Her anfører Xenophon nogle af Sokrates's sindrige Svar og klygtige Indfald ved adskillige Leiligheder.

En blev engang vred, fordi en anden, som han havde hilset, ikke hilsede igien. Sokrates svarede da: "Nu maae jeg sandelig lee; dersom Du mødte et Menneske, der havde et stygt og ildedannet Legem, vilde Du neppe blive vred; nu derimod blev Du opbragt, fordi Du traf en med en plump og udannet Siel".

En anden sagde, at Maden smagte ham ikke: "Da giver, svarede Sokrates, Akumenus [1]) et godt Lægemiddel mod denne Sygdom" — "hvilket"? spurgte den anden. — "Hold op at spise, sagde han; ved denne Afholdenhed vil Du kunne leve mere fornøiet, mindre dyrt og langt sundere."

En anden beklagede sig, at det Vand, han havde i sin Gaard, var ham for lunkent at drikke. — "Altsaa, svarede Sokrates, er det dig bequemt, naar Du vil bruge varmt Bad." — Nei, sagde den anden, til Bad er det for koldt. — Men nu dine Husfolk, ere disse ligeledes misfornøiede med at drikke det, og at bade sig deri? — Nei, ved Jupiter! jeg forundrer mig ofte, med hvilken Lyst de bruge det til begge Dele. — Hvilket Vand er meest lunkent at drikke; det, Du har i din Gaard, eller det, som findes i Æskulap's Tempel [2])? — Det i Æskulap's Tempel. — Nu see engang, svarede Sokrates, Du er altsaa mere egensindig og kielen end baade dine Tienestefolk og de Syge selv.

Da

[1]) Akumenus) en Læge, som var Sokrates's Ven, og jevnaldrende: han nævnes ofte i Platos's Verker.

[2]) i Æskulap's Tempel) her var nemlig et varmt Bad, som mange Gigtbrudne og andre Syge besøgte.

Da en vis Herre pryglede med Hidsighed sin Tiener, spurgte Sokrates ham: "hvorfor er Du saa vred paa din Slave"? — "For han er (sagde den anden) den største Fraadser, og tillige det udueligste Drog; den pengegierrigste Slyngel og tillige den dovneste Skurk". — Men har Du da og overveiet, svarede Sokrates, hvilken af Jer begge der fortiener de fleste Hug, Du selv eller din Betient?

En anden yttrede sin Frygt for at reise til Olympia [3]). — Hvad, svarede Sokrates, er Du saa bange for denne Reise? gaaer Du ikke, naar Du er i Byen, næsten den ganske Dag omkring? paa Reisen derhen kan Du jo spise til Middag, naar Du har lagt en Deel af Veien tilbage, derefter gaae igien et Stykke — saa spise Aftensmad og sove ud — indseer Du ikke selv, at, dersom Du lagde ud i een Linie alle de Turer, Du gior i fem eller sex Dage, vilde Du let rekke dermed fra Athen til Olympia? Endnu bedre er det, at Du begiver dig paa Reisen een Dag før end sildigere; thi det er tungt, at blive nødt til at giøre længere Dagreiser end ens Kræfter tillade; derimod bliver det dig desto bequemmere,

naar

[3]) Olympia) en Stad i Elis (en Provinds i det gamle Peloponnes, eller nuværende Morea ved det joniske Hav), hvor de olympiske Lege holdtes.

naar Du tager een Dag mere til Reisen, og overalt er det langt bedre at skynde sig med Afreisen, end at ile paa Veien selv".

En anden klagede, han var ganske afmægtig af den lange Vei, han havde gaaet. — "Havde Du da, spurgte Sokrates, noget at bære? — Bevare Gud! kun denne min Kiole. — Gik Du ene, eller fulgte din Betient med Dig? — Min Tiener var med. — Gik denne ledig eller bar han noget? — Han bar nogle Hynder [4]) og det andet Reisetøi. — Og hvorledes befinder han sig efter Reisen? — Saavidt jeg veed, langt bedre end jeg selv. — Hvad om Du nu skulde have baaret hans Byrde, hvorledes vilde det da have gaaet Dig? — Ah Himmel! kun slet: jeg troer ikke engang, jeg havde holdt det ud. — Men hvad synes Dig? sommer det sig en fribaaren Mand [5]), der er oplært i de offentlige Legemsøvelser,

4) nogle Hynder) στρωματα: de fornemme Athenienser lode deres Tienere bære et Slags Stole efter dem, paa hvilke de hvilede sig paa Gaden og paa Torvet, i Spaseregangene og paa Theatret, see Meiners's Geschichte d. Luxus der Athenienser, p. 10.

5) en fribaaren Mand) Ingen Slave blev det tilladt at tage Deel i de offentlige Legemsøvelser, som hørte til den ædle Opdragelse; Sokra-

ser, mindre at kunne udholde Strabase, end en ussel Slave?

Krates vil altsaa sige, at, om Slaven var blevet træt, havde det været mindre underligt, da denne ikke fra Ungdommen af var øvet og afhærdet.

14de Kapitel.

Sokrates foreholder Giesterne ved et Kollationsmaaltid, at være tarvelige i at bekoste deres Kollationer, og maadelige ved Maaltidet selv.

Engang spiste Sokrates i et Selskab, hvor nogle havde medtaget lidet Suul, andre mange Lekkerier til Maaltidet; han befaler da Tieneren, at fremsætte det lidet til fælles Nydelse, eller og dele det omkring i Portioner til alle Giesterne. — De, som havde taget meget Suul med sig, undsaae sig nu ved ikke at tage Deel i det, som blev fremsat; og de kunde for Skams skyld ei heller andet, end igien meddele de andre af deres mange Retter. De fremsatte altsaa og deres Lekkermad til fælles Nydelse, og da de desuagtet ikke fik mere deraf, end hine, der havde

kun

kun bragt lidet med; lode de nu af [1]) at indkiøbe for Eftertiden saa kostbart Suul til deres Samqvæmsgilder.

Nu mærkede Sokrates, at een af Selskabet ikke rørte Brødet, men spiste allene Suul, og, da man just talede om de Navne [2]), som passe sig til enhver Ting, tog han heraf Anledning til at spørge:

"Men, mine Herrer! kan nogen af os sige, naar og under hvilke Omstændigheder et Menneske bør kaldes en Suulæder? thi vel spise alle Suul, at sige,

[1]) lode de nu af) den lærde Raphel i hans Annotationes ad Nov. Test. ex Xenophonte, har brugt dette Sted hos Xenophon, til at oplyse et lignende hos Paulus, 1. Corinth. 11, 20. Apostelen dadler nemlig Corinthierne, at de i deres Kierligheds Maaltider overtraadte den Ligelighed, som sømmer Giester og Venner; den ene tog nemlig mere Mad og Drikke med sig end den anden, og nogle levede yppigen, medens den fattige Kristen ved samme Bord hungrede.

[2]) da man just talede om de Navne o. s. v. De vittige Græker krydrede deres Maaltider med muntre Indfald, eller og med lærerige Discourser, hvori enhver af Giesterne kunde tage Deel: ventelig har Sokrates her efter hans Sædvane fremsat dette Spørgsmaal, for at vænne hans Selskab til at bestemme nøiagtig Ordenes Begreber. — Flere lignende Exempler herpaa findes i Xenophons Skrift, Giestebudet kaldet.

sige, naar de have noget, til deres Brød; men derfor troer jeg endnu ikke, de fortiene Navn af Suulædere?"

(Nei langt fra, svarede en af de tilstedeværende). "Men, blev han ved, jeg sætter, en spiste bar Kiødmad uden Brød, og det ikke som Fegterkost [3]), men af Lekkerhed, burde han da hede en Suulæder og en Fraadser eller ikke — hvad synes eder?"

"Neppe, svarede en, kan nogen anden fortiene Navn af Suulæder." — Men (begyndte en anden af Selskabet) nu den, som spiser kun lidet Brød og meget Tilmad? — Mig synes, svarede Sokrates, endog denne bør med Rette kaldes en Suulæder, og naar vi andre Mennesker bede Himlen om et kornrigt Aar, er det rimeligt, at han ønsker sig Forraad af Kiød og fede Varer.

Da Sokrates talede dette, mærkede det unge Menneske, at det som blev sagt sigtede til ham; han tager

[3]) ikke som Fegterkost) De unge Mennesker, som meldte sig til at tage Deel i de offentlige Priiskampe, maatte i de 9 til 10 Maaneder, da de øvede og forberedede dem til Kampen, holde en vis Diæt, og nyde saadanne animaliske og kiødagtige Spiser, der giorde dem nervestærke, blodrige og hylsige.

tager da lit Brød til sin Mad, men vedbliver dog at spise meest Suul. Da Sokrates saae det, sagde han: Giver nu Agt [4]), I Naboer! paa denne unge Mand, om han spiser Kiød til Brødet, eller Brød til hans Suul?

En anden Gang merkede han, at een af Giesterne tog flere Retter til een Mundfuld, for at smage paa eengang forskiellige Lekkerier; han begyndte da saaledes: "Kan der vel tænkes en Kogekunst, som koster flere Penge, og tillige meer fordærve Retterne, end den, Fraadseren og Velæderen øver, naar han spiser af mange Retter paa eengang, og putter paa eengang adskillige Lekkerier i Munden? baade gior han jo sine Retter langt dyrere, end Kokkene i Almindelighed, da han blander flere Slags sammen i eet; og i det han sammenblander just saadanne Retter, som hine tillave adskilte, fordi de ingenlunde passe tilsammen, handler han, saafremt ellers Kokkene forstaae deres Haandtering, urigtigen og for-

der-

[4]) Giver nu Agt p. s. f. denne Sokrates's Vittighed synes noget mat; men man betænke, det var i et muntert Vennelaug, og ved et fortroligt Bord, han skiemtede; ved saadanne Leiligheder veier man sielden sine Ord saa nøie.

derver derved den hele Konst [5]). Er det ikke dog latterligt, først at anskaffe sig de beste Kokke, fordi man ikke selv forstaaer at lave Mad, og siden at forandre og forblande det, som hine tillave og anrette?

"Endnu een Uleilighed har den, der vænner sig til at spise af mange og forskiellige Lekkerier paa eengang; ham synes, naar kun faa Retter findes paa Bordet, at han savner noget, og hans fordærvede Gane vil længes efter det, den er vant til; den derimod, som har vant sig til at spise kun af een Ret ad Gangen, vil endog da, naar kun eet Slags Tilmad er nærværende, være fornøiet med den ene Ret."

Endelig anmerkede han og ved denne Leilighed, at det, at spise, kaldes i Athenienſernes Sprog at leve vel: (εὐοχεῖσθαι) dette Ord, sagde han, passer sig

[5]) den hele Konst) Til Sokrates's Tid var Overdaadighed og Fraadserie steget til en anseelig Høide i Athenen, de Rige sparede intet Middel for at gotte deres Ganer; Kokkene, som før regnedes blant de foragteligste Slaver, forskreves nu langt fra, og deres Haandtering blev studeret som en Videnskab. — See Meiners Gesch. v. Luxus d. Athenienſer. Ligesaa taler Livius om Romerne: tunc coquus, viliſſimum antiquis mancipium, æſtimatione & ritu in pretio eſſe, &, quod miniſterium fuerat, ars haberi coepit. Liv. 39.

sig ret vel, naar man spiser saadanne og kun saa mange Retter, som hverken betynge Siel og Legem, eller ere vanskelige at forskaffe; man saae da, hvilke Menneskker han tillagde, Vellevnet; det var kun dem, der spise med Orden, Velanstændighed og til Maade.

Xeno-

Xenophons
Sokratiske
Merkværdigheder.
Fierde Bog.

1ste Kapitel.

Xenophon beviser, hvor lærerig og opbyggelig i alle Henseender Sokrates var i Omgang, og hvorledes han søgte at danne hans Elever til Flid og Virksomhed, ved at overbevise dem om, at Genie uden Flittighed, og Rigdom uden Dueligheds slet intet Værd giver Menneskет.

Sokrates var i ethvert Tilfælde og paa alle mueligе Maader en saa almeennyttig Lærer, at enhver, der kiendte endog det ringeste til Manden, og havde tilligе

lige mindste Skiønsomhed, maatte strax indsee, at intet kunde tænkes gavnligere, end at nyde hans Selskab og omgaaes med ham, og det til alle Tider og ved alle Leiligheder; endog da, naar han ikke var selv tilstede, havde de Personer, der pleiede enten at komme til ham eller at modtage ham, Gavn af at erindre sig hans lærerige Samtaler, og tænke paa ham [1]); han gavnede altsaa sine Venner ligesaameget fraværende som nærværende; og hans vittige Skiemt var ikke mindre opbyggeligt, end hans sindige Alvor. Ofte sagde han spøgende, at han var forelsket [2]) i en og anden Person; men man saae tydeligen, at de deilige Menneskers skiønne Legemer ingenlunde fristede hans Sandser, men at han derimod

[1]) tænke paa ham) hans Exempel stod dem (vil Xenophon hermed sige) altid livagtigt for Øine, og hans Læreregler gienlød i deres Ører; de undsaae sig altsaa for at tænke, tale og handle noget uanstændigt; altid betænkende, hvad Sokrates havde sagt, og hvorledes han handlede.

[2]) forelsket) Exempler nok paa denne sokratiske Ironie findes hos Plato: uden Tvivl have saadanne skiemtende Udtryk givet visse Nyere Leilighed til ubillige Bestyldninger mod Sokrates's Kydskhed. See Heyne's fortræffelige Afhandling de Sancto Socrate Pæderastia, Comment. Götting.

imod inderligen elskede de ædle Siele, som Naturen havde givet et stort Anlæg til Dyd og Fuldkommenhed: han bedømte nemlig de gode Naturelle deraf, at de deels hastigen næmmede det, de havde Lyst til, deels længe huskede det, de havde næmmet, og tilliige ivrigen attraaede alle de Kundskaber, der skulde danne dem til gode Huusfædre og til duelige Statsmænd, saa at de værdigen kunde omgaaes deres Medmenneskér, og fornuftigen bruge Tingene her i Verden. Naar saadanne gode Hoveder tillige dannedes ved Underviisning, troede han, de bleve lykkelige og fuldkomne Mennesker; heldige i at bestyre deres egne Huussager, og duelige til at virke andre Menneskers, ja hele Staters Held og Velfærd.

Men han behandlede [3]) ikke alle sine Lærlinge paa een og samme Maade; dem for Exempel, der tiltroede sig selv saa ypperlige Naturgaver, at de slet ingen Underviisning behøvede, foreholdt han, at selv de beste Hoveder behøve meest at dyrkes: til et Beviis herpaa anførte han, deels at det ædelste Slags Heste, som baade ere modige og vælige, blive, naar de fra Ungdommen af tæmmes og berides, de brugbareste og fortreffeligste; men og paa den anden Side,

hvis

[3]) behandlede) ligefram: han gik ind til dem.

hvis de overlades dem selv, de uregierligste og skadeligste; deels at den rareste Art Hunde, der ere skikkede til at taale Strabaser, og hurtige til at forfølge Vildtet, blive, naar de i Tide afrettes, de beste og brugbareste til Jagten; ligesom de tvertimod, hvis man forsømmer at dressere dem, blive uduelige, glubske og uregierlige: — Ligeledes, sagde han, forholder det sig med de Mennesker, der af Naturen ere begavede med det fortreffeligste Anlæg, den største Sielestyrke og den raskeste Drivtighed til deres Foretagender; naar disse nu tillige faae en god Opdragelse og en rigtig Underviisning om deres Pligter, blive de saare ypperlige og duelige (thi hvor mange og hvor skiønne Handlinger kunne saadanne store Siele ikke udføre!); men disse samme sieldne Mennesker ville og, sagde han, paa den anden Side uden Opdragelse og Underviisning blive de værste og de skadeligste; thi naar de ikke vide at bedømme deres Pligter og Handlinger, give de sig ofte af med onde Foretagender; og fordi de tillige ere stormodige og heftige i deres Attraaer, saa kan ingen overtale dem til at være rolige og lade deres Forsætter fare; — just derfor foraarsage de og saa mange og saa store Ulykker [4])!

4) Ulykker) uden Tvivl sigter Sokrates ved disse Ord til den Alcibiades, som Naturen

Fremdeles naar hans Elever, stolende paa deres Rigdom, troede, de intet behøvede at lære, da deres Penge vilde være dem et tilstrækkeligt Middel til at udføre alle deres Ønsker og blive almindeligen hædrede; saa bragte han dem til bedre Eftertanke ved at overbevise dem om, hvor daarligt det var at troe, man uden at have lært noget kunde skielne imellem det Nyttige og det Skadelige; men, sagde han, kiender een ikke denne Forskiel, er han jo en Daare, hvis han haaber at kunne virke noget godt og nyttigt, fordi han har Midler og Penge til at forskaffe sig alt hvad han ønsker; men kan han intet nyttigt stifte, hvor afsindigt da at troe, han er i Stand til at kunne enten sørge som han burde for sit eget Beste, eller bidrage værdigen til det Heles Vel; ligesaa enfoldig, sagde han, er den, der mener, han uden at vide noget, blot ved sine Penge kan enten blive anseet for en brav og duelig Mand, eller vinde en almindelig Hæder; endskiønt man veed, han er ueduelig til alt.

turen havde begavet med det største Anlæg og de herligste Talenter; men hvilke han anvendte saa ilde, at han ofte blev Aarsag til Uheld i den athenienſiske Republik, ja tilsidst selv ulykkelig og et Formaal for hans Medborgeres Had.

2det Kapitel.

Sokrates taler med den unge, selvkloge Euthydem, der tilsidst ved Sokrates's Spørgsmaale overbevises om, at han slet intet forstod af de Kundskaber, han tilforn meest tiltroede sig.

Nu vil jeg og fortælle, hvorledes han vidste at behandle dem [1]), der troede, de havde faaet den allerypperligste Underviisning, og vare derfor stolte af de Kundskaber, som de indbildte sig at eie; han havde nemlig hørt, at Euthydem, den Smukke kaldet, havde samlet sig en stor Mængde af de berømteste Digteres og Sophisters Skrivter [2]), og at han derfor til-

[1]) dem, der troede o. s. v. I det foregaaende Kapitel har Xenophon viist, hvorledes Sokrates giendrev deres Fordom, der, stolende paa deres Penge, intet vilde lære; her lader han ham resonnere med en af de unge indbildte athenienſiſke Lærde, der satte Priis paa Kundskaber uden dog virkeligen at eie dem. — Man seer, at Sokrates flere Gange og over forskiellige Materier talede med denne samme Euthydem, og at denne har været en af hans fortrolige og lærvillige Tilhørere.

[2]) Sophisters Skrivter) Sophisterne (see Indledn.) vare et Slags Professorer i Athenen, som vel ikke lønnedes af Staten, men holdte

tiltroede sig større Indsigt end hans Jevnaldrende, og haabede at overgaae alle hans Tidsmennesker baade i Taletalent og i Duelighed til Statsforretninger. Sokrates mærkede fremdeles, at denne unge Mand, hvis Alder [3]) endnu ikke tillod ham at bivaane Folkemøderne paa Torvet, tog Plads, naar han vilde drive noget igiennem, i en Sadelmagers Bod [4]), som stod i Nærheden af Torvet. Her gik han ind til ham engang, og havde nogle af sit Selskab med sig. Nu traf det sig den første Gang, at en af de Tilstedeværende opkastede dette Spørgsmaal: enten Themistokles var blevet dannet til en stor Mand ved

de

te dog offentlige og private Forelæsninger i flere Videnskaber. Ventelig havde den unge Euthydem hørt adskillige af disse Lærde, og skrevet eller maaskee ladet afskrive deres Forelæsninger; man kan sammenligne ham med mange af vore Tiders Studerende, der ofte indbilde sig at være lærde, fordi de have hørt mange Collegier, reist længe udenlands, og bragt hiem med sig store Bundter af de berømteste Professorers Forelæsninger.

[3]) hvis Alder) Euthydem har altsaa endnu været under sine 30 Aar (før denne Tid maatte ingen Athenienser bivaane Tingene, eller stemme i Folkemøderne), han indfandt sig ikke destomindre i Nærheden ved Torvet, deels for at høre Folkets Debatter, deels og for at drive et og andet igiennem ved sine Venner. —

[4]) En Sadelmagers Bod eller: i en Tømmefabrik.

de vise Mænds Omgang; eller han havde sit fortrefelige Naturel allene at takke for den store Duelighed, der saa særdeles udmerkede ham blant hans andre Medborgere, at Staten altid saae hen til ham, naar den behøvede en duelig og drivtig Mand. Sokrates greb denne Leilighed til at anspore [3]) Euthydem og svarede: "Man seer jo, at ingen kan, uden kyndige Mesteres Underviisning, endog i mindre vigtige Konster og Haandværker naae nogen Ferdighed; hvor daarligt altsaa at tænke, man af sig selv kan lære Statskonsten, som er den vigtigste af alle Videnskaber?"

En anden Gang var atter Euthydem tilstede, da Sokrates kom; denne merkede nu, at han forlod sin Plads blant de andre Tilhørere, fordi han frygtede, at nogen skulde troe, han beundrede Sokrates's Viisdom; derfor talede han saaledes:

"Mine Venner! Ganske vist vil denne Euthydem, saasnart han engang naaer de myndige Aar, træde op for Folket, og, naar Staten fremsætter en og anden vigtig Sag, strax give sin Betænkning og sit Raad; dette seer man tydelig af hans nu værende Opførsel; ja jeg troer vist, da han nu saa neie vogter sig at blive mistænkt for at lære noget af andre,

at

[3]) anspore (παροξύνειν) nemlig til Opmerksomhed og Lærvillighed.

at han bereder sig paa en smuk Indledning til en Statstale, og udentvivl vil hans Indgang, naar han engang begynder at tale offentlig, blive følgende:

"I Athenienſiske Mænd! aldrig har jeg lært nogen Ting af noget Menneske: vel har jeg hørt, der gives visse Personer, som udmerke sig ved Talegaver og Statskyndighed; men aldrig søgte jeg saadannes Selskab, ei heller bekymrede jeg mig nogensinde om at faae en kyndig Mand til Læremester; tvertimod, jeg tog mig altid i Agt for ikke allene at lære noget af andre, men endog at ansees derfor. Imidlertid, I Athenienser! vil jeg være eders Raadgiver, og meddele eder, hvadsomhelst der af sig selv maatte falde mig ind."

En lignende Indgang *), blev Sokrates ved, passede sig ikke mindre smukt for den Candidat, der

søgte

*) En lignende Indgang o. s. v. Meningen er: "at en Statsmand bruger en saadan Indledning, naar han første Gang træder op for Folkets Menighed, er ligesaa latterligt, som om een ansøgte at blive Stadsphyſikus med følgende Ord" o. s. v. — Man merke, at endskiønt Embederne (saavel de militaire som civile) i Athen ikke lønnedes af Statens Kasse; saa vare de dog under Statens Opsigt og Beskyttelse, og ligesom de høie Embedsmænd valgtes af Folket, saa maatte og enhver, der enten vilde øve en vis

Konst

søgte at erholde Tilladelse af Staten til offentligen at øve Lægekonsten: hvor sømmeligt, dersom denne begyndte saaledes:

"Aldrig har jeg, I Athenienser! lært Lægevidenskaben af noget Menneske, og aldrig søgte jeg at faae Underviisning af de berømte Læger: bestandig vogtede jeg mig for ei allene at lade mig undervise af nogen kyndig Mand, men endog at blive anseet for at skylde andre end mig selv mine Indsigter; ikke destomindre, I Athenienser! beder jeg, I ville betroe mig dette Physikat; jeg skal, ved at anstille idelige Forseg paa Eder selv, stræbe at lære den Videnskab, jeg vil udøve."

Alle de Tilstedeværende loe over denne pudseerlige Indgang.

Efter den Tid saae man, at Euthydem gav Agt paa Sokrates's Foredrag, men endnu vogtede han sig for selv at tale noget, haabende, at han ved denne Taushed skulde blive anseet for viis og beskeden; Sokrates vilde og afvænne ham herfra og sagde derfor: "Det er dog forunderligt, at de der ønske

sig

Konst eller Videnskab, have Tilladelse dertil. Den udødelige Hippocrates har endog efterladt os en Beskrivelse over den Eed, som en saadan Medicus maatte aflægge til Staten.

sig Ferdighed i at spille paa Harpen og Fløiten, i Ridning eller i andre saadanne Konster; altid stræbe uafladelig at øve sig, ikke allene da, naar de ere allene, men særdeles i Overværelse af de berømteste Mestere; de giøre og taale alt, og foretage sig intet uden hines Raad, overbeviste om, at de umulig paa anden Maade kunde naae den Ferdighed og Berømmelse, som de ønske sig; derimod seer jeg, at mange, der attraae at blive ferdige Talere og duelige Statsmænd, indbilde sig, de uden al Forberedelse og Flid kunne tage alt af dem selv, og strax naae den Duelighed, de saa meget ønske sig; og dog synes mig, disse Videnskaber ere langt vanskeligere at lære end hine Konster; thi endskiønt mange sysselsætte sig med Statssagerne, ere dog kun saare faa heldige i at bestyre dem; men viser dette ikke tydeligen, at disse Ting forudsætte en langt større og ivrigere Flid hos deres Dyrkere, end hine Ferdigheder?"

Saaledes talede Sokrates de første Gange, naar Euthydem var nærværende; men da han mærkede, at denne nu blev villigere tilstede, medens han talede, og var en agtpaagivende Tilhører, saa gik han ene hen engang i Tømmefabriken. Euthydem tog Plads ved Siden af Sokrates, som nu begyndte følgende Samtale med ham:

S.

S. Men hør nu, min Euthydem! er det og sandt, hvad man fortæller mig, at Du har samlet Dig en heel Mængde af de berømteste Viismænds Skrivter?

E. Ved Jupiter! ganske vist, gode Sokrates, jeg bliver endnu ved at samle, til jeg faaer de fleste Bøger, mig muligt er.

S. Sandelig! jeg beundrer dit kloge Valg, at Du heller vil eie en Skat af Viisdom, end samle Dig Dynger af Guld og Sølv; heraf seer man, Du er overbeviist om, at Sølv og Guld ikke forbedrer eller forædler Menneskket; da derimod hine vise Mænds Læreregler berige Forstanden med Kundskab, og indprente Dydens Følelse i deres Siele, som eie dem.

(Ved at høre dette blev Euthydem glad, haabende at Sokrates holdt den Maade, han studerede paa, for rigtig. Da denne mærkede, at han frydedes ved dette Bifald, blev han ved):

Men maae jeg spørge, kiære Euthydem! i hvilken Videnskab ønsker Du at naae Indsigt og Færdighed, ved at samle disse mange Bøger?

(Her taug Euthydem nogen Tid og betænkte sig, hvad han skulde svare; Sokrates tog da Ordet igien):

Maa-

Maaskee vil Du være Læge, for der gives vist og mange gode Bøger, som berømte Læger have forfattet [7])?

E. Ved Jupiter! Læge vil jeg aldrig være.

S. Nu saa vil Du vel være Bygmester; thi dette Fag fordrer og en indsigtsfuld og forstandig Mand?

E. Langt fra.

S. Maaskee ønsker Du at blive en stor Landmaaler, som Theodor [8]) var?

E. Nei, Landmaaler vil jeg ikke heller være.

S. Astronom da?

(Hertil sagde han og nei):

S. End Rapsodist [9])? for man siger, Du og eier en Samling af alle Homers Verker.

E.

[7]) have forfattet?) Foruden den nylig nævnte Hippocrates, af hvilken vi endnu have endeel Skrivter tilovers, findes endnu Efterretninger om de ældste græske Medici, hos Plin. Hist. Nat. XXIX, 1. Ælian. V. H. 4, 10.

[8]) Theodor) han var fra Cyrene (nu Grenne) og af den Cyrenæiske Skole, en stor Mathematicus, og havde, som man mener, underviist Sokrates i Geometrien.

[9]) Rapsodist) saaledes kaldte man dem, der declamerede for Folket visse Stykker og Vers af de gamle Digtere, især af Homer: som tiest lærte disse Acteurer (Digtere kan man ikke kalde dem) deres Stykker uden ad,

hvilke

E. Nei sandelig vil jeg ikke; jeg kiender nok disse Rapsodister; Digternes Vers kunne de opramse paa deres Fingre uden ad; men selv ere de ofte nogle meget eenfoldige Tosser.

S. Nu saa tragter Du vel efter at naae den Dueligheed og Fuldkommenheed, som danner de store Statsmænd og de fortreffelige Huusholdere [10]), der ere i Stand til at bestyre de offentlige Sager, og derved gavne baade deres Medmenneskker og dem selv?

E. Ja, Sokrates, jeg maae tilstaae, jeg ønsker mig meget denne Dueligheed.

S. Aldrig kunde Du heller have valgt et skiønnere eller ædlere Fag: denne er Kongernes Videnskab; den kaldes derfor og den kongelige Konst — men

hvilke de forelæste og declamerede saavel ved offentlige Fester, som og ved Giestebuder og andre Høitideligheder; de bare en egen Dragt, og havde en Stav eller Laurbærgren i Haanden; ofte kappedes de med hverandre om Prisen, og undertiden forklarede de tillige deres Digter, men altid forbandtes Pantomimen og en passende Gesticulation med Declamationen: endnu i Italien gives der nogle, som fortiene deres Brød med at declamere Stykker og Stanzer af Tasso, Metastasio o. a.

10) Huusholdere) eller maaskee rigtigere: Statsøekonomer; thi det følgende viser, at her tales kun om de offentlige Sagers Bestyrelse.

men har Du og overveiet, om det er mueligt, uden at være en retfærdig Mand, at naae Styrke i denne Videnskab?

E. Langt fra: uden Retskaffenhed er det jo ikke engang mueligt at være en god simpel Borger.

S. Har Du da allerede giort Fremgang i denne Dyd?

E. Jeg smigrer mig med den Tanke, at jeg er bekiendt for saa retskaffen en Mand, som nogen anden.

S. Men ligesom nu Tømmermænd og andre Professionister forferdige Verker, saa maae jo og de saa kaldte Retskafne og Retferdige ligeledes kunne udøve de Handlinger, som ere dem egne — ikke?

E. Uden al Tvivl.

S. Og skulde ikke de Retskafne og kunne bevise deres Dyd for Verden, ligesom Haandverksfolk stille deres Verker til Skue?

E. Hvo kunde vel ikke angive Exempler paa Retskaffenhed ligesaavel som paa den modsatte Uretferdighed? man seer og hører jo dagligen Exempler nok paa begge.

S. Synes Dig da, vi skulde skrive her Bogstaven U og der R, og saa henføre til R de Handlin-

linger, vi anse for Virkninger af Retferdighed, og til U de modsatte Uretferdighedens Virkninger?

E. Ja gior det, om Du troer det nødvendigt.

Sokrates skrev [11]) nu, som han havde sagt, og blev ved at spørge:

Menneskene tale jo undertiden Usandhed? — Alt for ofte desværre! — Hvorhen skulle vi sætte dette? — Under Uretferdighed, det forstaaer sig — Bedrager man ikke og ofte andre? — Ganske vist — Hvor skulle vi sætte denne Handling? — Og ved Bogstaven U — End det, at tilføie sine Medmenneskker Skade? — Sammesteds — Nu det, at giøre en fri Mand til Slave? — Sammesteds — Kan da intet af disse Stykker henføres til Retferdighed, kiære Euthydem? — Bevare os Gud! det var jo urimeligt. — Men naar nu en Feldtherre indtager en fiendtlig Stad, som har fornærmet andre; og naar han

[11]) Sokrates skrev o. s. v. Endog af dette Sted seer man, hvor ugrundet den Fortælling er, at Sokrates ikke kunde skrive, vel paastod han det engang selv, da han skulde votere i en Criminel-Sag, men han brugte da denne Usandhed for ikke at blive tvungen til at dømme en uskyldig fra Livet. Overalt blev enhver fribaaren Athenienser undervist i Læsning, Skrivning og Legemsøvelser, hvilke Stykker henhørte til den ædle Opdragelse og den anstændige Levemaade.

han giør dens Borgere til Slaver [12]); kunne vi da vel sige, han handler uretferdigt? — Aldeles ikke — Altsaa maatte vi sige, han handlede ret? — Det forstaaer sig — Men jeg sætter, den samme Feldtherre i Krigen bedrager Fienderne ved Krigspudser? — Endog her handlede han ret — Og naar han ved List eller Vold borttog Fiendernes Gods, handlede han endnu ikke overeensstemmende med Retferdighed? — Ganske vist, men jeg troede i Førstningen, Du indskrænkede dine Spørgsmaal allene til Venner? — Altsaa maae vi nu flytte hen til Bogstaven R alt det, vi anførte under U — ikke? — Jo, det synes saa — Vi ville altsaa bestemme, som Du mener, disse anførte Ting [13]) saaledes, at i Hensigt til Fiender blive de samme Handlinger retferdige men uretferdige mod Venner; thi disse bør man jo altid behandle oprigtigen? — Just saaledes —

Men

[12]) til Slaver) hos Grækerne kunde fribaarne Mennesker miste deres borgerlige Personlighed og blive til Slaver ved følgende Aarsager: 1) ved Salg, naar en enten frivillig solgte sin Frihed for Penge, eller af andre falholdtes, 2) for Gield, 3) ved Forbrydelser, og endelig 4) ved Krigsretten, naar Seierherrerne, deels af Hevn og til Vederlag, deels af politisk Nødvendighed, fratoge de overvundne Stæder og Borgere deres Frihed.

[13]) disse anførte Ting) nemlig: at tale Usandhed, at bedrage, plyndre o. s. v.

Men jeg sætter nu: en Feldtherre merker, hans Armee er mismodig; han opdigter en Usandhed, indbilder dem for Exempel, at nu nærme sig Hielpetropperne, og ved denne Usandhed sætter han Mod i sine Folk: hvor skulde vi vel sætte dette Bedragerie? — Mig synes under Retferdighed — Et andet Tilfælde: ens Søn er syg og behøver Lægemidler, men vil intet Lægemiddel tage ind; Faderen ophitter en List, giver ham Lægemidlet ind i Mad uden at han merker det, og skaffer ham ved dette Paafund sit Helbred igien; hvorhen skulde vi vel sætte et saadant Bedragerie? — Sammesteds hen, synes mig — Fremdeles, ens Ven er henfalden til en saa stor Tungsindighed, at man frygter, han af Fortvivlelse vil tage sig selv af Dage; den anden tager ved List eller med Magt Dolke og andre saadanne Vaaben bort fra ham: hvor bør nu dette have Plads? — Selv dette henhører til Retferdighed — Altsaa billiger Du, man endog i Hensigt til Venner ikke altid bør handle aabenhiertigt og oprigtigt? — Nei, det seer jeg sandelig: jeg omflytter altsaa nok engang de anførte Stykker, at sige, om det tillades mig — Langt heller maa dette være dig tilladt, end at give Tingene en urigtig Plads. — Men naar nu tvende Personer bedrage deres Venner og derved tillige

skade disse (thi dette Tilfælde bør vi ikke heller forbigaae), hvilken af begge er da meest uretferdig, den der handler forsætlig, eller den, som gior det af Uvidenhed og Vanvare? — Gode Sokrates! nu troer jeg næsten ikke længer mine egne Svar: mig synes nu, at alt det forrige forholder sig ganske anderledes end jeg nylig troede; dog (jeg vil vove det) lad mit Svar være dette, at den, der lyver eller bedrager med Vidende og Forsæt, er altid mere uretferdig end den, der ikke veed bedre. — Mener Du da ikke, at Retferdighed ligesaavel som enhver anden Videnskab, f. Ex. Sproglæren, udfordrer og forudsætter en vis Kundskab og Indsigt? — Jo, ganske vist. — Hvilken af to forstaaer nu et Sprog best, den der læser og skriver urigtig med Forsæt, eller den, som feiler, fordi han ikke veed bedre? — Den første; for han kunde jo, naar han selv vilde, læse og skrive rigtig — Den altsaa, der skriver Feil med Forsæt, forstaaer bedre at skrive, end den, der feiler af Uvidenhed? — Hvad andet? — Hvilken af begge veed nu best, hvad Ret og Retferdighed er; den, der lyver og bedrager med fri Villie, eller den, som gior det, fordi han ikke veed bedre? — Den første, det forstaaer sig. — Men nu sagde Du jo selv nylig, naar en kun forstaaer at skrive,

bliver

bliver han, endskiønt han virkelig ikke skriver, dog bedre Skribent, end den, der ikke forstaaer det? — Ja — I følge heraf bliver jo og den, som veed hvad Ret og Retferdighed er, endskiønt han ikke handler overeensstemmende med sin Kundskab, retferdigere end den, der ikke veed sine Pligter? — Det synes saa; men nu seer jeg, jeg ikke engang kan rede mig ud af dette her. — Fremdeles, forestil Dig, en vil gierne tale Sandhed, men fortæller dog aldrig den samme Ting paa een og samme Maade: skal han for Exempel beskrive en Vei, siger han snart, at den løber til Osten, snart at den samme Vei gaaer i Vester; og vil han giøre een og den samme Regning, faaer han nu en mindre og nu igien en større Sum ud: hvad dømmer Du om et saadant Menneske? — Enhver maa jo tilstaae, han slet ikke forstaaer det, han indbildte sig at vide. — Kiender Du nogle Mennesker, man kalder pøbelagtige og slaviske? — Ja, ganske vist. — Er det Kundskab og Indsigt, eller Uvidenhed og Dumhed, som giør at man tillægger dem dette foragtelige Navn [14])? — Deres Uvi-

[14]) dette foragtelige Navn) Slavernes Tilstand i Grækenland (især i Lacedæmon) var saare ussel. Disse Ulykkelige bleve ikke ansete for

denhed er Aarsagen, hvad andet? — Men hvilket Slags Uvidenhed? er det maaskee fordi de ikke have lært Smeddehaandværket? — Langt fra. — Eller fordi de ikke forstaae Tømmerhaandværket? — Ikke heller derfor. — Maaskee fordi de ikke kunne sye Skoe? — Intet af disse Ting er Aarsagen, tvertimod: de allerfleste, som drive de nylig nævnte Haandteringer, regnes jo til Pøbelens og Slavernes Klasse. — Altsaa maa vel dette foragtelige Navn egentlig passe sig paa dem, der intet kiende til Dyd og Velanstændighed? — Mig synes saa i det mindste. — Bør vi ikke da anstrenge alle vore Evner, for ei at blive anseete for Pøbel, eller være det? — Men Gud bedre mig dog, gode Sokrates! jeg troede før ganske vist, at jeg ret studerede den Philosophie, der allerbest, efter mine Tanker, kunde lære mig alt det, en Mand, der tragter efter Ære og Dyd, behøver at vide; nu derimod, hvor mismodig mener Du ikke jeg bliver, da jeg deels seer, hvor lidet jeg, uagtet al min anvendte Flid, er i Stand til at besvare et eneste af de Spørgsmaale,

der

forPersoner, hvilke man skyldte visse Rettigheder og Pligter, men betragtedes som deres Herrers Ting og Eiendom, og vare sædvanlig et Formaal for Fornærmelser og Forhaanelser; omtrent ligesom Negrene endnu ere det i Vestindien.

der dog allerede burde være mig fuldkommen bekiendte; deels ingen anden Vei viser, ad hvilken jeg kunde gaae, for at blive et bedre og ædlere Menneske.

Hertil svarede Sokrates: Siig mig, min elskelige Euthydem! har Du nogensinde været i Delfi?

E. Ja, allerede to Gange.

S. Har Du lagt Merke til, at der et Sted paa Templet findes skrevne disse Ord: Kiend Dig selv? !! γνῶθι σαυτόν. —

E. Ja vist har jeg.

S. Men har Du og overveiet Meningen af denne Paaskrivt, og anvendt den paa Din Forfatning, med andre Ord: har Du og stræbt at prøve og undersøge Dig selv?

E. Nei langt fra, jeg forudsatte nemlig, at jeg endelig maatte vide dette fuldkommen; thi hvad andet kunde jeg vel forstaae, naar jeg ikke engang kiendte mig selv?

S. Men kalder Du det at kiende sig selv, naar en allene veed, hvad han heder? aldrig troe Hesteprangerne, at de tilfulde kiende den Hest, de ville kiøbe, førend de faae undersøgt, om den er spag eller vild, sterk eller svag, hurtig eller træg, og hvilkesomhelst andre Fuldkommenheder eller Mangler en Hest kan have — men saaledes bør og enhver, der vil

kien-

kiende sig selv, nøie undersøge, hvorledes han er skikket til værdigen at bruge Tingene her i Verden og gavne sine Medmenneskker.

E. Mig synes og, at den, der ikke kiender sine Kræfter og Evner, ganske miskiender sig selv.

S. Det er jo fremdeles umodsigeligt, at ligesom Selvkundskab skienker Menneskene de fleste og største Fordele, saaledes ere og de, der miskiende dem selv, udsatte for mange og store Ubehageligheder: de, som kiende dem selv, vide jo og, hvad der tiener dem til Beste, og de indsee, hvad deres Kræfter formaae eller ikke: ved at udøve det, som staaer i deres Magt, tilfredsstille de deres Fornødenheder og Attraaer, kort sagt: de leve lykkelige, feile sielden i deres Foretagender og undgaae altid Uheld, da de aldrig befatte sig med det, de ikke forstaae. Den samme Selvkundskab giør dem og bequemme til at prøve og bedømme andre Mennesker, og betiene sig af disses Medhielp og Raad til at fremme deres Vel og afvende Skade. De derimod, som uden at kiende dem selv, have en falsk Indbildning om deres Evner og Ferdigheder, ere naturligviis og ligesaa uskikkede til at prøve andre og bedømme de Ting i Verden, som angaae Mennesker: de miskiende baade deres sande Nødvendigheder, og de Sysler,

som

som de foretage sig, og de Mennesker, som de omgaaes med: da de nu saaledes feile i alle disse Stykker, saa forfeile de og deres sande Vel, og styrte dem selv i utallige Uleiligheder — Fremdeles de, som kiende deres Forretninger, have Held til alt, hvad de foretage sig; de krones med Ære og Hæder; deres Ligemænd omgaaes dem med Fornøielse; ja selv de, der ere uheldige i deres Foretagender, ønske sig hines Raad og Bistand, underkaste sig gierne deres Bestyrelse, sætte Haab og Tillid til dem, og elske dem af disse Aarsager inderligen og fortrinligen. Derimod giøre de, som miskiende deres Sysler, altid et slet Valg, og ere sielden heldige i deres Foretagender: ikke nok, at de herved lide Skade og Tab; de udsætte sig endog for andres Daddel, blive latterlige og leve et foragteligt og haanfuldt Liv. — Ja, seer Du ikke og, at de Stater selv, der, uden at kiende deres egen Styrke, bekrige de Mægtigere, enten blive ganske forstyrrede, eller ombytte deres ædle Frihed med Afhængighed og Slaveriets tunge Lænker?

E. Ja, Sokrates, jeg behøver vel neppe at sige Dig, hvor aldeles overbeviist jeg er om, at det er vigtigt, at kiende sig selv; men hvorfra skal man begynde at undersøge sin egen Tilstand? her seer jeg

atter

atter hen til Dig, Sokrates! om Du maaskee vilde forklare mig dette.

S. Ja, jeg tvivler ingenlunde paa, Du jo veed, hvilke Ting, der ere gode og onde?

E. Min Gud! vidste jeg ikke dette, var jeg jo ringere end den dummeste Slave.

S. Velan da, opregn mig nogle af disse Ting.

E. Dette vil ikke blive saa vanskeligt: for det første anseer jeg Sundhed selv for et sandt Gode, ligesom Sygdom for et virkeligt Onde; dernæst i Henseende til begges Aarsager (jeg mener Mad, Drikke og Levemaade) erklærer jeg for Godt, det som vedligeholder Sundheden; og for ondt, det modsatte, der foraarsager Sygdom.

S. Paa denne Maade kunde jo baade Sundhed og Sygdom selv være snart et Gode, snart et Onde, eftersom begge virke enten ondt eller godt?

E. Men hvorledes kunde Sygdom blive en Aarsag til noget godt, eller Sundhed til ondt?

S. Ved Jupiter! ganske vist: hvor mange vovede sig ikke, just fordi de vare sunde, i et ulykkeligt Krigstog eller paa en uheldig Søereise, og satte derved Livet til; da derimod de beholdte deres Liv og Sundhed, som bleve hiemme, fordi de vare syge?

E.

E. Dette er sandt nok, men Du seer jo og paa den anden Side, hvor mange og store de Fordele ere, som Sundheden forskaffer sine Eiere, og, som de Syge maae savne.

S. Altsaa blive de Ting, der stundom nytte og stundom skade, i dem selv betragtede, hverken onde eller gode [15]?

E. Dette synes rigtig, naar man saaledes vil slutte — men nu Kundskab: denne er dog uden Undtagelse et sandt Gode; thi hvilket Tilfælde i Verden kan vel tænkes, hvori jo den Kundskabsrige er lykkeligere end den Uvidende?

S. Hvorledes? har Du da aldrig hørt, at Dædalus [16] fordum blev for hans sindrige Vids skyld

[15]) hverken Onde eller Gode) Plato og Aristoteles have den samme Mening, at der intet absolut Gode er til i Verden, naar man undtager Dyden allene; de kalde derfor alle andre Goder og Fuldkommenheder, Rigdom, f. Ex., Ære, Magt, Kundskab o. s. v. med det Navn: Redskaber og Værktøi (ὀργανα), fordi nemlig disse Ting kunne geraade deres Eiere deels til Skade og deels til Gavn, eftersom de enten ilde eller vel anvendes.

[16]) Dædalus) Fablen har meget vanskabt denne store Konstners Historie; ikke destomindre finder man hos Diodor. fra Sic., Pausanias o. a. f. følgende vimelige Efterretninger om ham: han var en Sønnesøn af den Athenienſiske Konge, Erecteus,

og

skyld bortfore af Kong Minos og nødtvungen til at blive i hans Tieneste, hvor han maatte savne baade sit

og udmerkede sig ved et overordentlig mekanisk Genie; han opfandt adskillige Instrumenter og Haandverksredskaber, f. Ex. Øxen, Passeren, Blyelodet og Vaterpasset (nogle lægge til: Saugen); see Plin. H. N. 7. B., 56 Kap. Ved sine Verker blev Dædalus sin TidsBeundring, og man benævnede enhver stor Konstner efter ham. (δαιδαλλειν) bruges og fortrinlig om ziirlige Arbeider; han gav sine Statyer mere Liv, og en naturligere Stilling, og han ansees som en Opfinder af det græske Bas-Relief. For et Mord, som han af Misundelse begik paa sin Søstersøn Calas (af andre kaldes denne Talas eller Perdix) blev han dømt fra Livet af det Areopagitiske Raad; men her reddede han sig ved sit sindrige Vid; han satte Seil og Mast paa et Skib (Fabelen siger at han giorde sig Vinger og fløi over Havet) og flygtede til Kong Minos paa Creta; her bygte Dædalus, foruden andre Konstverker, den mærkværdige Labyrinth, hvortil han tog Modellen en Miniature (Forholdet var som 1 til 100) af den forunderlige Labyrinth i Ægypten, som Plinius kalder: Portentissimum humani ingenii opus — han skal og have tient Dronning Pasiphae, som Kobberstøber; men blev siden, som Sokrates siger, ulykkelig ved sit Genie. Derefter flygtede han til Kong Cocalus paa Sicilien i Inycus (det nu værende Siculiano) hvor han (see Diodor. Sic. 4 Lib.) bygte Templer, Fæstninger, og hydrauliske Verker. Man seer ellers, at Sokrates her har fulgt en anden Sage, end den almindelige, som intet melder om

Dæ-

sit Fædreneland og Frihed — og da han siden forsøgte at rømme bort tilligemed sin Søn, mistede han denne, ja kunde ikke engang redde sig selv, men blev henført til Barbarernes Land, hvor han atter maatte leve i Trældom?

E. Ja, rigtig nok fortælles Historien saaledes.

S. Du har vel og hørt om Palamedes's [17]) Lidelser? Alle Digtere fortælle jo, at den Klogskab, som Ulysses misundte ham, blev hans Ulykke.

E.

Dædali andet Slaverie. At der har været flere Legender om Dædalus, sees af Virgil Æneid. Lib. 6, som fortæller, at han bygte et Apollo's Tempel paa Italiens Kyst, og smykkede dets Dørre med zirlige Bas-Reliefs. See Memoires d'acad. des Inscriptions Tom. 13, 274.

17) Palamedes's Lidelser) Palamedes var en Prinds fra Eubæa, som bivaanede det Trojanske Tog: Ulysses hadede ham, fordi han ved sin Klogskab havde røbet hans List ved flere Leiligheder: for at hævne sig paa Palamedes opfandt han følgende Ænke: Ulysses skriver i den trojanske Kong Priam's Navn et Brev til Palamedes, ligesom om denne havde imod en Sum Penge lovet Kongen at forraade i hans Vold den græske Armee (Guldet selv havde Ulysses hemmelig ladet nedgrave i Palamedes's Telt), dette Brev underkiøbte han nogle til at opsnappe, hvorpaa den uskyldige Palamedes blev anklaget som en Forræder, og (da man virkelig fandt de Penge, hvorom Brevet meldede,

E. Endog dette fortælles.

S. Hvor mange andre, mener Du ikke, blive for deres Kundskabers og Vittigheds Skyld hensløbte til Monarkens Hof [18]), hvor de maae leve i Slaverie?

E. Men nu Lyksalighed, Sokrates! denne synes dog at være et upaatvivleligt Gode?

S. Men altid under den Betingelse, Euthydem! at man ikke sammensætter den af saadanne Goder, som ere tvetydige, ubestandige og tvivlsomme.

E. Hvad, skulde Lyksalighed selv være et tvivlsomt Gode?

S. Nei ganske vist ikke, naar man kun ikke henregner enten Skiønhed, Styrke, Rigdom, Hæder eller andre saadanne Ting til dens Væsen.

E. Jo ganske vist maae vi henføre disse Ting dertil; uden disse var der jo ingen Lyksalighed til.

S.

dede, i hans Telt), stenet ihiel. Denne Begivenhed blev siden et Æmne for Grækernes nationale Sange og for Tragoedien.

[18]) til Monarkens Hof) Grækerne forstode ved Monarken den persiske Konge, hvilken de og fortrinligviis kaldte den store Konge. Ofte hendte det sig, at Konstnere, Virtuoser, Bygmestere, Læger o. a. s. bleve enten engagerede ved det persiske Hof, eller og af Søerøvere og Folketyve opsnappede og solgte til Kongen, som brugte dem i sin Tieneste, og sielden tillod saadanne at reise bort.

S. Nu saa maae vi og sandelig henregne til Lykſalighed de Ting, der forvolde os Menneſker mange og store Elendigheder; hvor mange blive ikke for deres Skionheds Skyld forførte og skændede af vellystige Elskere; hvor mange paatage sig ikke, stolende paa deres Styrke, større Arbeider, end de kunne taale, og blive derved ulykkelige; hvor mange forfalde ikke, just fordi de ere rige, til Stolthed og Yppighed, forderves af Smigrere, og blive udsatte for Efterstræbelser; endelig, hvor mange har ikke deres udmerkede Hæder og mægtige Indflydelse (i Staten) styrtet i store Ulykker?

E. Men er det da og urigtigt, at jeg priſede Lykſalighedens Gode? nu saa maa jeg tilstaae, jeg ikke veed, hvad jeg herefter skal bede Gud om.

S. Maaskee tænkte Du tilforn aldrig herpaa, fordi Du troede at vide det alt for vel — men da Du har dannet Dig til at blive Øvrighedsperſon i en demokratiſk Stat; saa maae Du ufeilbarlig vide, hvad et Demokratie er?

E. Ja det forstaaer sig.

S. Men mener Du, det er muligt at kiende en Almueregiering, uden at vide hvad en Almue er?

E. Nei, det troer jeg ikke.

S. Hvad forstaaer Du da ved en Almue?

E.

E. De fattige Borgere, hvad andet?

S. Veed Du, hvilke de Fattige ere?

E. Hvorfor skulde jeg ikke vide det?

S. Altsaa kiender Du og de Rige?

E. Disse ikke mindre end hine.

S. Hvilke Mennesker kalder Du nu Fattige, og hvilke Rige?

E. Den Person, der mangler den fornødne Formue til at bestride sine Udgivter, kalder jeg fattig, og den riig, som har mere end han behøver.

S. Men har Du ikke merket, at mange, som eie kun lidet, kunne ikke allene komme ud dermed, men endog faae tilovers; da derimod andre have store Indkomster, hvilke dog ikke kunne forslaae til dem?

E. Jo ganske vist, det er vel at Du minder mig derom; jeg kiender endog Fyrster og Enevoldsherrer, der (ligesom de usselste Tiggere) nødes af Fattigdom til at begaae Vold og Uretferdigheder.

S. Men er dette nu saa, bør vi jo regne disse Fyrster til Almuens fattige Klasse; og derimod anseе dem, som eie lidet, men ere gode Huusholdere, for Rige?

E. Min usle Uvidenhed nøder mig til og at tilstaae Dig dette: jeg troer det bliver best for mig

her-

herefter at tie ganske stille, for jeg veed jo slet ingen Ting."

Nu gik den unge Mand bort mismodig og sorrigfuld, han foragtede sig selv og troede virkelig, han ikke var bedre end en Slave.

Mange andre af dem, som Sokrates paa lige Maade havde behandlet, kom aldrig mere til ham; hvilke han og ansaae for nogle uforbedrelige Dosmere; Euthydem derimod troede, han umuelig kunde blive en brav og retskaffen Mand, naar han ikke, saavidt mueligt var, holdt sig til Sokrates; han forlod ham derfor aldrig uden den høieste Nødvendighed, og dannede sig efter ham i mange Stykker.

Da nu Sokrates saae denne hans Tænkemaade og Bestandighed; saa, langt fra at ængste eller forvirre ham, nedlod han sig til hans Fatteevne, og forklarede for ham paa den enfoldigste og tydeligste Maade alt det, som han troede var nødvendigt for ham at vide, og gavnligt at udøve.

3die Kapitel.

I denne meget smukke Samtale overbeviser Sokrates den samme Euthydem af Tingenes Indretning, at der er et høieste Væsen til og et velgiørende Forsyn, der omhyggeligen sørger især for Menneskeearten, og har altsaa Fordring paa Menneskets Ærefrygt, Tilbedelse og Lydighed.

Aldrig hastede Sokrates med strax at danne hans Tilhørere til ferdige Statstalere, driftige Embedsmænd eller sindrige Konstnere; thi han var overbeviist om, at de i Forveien burde være fornuftige og sædelige Mennesker, da ellers hine Talenter og Ferdigheder, adskilte fra Dyd og Sædelighed, altid giøre deres Besiddere desto mere skikkede til at udøve Uretferdighed, og langt mægtigere til at skade andre. Allerførst søgte han altsaa at indprænte hans Venner sande og værdige Begreber om Guddommen; andre [1]) have allerede optegnet, hvadsomhelst han i deres Overværelse talede med andre om denne Sag; jeg var selv engang tilstede, da han holdt med Euthydem følgende Samtale:

S.

[1]) andre) f. Ex. Æschines, Cebes og især den udødelige Plato i hans Dialoger.

S. Hør nu, min Euthydem! er det nogensinde faldet Dig ind at overveie, med hvilken viis Forsynlighed Gud har foranstaltet alle de Ting, vi Mennesker her i Verden behøve?

E. Aldrig, jeg forsikkrer Dig!

S. Du veed jo dog for det første, hvor meget vi behøve det blide Dagens Lys, som Guderne skienke os?

E. Ja ganske vist, savnede vi Dagens Lys, vare vi jo de Blinde lige, endskiønt vi havde Øine. [2])

S. Men da vi tillige trænge til Roe og Søvn, gav Gud os og Natten — denne roligste og beste Hviletid.

E. Sandelig, dette er og en stor Velgierning.

S.

[2]) endskiønt vi havde Øine) ἕνεκα γε ἡμετέρων ὀφθαλμων umuelig kan ἕνεκα her betyde: i Henseende til vore Øine, hvilket var alt for tomt og Xenophon uværdigt; der maae altsaa enten være en Feil i Texten, eller og ἕνεκα bør forklares ved: endskiønt, uagtet. Xenophon vil nemlig sige hermed: "naar Solens Lysstraaler ikke kastedes tilbage fra Gienstandenes Flader, saa nyttede Øinenes konstige Bygning Mennesket intet." Maaskee kan og Meningen være denne: "uden Dagens Lys vare vi Mennesker ligesom blinde; da vore (menneskelige) Øine ere saaledes dannede, at vi ikke, som visse andre Dyr, (Katten f. Ex., Uglen, Flaggermusen) kunne see i Mørket."

S. Videre, da Solen, dette lysende Legem — vel viser os Dagens Afdelinger [s]) og alle andre synlige Gienstande; Natten derimod, fordi denne er dunkel, indhyller alting i Mørkhed: saa fremkalder Gud om Natten de Stierner, ved hvis tindrende Lys vi deels afdele Nattens Tider, deels udrette mange os nødvendige Sysler.

E. Ja ganske vist.

S.

s) Dagens Afdelinger) Ἄρα bemerker her ikke det, vi kalde Time: denne Inddeling af Dagen have Grækerne neppe kiendt til Sokrates's Tid. Vel paastaae Eusebius (Præpar. Evangel. Cap. 14) og Svidas, at Anaximander, som levede i Cambysis Tider, allerede havde opfundet et Instrument (ventelig det, vi kalde Qvadranten) til at finde Soelhverv, Jevndøgn, Tider og Timer. Herodot beretter og, at Soelskiven, Viseren og Dagens Inddeling i 12 Timer allerede før hans Tid var opfunden af Babylonierne; men Steder af Aristophanes, som var jevnaldret med Sokrates, bevise, at Grækerne endnu bemerkede Dagen ved den større eller mindre Skygge, som en Vertical-Stift (Γνώμων) udkastede paa en Flade; de inddelede Dagen ikke i 24 Timer, som vi, men i visse Dele eller Vagter, hvilke altid bleve de samme i Tallet, men forskiellige i Længde efter Aarstiderne. See Memoires de l'acad. des Inscript. Tom. V, 194. sur les Horologes des Anciens.

S. Og Maanen tilkiendegiver os ikke allene Nattens, men og Maanedens Dele [4]).

E. Rigtig nok.

S. Hvad dømmer Du da derom, at Guddommen lader den Føde, vi dagligen saa meget behøve, opvoxe til os af Jorden, og at Gud skienker os de passende Aarstider, hvilke forskaffe os saa mange nødvendige og nyttige Ting og saa forskiellige Nydelser?

E. Endog disse Ting røbe en stor Menneskekierlighed.

S. Ja, hvo gav os vel Vandet? — denne saa uskatterlige Vædske, ved hvilken alle os tienlige Vexter fremspire af det Jordens frugtbare Skiød, hvori de udklækkede ved passende Aarstider voxe og trives — dette Vand, som tiener os selv til Næring, da det blandet med de Spiser, vi nyde, giør disse lettere for Maven at fordøie, tienligere for Sundheden og mere velsmagende for Ganen: ja just fordi vi behøve en stor Mængde Vand, gav Gud os og dette i den største Overflødighed.

4) Maanedens Dele) Grækerne delede deres Maaned efter Maanens Skikkelser (Phases) i 3 Dele, den voxende, den staaende og den aftagende; vor Afdeling efter Qvarterer og i Uger kiendte de ikke.

E. Og heri seer man en stor Forsynlighed.

S. Fremdeles gav Gud os og Ilden, som beskytter vort Legeme mod skærende Kulde, adspreder Mørket, og er et uundværligt Hielpemiddel i alle Konster og Haandteringer, og til alt det Nyttige, som Menneskenes Hænder forferdige; thi, kort at sige: uden Ildens Hielp udrette Menneskene næsten intet af de Sysler, som gavne i det daglige Liv.

E. Ja, Hvilken Menneskekierlighed!

S. Ligeledes udbredte han [5]) og os til Gavn rundeligen allevegne den Luft, der nærer vor Aande, opholder og beskytter Livet; og ved hvilken Menneskene, seilende paa de store Vande, fare fra Sted til Sted, og forhverve sig til forskiellige Tider og i forskiellige Egne deres Ophold; men er dette ikke og en ubeskrivelig Godhed [6])?

E.

[5]) udbredte han) ligefrem: han udøste. Grækerne bruge dette Ord til at udtrykke en stor Overflødighed (jeg har derfor tillagt rundelig); thi neppe har Xenophon ved dette Udtryk villet betegne, at Luften er et Fluidum, der allevegne omgiver Jordens Overflade.

[6]) en ubeskrivelig Godhed) i Stedet for ανεκφραστον, som ganske vist er en Glossa, der forklarer det foregaaende ὑπερ λογον, har jeg fulgt den Læsemaade, som det Pariser-Haandskrivt har, nemlig: φιλανθρωπον.

E. Jo, ganske vist.

S. Hvad skulde vi nu dømme derom, at Solen efter den korteste Vinterdag vender sig om, kommer os dagligen nærmere, modner visse Ting, og tørrer andre, hvis Tid allerede er forbi; efterat have udrettet dette sit Ærinde, kommer den os ikke nærmere, men vender nu tilbage igien, for ei at skade os ved en alt for sterk Hede; men naar den nu atter er gaaet bort fra os til sin yderste visse Grændse, (thi hvo seer ikke, at hvis den veeg længer bort, maatte vi stivne af Kulde og døe)? saa vender den atter om, nærmer sig os paa ny, og beskriver saaledes i det umaalelige Rum den Bane, hvori den allermeest kan gavne os?

E. Sandelig! endog dette synes at være indrettet for Menneskenes Skyld.

S. Videre, da det er klart, at vi umuelig kunde udholde enten Heden eller Kulden, naar begge overraskede os paa eengang og uformodentligen; saa nærmer Solen sig os kun lit efter lit, og gaaer ligesaa langsomt tilbage; vi merke det altsaa neppe selv, naar vi ere komne til [7]) een af hine begge yderste Grændser.

E.

[7]) naar vi ere komne til) Af den Maade, paa hvilken Sokrates her udtrykker sig, skulde man næsten troe, han kiendte det Verden-Systems.

E. Men her tænker jeg paa, Sokrates! om Guderne ikke maaskee skulde have havt en anden Hensigt med alle disse Indretninger, end blot at sørge for Menneskene; thi dette ene forvirrer mig, at de andre Dyr nyde de samme Velgierninger som vi.

S. Men det er jo dog en aabenbar Sandhed, at Dyrene selv baade ere til for Menneskenes Skyld, og at de næres og fødes os til Gavn; thi hvilken anden Dyrart har af alle de andre Dyr, af Geder, for Exempel, Svin, Heste, Øxne og Esler, saa mange Fordele, som Mennesket? ja mig synes, vi nyde flere og større Fordele af Dyrene, end af Planteriget selv; Mennesket har jo Næring og Gavn ligesaavel af hine som af vette, ja der findes mange Nationer [8] hvilke,

stem, som Philolaus og efter ham Copernicus opfandt, og i Følge hvilket Jorden aarligen bevæger sig i det store Himmelrum omkring Solen saaledes, at den ved Vinter- og Sommer-Soelhvervstiderne befinder sig ved en af begge Brændpunkterne i den store Ellipse, som den ved sin aarlige Bevægelse beskriver.

[8]) mange Nationer) Endnu gives der mange Folkeslag, især af den Mongolske Menneskeart, som leve af blotte animalske Spiser, f. E. i Asien, Kalmukkerne, Buræterne og Kamskadalerne; i Afrika, Æthioperne; i Amerika, Grønlænderne, de Eskimos o. a. f., see Monboddo 1. p. 277. it. Pallas Mongol. Völker 1, 171. 180. Det samme fortælles om Hunnerne fordum, Alaner-

ne

hvilke, uden at bruge Jordens Vægter til Føde, leve alene af den Melk og Ost og af det Kiød, som deres Hiorde forskaffe dem; desuden afrette og tæmme alle Nationer de nyttige Dyrarter, hvilke de bruge i Krigen og til mange andre Forretninger.

E. Jeg bifalder fuldkommen heri din Mening; for jeg seer, at mange Slags Dyr, der ere langt sterkere end vi, dog blive Menneskene saa underdanige, at disse kunne bruge dem til alt, hvad de ville.

S. Fremdeles, da denne Verden indeholder saa mange gode og nyttige Ting, men som tillige ere forskiellige indbyrdes; saa gav Guddommen Menneskket de til enhver Gienstand passende Sandseredskaber, ved hvilke vi nyde alle mulige Behageligheder, ja den indplantede os endog den Fornuft, ved hvilken vi deels erkiende og erindre vore sandselige Fornemmelser, deels opfinde, hvortil enhver Ting er nyttig, og udtænke utallige Midler til at afvende Uheld og Ulemligheder fra os, og til at nyde det Gode og Behagelige. Endelig gav Gud os og Talen og det Sprog, ved hvil-

ket

ne og visse Stammer i Babylon, see Porphyr. de Abstin. Anim. I, §. 13. Herod. I, 200. Plat. de Rep. III, 210. it. Goguet. II, VI, og Meiners Gesch. der Mensch. 4 Kap. §. 1. — de nyttige Dyrearter, f. Ex. Hesten, Eslet, Oxen, Kamelen, Elefanten o. a. f.

ker vi deels undervise andre og meddele dem gode og nyttige Kundskaber, deels lære af andre, forfatte Love og regiere Stater.

E. Sandelig, Sokrates! det viser, at Guddommen bær stor Omsorg for Menneskene.

S. Endnu een Ting: da det er os Mennesker umuligt, i Henseende til det Tilkommende, at skiønne og virke vort sande Vel, saa kommer Guddommen endog i dette Stykke vor Svaghed til Hielp, i det den ved Spaadom baade betyder de Adspørgende det som skal skee, og viser dem tillige *), hvorledes de heldigst og best skulle begynde enhver Sag?

E. Men mig synes, at Guddommen viser Dig heri en større Yndest, end andre Mennesker, i det den endog, uden at Du adspørger den, betyder Dig hvad Du skal giøre og lade.

S. At jeg taler Sandhed, vil Du selv erfare, min Euthydem! dersom Du ikke opsætter at ære, tilbede og dyrke Guddommen, indtil Dine Øine see dens

Skik-

*) og viser dem tillige) saaledes svarede det Delphiske Orakel Athenienserne, (da Xerxes faldt ind i Grækenland) at de skulde forsvare sig inden for Trænnure o: paa deres Skibe — Men mig synes) Euthydem mener her den Aand, som Sokrates sagde, betydede ham det tilkommende, og især det, han skulde afholde sig fra.

Skikkelse: lad det være Dig nok, at Du beskuer deng Gierninger og Virkninger, altid betænkende, at Guddommen selv paa denne — og kun paa denne Maade beviser for Menneskeheden, at den er til [10]; thi hverken fremvise de andre himmelske Aander, som skienke os Mennesker saa mange Velgierninger, dem synlige for vore Øine — og selv det høieste Væsen, der deels ordnede, sammensatte og endnu sammenholder denne hele Verden, hvori al mulig Skiønhed og tænkelig Fuldkommenhed findes, deels vedligeholder [11] i en evig

[10]) beviser — til) ligefrem: fremviser sig. Af dette skiønne Sted sees, at Sokrates har hævet sig langt over sin Tids Overtroe, og adskilt den usynlige sande Guddom fra de Afguder, Fetisker og Symboler, som Mængden tilbad; meget lignende findes her med det, som Paulus Rom. 1, 20 siger: at Guds usynlige Væsen, (hans evige Kraft og guddommelige Majestæt) beskues i hans Gierninger. Man seer fremdeles, at Sokrates har troet et eneste høieste Væsen, der fra utænkelige Tider skiønde sammensat (af en evig udannet Materie) dette Verden-System: denne øverste Gud adskilte han fra de andre høiere Væsner og Aander, som kaldtes Verdens Herrer, og troedes at bestyre visse Dele og Provindser af Alverdenens store Rige.

[11]) deels vedligeholder) o. s. v. Sokrates vil sige, at Verdens System aldrig forrykkes, eller Naturkræfterne svækkes: kort sagt, at der ingen total Død eller Forstyrrelse findes i Alverdenen,

evig blomstrende Sundhed og i den faureste Ungdoms Styrke dette samme store Alt, saaledes at det hverken afslides ved Brugen, eller forsvækkes af Sygdom eller hentæres af Alderdom, men tvertimod hastigere end Tankens Fart er[12]), og uden nogensinde at feile, adlyder det bydende Vink — selv denne høieste Gud, siger jeg, beskues vel i sine meget store Gierninger, men aldrig saae vort Øie denne Verdens Bestyrer selv, saaledes som han er. Betænk fremdeles, at den prægtige Soel, endskiønt al Verden seer, den er til, dog ikke tillader det menneskelige Øie at beskue sig nøie; og vover nogen at see stivt og frækt paa den; da blendes og skades hans Syn. Ja, selv de Væsner[13]), der ligesom Tienere og Sendebud udrette Guds-

nen, da det samme Qvantum af levende Kræfter uformindsket virker, og alle de tilsyneladende Forstyrrelser i Naturen kun sigte til det Heles Vedligeholdelse og Forskiønnelse. See Bonnet's, Dalberg, Herder, Rothe, o. a.

[12]) Tankens Fart er) o: et høit og sterkt Billed paa den ubeskrivelige Hastighed, med hvilken de himmelske Legemer bevæge sig i det store Himmelrum — Homer bruger et Sted det samme Billed om Fæacernes Skibe.

[13]) Ja, selv de Væsner) o. s. v. paa samme Maade forestiller den hellige Skrift os de vældige Naturkræfter under Billedet af Sendebud, som udrette paa det første Vink Herrens Befalinger i Naturens Rige, og udføre Guds

Guddommens Befalinger, ere og usynlige; thi vel vide vi, at Lynildstraalen kommer ned fra Himmelen, og sønderknuser alt, hvad den rammer; men desuagtet saae dog ingen, naar den enten kom, slog ned, eller gik bort. Ligesaa seer ei heller vort Øie Vindene, endskiønt vi kiende deres store Virkninger, og fornemme deres Nærværelse. Endelig, dersom noget i Verden er deelagtigt i det guddommelige Væsen, er det vist den menneskelige Siel; at denne boer og hersker i vort Legem, vide vi alle, men aldrig saae nogen den. Enhver betænke nu dette, for ikke at foragte de usynlige Væsener; man slutte sig af Virkningerne til deres Kraft, og man tilbede da den usynlige Guddom!

E. Dette veed jeg, Sokrates! at jeg aldrig endog i det mindste Stykke skal foragte Guddommen; kun een Ting forurolige mit Sind; mig synes, intet Menneske er i Stand til at vise Guderne

en

Guds Straffedomme over Syndere: saaledes taler f. Ex. David: "Vindene ere dine hastige Budskaber, o Jehovah! Ildflammerne (Lynildstraalen) dine Tienere," Psalm. 104, 4. Ikke sielden findes saadanne Levninger af Orientens gamle Sprog, og den hellige Skrifts billedrige Talemaader hos de græske Skribentere, f. Ex. Homer, Æschylus, og især hos den høie Pindar.

en saadan Taknemmelighed, som fuldkommen svarer til deres Velgierninger.

S. Lad dette ikke forurolige Dig, min elskelige Euthydem! Du veed jo, at den delphiske Apollo, naar nogen spørger, hvorledes man værdigen skal dyrke Guddommen, altid svarer: Efter Statens Love; [14]) nu er jo dette allevegne en Lov og Vedtægt, at enhver efter sin Evne forsoner Guderne ved Offere. Men hvorledes kan vel nogen værdigere og frommere dyrke Guddommen, end just da, naar han dyrker den overeensstemmende med dens egne Forskrivter? Men det forstaaer sig, at ingen bør ofre mindre, end han har Evne til, thi ellers viser han jo, at han ikke tilbørligen ærer Guddommen. Den altsaa, der ei viser Guddommen en mindre Dyrkelse, end hans Evne tillader ham, bør aldrig frygte for dens Unaade, men tvertimod haabe Himlens største Velgierninger; thi hvo kan vel, naar han vil følge den sunde Fornuft, haabe større Gavn af nogen, end just af dem, der allermeest kunne hielpe ham, og paa hvilken anden Maade kan han vente dette, end ved at vinde disses Yndest; men hvorledes kan han vissere for-

14) Efter Statens Love) see oven for Xenophons Sokratiske Merkværdigheder 1 B. 3 Kap.

forhverve sig deres Gunst, end naar han ivrigst adlyder deres Villie og Befalinger?

Ved saadanne Samtaler, men især ved hans egne dydige Handlinger, dannede han sine Venner til gudfrygtigere, dydigere og fornuftigere Mennesker.

4de Kapitel.

Xenophon beviser her, hvor ustraffelig Sokrates selv levede, og hvorledes han indprentede sine Tilhørere ved sit Exempel og sin Underviisning Lydighed saavel mod Statens positive Love, som mod de Naturens hellige Bud, hvilke ere erkiendte og vedtagne af de fleste Nationer.

Ei heller tilbageholdt han sin Mening om Retferdighed; han udviste endog denne Dyd i Gierningen selv; thi deels opfyldte han i sit private Liv redeligen alle de Pligter, som han skyldte sine Medmennesker, og gavnede alle dem, med hvilke han stod i Forbindelse; deels var han, i Forhold til Staten, saa lydig og hørsommelig mod alle de høie Embedsmænd, der i Krig og Fred upartisk udøvede Statens Love,

at han endog udmerkede sig fremfor alle de andre Borgere ved sit ordentlige og anstændige Forhold.

Da han engang havde Forsædet i Folkemøderne, vilde han aldeles ikke tillade den forsamlede Almue at stemme [1]) imod Lovene, ja han modsatte sig, for at hævde Statens Love, mandigen det Almuens stormende Anfald, som jeg neppe troer nogen anden havde udholdt. Ei heller adlydede han de tredive Herrer [2]), naar disse forordnede noget, som var uretferdigt og lovstridigt; dette saae man tydeligen, da de først forbøde ham, at underviise Ungdommen, og siden befalede ham (tilligemed nogle andre), at indhente en vis Borger til Retterstedet: Sokrates var den eneste, som da vovede at modsætte sig de Befalinger, der krænkede Statens Love. — Da Melitus

[1]) stemme) see oven for 1 Bogs 1 Kap. p. 12.

[2]) de tredive Herrer) om disse see foran 1 Bogs 2 Kap. p. 20. — uretferdigt og lovstridigt) med andre Ord: det som stred enten mod de almindelige Retferdigheds og Billigheds Love, eller mod Statens Love og Constitution. — (En vis Borger) denne uskyldige Mand var Leon fra Salamis, som Tyrannerne, hans bekiendte Retskaffenhed uagtet, dømte til Døde: Sokrates tilligemed tvende andre bleve befalede at afhente ham til Athenen; de andre adlydede, men Sokrates ikke. See Xenoph. Hist. Græc. II, 3. 18.

litus [3]) havde anlagt Sag imod ham, vilde han aldeles ikke følge deres Exempel, som pleiede for Retten at tale Dommerne efter Munden, smigre disse, og fremføre de Bønner, som Lovene forbyde, til deres Redning. Vel blive mange ved saadanne lovstridige Midler frikiendte for Domstolene, og Sokrates havde meget let vundet sin Sag, dersom han vilde have føiet sig endog nogenlunde efter Omstændighederne, og i mindste Maade anvendt hine Midler; men han besluttede heller at blive Statens Love tro, og døe uskyldig, end at overtræde dem for at redde sit Liv. Disse samme Retferdigheds strenge Grundsætninger, som han udøvede i sit Levnet, yttrede han [4]) og i sin Underviisning og daglige Tale. Jeg erindrer for Exempel, at han engang holdt følgende Samtale

med

[3]) Melitus) var egentlig Ophavsmanden til Sokrates's Henrettelse, og Forfatter af den criminelle Klage, hvorefter han dømtes — deres Exempel o. s. v. Efter de Athenienſiske Love var det forbudet at bruge zirlige Taler for Domstolene, eller at bevæge Dommerne ved smigrende og bønfaldende Udtryk. Sokrates talede derfor uden al Konst ligefrem sin Sag, og vilde hverken tillade sin Kone og Børn eller sine Venner, at gisre Forbønner for hans Liv hos Vedkommende.

[4]) yttrede han) Exempler herpaa findes i Mængde hos Plato, hvis Kriton især beviser Xenophons Udsagn.

med Hippias fra Elea [5]) om Retferdighed: — Hippias var nemlig efter nogen Tids Fraværelse kommet tilbage til Athen, og kom ind til Sokrates, da denne just sagde til nogle af de Tilstedeværende: "det er dog forunderligt, mine Venner! dersom nogen vil have en oplært til at blive Skomager, Snedker, Smed eller undervist i Ridekonsten, da er man aldrig forlegen, men veed altid strax, hvor man skal sende Vedkommende hen i Lære, (ja man [6]) siger endog, at Staden vrimler af dem, der give sig af med, at afrette Heste og Stude, naar det forlanges); ønsker nogen derimod enten selv at undervises i Retferdighed, eller lade sin Søn og sin Slave lære denne Dyd; da veed ingen, hvor og til hvem man skal henvende sig for at erholde dette Ønske opfyldt."

Hip-

[5]) Hippias fra Elea) en stor Sophist, som ved sin blendende Veltalenhed blev meget berømt og rig: hvilken uforskammet Praler den samme Mand var, sees af de tvende Plato's Dialoger, der føre hans Navn — kommet tilbage, han reiste nemlig, ligesom de andre Sophister, omkring til de berømteste Stæder i Grækenland, for at lade sig høre, og aagre med sin Talekonst, See Dio Chrysostom. LXXI.

[6]) (ja man — forlanges) uden al Tvivl er denne hele Parentheses indflikket af en ildigere Afskriver; imidlertid har jeg, da den staaer i alle Udgaver, beholdt den i Oversættelsen.

Hippias, som havde hørt dette, vilde spotte Sokrates, og svarede: "Snakker Du endnu, min gode Sokrates! om de selvsamme Ting, som jeg allerede for lang Tid siden hørte af Dig?" — Ja, svarede Sokrates, og det som endnu værre er, min kiere Hippias! jeg taler endog altid paa samme Maade om de samme Ting; men maaskee Du, for at vise dine mange Indsigter, aldrig foredrager de samme Ting paa den samme Maade? 7) — Langt fra, jeg stræber altid at kunne sige mine Tilhørere noget Nyt. — Endog i Henseende til de Ting, Du veed med Vished? for Exempel, om man spurgte Dig, hvor mange og hvilke Bogstaver der findes i Navnet: Sokrates; vilde Du da give først et Svar, og siden et andet? Ligeledes, naar nogen spurgte Dig om et Tal, f. Ex. om fem og fem ikke var ti? — Nei, Sokrates! i saadanne Tilfælde taler jeg ligesom Du, det er at sige: altid eet og det

7) paa den samme Maade) Hippias nemlig, og de andre Sophister satte en Ære i at kunne afhandle de samme Materier paa forskiellige Maader; de talede sædvanligen over saadanne almindelige Emner (Loci communes), hvorom der kunde siges meget for og imod; ja ofte bestrede de den samme Sætning, som de nylig havde bevist og forsvaret.

det samme; men i Henseende til den Retferdighed [8]), (hvorom Du nylig talede) tiltroer jeg mig vist den Gave, at kunne fremføre saadanne Ting, som hverken Du eller nogen anden skulde dadle. — Ved Juno! svarede Sokrates, Du fortæller mig en skiøn Opfindelse! altsaa [9]) skulle herefter Dommerne ikke mere være uenige i deres Kiendelser! Borgerne aldrig mere stride om Ret og Uret, kives eller adskille sig i Partier! Staterne ville fra nu af ophøre at øve Fiendtligheder mod hverandre, og ved Krig at søge deres formeente Ret! hvad mig selv angaaer, kan jeg umulig overtale mig til at slippe Dig, Hippias! førend Du faaer sagt mig noget mere om denne skionne Opdagelse. — Ved Jupiter! Du maa troe, jeg siger Dig ikke eet Ord herom, førend Du først forklarer mig dine egne Tanker om Retferdighed: det er

[8]) Retferdighed) Sophisten fandt sig fornærmet ved det, som Sokrates nylig havde sagt, at man ingensteds kunde finde en Lærer i Retferdighed: og derfor paastaaer han at kunne mesterligen afhandle denne Dyd.

[9]) altsaa o. s. v. Sokrates vil sige, "naar Du faaer mange Tilhørere og Disciple, som ved din Underviisning dannes til retskafne og retferdige Mennesker, da vil snart al Uretferdighed, Fornærmelser, og altsaa al Strid og Had, bortrydddes af Verden;" at dette er ironisk talt, sees let.

er sandelig ikke nok, min gode Sokrates! at Du udleer andre, og indvikler dem ved dine Spørgsmaale, medens Du vægrer Dig ved selv at forklare og fremsætte Din Mening. — Men, kiære Hippias! merkede Du aldrig, at jeg pleier endog offentlig for Verden at handle efter min Overbeviisning, og udøve det, jeg holder for Ret? — Men nu din Mening om Retferdighed? — Endskiønt jeg ikke altid forklarer denne med Ord, saa viser jeg den jo dog i Gierningen: Handlinger ere jo dog, (hvad mener Du?) troværdigere, end de blotte Ord. — Vist nok! mange tale kun om Retferdighed, og handle dog det Modsatte; derimod kan ingen, som udøver Retskaffenhed, være uretferdig. — Naar merkede Du da, at jeg nogensinde aflagde et usandferdigt Vidnesbyrd, anklagede nogen falskeligen, satte Splid imellem Venner, stiftede Oprør i Staten, eller begik nogen anden Uretferdigheds Daad? — Aldrig — Mener Du da ikke, at den er en retferdig Mand, som afholder sig fra al Uretferdighed? — See dog! altid undslaaer Du Dig fra at sige, hvori Du sætter Retferdighed: Du siger nemlig [10]) ikke hvad de Ret-

[10]) Du siger nemlig o. s. v. eller som Skolastikerne udtrykke dette: Dine Begreber ere altid negative, og aldrig positive.

ferdige handle, men kun det, de undlade — Jeg tænkte dog, det var et sikkert Tegn paa Retferdighed, at have det Forsæt [11]) aldrig at ville handle imod Ret og Billighed: er Du maaskee af en anden Mening, saa vil jeg see om denne Forklaring mere behager Dig; jeg siger nemlig: alt det, som er lovmæssigt, er tillige retferdigt. — Du vil sige hermed, at det Lovstemmende og det Retferdige er eet og det samme? — Just saaledes mener jeg. — Jeg forstaaer Dig sandelig endnu ikke, Sokrates! veed ei heller, hvad det er, Du kalder lovmæssigt og retferdigt. — Du kiender jo dog Statens Love? — O ja! — Og hvilket Begreb giør Du Dig om disse? — En Lov er det, som Borgerne eensstemmigen have anordnet, og de skrivtligen kundgiorte Befalinger, som bestemme, hvad man skal giøre og lade. — Altsaa handler jo den, der følger disse Befalinger lovmæssig, og den lovstridig, som overtræder dem? ikke? — Jo vist. — Men udøver ikke og det Menneske Retferdighed, som adlyder

11) det Forsæt o. s. v. Saaledes bestemme og de romerske Lovkyndige, at Retferdighed er en uafbrudt og standhaftig Villie til at give enhver sin Ret: constans & perpetua *voluntas* jus suum cuique tribuendi (Justinianus).

der de samme Love, ligesom den overhørige begaaer Uretferdighed? — Jo. — Og er ikke den retferdig, som udøver Retferdighed, og den uretferdig, som handler det Modsatte? — Hvad andet? — Altsaa bliver jo den, der adlyder Lovene, retferdig; og den, hvis Forhold er lovstridigt, uretferdig? — Men, svarede Hippias, hvorledes kan nogen have et saa alvorligt og høit Begreb om Lovene og den Lydighed, som vises dem, da man dog seer, at Lovgiverne selv ofte igien afskaffe og forandre dem? — Sokrates svarede: Men begynde ikke og Staterne ofte Krig, og slutte siden Fred? — Jo ganske vist. — Altsaa, naar Du dadler dem, der adlyde og følge Lovene, fordi disse undertiden forandres og ophæves, gier Du jo det samme, som om Du vilde dadle de kiekke Soldater, der vise Orden og Mandighed i Krigen, paa den Grund, at Krigen tilsidst ophører og omskiftes til Fred? eller laster Du maaskee og de Helte, der i Krigstider tapperligen forsvare deres Fædreneland? — Bevare Gud! dette være langt fra mig.

Sokrates blev ved: Men veed Du ikke, at hine lacedæmonske Lykurg [12]) især derved hævede sit Spar-

[12]) Lykurg) d: den bekiendte vise Statsmand, som gav Sparta dens aristokratiske

Sparta til det udmerkede Fortrin blant alle de græske Stater, at han saare dybt indprentede sine Medborgere Ærefrygt for Statens Love, og den strengeste Lydighed mod deres Bud? indseer Du ikke, at i ethvert Land og i enhver Stat ere de Øvrighedspersoner altid de fortreffeligste, som allermeest holde Borgerne til hørsommeligen at adlyde Lovene; thi en Stat, hvori Lovene saa strengeligen og nøiagtigen følges, nyder i Fredstider den lykkeligste Velstand, ligesom den og uovervindelig i Krig trodser Fiendernes Magt? Enighed og Samdrægtighed ansees jo og med Rette for Staternes største Gode; hvor ivrigen formaner ikke Raadet og Øvrigheden Borgerne til at være indbyrdes enige! maae ikke Borgerne i alle Grækenlands Stater sværge (saaledes byde Lovene) at de ville leve enige, samdrægtige og fredsommelige med hverandre? ja, der gives ingen Stat og ingen Stad, hvor man jo tager saadan Eed af Indvaanerne. Imidlertid troer jeg dog aldrig, denne Lov har til Hensigt, at alle Borgerne skulle enten tildømme de samme Korer[13]) Prisen, eller give de samme

ke Form og ved sine Love befordrede den strenge Dyd og Tapperhed, som længe udmerkede Spartanernes Nationals-Karakter.

[13]) Korer) eller om man hellere vil musikalske Selskaber

samme Fløiteniſter deres samtlige Bifald, eller krone de selvsamme Digtere, eller finde Behag i de samme Fornsielser — nei, den almindelige Enighed, som befales og indskærpes Borgerne, vil sige, at de alle skulle samdrægtigen holde og lyde Lovene: Hvor Borgerne besieles af denne Tænkemaade, der blomstrer Staternes Held, de bramme i Velstand, og udmerkes ved National-Styrke og Borger-Lyksalighed: uden samdrægtig Enighed derimod kan hverken en Stat værdigen forvaltes, eller et Huus heldigen bestyres. Fremdeles, i Hensigt til det private Liv, hvorledes kan nogen Borger, som enkelt Mand betragtet, lettere undgaae Lovenes Trusler — hvorledes kan han sikrere naae Hæder blant sine Medborgere, end just da, naar han adlyder Lovene? hvorledes kan nogen lettere vinde sine Sager for Domstolene, eller vissere seire over sine Modstandere? til hvem vil nogen hellere betroe til Forvaring og Varetægt sine Penge, Sønner og Døttre? ja hvilken anden Borger vil den hele Stat anse for bedre og paalideligere, end just den Mand, som lyder Lovene? af hvem kunne Forældre, Frænder, Tienestefolk, Venner, Medborgere, Giester og Bundsforvandter

sikrere.

skaber, Kapeller; om disse Selskaber og deres Forstandere er talt ovenfor 3 Bogs 3die og 4de Kap. pag. 235.

sikrere erholde deres Rettigheder og Fordringer? ja hvem kunne Fienderne selv mere troe, naar en Vaabenstilstand, et Forliig, en Fred skal sluttes og indgaaes? med hvilken vil nogen hellere stifte Pagter og Forbund, end just med den redelige Mand, der samvittighedsfuld følger Lovene? til hvem kunne de forbundne Stater sikrere, (til hvem ville de hellere) betroe den befalende Magt, tilligemed deres Garnisoner og Stæder? af hvem kan en Velgiører vissere haabe skiønsom Erkiendtlighed, end just af den lovholdende Mand, og hvem beviser nogen heller Velgierninger, end den, af hvilken man venter sig Taknemmelighed? hvilket Menneske bør vel nogen heller ønske sig til Ven, eller mindre til Fiende, end just saadan en; og hvem tør vel nogen mindre antaste og fornærme, end just den Mand, hvis Venskab han allermeest ønsker sig, hvis Uvenskab han allermindst vil have, og som har de allerfleste Venner og Medstridere, de ferreste Fiender og Uvenner? Jeg vil altsaa heraf bevise, kiere Hippias! at den Retferdige og den Lovholdende er een og samme Mand; har Du en anden og modsat Mening, saa stig frem.

Hippias svarede: O nei, Sokrates! jeg maa ganske bifalde alt det, Du har anført om Retferdig-

hed.

hed. — Men, blev Sokrates ved, kiender Du nogle uskrevne Love? — Ja, Du mener vel de Vedtægter, som gielde i Hensigt til de samme Ting i alle Lande. — Tør Du sige, at Mennesker have forfattet disse Love? — Hvorledes var dette mueligt? hverken kunne de alle forsamles paa eet Sted, ei heller tale alle Nationer det samme Sprog. — Hvilke mener Du da, have givet disse Love? — Jeg tænker Guderne selv maae have givet Menneskene dem; thi hos alle Nationer er dette den første Lov, at man skal dyrke Guddommen. — Men det er jo og allevegne en vedtagen Skik, at Børn hædre deres Forældre? — Ja vist. — Og at hverken Børn have legemlig Omgang med Forældre, eller Forældre med Børn, ikke? — Nei, Sokrates, dette holder jeg dog ikke for at være en guddommelig Lov. — Hvorfor ikke? — For jeg seer, der gives Mennesker, som overtræde den. — Ak! de overtræde saa mange andre Guddommens Bud; men de, som ulydigen synde mod de af Guddommen givne Love, forfølges og af saadanne Straffe, som intet Menneske paa nogen Maade kan undflye: derimod undgaae ofte Forbrydere mod de menneskelige Love

Straf-

Straffen, enten ved deres Magt [14]), eller fordi deres Misgierning ikke opdages. — Hvilken er da den uundgaaelige og umiddelbare Straf, som truer saavel Forældre som Børn, naar enten hine eller disse bedrive Blodskam med hverandre? — Sandelig! den allerstørste Straf; thi hvilket Onde er værre for dem, der ønske sig Afkom, end at blive uheldige i deres Ægteskab og at avle svage Børn? — Men hvorfor skulde deres Børn blive svage? kunne de ikke, naar de selv ere sunde, med ligesaadanne Mager avle stærke og sunde Børn? — Langt fra, ved Jupiter! det er sandelig ikke nok, at de Mager, som avle Børn sammen, selv ere sunde; deres Legemer maae og have Ungdommens blomstrende og fuldmodne Alder; eller troer Du maaskee de fuldvoxne Menneskers Legemer stemme i Avlekraft overeens med dem, der enten endnu ikke have opnaaet deres fulde Modenhed, eller og igien aftage, efterat de allerede have afblomstret? — Nei, det troer jeg neppe. — Hvilkes Legemer ere da de avledygtigste? — Naturligviis deres, som endnu blomstre i Ungdommens fuldeste Styrke. — De umodne due altsaa ikke til For-

plan-

14) Magt) Solon ligner derfor Lovene ved Spindelvæve, hvori kun de smaa Fluer blive hængende, da de store bryde igiennem.

plantelse? — Jeg tvivler meget derom. — Og i saadant Fald bør jo ingen indgaae Ægteskab? — Nei! — Altsaa forsee jo de sig, som desuagtet gifte sig? — Mig synes saa. — Disse maa altsaa nødvendig blive uheldige, som Forældre betragtede? — Endog heri ere vi enige. —

Vi ville nu gaae videre: er det ikke allevegne en Pligt, at giengielde de Velgierninger, som andre have bevist os? — Naturligvis! — Ikke destomindre overtrædes ofte denne Lov; men dens Overtrædere blive og haardt nok straffede, naar de nemlig see sig forladte af deres beste Venner, og nødes til at løbe efter andre, som da hade og afskye dem. Ere dog ikke de, som giøre vel mod dem, de omgaaes, sande Venner; og blive ikke de, som forsømme at bevise saadanne gode Venner Gientieneſter, for deres Utaknemmelighedes Skyld afskyede, endskiønt de, drevne af Egennytte og for at fremme deres Fordeel, ivrigen vedblive at søge hines Venskab? — Sandelig, Sokrates! mig synes, alle disse Love maae have en guddommelig Oprindelse; thi dette, at Lovene selv ufeilbarligen og umiddelbar straffe deres Overtrædere, røber, efter min Mening, en høiere Lovgiver, end Menneſket. — Mener Du da, Hippias! Guddommen befaler i dens hellige Love,

det

det som er Ret og Godt, eller det Modsatte? — Nei, aldrig det Modsatte; thi neppe kan vel nogen give retferdigere Love, end Gud selv. — Altsaa bekræfte jo selv Guderne, hvad jeg nylig sagde, Hippias! at det Lovstemmende og det Retferdige er eet og det samme. —

Saaledes lærte Sokrates, saaledes levede han selv, og saaledes dannede han ved sin Underviisning og ved sit Exempel hans Venner til retskafne og retferdigere Mennesker.

5te Kapitel.

Sokrates beviser her, at ligesom Vellyst gior Mennesket til en ynkværdig Slave af Sandserne, og ganske uskikket til Forretninger, saaledes skienker Afholdenhed sine Dyrkere den ædelste Frihed, den største Driftighed og tillige de værdigste Glæder.

Nu vil jeg og fortælle, hvorledes Sokrates dannede hans Venner driftigere og dueligere til Forretninger. — Da han var overbeviist om, at Afholdenhed er en nødvendig og fortreffelig Egenskab for enhver, der

vil

vil udrette noget stort og nyttigt i Verden; saa beviste han først og fornemmelig altid i Gierningen for hans Venner, at han mere end andre hans Tidsmenneskér havde øvet sig i denne Dyd og afhærdet sig mod Sandselighed; dernæst opmuntrede han og fremfor alle andre Lærere ved Samtaler hans Tilhørere til at dyrke Afholdenhed. Han anbefalede altid sine Venner denne Dyd, og forbigik aldrig noget, som kunde bidrage til Sædelighed. — Saaledes erindrer jeg, at han engang holdt følgende Samtale med Euthydem om Afholdenhed:

"Siig mig, Euthydem! mener Du ikke, at Frihed er et stort og ypperligt Gode saavel for enkelte Mennesker som for en Stat? — Jo, det største af alle muelige Goder. — Men holder Du nu den for en fri Mand, som beherskes af sandselige Begierligheder, og ved disse forhindres fra at virke det ædelste og beste? — Langt fra. — Maaskee sætter Du Frihed deri, at man kan handle det beste, og anseer altsaa det for Slaverie og Afhængighed, at staae under dem, som forbyde os dette? — Just saaledes mener jeg. — Er Du da fuldkommen overbeviist om, at Vellystningerne ingenlunde er frie? — Ja ganske vist. — Er det nok, at saadanne Mennesker allene hindres fra

at handle det bedste og ædelste? blive disse ikke tillige ofte nødtvungne til de værste og skændigste Foretagender; hvad mener Du? — Mig synes, de blive ved Vellysterne baade hindrede fra hiint og tvungne til dette. — Hvad dømmer Du da om saadanne Herrer, der ikke allene afholde deres Undergivne fra det Ædelste og Beste, men endog tvinge dem til de skændigste og nedrigste Handlinger? — Aldrig kan man tænke sig et afskyeligere Herskab. — Hvilken Trældom er nu den allerværste? — At staae under de værste Herrer. — Altsaa lever Vellystningen i det allerynkværdigste Slaverie? — Saaledes forekommer det og mig. — Synes Dig ikke, at den sandselige Vellyst skiller Menneskет ved den Viisdom og Sindighed, som er det allerstørste Gode, og at den styrter det i den modsatte Daarlighed; med andre Ord: ved at henrive Menneskene til det blot Behagelige, hindrer den dem fra at overveie og lære det Nyttige; ja selv da, naar de føle, hvilket det sande Gode er, og forskrækkes for det Onde, tvinger dog Sandseligheden dem til at vælge det Værre i Stedet for det erkiendte Bedre? [1]) — Det gaaer des-

[1]) det erkiendte Bedre) hvor ofte gaaer det ikke saaledes: video meliora proboque, deteriora sequor. Selv den guddommelige Paulus er-

desværre ofte saa — Sindighed passer sig altsaa, Euthydem! paa ingen mindre end paa Vellystningen, da Sindighedens og Vellystens Virkninger ere netop de modsatte? — Og dette tilstaaer jeg — Altsaa er der intet, der mere end Vellyst hindrer Menneskets fra at tænke og overveie det Nyttige? — Ganske vist. — Hvilket anseer Du da vel skadeligere for et Menneske, end det, som gier, at han vælger det Skadelige for det Nyttige; overtaler ham til at forsømme dette, og stræbe efter hiint; ja tvinger ham til at handle imod den sunde Fornuft selv? — Intet i Verden. — Naturligviis frembringer nu Afholdenhed langt andre Virkninger, end Sandselighed? — Naturligviis — En Aarsag til de modsatte Virkninger maa altsaa være et Gode? — Jeg troer det vist, Sokrates! — Men, elskelige Euthydem! har Du og nogensinde overveiet Følgende? — Hvilket? — At Vellysten ikke engang virkelig forskaffer Menneskets den Fornøielse og Behagelighed, til hvilken den dog synes at lede; men at derimod Afholdenhed og Maadelighed er den rigeste Kilde til de største og varigste Glæder. — Hvorledes dette? — Aldrig tillader Sandselighe-

den

erkiendte denne Modstrid imellem Fornuften og Sandseligheden, see Rom. Kap. 7, 21. 22. 23.

den sine Dyrkere at taale Hunger, Tørst, Elskovslængsel, Nattevaagen (og dog er det just disse Ting, som giøre, at vi spise, drikke, elske, hvile og sove med Lyst, naar vi nemlig oppebie Naturens Krav, og opsætte vor Trang og Begierlighed saalænge, indtil denne skienker os den allerstørste Fornøielse), ja den samme Sandselighed afholder os endog fra den rene og søde Nydelse, som naturlige ukonstlede Fornøielser allene give, og som vi jevnligst og nærmest kunne have. Derimod lader Afholdenhed os føle Trang til de anførte Ting, og skienker os derved den behageligste Nydelse. — Du har fuldkommen Ret. — Den samme Sandselighed hindrer os og fra at lære det Nyttige og Roesværdige, og fra at sysselsætte os nogensinde med det, hvorved vi kunde vedligeholde vor Sundhed, bestyre med Held og Værdighed vore Huussager, gavne vore Venner, tiene Staten, svække og overvinde Fienderne: mon ikke disse Ting skienke os, foruden en mangfoldig Nytte, de største og ædelste Fornøielser, hvilke kun den Afholdne, som udøver dem, nyder, men som Vellystningen aldrig smager; thi hvorledes kunne de vel blive den lit Deel, som aldrig tænker derpaa, eller bestræber

sig

sig derfor, fordi han altid er sysselsat med og fængslet af de sandseligste og materielleste Forlystelser? [2])

Mig synes, svarede Euthydem, Du vil hermed sige, Sokrates, at det Menneske, der er Slave af sine sandselige Lyster, aldeles ikke er skikket til nogen menneskelig Dyd. — Ja, sagde Sokrates, min elskelige Euthydem! hvori er vel den Vellystige forskiellig fra det dummeste Dyr? Den, der aldrig tænkende paa det ædelste og beste, altid søger at gotte og fyldestgiøre sine Sandser, hvori er han forskiellig fra det ufornuftigste Fæ? kun de Afholdne og Maadelige kunne med sindigt Overlæg bedømme, hvilket der er det ædelste og beste i Alt; kun disse allene forstaae baade ved Ord og i Daad at ordne og adskille Tingene efter deres Arter og Slags, for at kunne vælge det Gode og forkaste det Onde. Saaledes, sagde han, dannes de viseste, beste og lykkeligste Mennesker, og de færdigste Talere. Han bemerkede tillige ved denne Leilighed, at Ordet raisonnere (διαλεγεσθαι [3]) havde

[2]) Forlystelser) det ovenanførte Pariser Haandskrivt læste her: περι τ. ηγγυτατας κ. ὑλικοτατας ἡδονας: mig syntes, denne Læsemaade gav en god Mening, og derfor fulgte jeg den i Oversættelsen.

[3]) διαλεγεσθαι: her spiller Sokrates atter med det græske Ords Etymologie: διαλεγεσθαι

havde sin Benævnelse deraf, at forstandige Mænd i deres Sammenkomster, ved Samtaler og Undersøgelser, adskilte og ordnede Tingene efter visse Almeenarter og Slægtbegreber: for at naae Ferdighed heri, sagde han, bør man især øve og bestræbe sig, thi herved dannes de fortreffeligste og viseste Mennesker, de dueligste Embedsmænd og de største Talere."

γνῶναι bemerker egentlig, at skielne og adsondre flere Ting fra hverandre; her søger han at vise, hvorledes den anden og tropiske Bemærkelse (at samtale, raisonnere) kan være kommen af den forrige. Latinerne bruge og i samme Forstand deres differere, disceptare, disputare og vi det franske discourere, discours. — De største Talere. I Republikerne alene udklækkes den sande Veltalenhed, naar Patriotisme besieler enhver Borger, og man forbinder Statens Interesse med egen Fordeel: man saae derfor, (ligesom man endnu seer det i Engelland) at de største Talere blomstrede i det frie Athenen og Rom, hvor de i Statsdebatterne og i Folkemøderne maatte anspænde alle deres Kræfter, for at overbevise og overtale det forsamlede Folk, og drage Pluraliteten over til deres Mening.

6te Kapitel.

Her anføres adskillige Exempler paa den kateketiske Inductions-Methode, som Sokrates brugte til at udvikle og bestemme Tingenes Begreber, overbevise de Feilende, giendrive de Modsigende, og øve sine Tilhørere i Dialectiken og Disputeer-Konsten.

Nu vil jeg og stræbe at fortælle, hvorledes Sokrates dannede sine Venner til færdige og heldige Talere: han troede, at den, der selv havde et rigtigt Begreb om enhver Sag, kunde og forklare den tydeligen for andre; "men, sagde han, kiender en ikke selv de vedkommende Ting, saa er det jo intet Under, at han selv, bedraget og forvildet, forvilder og bedrager andre." — Derfor sagde han idelig i Selskab med sine Venner, nøiagtigen at bestemme Begrebet af enhver Ting. Det vilde blive alt for vidtløftigt her at giennemgaae alle Ting, saaledes som han bestemte dem; jeg vil derfor kun anføre saa mange Exempler, som kunne være tilstrækkelige, for at vise den Fremgangsmaade, han brugte i sine Underfegelser. — Først nu i Henseende til Gudfrygtighed: Begrebet heraf udviklede han omtrent saaledes:

"Hør nu, Euthydem! hvad dømmer Du om Gudfrygtighed? — Jeg anseer denne Dyd for den ædelste af alle. — Kan Du da sige mig, hvo er den Gudfrygtige? — Den, tænker jeg, der dyrker Guderne. — Tør man dyrke Guderne, som man selv vil? — Nei, Lovene bestemme, hvorledes dette bør skee. — Veed da den, som kiender disse Love, hvorledes man skal dyrke Guderne? — Jeg mener saa. — Troer nu den, der veed, hvorledes Guderne bør dyrkes, at han i sin Gudsdyrkelse ingenlunde maa handle imod sin Overbevisning? — Ganske vist. — Dyrker da nogen Guddommen anderledes, end paa den Maade, han holder for den værdigste? — Jeg troer det neppe. — Altsaa kan enhver, som veed, hvad Lovene bestemme i Hensigt til Gudsdyrkelsen, hædre Guddommen efter Lovene? — Det forstaaer sig — Og den, som dyrker Guddommen efter Lovene, handler som han bør? — Ganske rigtig! — Og den, der dyrker Guderne, som han bør, er jo en gudfrygtig Mand? — O ja! — Altsaa bør man holde den for gudfrygtig, som veed hvad Lovene foreskrive i Henseende til Guddommens Dyrkelse? — Saaledes synes det mig."

"Tør

"Tør man behandle andre Mennesker som man selv vil? — Nei, men den, som veed, hvorledes man efter Ret og Billighed bør opføre sig mod andre, han indretter jo derefter sit Forhold. — Saadan en handler altsaa som han bør? — Ja vist. — Og han handler vel? — Hvad andet? — De som opføre sig vel mod andre Mennesker, opfylde jo værdigen de menneskelige Pligter? — Jeg mener saa. — Handler ikke den ret, som adlyder Lovene? — Jo. — Veed Du hvad Ret er? — Det, som Lovene byde. — Handler da den ret og efter Pligt, som opfylder Lovenes Bud? — Hvad andet! — Og den, som handler ret, er jo retferdig? — Saa mener jeg. — Troer Du, at mange, uden at vide Lovenes Bydende, adlyde Lovene? — Det troer jeg ikke. — Eller, at mange opføre sig tvertimod det, de holde for sømmeligt og velanstændigt? — Ligesaalidet. — Altsaa handler den ret, som kiender de Pligter, han har at opfylde mod andre? — Ja vist. — Og den, der handler ret, er jo retferdig? — Hvad andet. — Altsaa bliver vel denne Forklaring rigtig, at vi ved Retferdige bør forstaae dem, der vide de Pligter, som Lovene befale dem i Hensigt til deres Medmennesker? — Jeg er af den samme Mening.

Hvor-

Hvorledes kunne vi nu bestemme Begrebet af Viisdom? sig mig engang, anseer Du Mennesker for vise i Hensigt til det, de forstaae, eller i andre Ting, som de ikke kiende? — Allene i de Ting, de forstaae; hvorledes kan nogen kaldes viis i Hensigt til det, han ikke veed? — Altsaa er det Kundskab og Videnskab, som giør Menneskene vise? — Hvilket andet end Kundskab kunde dette? — Troer Du, at Viisdom er andet, end just det, hvori Mennesker ere vise? — Langt fra! — Altsaa udgiøre Videnskab og Kundskab, Viisdommen? — Saaledes mener jeg. — Mener Du, et Menneske kan vide alt? — O, ved Jupiter, kun saare lidet af det Hele. — Det er altsaa ikke mueligt, at nogen kan være viis i alle Ting? — Aldeles ikke. — En bør da kaldes viis i Henseende til det, han veed? — Ja, det mener jeg.

Skulde vi ikke ligeledes, min elskelige Euthydem! undersøge hvad det Gode er? — Hvorledes da? — Troer Du, at een og samme Ting er nyttig for alle og i alle Tilfælde? — Nei, aldrig troer jeg det. — Og hvorfor ikke? mener Du, at det, som gavner en, kan skade andre; og at det, som er nyttigt i een Henseende, kan være skadeligt i en anden? — Ja, det mener jeg. — Er det

Gode

Gode da forskielligt fra det Nyttige? — Aldeles ikke. — Det Nyttige bliver altsaa et Gode for dem, som have Nytte deraf? — Det synes mig.

Nu hvorledes forholder det sig med Skiønhed [1]): tænker Du herom anderledes, eller er det, man kalder skiønt, for Exempel: et Legem, et Møbel, eller andet saadant, skiønt i alle Henseender? — Nei, jeg kiender sandelig intet Skiønt af dette Slags. — En Ting kaldes altsaa skiøn, for saavidt man bequemt og fordeelagtigen kan bruge den. — Ganske rigtigt — Og intet kaldes skiønt, uden det er brugeligt? — Nei langt fra. — Det Nyttige er altsaa tillige Skiønt, for saavidt det er brugeligt? — Dette tænker jeg og.

Tapperhed regner Du vel og iblant de skiønne og gode Ting? — Ja, den er nok den allerskiønneste. — Altsaa er Tapperhed nyttig til vigtige Ting? — Ja til de allervigtigste. — At miskiende denne Dyd i frygtelige og farlige Tilfælde, er altsaa ikke fordeelagtigt? — Nei, meget skadeligt. — Men, er den tapper, som ikke frygter de Farer, hvilke han ikke kiender? — Langt fra,

ellers

[1]) Skiønhed) om dette er allerede talt foran 3 B. Skiønnes relative Begreb 3 K.

ellers vare jo endog de Assindige [2]) og Feige tappre. — End den, som frygter for ubetydelige Ting? — Denne anseer jeg endnu mindre for tapper. — Altsaa kalder Du dem tappre, som ere skikkede og dygtige til at gaae Farer og Besværligheder i Møde, men de andre feige? — Just saaledes. — Men Duelige kalder Du vel dem, og kun dem allene, der kunne vel skikke sig i de omtalte Tilfælde? — Kun disse ere duelige. — Og uduelige dem, som komme slet fra deres Foretagender? — Netop saaledes. — Men enhver forholder sig jo, som han troer det sømmer sig for ham? — Aldeles saa. — De, der opføre sig slet, miskiende altsaa deres Pligter? — Ja, hvorledes kunne disse kiende dem? — Men de, som nu kiende deres Pligter, kunne jo og opfylde dem? — Ja, disse allene kunne det. — Ere da de uheldige i deres Forretninger, som kiende deres Pligter? — Nep-

[2]) Assindige) oven for 1 Bogs 1 Kap. pag. 9 taler Sokrates om tvende Slags Assindige, nogle som rendte hovedkuld i de største Farer, andre som gruede for ubetydelige Ting. Horaz siger og ligeledes: (Satir. II, 3, 54.) Est genus unum stultitiæ nihilum metuenda timentis; ut ignes, ut rupes fluviosque in campo obstare queratur; alterum, & huic varium, & nihilo sapientius, ignes per medios fluviosque ruentis.

Neppe troer jeg det. — De, som forsee sig, feile altsaa i deres Begreber? — Naturligviis! — Altsaa bør de Mennesker egentlig kaldes tappre, som rigtigen vide, hvorledes de bør forholde sig i frygtelige og farlige Tilfælde; de derimod feige, som miskiende dette? — Jeg er af den samme Mening.

Baade Monarkiet og Despotiet vare, efter hans Mening, vel begge virkelige Regieringsformer og Arter af Enevælde, men dog høist forskiellige indbyrdes: Han erklærede nemlig: at den Regiering var monarkisk [3]), hvor Fyrsten regierede Undersaat-

[3]) monarkisk o. s. v. Man seer, at Sokrates (ligesom de fleste Alderdommens Statskyndige) i at bestemme Grændselinien mellem Monarkie og Despotie, ikke betragter Statens Constitution (det jus publicum, som bestemmer Regentens og Folkets Forhold indbyrdes); men kun den Maade, paa hvilken Enevældet af Regenten udøvedes. Pope siger og i samme Henseende: What ever is best administered, is best. Enevælde, saaledes meente Sokrates, havde Sted, hvor Souverainiteten var concentreret i en eneste Person; men denne Enevoldsherre var Monark, naar han fulgte visse Grundlove og Billighed i sin Regiering, ligesom han ved at handle egenmægtigen, grusomt eller svagt, blev Despot. Saaledes blev den grumme Cambyses og de følgende Serail-Konger Despoter i det samme Persien, hvor den store Cyrus fordum havde været Monark, fordi han brugte sit Enevælde mere som Fader end Herre.

ſaatterne med deres gode Villie og efter viſſe Grundlove; derimod havde Deſpotiet Sted i de Stater, hvor Regentens egenmægtige Villie allene gieldte i Stedet for Love, og hvor Folket beherſkedes ved Magtſprog og Tvangsmidler. — Han ſagde videre, at de Stater vare i den egentlige Forſtand ariſtokratiſke [4]), ſom valgte til høie Embedsmænd dem, der redeligſt opfyldte og upartiſk udøvede Lovene; derimod kaldte han den Regiering, hvor Øvrigheden beſtemmedes efter Rigdom, et Plutokratie; og den Stat et Demokratie, hvor alle uden Forſkiel havde Adgang til Regieringen. — Naar nogen, uden at

[4]) ariſtokratiſke o. ſ. v. Sokrates ſpiller her, ſom han ofte pleier, med Ordenes Betydning, og tillægger dem andre Begreber, end man ſædvanlig forbinder dermed: han følger nemlig Etymologien, i Følge hvilken Ariſtokratie betyder den Regiering, hvor de færre, men ædleſte og bedſte Borgere (Latinerne kaldte dem Optimates) enten i Følge Conſtitutionen, eller ved Sædvanen beſtyrede Staten. Plutokratie (ɔ: Pengeregiering) heder den Stat, hvor Borgernes Formue ſkatteredes, og hvor den relative Rigdom (cenſus) gav Adgang til de høieſte Poſter. — Demokratie (Folkeregiering, ikke ſom nogle Nyere kalde det: Pøbelregimente): hvor Souveraineteten var i hele Folkets Hænder, og hvor enhver enkelt Mand, ſom Borger betragtet, havde conſtitutionsmæſſig Ret til at ſtemme, og lige Adgang til Embeder.

at anføre tydelige og vægtige Beviser, imodsagde ham, og for Exempel paastod, at den, om hvilken der taledes, var enten en dueligere Statsmand, eller en tapprere Krigshelt, eller noget andet saadant; saa henførte han strax den hele Samtale til Hovedsagen selv, og gik her frem omtrent saaledes:

S. Du paastaaer jo, at den Person, Du saa meget roser, er en større Statsmand og bedre Borger end min Mand?

D. A. Ja, det paastaaer jeg.

S. Velan! vi ville nu først undersøge, hvori den duelige Statsmands Fortieneste og Pligt bestaaer?

D. A. Vel! lad os giøre dette.

S. I Henseende nu til Pengevæsenets Bestyrelse har jo den Fortrinet, som best forøger Stats-Indkomsterne og National-Rigdommen? — Aldeles rigtig! — Og i Krigen den, der forskaffer sit Fædreneland Seier over Fienderne? — Ganske vist! — Og i et Gesandtskab den, der veed at stifte Forliig med fiendtlige Stater, og vinde disse til Fædrenelandets Venner? — Hvad andet? — Og i Folkemøderne den, der ved sin Veltalenhed kan stille Oprør, virke Enighed og befordre Samdrægtighed?" —

Ved

Ved saaledes at fremlede Samtalen, giorde han sine Grunde saa indlysende og saa vægtige, at den Modsigende selv maatte tilstaae ham Ret. — Men naar han selv begyndte at tale om en og anden Ting, gik han altid ud fra de allertydeligste og almindeligst antagne Sandheder, overbeviist om, at hans Tale derved blev overbevisende, og hans Sætning urokkelig: dette var og Aarsagen, at han af alle de Mennesker, jeg nogensinde har kiendt, havde den største Gave til at overbevise ved sine Samtaler, og det største Held til at drage alle dem, der hørte ham, over til sin Mening. — Han pleiede og selv at sige, at Homer gav Ulysses Titel af en ufeilbar Taler [5]), fordi han i sine Samtaler saa mesterligen

5) ufeilbar Taler) ἀσφαλὴς ῥήτωρ. Uden Tvivl sigter Sokrates til det Sted hos Homer, Iliad. Θ v. 171, hvor Ulysses selv siger om en veltalende Mand i Almindelighed:

"Ufeilbar treffende hans Tale lyder;
"Ærværdig, blid og honningsød han rører
"Den Menighed, som lyttende omkring ham staaer."

Ingensteds finder jeg ellers, at Ulysses selv kaldes en ufeilbar Taler; ikke destomindre skildrer Homer (denne store Mester i Karakterer!) ham allevegne som den heldigste Taler, der klog og forsigtig i sit Anlæg, vægtig og fyndig i Tanker, overflødig og riig paa Ord, plantmæssig og behagelig i sit Foredrag, altid opnaaede sin Hensigt.

Be-

gen forstod den Konst, at gaae ud fra Sandheder, som vare almindeligen antagne, og af alle Mennesker tilstaaede.

Bestandig udmærkes han ved sin særegne Maneer fra de andre veltalende Helte: Menelaus f. Ex. er kort, bestemt, og, som en Lysias, behagelig ved sin konstløse Simpelhed, Iliad γ 213; den gamle Nestor Iliad λ 247. vidtløftig, men værdig tillige, behagelig for Øret, ligesom Isokrates; men Ulysses ligner en Demosthenes i Heftighed, Rigdom og Styrke: han henriver, og overvælder Tilhørerne med en Veltalenheds Strøm, som Homer ligner ved Flodernes Fart, naar disse om Vaaren, forøgede ved den optøede Snee, nedstyrte fra Biergene, Iliad γ 216. Man sammenligne hermed de Steder hos Homer, hvor Ulysses formilder Almuen, sætter Mod i Tropperne, forliger Heltene; især den smukke Samtale, han efter sit Skibbrud, Odyss. ζ 137, holder med Phæacernes Prindsesse, Nausicaa: med hvilken Klogskab veed han ikke her at vinde hendes Opmærksomhed, opvække Medlidenheds Følelser, og erholde den Beskyttelse, han ønskede? — Uden Tvivl kunne disse og flere Steder forklares, i hvilken Henseende Homer (som Sokrates her siger) kalder Ulysses, den ufeilbare Taler, o: som altid var heldig i at overbevise, røre og overtale.

7de Kapitel.

Sokrates anbefaler sine Elever især den praktiske Viisdom, og fraraader dem at fordybe sig i saadanne speculative Videnskaber, som havde liden eller ingen Indflydelse paa det daglige Liv.

Af det allerede Anførte synes mig, det er tydeligt nok, at Sokrates med den redeligste Aabenhiertighed forklarede sin Mening for alle dem, han underviste; nu vil jeg og fortælle, hvor omhyggeligen han stræbte at danne hans Venner duelige til de Forretninger, som passede til enhvers særegne Anlæg. — Af alle de Lærere, jeg nogensinde har kiendt, var han just den, der anvendte den utrætteligste Flid, for at prøve, hvor meget hans Tilhørere vidste, og hvortil enhver var oplagt: hvadsomhelst nu en brav og duelig Mand burde vide, det lærte han dem selv med den største Iver og Redebonhed, at sige, naar han selv vidste det; men han henviste dem til andre duelige Lærere i de Videnskaber, han selv mindre forstod.

Fremdeles sagde han dem, hvor meget et vel opdraget og oplyst Menneske i Almindelighed burde

vide

vide af enhver Videnskab: "af Geometrien [1]) for Exempel, bør enhver, sagde han, lære saa meget, at han

[1]) Af Geometrien o. s. v. Ved første Øiekast synes det underligt, at den vise Sokrates kunde dømme saa ringe om de Videnskaber, hvis Indflydelse paa det daglige Liv og paa Menneskets Lykkelighed er ligesaa synlig som betydelig — men man betænke her følgende Ting: for det første var Sokrates i den egenligste Forstand en Almues-Lærer, hvis Formaal det var ikke saa meget at opfinde nye Sandheder, som at bringe de allerede opfundne i Omløb blant Mængden; han afholdt sig altsaa fra de abstracte og blot speculative Videnskaber, ikke fordi han selv enten miskiendte eller foragtede dem; men fordi de hverken passede til hans Hensigt, ei heller endnu vare komne til den fulde Modenhed (hvor usel f. Ex. fuld af falske Hypotheser, og tomme Grublerier, var ikke den Tids Astronomie?) Dernæst maae man og lægge Mærke til, hvilke de Personer vare, som Sokrates raadede fra at studere de speculative og abstracte Videnskaber: ikke alle i Almindelighed fraraadede han dette; men kun dem, der deels ei vare oplagte dertil, og intet mathematisk Genie havde, deels dem af hans Elever, der havde, ligesom han selv, bestemt dem til den praktiske Viisdom, og til at blive brugbare i det daglige Liv. Da hine intet Anlæg havde til de abstracte Videnskaber, og disse ikke behøvede denne intranscendentalske Philosophie (hvilken desuden endnu laae i sin Barndom, og var uanvendelig i det daglige Liv); saa begribe vi, hvorfor den vise

So-

han kan være i Stand til, naar det behøves, at lade sig selv rigtigen tilmaale et Stykke Jord, eller opmaale det for andre, eller udskifte det i Lodder, eller afdele og bestemme et Markarbeid; men alt dette, sagde han, er saa let lært, at enhver Tilstedeværende, der giver Agt paa en Udmaaling, kan strax vide, hvor stort et Stykke Jord er i Flademaal, og tillige lære, før han gaaer bort, hvorledes det udmaales." Derimod misbilligede han, at studere Geometrien lige til at udregne hine indviklede Figurer og tunge Problemer; "jeg seer sandelig ikke, sagde han, hvortil alt dette kan nytte (dog var han selv vist ikke ukyndig [2]) i denne Videnskab); disse Undersøgelser kunne jo fordre et Menneskes hele Levetid, og hindre ham fra mange andre nyttigere Undersøgelser." Ligesaa raadede han sine Elever, og at dyrke Stiernevidenskaben, og bringe det herudi saavidt, at de kunde

Sokrates fraraadede dem, han dannede til praktisk Viisdom, at hænge i den blot beskuende Philosophie, og ved disse Grublerier forsømme Moralen og deres vigtigere Bestemmelse.

[2]) ukyndig) Sokrates havde i sin Ungdom faaet en Forsmag paa de fleste Videnskaber, og hørt Forelæsninger deri hos de berømteste Lærde; f. E. hos Theodor fra Cyrene i Geometrien (see oven for 4 Bogs 2 Kap.) hos Nonnus og den berømte Anaxagoras i Astronomien, vid. Diog. Laert., Pseud. Orig. o. a. s.

kunde bestemme og kiende Nattens Tider, Maanedens Skifter [3]) og Aarets Afdelinger, for saavidt dette behøves paa Reiser til Lands og Vands, til Nattevagter, eller i andre Syssler, som forefalde om Natten, i Maaneden og Aaret: hertil, sagde han, have de, der kunne adskille de nylig nævnte Tidafdelinger, visse Merker og Kiendetegn, som man let kan lære af Jægere, Skippere og andre, som sysselsætte sig med disse Ting; derimod raadede han meget fra at studere Astronomien saa vidtløftigen, at man undersøgte Planeterne, og hine andre omvankende Himmel-Legemer, der beskrive i forskiellige Tider deres excentriske Baner, og at man anvendte sin Tid paa at udregne deres Afstande fra Jorden, deres Omløbstider, og de skiulte Naturkræfter, som ere Aarsagerne til deres Bevægelser: "jeg seer, sagde han, slet ingen Nytte heraf (dog var han vist ikke selv uvidende endog i dette Fag), da disse Undersøgelser fordre et Menneskes hele Levetid, og afholde os fra mange andre langt nyttigere Syssler." — Overalt fraraadede han ængsteligen at gruble over Verdens Sy-

[3]) Maanedens Skifter) hvorledes Grækerne inddeelte deres Maaneder, see 4 Bogs 3 Kap. pag. 339 Anmerkn.

System [4]) og efterforskede vældige Kræfter, ved hvilke Guddommen virker i Naturen; thi deels troede han, det var Menneskene umueligt at udfinde disse Ting, deels meente han, at Guddommen ikke var dem naadig, der grublede af Nysgierrighed for at kige ind i de Hemmeligheder, som den havde forbeholdt sig selv — "Ja, sagde han, den, der ponser paa saadanne Ting, staaer Fare for at henfalde til den samme Daarlighed, hvortil Anaxagoras [5]), (han, som dog tiltroede sig den største Ferdighed i at forklare Guder-

nes

[4]) Verdens System) ligefrem: de himmelske Ting — Kosmogonien og en Slags Hyperphysik var den Tids Modevidenskab. Sokrates derimod kaldte (som Cicero siger) Philosophien ned fra Firmamentet til Jorden, for at gavne Familier, Stater og enkelte Mennesker i det daglige Liv.

[5]) Anaxagoras d: den store Perikles's Lærer, som og Sokrates havde hørt, see Diog. Laert. 2. 6. it. Bayle og Brucker. Han tilskrev et fornuftigt Væsen Verdens konstige Indretning; troede, at Maanen var ligesom vor Jord, beboet, og havde adskillige andre Hypotheser, som hans Tidalder ikke kunde begribe: han blev, ligesom hiin Galilei, ulykkelig ved sine astronomiske Kundskaber, actioneret som en Gudsforagter, og jaget i Landflygtighed. Man seer ellers af dette Sted, at selv de Gamle have tvivlet om, at Solen var en Ildkugle, see Fleischers Nat. Hist. 1 D. p. 863. it. Søeborgs Stierne-Kathekismus, Rothes Betragtninger over Naturen I. Deel.

nes Virkninger og Foranstaltninger) forfaldt; denne Mand paastod nemlig, at Solen var af den samme Materie som Ilden; men han betænkte ikke, at Menneskene kunne let see paa Ilden, men ikke betragte Solen, og at de, som bestraales af Solens Lys, faae en mørkere Hud, men af Ilden ikke — ja han forglemte, at ingen Plante, som fremspirer af Jorden, kan uden Solens qvægende Varme naae en frodig Vext, da derimod Ildens Hede forbrænder og fordærver alt: ligesaa paastod han, at Solen var en gloende Steenmasse; men han forglemte, at en gloende Steen hverken lyser eller beholder sin Hede længe, da Solen derimod uophørligen vedbliver at skinne klarere end alle andre Ting."

Sokrates raadede og hans Tilhørere, at lære Regnekonsten, dog ligesom før med den Betingelse og Advarsel, at man skulde vogte sig for at anvende en unyttig og overdreven Flid derpaa; han gik selv alle Videnskaber, for saavidt disse vare nyttige og anvendelige, igiennem, og undersøgte dem med sine Tilhørere, hvilke han og ivrigen formanede til at bære Omsorg for deres Sundhed, lære af kyndige Mænd, hvad der i denne Henseende kunde være dem nyttigt; og nøie agte paa dem selv i deres hele Liv, hvilken Mad, hvilken Drik, hvilket Slags Arbeid-

der bekom dem best, og ved hvilken Levemaade de befandt sig sundest; "vanskelig vil den, sagde han, der saaledes giver Agt paa sig selv, finde nogen Læge, der bedre, end han selv, kan bedømme hvad der er hans Sundhed tienligst." Dersom nu nogen vilde vide mere, end den menneskelige Viisdom kunde lære; saa raadede han til at adspørge Guddommen, da den, som kiendte de Tegn, ved hvilke Himlen betyder Menneskene det Tilkommende, aldrig kunde savne Guddommens Raad og Advarsel.

8de Kapitel.

I dette sidste Kapitel anvender Xenophon sin Veltalenheds Styrke, for at bevise, at hans fortrefflige Lærer ingen Sværmer eller Bedrager havde været: at den Genius, som efter hans Udsagn advarede ham, ingenlunde havde skuffet ham, ved forud at betyde ham den Død, hvilken han selv ansaae som et Bevis paa Himlens Yndest og en lykkalig Bortgang fra denne Verden. Tilsidst triumpherer Xenophon over Sokrates's Anklagere, opdynger sine kraftfulde Beviser, og kroner den Vises Ereminde.

Der-

Dersom nogen fremdeles skulde mene, at Sokrates blev, da Heliasterne [1]) dømte ham fra Livet, overbeviist, at have talet Usandhed om den høiere Aand, som, efter hans Udsagn, altid betydede ham, hvad han skulde gjøre og lade; da ville man dog her betænke først, at Manden allerede var nu saa ældgammel [2]), at han, om ikke just da, dog inden en meget kort Tid maatte have endt sine Dage; dernæst, at han forlod just den kummerfuldeste Rest af Livet, i hvilken Tænkekraften saa meget svækkes hos alle Mennesker? — Sokrates derimod indlagde sig en udødelig Roes hos Efterverdenen ved den meget store Sielestyrke, som han udviste, da han deels talede sin Sag for Retten med en Sandferdighed, Frimodighed og Værdighed, som var mageles; deels modtog sin Dødsdom med den blideste Taalmodighed, og med den mandigste Standhaftighed; thi dette tilstaae dog alle

[1]) Heliasterne d: et Collegium i Athenen, som dømte i visse Criminel-Sager: egentlig henhørte Sokrates's Proces (da denne angik Religionen) til det store areopagitiske Raad; men ventelig have Anklagerne udvirket, at den blev henvist til et andet Forum, hvor de troede lettere at kunne vinde deres Paastand.

[2]) saa ældgammel) Sokrates fyldte sit 70 Aar, da han blev henrettet, see Maxim. Tyr. Diss. IX, 8.

alle mig, at aldrig gik nogen af de Mennesker, som Historien nævner, Døden værdigere i Møde, end han; efterat Dommen var fældet, maatte han endnu hensidde hele tredive Dage paa Livet (thi den Deliske Fest [3]) faldt just ind i denne Maaned, og efter Lovene maatte ingen Statsfange offentlig henrettes, førend det hellige Skib var kommet tilbage fra Delos) i denne Tid saae alle de, som kom til ham, at han i intet Stykke teede sig anderledes, end han altid tilforn havde levet; og i hans hele tilbagelagte Levetid var han jo fremfor alle hans Tidmennesker udmerket og beundret for sin blide Sindroe og sit tilfredsfulde Liv. Men hvorledes kunde nu vel nogen døe værdigere, end just den, der døer saaledes? eller hvilken Død kan tænkes skiønnere, end naar den Vise sover hen saa skiønt? men hvilken Død nu lykkaligere, end den

vær-

[3]) den deliske Fest) Athenienserne helligholdte aarligen denne Fest til en Erindring om Theseus's lykkelige Tilbagekomst fra Creta; endog det Skib, paa hvilket han havde reddet sig, blev forvaret som en Reliquie, og Apollo helliget. Man sendte paa en vis Tid om Aaret et høitideligt Gesandtskab, tilligemed et syngende og spillende Chor til Delos; det hellige Skib, som overbragte denne Processión, heed Theoris, og Festen selv Theoria: førend denne var endt og Skibet kommet tilbage, maatte ingen Dødsdom fuldbyrdes i Staden, see Potters Archæol. 3. 24. Le Voyage du j. Anach. VI, 411.

værdigste og skiønneste? og hvilken Død Gud behageligere, end den allerlykkaligste Bortgang fra dette Liv?

Nu vil jeg anføre, hvad Hermogenes har fortalt mig [4]) om hans Endeligt: Efterat Melitus [5]) havde formeligen anklaget og indstevnet Sokrates, hørte han denne tale om ingen anden Ting mindre end om hans Sag: han siger derfor engang til ham, at han skulde dog tænke noget over paa sit Forsvar; hertil svarede han i Førstningen: "Men synes Dig ikke, jeg mit hele Liv igiennem har studeret herpaa? "Hvorledes? spurgte den anden — "Jo, svarede han, det har bestandig været min ivrige Bestræbelse, deels at undersøge hvad der var Ret og Uret, deels at udøve Retferds Daad og afholde mig fra al Uretferdighed; men just dette, synes mig er den allerbeste Forberedelse til en Forsvarstale." — Men, begyndte den anden atter, gode Sokrates! seer Du ikke, hvorledes Dommerne her i Athen, fornærmede ved et Ord,

ofte

[4]) har fortalt mig) selv var Xenophon ikke tilstede i Athen, da Sokrates døde; han tiente til den Tid under den yngre Cyri Fane i Asien, og commanderede de Hielpetropper, som Spartanerne havde sendt Prindsen mod hans Broder Artaxerxes Mnemon.

[5]) Melitus o: Hovedmanden for Sokrates's Anklagere, og den egentlige Actor, som havde forfattet Klagen mod ham.

ofte dømme Uskyldige til Døden, og paa den anden Side frikiende mange Forbrydere? — "Men, sagde han, jeg forsikrer Dig, min Hermogenes! jeg begyndte at tænke paa en Forsvarstale til mine Dommere, men just i det samme forhindrede Guddommen dette mit Forsæt. — Du taler forunderligt, svarede den anden. — Men, blev Sokrates ved, falder dette Dig saa forunderligt, at Guddommen anseer det for bedre, at jeg nu ender mine Dage? veed Du ikke, at jeg lige til dette Øieblik aldrig har tilstaaet noget Menneske det Fortrin, at leve bedre og behageligere end jeg; thi jeg troer, at de leve best, som heldigst bestræbe sig for at blive de beste og fuldkomneste Mennesker; og de behageligst, der livligst føle og tydeligst merke, at de blive Dag fra Dag bedre og fuldkommere: men begge Dele bleve min Lod, dette har jeg lige til denne Time erfaret; — bestandigen har jeg dømt saaledes om mig selv, baade naar jeg var blant andre Mennesker, og naar jeg fraværende sammenlignede mig med andre; ja ikke jeg selv alene dømte saaledes, men og mine Venner vedblive at mene det samme om mig, og det vist ikke fordi de elske mig (thi saaledes pleie ofte Venner at bedømme hverandre alt for mildt) men fordi de selv troe og føle, at de i mit Selskab og ved

min

min Omgang ere blevne de ædelste og retskafneste Mennesker. Dersom jeg endnu skulde leve længere i Verden, maaskee maatte jeg da bære Alderdommens *) kummerfulde Byrder; maaskee skulde da min Hørelse svækkes, mit Syn mattes, og min Tænkekraft sløves; maaskee blev jeg da tungnemmet og glemsom, og ringere end alle andre i de Ting, hvori jeg tilforn saa meget overgik alle andre; men var jeg ikke nu, uden at merke dette, ligesom levende død, og, følede jeg denne min Tilstand, hvor usalt og utilfreds maatte jeg ikke da hendvæle mine Dage? Fremdeles, dersom jeg nu døer uskyldig, saa rammer jo denne Skiendsel dem, og kun dem allene, der uretferdigen have dømt mig til Døden; thi er Uretferdighed uden Undtagelse en Skiendsel, saa bliver jo og enhver uretferdig Handling en Skiendsel; men aldrig kan det blive min Skam, at andre ikke have enten kunnet indsee min Uskyldighed, eller villet udøve Retferdighed imod mig. Jeg seer jo dog, at de kommende Slægter altid fælde en ganske anden Dom om de Mennesker, der i de fremfarne Tider have giort Uret, end om dem,

*) Alderdommens Byrder) om de mange Ufuldkommenheder og Svagheder, som trykke den gamle Mand, see og Horaze's Brev til Pisonerne v. 170. 178. Multa senem circumveniunt incommoda &c.

dem, der have lidt den; jeg er altsaa overbeviist om, at den upartiske Efterverden og vil tænke paa mig, og bedømme mig, dersom jeg nu dør, gandske anderledes end dem, der dømte mig fra Livet; mig vil man, det veed jeg, altid give det Vidnesbyrd, at jeg aldrig fornærmede, forførte eller fordærvede noget Menneske, men tvertimod altid bestræbte mig for at forædle og forbedre mine Venner." — Saaledes talede han med Hermogenes og andre til den Tid.

Alle de Dydens Elskere, der tillige have kiendt Sokrates, og erkiendt ham for den Mand, han virkelig var, vedblive endnu til denne Dag at længes efter ham frem for alle andre, og at føle Savnet af den fortræffelige Lærer, der saa meget gavnede dem i Dydens Udøvelse. — Hvad mig selv angaaer, holder jeg for, at da Sokrates var en saadan, just en saadan Mand, som jeg nu har beskrevet ham — (saa from og gudfrygtig, at han intet foretog sig uden Guddommens Raad og Villie — saa retferdig og retskaffen, at han ikke allene aldrig skadede eller forfordelede noget Menneske i nogen Ting, men endog altid beviste alle dem, som stode i Forbindelse med ham, de største Velgierninger — saa maadelig og afholden, at han ingensinde, bedaaret

af

af Sandselighed, valgte det blot Behagelige i Stedet for det sande Nyttige — saa viis og fornuftig, at han, langt fra at feile i at vurdere det Bedre og det Ringere, og langt fra at behøve fremmed Raad og Underviisning, var sig selv nok til at skielne imellem disse Ting — saa duelig og ferdig i sin Tale og i sit Foredrag til nøiagtigen at bestemme og tydeligen udvikle Ordenes Begreber — saa skarpsindig og oplagt til at prøve og bedømme andre Mennesker, overbevise og rette de Feilende, opmuntre og formane alle til sand Dyd og Retskaffenhed) — da han var, siger jeg, en saadan Mand, syntes mig, han var just den, man burde kalde det fuldkomneste, viseste og lykkaligste Menneske. — Skulde maaskee nogen ikke bifalde denne min Mening, saa ville han først sammenligne enhver anden Menneskekarakter med denne her skildrede — og da selv dømme!

books2ebooks.eu

www.books2ebooks.eu

books2ebooks.eu

UiT The Arctic University of Norway
University library